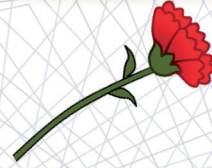

**ULUSLARARASI İNSAN VE SANAT
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ**

ijhar®
INTERNATIONAL JOURNAL OF
HUMANITIES AND ART RESEARCHES

Cilt 8, E.Ş. Özel Sayısı, Ağustos 2023

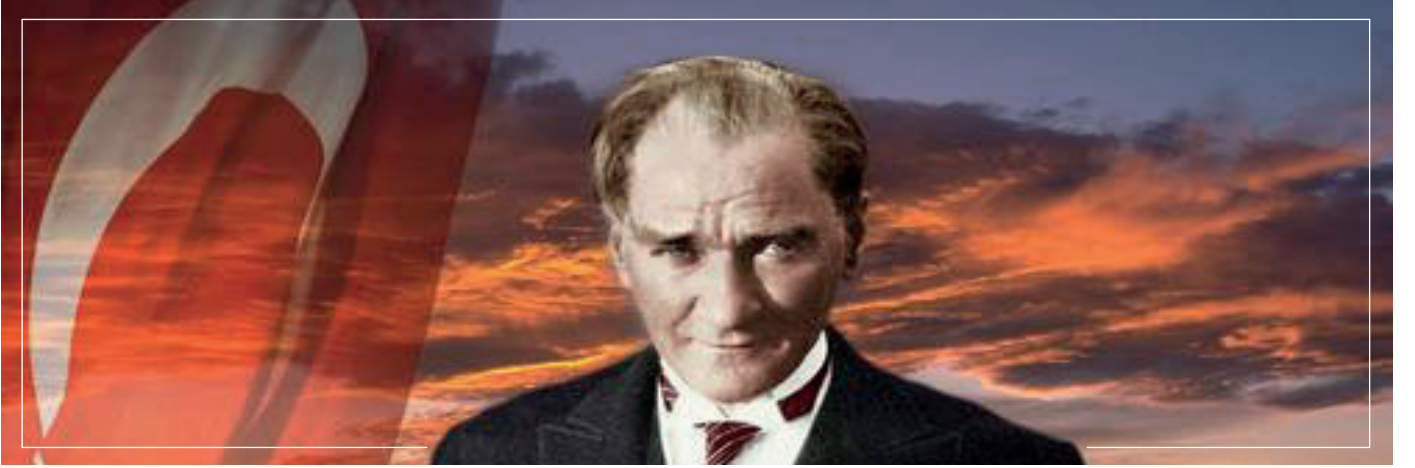

ULUDAĞ
GELİŞİM
AKADEMİSİ
INTERNATIONAL HUMANITIES ACADEMY

Uludağ Gelişim Akademisi yayınıdır

Doç. Dr. Ersin Şahin - Bursa Uludağ Üniversitesi

Türk Milletinin tuttuğu mesale, pozitif bilimdir.

M.K. Atatürk

ISSN: 2687 - 4385 / E-ISSN: 2687 - 6248

Sahibi: Uludağ Gelişim Akademisi Adına Çetin YILDIRIM

Kapak ve Sayfa Tasarımı: Gültekin ERDAL

Basım Yeri: Stüdio Star Ajans Matbaacılık Şti. Alaattin Bey Mah. 634 Sk. Nilüfer Ticaret Merkezi 2. Bölge
Ayaz Plaza No:24 Nilüfer / BURSA

İletişim Adresi: Uludağ Gelişim Akademisi 29 Ekim Mah. İzmir Yolu Cad. No:404 Nilüfer / BURSA

P: +90 (224) 413 00 06

Mail: ijharjournal@gmail.com / www.ijhar.net

Yayıncı / Publishing

Bursa Uludağ Koleji Özel Eğitim Kurumları

İmtiyaz Sahibi / Garantee**Çetin YILDIRIM**Bursa Uludağ Koleji Özel Eğitim Kurumları
Uludağ Gelişim Akademisi Yayınları**Kurucu Heyet / Founding Committee**Prof. Dr. Kelime ERDAL
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim İmran ÖZTAHTALI
Öğr. Gör. Gültekin ERDAL
Çetin YILDIRIM

Prof. Dr. Şenay ŞAHİN

	Qualification	PhD
	Position	Guest Editor-in-Chief
	Mail	sksahin@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-2926
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Sports Science Faculty Coaching Training

Instructor Gonca KIRBAŞ

	Qualification	PhD student
	Position	Secretary
	Mail	goncakirbas@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-40995
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University ULUTOMER instructor

Prof. Dr. Hülya TAŞ

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Folk Literature and Folk Culture
	Mail	htas@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-1817
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Science and Literature, Department of Folklore

Prof. Dr. Kelime ERDAL

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Children's Literature and Children's Books
	Mail	kelime@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 22225
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education Turkish Education Department

Prof. Dr. Sezin TÜRK KAYA

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Art and Design
	Mail	turkkaya@uludag.edu.tr
	Fone	+90 (224) 2940894
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Fine Arts, Graphic Design Department

Prof. Dr. Erkan ÖZDEMİR

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Social Sciences
	Mail	eozezir@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294 11 53
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Economics, Department of Business Administration, Department of Production Management and Marketing

Prof. Dr. Süleyman EROĞLU

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Turkish Language and Literature
	Mail	seroglu@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-42223
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education Turkish Education Department

Prof. Dr. Sabry Tefvik HAMMAN

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Literature
	Mail	sabrihammam@yahoo.com
	Fone	00201005474263
	Country	Egypt
	Affiliation	Sohac University Faculty of Letters Department of Turkish

Prof. Dr. Mujib ALAM

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - International Relations
	Mail	malam3@jmi.ac.in
	Fone	+91-11 26987583
	Country	India
	Affiliation	Academy of International Studies, Jamia Millia Islamia (A Central University), New Delhi-110025.

Associate Prof. Dr. Şükrü BAŞTÜRK

	Qualification	PhD
	Position	Chef-in Editor
	Mail	basturk@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-42224
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education, Turkish Language Education

Associate Prof. Dr. Erol OGUR

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Turkish Language and Literature
	Mail	ogur@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-42222
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education Turkish Education Department

Associate Prof. Dr. Levent Ali ÇANAKLI

	Qualification	PhD
	Position	Editor - Last Read Editor
	Mail	alicanakli@uludag.edu.tr
	Fone	(0224) 29 55029
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education Turkish Education Department

Associate Prof. Dr. Berna COŞKUN ONAN

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Art and Design
	Mail	onanberna@hotmail.com
	Fone	+90 (224) 2944242570
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education Department of Fine Arts Education Painting and Business Education ASD

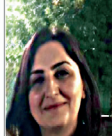
Associate Prof. Dr. Nazan OSKAY

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Art and Design
	Mail	nazan_oscay@hotmail.com
	Fone	+90 (432) 444 5065 / 22815
	Country	Türkiye
	Affiliation	Yan Yüzüncü Yıll University, Faculty Of Fine Arts Arts

Dr. Tayfun BARIŞ

	Qualification	PhD
	Position	Editor - Language and Spelling Editor
	Mail	tbaris@uludag.edu.tr
	Fone	(0452) 475 73 92
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Turkish Teaching Application and Research Center (ULUTÖMER)

Associate Prof. Dr. Filiz GÜLTEKİN

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Educational Sciences
	Mail	gultekinfiliz@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-42211
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education, Department of Guidance and Psychological Counseling

Şükrü KAYA

	Qualification	Master's Degree
	Position	Editor - Mizanpaj
	Mail	skaya@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294- 295-5498
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Karacabey Vocational School Computer Technologies

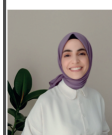
Dr. Sercan ALABAY

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Foreign Languages
	Mail	salabay@gsu.edu.tr
	Fone	(212) 227 44 80 / 1971
	Country	Türkiye
	Affiliation	Galatasaray University, Vocational School of Foreign Languages, Department of French

Instructor Aynur AKSEL

	Qualification	Master's Degree
	Position	Secretary
	Mail	aynuraks@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 2615205
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, School of Foreign Languages

PhD Student Asuman TUNÇ

	Qualification	PhD Student
	Position	Turkish Language Editor
	Mail	tuncasuman94@gmail.com
	Fone	(224) 294-
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludag University Ph.D. Student

Instructor Gültekin ERDAL

	Qualification	Master's Degree
	Position	Publish Editor
	Mail	gultekinerdal@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294- 2364
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Technical Sciences Vocational School

- Prof. Dr. Alev Sınar Uğurlu - Türkiye
Prof. Dr. Behçet Kemal Yeşilbursa - Türkiye
Prof. Dr. Carmen Andréi - Romanya
Prof. Dr. Birol Taş - Türkiye
Prof. Dr. Hatice Şahin - Türkiye
Prof. Dr. Hülya Taş - Türkiye
Prof. Dr. Kazım Yoldaş - Türkiye
Prof. Dr. Kelime Erdal - Türkiye
Prof. Dr. Kerime Üstünova - Türkiye
Prof. Dr. Lindita Xhanari Latifi - Arnavutluk
Prof. Dr. Marie Françoise Montaubin - Fransa
Prof. Dr. Nadezhada Oynotkinova - Rusya
Prof. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak - Türkiye
Prof. Dr. Sabri Tevfik Hammam - Mısır
Prof. Dr. Shahid Ahmed Jamia Millia - Hindistan
Prof. Dr. Süleyman Eroğlu - Türkiye
Doç. Dr. Elvira Latifova - Azarbaycan
Dr.Öğr.Üyesi İbrahim İmran Öztahtalı - Türkiye
Öğr. Gör. Gültekin Erdal - Türkiye

Bilim ve Danışma Kurulu Kurulu

- Prof. Dr. Abdülkadir Çüçen, Bursa Uludağ Üniversitesi,
Bursa - Türkiye
Prof. Dr. Alev Sınar Uğurlu, Bursa Uludağ üniversitesi,
Bursa - Türkiye
Prof. Dr. Alfina Silgatullina, Rusya Bilimler Akademisi,
Moskova - Rusya
Prof. Dr. Ayşe Saraçgil, Floransa Üniversitesi, İtalya
Prof. Dr. Behçet Kemal Yeşilbursa, Bursa Uludağ
Üniversitesi, Bursa - Türkiye
Prof. Dr. Carmen Andréi, Galati Üniversitesi, Romanya
Prof. Dr. Erkan Işığışok, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa
-Türkiye

Prof. Dr. Hande Müjde Ayan, Marmara Üniversitesi,
İstanbul - Türkiye

Prof. Dr. Hatice Şahin, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -
Türkiye

Prof. Dr. Hülya Taş, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -
Türkiye

Prof. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak, Gazi Üniversitesi,
Ankara - Türkiye.

Prof. Dr. İsmail Naci Cangül, Bursa Uludağ Üniversitesi,
Bursa - Türkiye

Prof. Dr. Kamil Veli Nerimonoğlu, Aydın Üniversitesi,
İstanbul - Türkiye

Prof. Dr. Kelime Erdal - Türkiye, Bursa Uludağ
üniversitesi, Bursa - Türkiye

Prof. Dr. Kerime Üstünova, Bursa Uludağ Üniversitesi,
Bursa - Türkiye

Prof. Dr. Lindita Xhanari Latifi, Arnavutluk

Prof. Dr. Marie Françoise Montaubin, Jules Vernes
Üniversitesi, Fransa

Prof. Dr. Mehmet Ali Akıncı, Rouen Üniversitesi - Fransa

Prof. Dr. Nadezhada Oynotkinova, Rusya Bilimler
Akademisi, Sibirya – Rusya

Prof. Dr. Sabri Tevfik Hammam, Sohac Üniversitesi -
Mısır

Prof. Dr. Selçuk Mülayim, Marmara Üniversitesi,
İstanbul - Türkiye

Prof. Dr. Shahid Ahmed Jamia Millia, Islamia A Central
Universty - Hindistan

Prof. Dr. Tevfik Alıcı, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa
-Türkiye

Prof. Dr. Rıza Sam, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa
-Türkiye

Prof. Dr. Yılmaz Selim Erdal, Hacettepe Üniversitesi,
Ankara -Türkiye

Prof. Dr. Süleyman Eroğlu - Türkiye

Prof. Dr. Zübeyde Sinem Genç, Bursa Uludağ
üniversitesi, Bursa -Türkiye

Doç. Dr. Cavid Qasimow, Bakü Devlet Üniversitesi -
Azerbaycan

Doç. Dr. Erol Ogur, Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye

Doç. Dr. Elvira Latifova, Bakü Devlet Üniversitesi, Bakü -
Azarbeycan

Doç. Dr. Galina Miskiniene, Vilniaus Üniversitesi,
Litvanya

Doç. Dr. İryna Dryga, Ukrayna Milli Bilimler Akademisi,
Ukrayna

Doç. Dr. Mehmet Özdemir, Şeyh Edebali Üniversitesi,
Bilecik -Türkiye

Doç. Dr. Minara Aliyeva, Bursa Uludağ üniversitesi,
Bursa - Türkiye

Doç. Dr. Mustafa ULUOCAK, Bursa Uludağ üniversitesi,
Bursa - Türkiye

Doç. Dr. Nuray parlak Yılmaz, Bursa Uludağ üniversitesi,
Bursa -Türkiye

Doç. Dr. Levent Ali Çanaklı, Uludağ üniversitesi, Bursa -
Türkiye

Doç. Dr. Ranetta Gatorova, Kırım Mühendislik ve
Pedagoji Üniversitesi, Ukrayna

Doç. Dr. Şükrü Baştürk, Uludağ Üniversitesi, Bursa -
Türkiye

Doç. Dr. Victor Until, ULIM Kişinev Üniversitesi,
Moldova

Doç. Dr. Zhanna Yusha, Rusya Bilimler Akademisi,
Sibirya - Rusya

Dr. Öğr.Üyesi İbrahim Öztahtalı, Bursa Uludağ
üniversitesi, Bursa - Türkiye

Dr. Erkan Yılmaz, Bursa Uludağ Üniversitesi

Dr. Luigi Oliva, University Of Sasari- İtalya

Dr. Songül Alpaslan, Roodenberg - Hollanda

Genel İlkeler:

Bursa Uludağ Gelişim Akademisi bünyesinde 2016 yılında yayın hayatına başlayan Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi (International Journal of Humanities and Art Researches), bahar, yaz, sonbahar ve kış aylarında yılda dört defa yayımlanır. IJHAR, hem online hem de basılı olarak yayımlanır. Basılı dergiler, yazarlara ücretsiz olarak gönderilir. Makalelerin tamamı <http://www.Ijhar.net> ve <http://www.Ijhar.org> adresinden online olarak ücretsiz okunabildiği gibi abonelik imkânlarıyla her okuyucuya basılı örneği gönderilir. Ijhar, gerekli gördüğünde özel sayı çıkartarak belirli alanları tartışmaya açar ya da yurt içinde ve yurt dışında alanında söz sahibi olmuş, saygınlık kazanmış bilim ve sanat insanlarına şükranlarını sunmayı hedefler. Bu konuda karar ve yetki bilim ve yayın kuruluna aittir.

Konu:

Derginin öncelikli konuları arasında UNESCO Dünya Mirası Listesine giren 15 Türk kültürünü (<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44423/dunya-miras-listesi.html>) korumak ve UNESCO sözleşmenin 16, 17 ve 18. maddelerine göre oluşturulan Somut Olmayan Kültürel Miras Listesinde yer alan:

İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi

Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi

En İyi Uygulama Örnekleri Listesidir.

Bu amaçla Türkiye ve diğer ülkelerdeki halkbilimi, etnoloji ve antropoloji, doğa ve ekoloji, görsel sanatlar, yerel sanat ve kültürel miras konuları ve bunlarla ilgili her türlü kuram ve yöntem sorunlarını içeren araştırma, inceleme ve derlemeye dayanan kültür araştırmalarını yayınlar.

İçerik:

Alanında bir boşluğu dolduracak, araştırmaya dayalı özgün makaleler,

Alanın gelişimine katkı sağlayacak tanıtım ve eleştiri yazıları,

Toplum kültürü, halkbilimi, etnoloji, antropoloji, doğa ve ekoloji, görsel sanatlar, ebru sanatı, hat sanatı, çinçilik ve süsleme sanatları ve kültürel miras çalışmalarına kuramsal ve yöntemsel açıdan katkı sağlayacak çeviriler, kısa raporlar ve bilgi notları brief report ve short communication'lar,

Alandan veya yazılı kaynaklardan yapılan derlemeler.

Ijhar'da yayımlanacak yazılarda daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olma şartı aranır. Bilimsel bir toplantıda sunulmuş bildiriler, bildiri kitapçığında tam metin yayımlanmış ise Ijhar'da yayımlanamaz.

Gelen Yazıların Değerlendirilmesi:

Yayımlanmak üzere gönderilen makaleler öncelikle amaç, konu, içerik ve yazım kuralları açısından incelenir. Bu yönleriyle uygun bulunanların yazar adları gizlenir ve ilgili alanın sorumlu editörüne gönderilir. Baş editör, alan editör üyelerinin görüşü doğrultusunda, bilimsel bakımdan değerlendirilmek üzere, alanında eser ve çalışmalarıyla kabul görmüş iki hakeme gönderir. Aynı nitelikteki hakemler, editörler arasından da belirlenebilir.

Dergi etik kuralları gereği, hakemlere yazar adı gönderilmez, yazarlara hakem adı açıklanmaz.

Hakem raporları derginin veri tabanında saklanır. Hakem raporlarından biri olumlu, diğeri olumsuz olduğu takdirde, yazı üçüncü bir hakeme gönderilebilir veya alan editörleri nihai kararını raporlar üzerinden verir.

Makalenin yayımlanabilmesi için, olumlu iki hakem raporu ve alan editörü onayı gerekir. Yayım kararı verilen makaleler sıraya konulur ancak editörlük, dosya hazırlama, güncellik, gereklilik gibi dergiciliğe bağlı birçok nedenle değişiklikler yapabilir. Önemli bir neden olmadığı sürece makale (yazara bilgi verilir), Yayın Kurulunca, derginin en yakın sayısında yayımlanır.

Yazarlar, hakemlerin ve alan editörlerinin eleştiri, öneri ve düzeltme taleplerini dikkate almak zorundadır. Katılmadıkları noktaları gerekçeleriyle birlikte ayrı bir rapor hâlinde Yayın Kurulu'na sunabilirler.

Hakemlik süreçlerini tamamlamış ve yayımına karar verilmiş makaleler için "yayımlanacaktır" içerikli resmî yazı verilir. Ancak hangi sayıda yayınlanacağı editörlere ve derginin yayım ilkelerine bağlıdır.

TRDizin'e sıklıkla gelen sorulardan yola çıkarak yardımcı olacağını düşündüğümüz bilgileri aşağıda bilgilerinize sunuyoruz.

SORU: Tüm makaleler için etik kurul izni gerekli midir?

Yanıt: Hayır. Kriterlerde de "Etik Kurul İzni gerektiren" makaleler olarak belirtilmektedir.

Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir.

Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar.

İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,

İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar.

Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar.

Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.

Ayrıca; Olgu sunumlarında "Aydınlatılmış onam formu"nun alındığının belirtilmesi,

Başkalarına ait ölçek, anket, fotoğrafların kullanımı için sahiplerinden izin alınması ve belirtilmesi,

Kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulduğunun belirtilmesi

SORU: Geçmiş yıllarda tamamlanmış çalışma ve tezden üretilen yayınlar için geriye dönük etik Kurul İzni alınmalı mıdır?

Yanıt: 2020 yılı öncesi araştırma verileri kullanılmış, yüksek lisans/doktora çalışmalarından üretilmiş (makalede belirtilmelidir), bir önceki yıl dergiye yayın başvurusunda bulunulmuş, kabul edilmiş ama henüz yayımlanmamış makaleler için geriye dönük etik kurul izni gerekmemektedir.

SORU: TR Dizin'in bu kuralları ile üniversiteler dışında yapılan yayınlara kısıt mı getirilmiştir?

Yanıt: Hayır. Üniversite mensubu olmayan araştırmacılar da bölgelerinde bulunan Etik Kurul'lara başvurabilmektedir.

AYRICA: Dergiler "Yayın Etiği", "Araştırma Etiği" ve "Yasal/Özel izin belgesi alınması" ile ilgili kurallara uyduğunu uluslararası standartlara atıf yaparak, hem web sayfasında hem de basılı dergide herbiri için ayrı başlık açarak belirtmelidir. Dergilerde yayın etiğine uygunluk konusu sadece yazarların sorumluluğuna bırakılmamalı, dergi yayın etiği konusunda izleneceği yolu açık olarak tanımlanmış olmalıdır. Dergilerde yayımlanacak makalelerde etik kurul izni ve/veya yasal/özel izin alınmasının gerekip gerekmediği makalede belirtilmiş

olmalıdır. Eğer bu izinlerin alınması gerekli ise, izinin hangi kurumdan, hangi tarihte ve hangi karar veya sayı numarası ile alındığı açıkça sunulmalıdır. Çalışma insan ve hayvan deneklerinin kullanımını gerektiriyor ise çalışmanın uluslararası deklarasyon, kılavuz vb. uygun gerçekleştirildiği beyan edilmelidir. Belirtilen hususlarla ilgili çalışmaların bu yıl içerisinde tamamlanması ve varsa eksikliklerin en kısa sürede giderilmesi önem arz etmektedir. Saygılarımızla...

The authors' publications in IJHAR are distributed under the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). The license was developed to facilitate open access, namely, free immediate access to and unrestricted reuse of original works of all types.

Under this license, authors retain ownership of the copyright for their publications but grant IJHAR a non-exclusive license to publish the work in paper form and allow anyone to reuse, distribute and reproduce the content as long as the original work is properly cited.

Appropriate attribution can be provided by simply citing the original work. No permission is required from the authors or the publishers. For any reuse or distribution of a work, users must also make clear the license terms under which the work was published.

The standard license will be applied to the authors' publications, which ensures the publications freely and openly available in perpetuity.

Articles submitted to the International Journal of Human and Art Research are subjected to the Ithenticate similarity report before the referee process. The citation rate of the articles from a single source should not exceed 3% and the total citation rate should not exceed 30%. Otherwise, the article is returned to its author. The author can reload the article after making the necessary edits.

Gelen Yazıların Değerlendirilmesi: Körleme Hakemlik Türü

Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi (Ijhar), tüm çalışmaların değerlendirme sürecinde çifte körleme yöntemini kullanmaktadır. Çift körleme yönteminde çalışmaların yazar ve hakem kimlikleri gizlenmektedir.

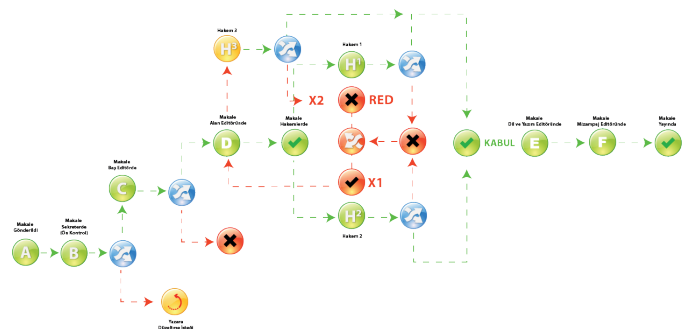
Evaluation of Incoming Articles: Blind Referee Type

The International Journal of Human and Art Studies (Ijhar) uses the double-blind method in all studies' evaluation process. In the double-blind method, the author and referee identities of the studies are hidden.

İlk Değerlendirme Süreci

Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi'ne gönderilen çalışmalar ilk olarak editörler tarafından değerlendirilir. Bu aşamada, derginin amaç ve kapsamına uymayan, Türkçe ve İngilizce olarak dil ve anlatım kuralları açısından zayıf, bilimsel açıdan kritik hatalar içeren, özgün değeri olmayan, yayın politikalarını karşılamayan ve iThenticate benzerlik oranı genelde %30, aynı kaynaktan %3 oranını aşan çalışmalar reddedilir. Reddedilen çalışmalar, gerekçeleri ile birlikte yazarına iade edilir. Uygun bulunan makaleler ise ön değerlendirme için tekrar baş editör tarafından incelenir. Uygun bulunan yazıların yazar adları gizlenir ve ilgili alanın sorumlu editörüne gönderilir. Makaleler, alan editörlerinin görüşleri doğrultusunda, bilimsel bakımdan değerlendirilmek üzere, alanında eser ve çalışmalarıyla kabul görmüş iki hakeme gönderilir. Hakemler, editörler arasından da belirlenebilir. Hakem raporlarından biri olumlu, diğeri olumsuz olduğu takdirde, yazı üçüncü bir hakeme gönderilir. Makalenin yayımlanabilmesi için, olumlu iki hakem raporu ve alan editörü onayı gerekir. Yazarlar, hakemlerin ve alan editörlerinin eleştiri, öneri ve düzeltme taleplerini dikkate almak zorundadır. Yazar, hakemlerin eleştirilerine katılmadığı kısımları gerekçeleriyle birlikte bir rapor hâlinde Yayın Kurulu'na sunabilir.

Hakemlik süreçlerini tamamlamış ve yayımına karar verilmiş makaleler için “yayımlanır” içerikli bilgi, İJHAR resmî web sitesi makale sistemi üzerinden ilan edilir. Ancak hangi sayıda yayınlanacağı editörlere ve derginin yayım ilkelerine bağlıdır.

Prof. Dr. Şenay ŞAHİN

Değerli okuyucular,

Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları (IJHAR) Dergisi merhum editörümüz; eşim Doç. Dr. Ersin ŞAHİN Özel Sayısını sizlerle buluşturmanın buruk gururunu yaşamaktayız. Bu sayının editörlüğünü üstlenmiş olmak beni ayrıca mutlu etmiştir. Bu imkânı bana veren dergi yönetimine ve Ersin ŞAHİN Özel Sayısına makale gönderen yazarlarımıza bu makalelerin editör ve hakemlerine minnettarım.

Değerli bilim insanı,

Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları (IJHAR) Dergisini, yayın hayatına başlamasının 8. yılında da basılı ve elektronik olarak yayınlıyoruz. Dergimizin bu sayısında yayımlanan makalelerin Türkçe, edebiyat, kültür, sanat ve eğitim alanlarında çalışan bilim insanlarına yararlı olması ise en büyük isteğimizdir.

Değerli bilim insanı, değerli okuyucular,

7 Ağustos 2022'de yaşama veda eden değerli eşim, Doç. Dr. Ersin Şahin anısına çıkartılan bu özel sayıda bir inceleme makalesi, bir derleme ve 9 araştırma makalesi ile toplamda 11 makale yer almaktadır. Değerli editör ve saygıdeğer hakemlerimizin titiz inceleme ve önerileri doğrultusunda şekillenen makaleleri heyecanla okuyacağınızı umut eder, bilim ve sanata ışık olmasını dilerim.

Eylül 2023'te yayınlanacak olan 8. cilt, 3. sayımızda görüşmek dileğiyle...
Saygılarımla...

Prof. Dr. Şenay ŞAHİN

1. **Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinde Eğitim Programı Okuryazarlık ve Öğretim Yeterlik Düzeyleri**
Physical Education and Sports Teachers' Curriculum Literacy and Education Efficiency Levels
Uzm. Umut Gülpek, Prof. Dr. Şenay KOPARAN ŞAHİN.....11 - 26
2. **Camda Sanat, Sanatsal İncelikte Üfleme Tekniği ve Anadolu Medeniyeti**
Art in Glass, in Artistic delicacy Blowing Technique and Anatolian Civilization
Öğr. Gör. Gültekin ERDAL.....27 - 38
3. **Güzel Sanatlar Lisesi Müzik Ve Resim Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitim Sürecinde Uygulamalı Derslerin Etkililiği Üzerine Görüşleri**
Views of Fine Arts High School Music and Painting Teachers on the Efficiency of Applied Lessons in the Distance Education Process.
Melike YILMAZ ÇAL, Prof. Dr. Rüyam KÜÇÜKSÜLEYMANOĞLU39 - 56
4. **Üniversite Öğrencilerinin Okuldan Memnuniyet Düzeyleri ve Akademik Başarıları Arasındaki İlişki: Fen Bilgisi Öğretmenliği Örneği**
The Relationship Between School Satisfaction Levels and Academic Achievement of University Students: The Example of Science Teaching.
Yüstra ÇAVDAR, Doç.Dr. Sevgül ÇALIŞ.....57 - 66
5. **Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretilmesinde Kelime Sıklığı: Anadolu Hikâyeleri Dizisi Örneği (A1- A2)**
Word Frequency in Teaching Turkish as a Foreign Language: An Example of Anatolian Stories Series (A1-A2)
Seda ÖZTEKİN, Doç. Dr. Şükrü BAŞTÜRK.....67 - 85
6. **Fen Eğitimi Alanında Yapılan Beyin Temelli Öğrenme Nitel Çalışmalarının İncelenmesi**
English An Examination of Qualitative Studies Using Brain-Based Learning Approach in Science Education
Doktora Öğrencisi İbrahim Enes TOSUN, Doç. Dr. Şirin İLKÖRÜCÜ.....86 - 101
7. **Türk Deniz Tarihinin Turgut Reis ve Uluç Reis Adlı Romanlara Yansıması**
English Reflection of Turkish Naval History on the Novels Turgut Reis and Uluç Reis
Doç. Dr. Erol OGuR.....102 - 114
8. **Afiş Tasarımının Kültür Sanat Organizasyonunda Kullanımı: Fluxus Örneği**
Use of Poster Design in Culture and Art Organization: The Example of Fluxus
Dr. Aynur KARAGÖL.....115 - 126
9. **Tasarım Bölümü Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimleri ile Beyin Baskınlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**
Examination Of The Relationship Between Design Department Students' Entrepreneurship Tendencies and Brain Dominance
Prof. Dr. Rıdvan EZENTAŞ, Öğr. Gör. Hülya BOZYOKUŞ.....127 - 143
10. **Sanatçının Annesi: Umberto Boccioni'ye Ait "Materia" İsimli Eser Üzerine Değerlendirme**
The Artist's Mother: An Evaluation On The Work "Materia" By Umberto Boccioni
Arş. Gör. Dr. Altay ALDOĞAN,144- 155
11. **Hieronymus Bosch'un Eserlerinde Fantastik Unsurların Etkisi**
The Effect of Fantastic Elements in the Works of Hieronymus Bosch
Dr. Öğretim Üyesi Serdar DARTAR,156- 173

Doç. Dr. Ersin ŞAHİN

17 Mayıs 1972 yılında İstanbul'da doğan Ersin ŞAHİN; ilkökul eğitimini Artvin'in Şavşat ve Çanakkale'nin Çan ilçelerinde, Ortaokul eğitimini Bursa Çınar Lisesinde, lise eğitimini Bursa Erkek Lisesinde, lisans eğitimini Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Programları ve Öğretim programında (1995), yüksek lisan eğitimini Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalında "Bursa İli Merkez İlçelerinde Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Görevli Öğretmenlerin Mesleki Yeterliliklerinin Belirlenmesi" adlı teziyle (1999), doktora eğitimini Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretimi Anabilim Dalında "İlköğretim Sınıf Öğretmenlerinin Öğretim Stili Tercihlerinin, Cinsiyetlerinin, Mesleki Kıdemlerinin, Özyeterlilik Algılarının ve Özyönetimli Öğrenmeye Hazırbulunuşluk Düzeylerinin Mesleki Yeterlilikleri Üzerindeki Etkisi" adlı teziyle (2011) tamamlamıştır.

2001 yılında Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim dalında Öğretim Görevlisi olarak çalışmaya başlayan Ersin ŞAHİN; 2011 yılında Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Programları ve Öğretimi Anabilim dalında öğretim görevlisi olmuş; 17 Haziran 2020'de Eğitim Bilimleri (Eğitim Programları ve Öğretim) alanında Doçent unvanı almış ve aynı anabilim dalında öğretim üyesi olarak çalışmıştır. Çalışkan ve üretken bir akademisyen olan Ersin ŞAHİN'in, SSCI, SCI, SCI-Expanded ve Uluslararası alan endekslerinde taranan dergilerde 16 adet uluslararası makalesi, ULAKBİM tarafından taranan ulusal hakemli dergilerde 15 adet makalesi yayınlanmıştır. Ayrıca Ersin ŞAHİN'in "Okul Öncesi Öğretmen Adayları ve Öğretmenleri İçin Uygulama Kılavuzu (2005)" adlı kitabı, "The Science and Education At the Beginning of the 21'XXST Century in Turkey" adlı

uluslararası kitapta 2 adet bölüm yazarlığı, "Öğrenme-Öğretme Kuramları ve Uygulamadaki Yansımaları" adlı kitapta bölüm yazarlığı, "Eğitim Bilimine Giriş " adlı kitapta bölüm yazarlığı; uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan 18 adet, ulusal bilimsel toplantılarda sunulan 4 adet bilimsel toplantı faaliyeti, üniversite destekli 3 adet bilimsel araştırma projesi bulunmaktadır. Ersin ŞAHİN'in bu çalışmalarına bugüne kadar 240 adet atıf yapılmış olup atıflar şu şekildedir: Uluslararası makalelerine 47, ulusal makalelerine 107, yüksek lisans tezine 5, doktora tezine ise 81 adet. Bir de Ersin ŞAHİN'in Babası ile yazdığı "Bir Kalbin Hikâyesi" adlı romanı vardır ve bu eserde sevdiklerini kelimelere dökmüştür.

Ersin ŞAHİN; çalışma hayatı boyunca lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde birçok ders vermiştir:

Eğitime Giriş, Ölçme ve Değerlendirme, Topluma Hizmet Uygulamaları, Sporda Ölçme ve Değerlendirme.

Ayrıca Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi (International Journal of Humanities and Art Researches) Eğitim Bilimleri Alan Editörü olarak görev almıştır. Bunların yanı sıra Ersin ŞAHİN; ulusal düzeyde "Yeni İlköğretim Programları ve Programlardaki Değişiklikler, Aktif Öğrenme Teknikleri, Etkili Öğretim Stratejileri, Öğrenmenin Oluşumu, İlköğretimde Materyal Tasarımı, Etkili İletişim Becerileri ve Beden Dili" konularında seminerler vermiştir. Ayrıca Uludağ Üniversitesi Kızılay Derneği yönetim kurulu üyesidir.

2022 yılının 6 Ağustos'unda aramızdan ayrılan değerli dostumuz Ersin ŞAHİN; kendisi gibi akademisyen olan Prof. Dr. Şenay ŞAHİN ile evli olup bu evlilikten Can adında -Allah uzun, hayırlı ve başarılı bir ömür versin- bir oğulları vardır.

Dostumuz Ersin ŞAHİN; bu kubbeye hoş bir seda bırakmıştır ve başarılı, sevgi dolu, neşeli, yardımsever bir insan olarak yaşamını sürdürmüştür. Kısacası Ersin hocamız, babası Hamza Bey ve annesi Sevim hanımın da dediği gibi 50 yıllık ömrüne 80 yılı sığdırıp bu dünyadan göçmüştür.

Her zaman neşeli, güler yüzlü olan Ersin hocamız; en güzel Artvin hikâyelerini ve anılarını, Artvin şivesiyle anlatmaktan ve etrafına neşe saçmaktan büyük keyif alırdı. Ayrıca hocamız, gezmeyi seven, en güzel yerlerde dostları ile sohbet ederek -kendisini tanıyan herkesin bildiği gibi- yemek yemek ve kahve içmekten hoşlanan, kendisine yakışan, renkli ve zevkli kıyafetler giyen bir insandı.

Ersin ŞAHİN; bu dünyadan hafif adımlarla gülümseyerek geçti; kimseye bir kötülüğü dokunmadan yaşadı, onurlu bir yaşam sürdü, bizlere en güzel anılarını bırakıp aramızdan erkenden ayrıldı...

Ersin Hoca, mekanın uçmak olsun.

Prof. Dr. Şenay ŞAHİN, Öğr. Gör. Edip KOŞAR

Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinde Eğitim Programı Okuryazarlık ve Öğretim Yeterlik Düzeyleri¹

Physical Education and Sports Teachers' Curriculum Literacy and Education Efficiency Levels

Uzm. Umut GÜLPEK

ORCID: 0000-0001-9432-939X ♦ Uludağ Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Doktora Programı
Öğrencisi ♦ umutgulpek20@hotmail.com

Prof. Dr. Şenay ŞAHİN

ORCID: 0000-0002-9221-0616 ♦ Uludağ Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi
Bölümü, Öğretim Üyesi ♦ skoparan2013@gmail.com

Özet

Bu araştırmanın amacı beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının eğitim programı okuryazarlık düzeylerinin ve beden eğitimi öğretim yeterlik düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesidir. Araştırmanın çalışma grubunu, 2017-18 eğitim öğretim dönemi içinde Uludağ Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümündeki 106 (%45,3) öğretmen adayı ile Bursa ili merkez ilçelerindeki ilk ve ortaokullarda çalışan 128 (%54,7) beden eğitimi ve spor öğretmeni olmak üzere toplam 234 katılımcı oluşturmuştur. Veri toplama araçları olarak, eğitim programı okuryazarlığı ölçeği ile beden eğitimi öğretim yeterliği ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde kategorik değişkenler için Bağımsız Örneklem T testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), ölçeklerden alınan puanlar arasındaki korelasyon analizinde ise Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre, Beden eğitimi ve spor öğretmenleri ile öğretmen adaylarının eğitim programı okuryazarlık düzeyleri “oldukça iyi” bulunmuştur. Erkek öğretmenlerin erkek öğretmen adaylarına göre kendilerini daha yeterli gördükleri söylenebilir.

Beden eğitimi ve spor öğretmenlerin hem eğitim programı okuryazarlık düzeyleri hem de beden eğitimi öğretim yeterlik düzeyleri arasında mezun olunan bölüm değişkenine göre anlamlı fark belirlenirken ($p>0.001$) beden eğitimi ve spor öğretmen adaylarının ise eğitim programı okuryazarlık düzeyleri arasında akademik başarılarına göre istatistiksel düzeyde anlamlı farklılık belirlenmiştir ($p>0.001$). Dört farklı akademik başarıya sahip öğretmen adayları arasında en anlamlı fark 2.00-2.50 ve 3.50-4.00 ortalamaları ile öğretmen adayları arasındadır. Bu nedenle beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümünde daha başarılı olan adayların program okuryazarlığının daha iyi olacağı söylenebilir.

Ayrıca beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin beden eğitimi öğretim yeterlik puanları ile mesleki kıdem değişkeni arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülürken ($r=0.001$) öğretmen adaylarında ise eğitim programı okuryazarlık düzeyleri ile akademik başarı düzeyi değişkeni arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r=0.001$). Program okuryazarlığı ile öğretim yeterlik düzeyleri arasında ve tüm alt boyutlar arasında yüksek düzeyde pozitif korelasyon bulunmuştur. Bu sonuca göre hem öğretmenlerin hem de öğretmen adaylarının program okuryazarlığı ve öğretmenlik yeterlik becerilerinin birbiriyle ilişkili olduğu ve bu boyutlardan herhangi birinde yaşanabilecek bir yeterlik sorununun diğer beceri alanını doğrudan etkileyebileceği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: beden eğitimi ve spor, eğitim programı, program okuryazarlığı, beden eğitimi öğretim yeterliği.

Extended Abstract

It is up to educational institutions and teachers to train individuals who have the ability to use the information open to everyone through a filter and use it correctly and appropriately (Özpolat, 2010: 161). For this reason, although education is individualized and differentiated (Şenyurt, Önal, 2019: 58), it is a planned action that should attach importance to raising individuals who can solve problems, learn to learn, have strong interpersonal communication, are prone to cooperation, and have national values and a global perspective (Parlar, 2012:1). Within the framework of these actions, education programs

¹ Bu çalışma Umut GÜLPEK'in 'Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin ve Öğretmen Adaylarının Eğitim Programı Okuryazarlık Düzeylerinin ve Beden Eğitimi Öğretim Yeterlik Düzeylerinin İncelenmesi' isimli yüksek lisans tez çalışmasından türetilmiştir.

are also the basis of education systems designed to train people with the characteristics needed by the society in a planned manner. According to Alsubaie (2016: 107), education programs should show continuity, not static, in order to be representative of change. This continuity is carried out by the teachers who are the main implementers of the program. For this reason, it is very important for teachers to develop their awareness of how they perceive the curriculum and how they can transform it into practice.

This concept, also known as program literacy, has been defined differently in the literature. According to Akinoğlu and Doğan (2012: 13), curriculum literacy, which is thought to make significant contributions to education. For Karagülle, Varki and Hekimoğlu (2019: 85-97), it is an equipment that combines theory and practice, facilitates the realization of gains, and can increase the benefits of training plans to be made.

Particularly in the literature, it is seen that limited research has been conducted on physical education and sports teachers and pre-service teachers' awareness of curriculum literacy and determining their teaching proficiency levels. In this study, first of all, physical education and sports teachers and teacher candidates' education program literacy levels and physical education teaching proficiency levels will be examined. Finally, it will be examined whether there is a relationship between physical education and sports teachers and teacher candidates' educational program literacy and physical education teaching proficiency levels.

The sample of the study consists of a total of 234 participants, 128 of which are active physical education and sports teachers in Bursa and 106 teacher candidates continuing their education in Uludağ University Physical Education and Sports Department. In order to determine the literacy proficiency levels of Physical Education and Sports Teachers and teacher candidates, the "Educational Program Literacy Scale" (EPOYS) developed by Bolat (2017: 121-138) and consisting of 29 items was used. In order to determine the physical education teaching proficiency levels of Physical Education and Sports Teachers and teacher candidates, the "Physical Education Teaching Competency Scale (PEÖYÖ)" developed by Humpries, Hebert, Daigle and Martin (2012: 290) and adapted to the conditions of our country by Erbaş, Varol and Ünlü (2014: 16-27) was used. The scales were delivered to the teachers online, and the pre-service teachers filled the scales in the university campus.

There was no difference between teachers' and teacher candidates' mean scores of EPOYÖ total ($t_{232}=-.459, p=.646$), reading ($t_{232}=-.661, p=.509$) and writing ($t_{232}=-.227, p=.821$) sub-dimensions. Teachers' and teacher candidates' total scores of BEÖYÖ ($t_{232}=-2.285; p<.05$), proficiency in applying scientific knowledge in physical education ($t_{232}=2.037; .05$), teaching proficiency about appropriate skill level ($t_{232}=4.257; p<.05$), differences proficiency in explanations ($t_{232}=-3.338; p<.05$) and proficiency in assessment scores ($t_{232}=-2.587; p<.05$) differed significantly. When these sub-dimension scores and BEÖYÖ scores of the teachers were compared with the teacher candidates, it was seen that they had statistically significantly more adequate teaching skills.

When the scale scores were compared in terms of gender groups, the EPOYÖ ($t_{83}=0.249, p=.804$) and BEÖYÖ ($t_{83}=-1.144; p=.256$) scores of female physical education and sports teachers and teacher candidates were found to be similar. In male teachers and teacher candidates, while EPOYÖ ($t_{147}=-0.779, p=.477$) scores were similar, there was a difference in the BEÖYÖ ($t_{147}=-2.004; p=.047$) scores. Accordingly, it is seen that male physical education and sports teachers' teaching competencies are higher than male teacher candidates. It was also examined whether the academic success of the teacher candidates and their participation in the professional experience application had an effect on the scale scores. It was found that the academic success of the teacher candidates caused a significant difference on the EPOYÖ ($F_{3,101}=3.425; p<.01$) scores. Finally, it was observed that there was a statistically significant positive correlation between physical education and sports teachers and teacher candidates' total EPOYÖ scores and total BEÖYÖ scores, and between all sub-dimensions of both scales.

The educational program literacy levels of physical education and sports teachers and teacher candidates were found to be "quite good". It can be said that male teachers consider themselves more competent than male teacher candidates. The most significant difference among the teacher candidates with four different academic achievements is between the teacher candidates with an average of 2.00-2.50 and 3.50-4.00. This finding supports the opinion of Kana, Elif, Kana ve Elkiran (2018: 233-245) that as the academic achievement of teacher candidates increases, their program literacy levels increase. For this reason, it can be said that the candidates who are more successful in the physical education and sports teaching department will be better program literate. It has been determined that the program literacy levels and teaching proficiency levels of physical education and sports teachers do not differ significantly according to their professional seniority. As a matter of fact, according to the results of the research conducted by Aslan and Gürlen (2019: 171-186), it was determined that the curriculum literacy levels of the teachers did not differ significantly according to the length of service years in the profession. A high level of positive correlation was found between program literacy and teaching proficiency levels and between all sub-dimensions. According to this result, it can be said that curriculum literacy and teaching proficiency skills of both teachers

and teacher candidates are related to each other, and a potential proficiency problem in any of these dimensions can directly affect the other skill area.

Key words: physical education, sports, curriculum literacy, teaching efficacy.

Giriş

Günümüzde bilgi patlaması beraberinde toplum içinde ve toplumlar arasında yaşanan hızlı değişim ve gelişimlere yol açmaktadır. Artık bilgiye zahmetsizce ulaşan bireyler, kendileri için hangi bilginin gerektiği ve ulaştıkları bu bilgiyi nasıl kullanacakları üzerine sorgulamalar yapmaktadırlar (Balay, 2004: 61-82). Herkese açık olan bu bilgileri bir süzgeçten geçirerek, amacına uygun kullanma becerisine sahip bireyleri yetiştirme işi de eğitim kurumları ve öğretmenlere düşmektedir (Özpolat, 2010: 161). Eğitim son zamanlarda bireyselleşmiş ve farklılaşmıştır (Şenyurt, Önal, 2019: 59) ancak yine de özünde sosyal iletişimi güçlü, öğrenme yollarını kendisi keşfedebilen, iş birliğine yatkın, problem çözme becerisi gelişmiş gerek ulusal gerekse evrensel değerlere sahip bireyler yetiştirme gayesi güden yapılandırılmış bir müdahale olarak görülmektedir (Parlar, 2012: 1). Söz konusu müdahale toplumun beklentilerini karşılayacak nitelikli bireyleri hazırlamak üzere planlanan eğitim sistemleridir ve bu sistemin kilit noktasını eğitim programları oluşturmaktadır.

Eğitim programları, düzenli ve planlı bir şekilde yeniden yapılandırılarak bireylere aktarılan bilginin öğrenme deneyimleri yaşatma şekli olarak tanımlanmaktadır (Bharvad, 2010: 73). Alsubaie (2016: 107)'e göre de eğitim programları; değişimin temsilcisi olması açısından durağan değildir, süreklilik göstermektedir. Bu süreklilik programın asıl uygulayıcıları olan öğretmenler tarafından yürütülmektedir. Bu nedenle de öğretmenlerin eğitim programını nasıl algıladıkları ve uygulamaya nasıl dönüştürebildikleri hakkındaki farkındalıklarını geliştirmeleri oldukça önemlidir. Program okuryazarlığı olarak da anılan bu kavramın alan yazında farklı tanımları yapılmıştır. Akınoğlu ve Doğan (2012: 13)'a göre eğitime önemli katkılar sağladığı düşünülen program okuryazarlığı; Karagülle ve arkadaşlarına (2019: 85-97) göre kavramsal ve pratik bilgiyi bir araya getiren, elde edilen kazanımların içselleştirilmesini hızlandıran ve eğitim planında hedeflenen kazanımların yararlılığını arttıracak bir araçtır. Taylor (2013: 295-321)'a göre öğretmenlerin programı yorumlamaları, uygulama şekilleri ve yaptıkları değişiklikleri öğrencilere göre hazırlayabilmeleri için fırsat yaratan bir yaklaşımdır. Önal (2010: 111)'a göre ise alanla ilgili sahip olduğu güncel bilgiyi eylemlerine yansıtarak karşısındakine ifade edebilmek, yeni fikirler ortaya koyabilmek ve var olan sistemleri kendi amacı doğrultusunda kullanabilmektir. Nitekim Green (2002: 27) program okuryazarlığını geliştirmek için okulların her türlü kapasitelerini kullanılmaları ve bu konu hakkındaki deneyimlerini diğerleriyle paylaşmalarını ve onların kabul etmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Wyatt-Smith ve Cumming (2003: 47-59) ise okuryazarlığın sınıf içi farklı etkinlikler arasında öğrenci ihtiyaçlarına uygun geçişler yapabilmek için önem taşıdığını, Tilbury ve Wortman (2006: 95-107) ise programların üst gruptaki öğrencilere göre erken yaştaki öğrenciler üzerinde daha etkili ve verimli uygulanması gerektiğini belirtmişlerdir. Bunun için öğretmenlerin branşlarındaki programa ve öğretime hâkim olmaları gerekmektedir (Özkan, 2016: 1609). Ülkemizde öğretmenler ile öğretmen adaylarının eğitim programı okuryazarlığının belirlenmesine ilişkin olarak son yıllarda yapılmış araştırmalara rastlanmakla birlikte (örn; Süral, Dedebali, 2018: 303-317; Aslan, 2019: 976) özellikle beden eğitimi ve spor öğretmenlerine yönelik ise sınırlı araştırma sonuçlarına (Gömleksiz, Erdem, 2018: 509-529) yer verildiği görülmektedir. Beden eğitimi ve spor öğretmenliğinde mesleki niteliğin artması için söz konusu öğretmenlerin alandaki yeterlikleriyle ilgili öz değerlendirme yapmaları ve eksikleri doğrultusunda mevcut bilgilerini yenilemeleri gerekli görülmektedir (Kangalgil, 2014: 94-103).

Son yıllarda güncellenen eğitim programlarının “Program ve Öğretimde 21. Yüzyıl Beceri Çerçevesi” ortak vizyonu içerisinde belirlenen öğrenci kazanımları ile istenen değerler ve beceriler açısından da örtüştüğü söylenebilir (Gelen, 2017: 23). Ayrıca güncel eğitim programları öğretmenlere yeni sorumluluklar yüklemektedir. Öğretmenler mevcut sistemde öğretene rolünden, etkili öğrenme için öğrencilerini yönlendiren ve onları etkin hale getiren kişi rolüne geçiş yapmalıdır (Stabback, 2016: 1). Yusof ve arkadaşları (2017: 54)’na göre, öğretmenlerin programa ilişkin algıları, sınıf içindeki etkinlikleri yoluyla programın başarısını da etkilemektedir. Bu sebeple öğretmenlerin, öğrencinin ihtiyacı olan beceriyi kazandırma konusunda bilinçli olmaları gerekmektedir (Ab Kadir, 2018: 533-549). Nitekim Karacaoğlu (2010: 51) tarafından yapılan araştırma sonuçları ülkemizde öğretmenlerin ders programını uygulama konusunda yetersiz olduklarını, bu nedenle de öğretmenlerin bizzat kendilerinin eğitim programları ve güncel bakış açıları konusunda eğitim ihtiyacı içinde oldukları görülmüştür. Ayrıca Bümen (2019:179), üniter bakış açısıyla hazırlanmış öğretim programlarının öğretmenlerce uygulanmadığını ifade etmiştir. Boote (2006: 461-478)’ya göre ise öğretmenlerin öğretim programları hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları, onların nitelikli bir öğretim yapmalarına ve çıktığı doğru yorumlayamamalarına sebep olmaktadır. Demirhan ve arkadaşları (2008: 161) tarafından yapılan araştırma sonuçları beden eğitimi dersi öğretim programlarını yürütme becerisi açısından bakıldığında beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin orta düzeyde olduklarını göstermektedir. Bu sebeple ülkemizdeki beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin etkili ve verimli olarak güncel spor öğretimini gerçekleştirebilmeleri için program değişiklikleri hakkındaki farkındalıklarını da geliştirmeleri gerekmektedir. Ayrıca öğrencilerin beden eğitimi dersini kendilerini bedensel ve toplumsal açıdan destekleyen bir donanım, farklı bir eğlence (Özcan ve ark., 2016: 282) ve özgürlük alanı (Namlı ve ark., 2017: 485) sağlayan bir ders olarak gördükleri düşünüldüğünde, öğretmenlerin programın genel hedefleriyle uyumlu etkili bir öğretimi sürdürmeleri kaçınılmazdır. Bu nedenle dersin işleyişinin, öğrenenleri hem aktif ve sağlıklı bir hayat geliştirmelerini sağlayacak hem de 21.yy becerilerini kazanmalarına katkı sağlayacak şekilde düzenlenmesi gereklidir (Edginton ve ark., 2010: 125). Bu çerçevede öğretmenlerin de program sürecinin bir parçası olarak öğretim sürecinde kendilerini ne kadar yeterli gördüklerinin belirlenmesi önem kazanmaktadır. Öğretmenlerin sahip olmaları gereken öğretim yeterlik alanlarına ait düzeyleri, öğretim etkinliklerinin verimliliği için ön şart niteliğinde olup öğretimin başarı düzeyini yordamak için kullanılacak temel ölçütlerdendir (Büyükkaragöz, Çivi, 1997: 172). Nitekim Varol ve Türkmen (2017: 330-342)’ in çalışmasına göre, beden eğitimi öğretmen adayları beden eğitimi öğretimi konusunda kendilerini yüksek düzeyde yeterli görmelerine rağmen alana ait bilgi ve özel öğretim öğrencileri için öğretim yeterlikleri bakımından kendilerini orta düzeyde yeterli görmektedirler. Mirzeoğlu ve arkadaşları (2019: 125) tarafından yapılan araştırma sonuçları ise, öğretmenlerin kendilerini alan bilgisi konusunda yetersiz gördüklerini, beden eğitimi derslerinde genellikle eğitsel oyunlarla, branş öğretimine ağırlık verdiklerini, dans ve folklor konularına yer veremediklerini ve kendilerini bu alt boyutlarda yetersiz bulduklarını ortaya koymuştur. Özellikle alan yazında beden eğitimi öğretmenlerinin öğretim yeterlik düzeylerinin belirlenmesi konusunda sınırlı araştırmaların yer alması, program okuryazarlığı ile öğretim yeterliği arasındaki ilişkinin incelenerek beden eğitimi öğretmenlerin dersi uygulama ve değerlendirme aşamalarında programın temel amaçları çerçevesinde öğrencilere kazandırmaları gereken becerilerin öğretimi hususunda kendilerini eksik buldukları noktalara önceden önlemler alınması için öneriler sunmayı da amaçlayan bu araştırma önemli görülmüştür.

Araştırmanın Önemi

Günümüzde eğitim programlarının başarıya ulaşmasında öğretmenlerin branşlarına ait güncel eğitim programı kazanımlarının farkında olmaları ve etkin bir şekilde işe koşmaları büyük önem arz etmektedir. Bireylerin çok yönlü gelişiminde kuşkusuz beden eğitimi dersi önemli bir etkiye sahiptir. Bu sebeple dersin güncel kazanımları çerçevesinde beden eğitimi öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının program okuryazarlık ve öğretim yeterlik düzeylerinin belirlenmesi ve arasındaki ilişkinin incelenmesi gereklidir. Dahası alan yazında bu konuda sınırlı sayıda araştırma bulunması da çalışma açısından önemli görülmüştür.

Yöntem

Bu çalışmada beden eğitimi ve spor öğretmenleri ve öğretmen adaylarının eğitim programı okuryazarlığı ile öğretim yeterlik düzeyleri ilişkisel araştırma yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Araştırma örneklemine ait demografik özellikler ve veri toplama araçlarının özellikleri aşağıda aktarılmıştır.

Örneklem

Araştırmanın örneklem grubunu, 2017-18 eğitim öğretim döneminde Bursa'nın merkez ilçelerindeki devlet okullarında görevli 128 beden eğitimi öğretmeni ve Uludağ Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü'nde öğrenimine devam eden 106 öğretmen adayı olmak üzere toplam 234 katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcıların demografik özellikleri aşağıda verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

		Aday Öğretmen		Öğretmen	
		f	%	f	%
Cinsiyet	Kadın	38	35,8	47	36,7
	Erkek	68	64,2	81	63,3
Eğitim Düzeyi	Üniversite öğrencisi	106	45,3		
	Lisans mezunu	121	51,7		
	Y.lisans mezunu	7	3,0		
	Doktora mezunu	0			
Okul deneyimi	Katıldım	44	41,5		
	Katılmadım	62	58,5		
Akademik Başarı Düzeyi (Gano)	2.00 – altı	1	0,9		
	2.00- 2.50	17	16,0		
	2.50- 3.00	53	50,0		
	3.00- 3.50	31	29,2		
	3.50- 4.00	4	3,8		
Görev yılı	0- 5 yıl arası			14	10,9
	5- 10 yıl arası			40	31,3
	10- 15 arası			22	17,2
	15-20 arası			18	14,1
	20 ve üzeri			34	26,6
Görev yapılan kademe	Anaokulu			6	4,7
	İlkokul			5	3,9
	Ortaokul			78	60,9
	Lise			39	30,5

P<0.05

Toplam katılımcıların %36,3'ü (n=83) kadın, %63,7'si (n=149) erkektir. Yaş ortalaması 22,09 (SS = 7.49) olan öğretmen adaylarının 38'i (%35,8) kadın, 68'i (%64,2) erkektir. Öğretmen adaylarının %41'nin (n=44) okul deneyimine katıldığı,

%58,5'nin (n=62) ise katılmadığı görülmüştür. Ayrıca öğretmen adaylarının genel akademik not ortalamasına ($M = 3.19$, $SS = 0.78$) bakıldığında genel olarak başarılı oldukları gözlenmiştir. Öğretmen katılımcılara bakıldığında ise cinsiyet dağılımının 47 kadın (%36,7) ve 81 erkekten (%63,3) oluştuğu görülmektedir. Öğretmenlerin yaş ortalaması 39.54 ($SS = 6.90$)' tür. Ortalama 13.94 ($SS = 7.49$) görev yılı olan öğretmenlerin, ağırlıklı olarak devlet okullarında çalıştıkları (%80,5) görülmektedir. Öğretmenlerin çalıştıkları eğitim kademelerine bakıldığında ise çoğunluğunun ortaokul (%60,9) ve lisede (%30,5) görev yaptığı görülmüştür.

Veri Toplama Araçları

Eğitim programı okuryazarlığı ölçeği (EPOYÖ)

Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının eğitim programı okuryazarlık yeterlik düzeylerini belirlemek amacıyla, Bolat (2017: 121-138) tarafından geliştirilen ve 29 maddeden oluşan "Eğitim Programı Okuryazarlık Ölçeği (EPOYÖ)" kullanılmıştır. Ölçek okuma ve yazmadan oluşan 2 alt boyuta sahiptir ve beşli likert formatında sorulardan oluşmaktadır.

Beden eğitimi öğretim yeterliliği ölçeği (BEÖYÖ)

Araştırmada katılımcılarının beden eğitimi dersi öğretim yeterlik düzeylerini belirlemek amacıyla "Beden Eğitimi Öğretim Yeterliliği Ölçeği (BEÖYÖ)" ölçeği kullanılmıştır. Humpries ve arkadaşları (2012: 284- 299) tarafından geliştirilen toplam 35 maddelik, üçlü likert formatında sorulara sahip BEÖYÖ'nün Türkiye'ye uyarlama çalışmaları Erbaş ve arkadaşları (2014: 16-27) tarafından gerçekleştirilmiştir. BEÖYÖ'de 'beden eğitimi alan bilgisi yeterliği', 'bilimsel bilgilere başvurmadaki yeterlik', 'uygun beceri düzeyi farklılıkları yeterliği', 'özel eğitim öğrencileri için öğretim yeterliği', 'açıklamalarda bulunma yeterliği', 'değerlendirme yeterliği', 'teknoloji kullanım yeterliği' olmak üzere 7 alt boyut bulunmaktadır.

Bulgular

Araştırmada elde edilen veriler SPSS 20 (İstatistik Paket Programı) ile analiz edilmiştir. Bu araştırma kapsamında yapılan tüm veri analizlerinde istatistiksel anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak kabul edilmiştir. Beden eğitimi öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının EPOYÖ ve BEÖYÖ toplam ve alt boyutlarından elde ettikleri ortalama puanlar Tablo 2' de verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların EPOYÖ ve BEÖYÖ ölçeklerine ve alt boyutlarına ilişkin puanları.

	Aday Öğretmen (n=106) $\bar{X} \pm SS$	Düzyey	Öğretmen (n=128) $\bar{X} \pm SS$	Düzyey	p
EPOYÖ Top. Puan	3.83±0.73	Oldukça iyi	3.88±0.83	Oldukça iyi	0.82
Okuma	3.87±0.75	Oldukça iyi	3.94±0.82	Oldukça iyi	0.65
Yazma	3.79±0.75	Oldukça iyi	3.81±0.88	Oldukça iyi	0.51

				iyi	
BEÖYÖ Top. Puan	2.47±0.29	İyi	2.55±0.27	İyi	0.02
Alan bilgisi	2.15±0.38	Orta	2.09±0.40	Orta	0.20
Bilimsel	2.44±0.43	İyi	2.55±0.40	İyi	0.04
Beceri	2.55±0.42	İyi	2.76±0.31	İyi	0.00
farklılıkları					
Özel eğitim	2.29±0.47	Orta	2.29±0.53	Orta	0.96
Açıklama	2.66±0.37	İyi	2.81±0.28	İyi	0.00
Değerlendirme	2.52±0.37	İyi	2.65±0.36	İyi	0.01
Teknoloji	2.61±0.39	İyi	2.67±0.39	İyi	0.27

P<0.05

Beden eğitimi spor öğretmenleri ve adaylarının EPOYÖ' den aldıkları ortalama puanlar bağımsız t testi ile analiz edilmiştir. Yapılan Levene testi ile, EPOYÖ toplam ($F_{1,232}= 6,543$; $p<.05$), EPOYÖ okuma ($F_{1,232}=6,764$; $p<.05$) ve EPOYÖ yazma ($F_{1,232}=7,686$; $p<.05$) için gruplar varyanslarının homojen olmadığını göstermektedir. Beden eğitimi ve spor öğretmenleri ve aday öğretmenlerinin EPOYÖ toplam ($t_{232}=-,459$, $p=.646$), EPOYÖ okuma ($t_{232}=-,661$, $p=.509$) ve EPOYÖ yazma ($t_{232}=-,227$, $p=.821$) alt boyutlarındaki ortalama puanlarına bakıldığında anlamlı şekilde farklılaşmadıkları görülmektedir. Beden eğitimi spor öğretmenlerinin ve adaylarının bu ölçekte elde ettikleri puanların benzer olduğu görülmektedir.

Beden eğitimi spor öğretmenleri ve adaylarının BEÖYÖ' den aldıkları ortalama puanlar bağımsız t testi ile analiz edilmiştir. Yapılan Levene testi ile BEÖYÖ toplam ($F_{1,232}= 0,854$; $p=.36$), BEÖYÖ alan bilgisi ($F_{1,232}= 0,116$; $p=.73$), BEÖYÖ bilimsel ($F_{1,232}=0,865$; $p=.35$), BEÖYÖ özel eğitim ($F_{1,232}= 1,917$; $p=.17$), BEÖYÖ değerlendirme ($F_{1,232}= 0,144$; $p=.71$) ve BEÖYÖ teknoloji ($F_{1,232}= 0,009$; $p=.92$) için gruplar varyanslarının homojen olduğunu göstermiştir. Ancak, BEÖYÖ beceri farklılıkları ($F_{1,232}=22,638$; $p<.05$) ve BEÖYÖ açıklama ($F_{1,232}= 17,478$; $p<.05$) için gruplar varyanslarının homojen olmadığı görülmüştür. Öğretmenler ve öğretmen adaylarının BEÖYÖ toplam ($t_{232}=-2,285$; $p<.05$), BEÖYÖ bilimsel ($t_{232}=2,037$; $p<.05$), BEÖYÖ beceri farklılıkları ($t_{232}=-4,257$; $p<.05$), BEÖYÖ açıklamalar ($t_{232}=-3,338$; $p<.05$) ve BEÖYÖ değerlendirme ($t_{232}=-2,587$; $p<.05$) puanları arasında öğretmenler lehine anlamlı derecede farklılaşmalar vardır. Öğretmenlerin BEÖYÖ toplam ve söz konusu alt boyutlarda öğretmen adaylarından daha yeterli oldukları görülmüştür. Katılımcıların BEÖYÖ alan bilgisi ($t_{232}=-1,273$; $p=.20$), BEÖYÖ özel eğitim ($t_{232}= 0,052$; $p=.96$) ve BEÖYÖ teknoloji ($t_{232}=-0,113$; $p=.27$) alt boyutlarında ise benzer puanlar elde ettikleri görülmüştür.

Tablo 3. Katılımcıların cinsiyete göre EPOYÖ ve BEÖYÖ alt boyut puanlarının dağılımı.

	Kadın			Erkek		
	Öğretmen (n=47)	Öğretmen Adayı (n=38)	p	Öğretmen (n=81)	Öğretmen Adayı (n=68)	p
	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$		$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	
EPOYÖ Top.Puan	3.84±0.82	3.88±0.78	0.80	3.90±0.83	3.80±0.70	0.48
Okuma	3.90±0.81	3.91±0.80	0.98	3.96±0.84	3.85±0.72	0.39
Yazma	3.77±0.88	3.86±0.80	0.65	3.84±0.88	3.75±0.72	0.51
BEÖYÖ Top.Puan	2.56±0.30	2.48±0.30	0.26	2.55±0.26	2.46±0.28	0.05

Alan bilgisi	2.06±0.34	2.11±0.37	0.56	2.10±0.43	2.18±0.38	0.26
Bilimsellik	2.59±0.39	2.37±0.47	0.03	2.54±0.41	2.49±0.40	0.44
Beceri farklılıkları	2.75±0.32	2.62±0.41	0.10	2.77±0.32	2.52±0.43	0.00
Özel eğitim	2.35±0.54	2.37±0.45	0.86	2.25±0.52	2.25±0.48	0.96
Açıklama	2.79±0.31	2.68±0.40	0.16	2.82±0.27	2.65±0.35	0.00
Değerlendirme	2.68±0.36	2.53±0.39	0.06	2.63±0.37	2.52±0.37	0.08
Teknoloji	2.63±0.41	2.65±0.39	0.88	2.69±0.38	2.59±0.40	0.13

P<0.05

Kadın katılımcıların EPOYÖ toplam ve alt boyut puanları bağımsız t testi ile karşılaştırılmıştır. Yapılan Levene testi ile EPOYÖ toplam ($F_{1,83}=0,827$; $p>.05$), EPOYÖ okuma ($F_{1,83}=0,631$; $p>.05$) ve EPOYÖ yazma ($F_{1,83}=1,834$; $p>.05$) için gruplar varyanslarının homojen olduğu görülmüştür. Kadın öğretmen ve adaylarının EPOYÖ toplam ($t_{83}=0,249$, $p=.804$), EPOYÖ okuma ($t_{83}=0,030$, $p=.976$) ve EPOYÖ yazma ($t_{83}=0,459$, $p=.648$) ortalama puanları birbirinden anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. İki grup da bu ölçekte benzer puanlar elde etmişlerdir. Erkek katılımcıların EPOYÖ toplam ve alt boyut puanları bağımsız t testi ile karşılaştırılmıştır. Levene testi ile EPOYÖ toplam ($F_{1,147}=5,818$; $p<.05$), EPOYÖ okuma ($F_{1,147}=6,699$; $p<.05$) ve EPOYÖ yazma ($F_{1,147}=5,915$; $p<.05$) için gruplar varyanslarının homojen olmadığı görülmüştür. Erkek öğretmen ve adaylarının EPOYÖ toplam ($t_{147}=-0,779$, $p=.477$), EPOYÖ okuma ($t_{147}=-0,860$, $p=.391$) ve EPOYÖ yazmadaki ($t_{147}=-0,655$, $p=.514$) ortalama puanları anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. İki grup da bu ölçekte benzer puanlar elde etmişlerdir.

Kadınların BEÖYÖ toplam ve alt boyut puanları bağımsız t testi ile karşılaştırılmıştır. Yapılan Levene testi ile BEÖYÖ toplam ($F_{1,83}=0,037$; $p>.05$), BEÖYÖ alan bilgisi ($F_{1,83}=0,589$; $p>.05$), BEÖYÖ özel eğitim ($F_{1,83}=2,597$; $p>.05$), BEÖYÖ değerlendirme ($F_{1,83}=0,485$; $p>.05$) ve BEÖYÖ teknoloji ($F_{1,83}=0,409$; $p>.05$) için gruplar varyanslarının homojen olduğunu görülmüştür. Ancak BEÖYÖ beceri farklılıkları ($F_{1,83}=5,047$; $p<.05$), BEÖYÖ bilimsel ($F_{1,83}=4,769$; $p<.05$) ve BEÖYÖ açıklama ($F_{1,83}=5,090$; $p<.05$) alt boyutları için yapılan Levene testi gruplar varyanslarının homojen olmadığını göstermiştir. Kadınlarda, beden eğitimi spor öğretmenleri ve adaylarının, BEÖYÖ bilimsel ($t_{83}=-2,268$; $p<.05$) puanları anlamlı şekilde farklılaşmıştır. Kadın öğretmenler, aday kadın öğretmenlere göre daha yeterli bulunmuştur. Kadınlarda, beden eğitimi spor öğretmenleri ve adaylarının BEÖYÖ toplam ($t_{83}=-1,144$; $p=.256$), BEÖYÖ beceri farklılıkları ($t_{83}=-1,682$; $p=.097$), BEÖYÖ alan bilgisi ($t_{83}=0,586$; $p=.560$), BEÖYÖ açıklama ($t_{83}=-1,422$; $p=.160$), BEÖYÖ özel eğitim ($t_{83}=0,179$; $p=.0859$), BEÖYÖ değerlendirme ($t_{83}=-1,921$; $p=.058$) ve BEÖYÖ teknoloji ($t_{83}=0,154$; $p=.878$) puanları ise anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. Hem kadın öğretmenler hem de kadın adaylar BEÖYÖ toplam ve söz konusu alt boyutlarda benzer düzeyde yeterlilik göstermişlerdir. Erkeklerin de kendi aralarında BEÖYÖ toplam ve alt boyut puanları bağımsız t testi ile karşılaştırılmıştır. Yapılan Levene testi ile BEÖYÖ toplam ($F_{1,147}=0,952$; $p>.05$), BEÖYÖ alan bilgisi ($F_{1,147}=0,816$; $p>.05$), BEÖYÖ bilimsel ($F_{1,147}=0,318$; $p>.05$), BEÖYÖ özel eğitim ($F_{1,147}=0,480$; $p>.05$), BEÖYÖ değerlendirme ($F_{1,147}=0,004$; $p>.05$) ve BEÖYÖ teknoloji ($F_{1,147}=0,390$; $p>.05$) için gruplar varyanslarının homojen olduğu görülmüştür. Ancak BEÖYÖ beceri farklılıkları ($F_{1,147}=14,856$; $p<.05$) ve BEÖYÖ açıklamalar ($F_{1,147}=12,893$; $p<.05$) için yapılan Levene testi gruplar varyanslarının homojen olmadığını göstermiştir. Erkeklerde, beden eğitimi spor öğretmenleri ve adaylarının BEÖYÖ toplam ($t_{147}=-2,004$; $p=.047$), BEÖYÖ beceri farklılıkları ($t_{147}=-4,053$; $p=.000$), BEÖYÖ açıklama ($t_{147}=-3,162$; $p=.002$) puanları anlamlı şekilde farklılaşmıştır. Erkek beden eğitimi spor öğretmenleri, adaylara kıyasla daha iyi skorlar elde etmiştir. Erkeklerde, beden eğitimi spor öğretmenleri ve adaylarının BEÖYÖ alan bilgisi ($t_{147}=1,125$; $p=.262$), BEÖYÖ bilimsel ($t_{147}=-0,771$; $p=.442$), BEÖYÖ özel eğitim ($t_{147}=-0,052$; $p=.958$), BEÖYÖ değerlendirme ($t_{147}=-1,773$; $p=.078$) ve BEÖYÖ teknoloji ($t_{147}=-1,523$; $p=.130$) puanları

ise anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. Hem erkek öğretmenlerin hem de erkek öğretmen adaylarının BEÖYÖ toplamda ve söz konusu bu alt boyutlarda elde ettiği puanlar benzerdir.

Katılımcıları EPOYÖ ve BEÖYÖ düzeylerinin akademik başarılarına ve okul deneyimine katılma durumlarına göre dağılımları aşağıda verilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların akademik başarılarına ve okul deneyimine katılma durumlarına göre dağılımları EPOYÖ ve BEÖYÖ puanlarının dağılımı.

GANO	2.00-2.5	2.50-3.00	3.00-3.50	3.50-4.00	P
	(n=17)	(n=53)	(n=31)	(n=4)	
	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	
EPOYÖ puan	2.54±0.74	3.82±0.71	3.86±0.71	4.79±0.17	0.02
BEÖYÖ puan	2.44±0.25	2.48±0.30	2.44±0.31	2.66±0.17	0.05
OKUL DENEYİMİ DURUMU	Katıldı		Katılmadı		
	(n=44)		(n=62)		
	$\bar{X} \pm SS$		$\bar{X} \pm SS$		
EPOYÖ puan	3.87±0.79		3.80±0.70		0.20
BEÖYÖ puan	2.49±0.28		2.46±0.29		0.27

P<0.05

Tablo 4'te, öğretmen adaylarının dört farklı akademik başarı düzeyi için EPOYÖ puanları ayrı ayrı incelenmiştir. Yapılan Levene testi ile EPOYÖ toplam ($F_{3,101} = 1,622$; $p = .189$) puanlarında gruplar varyanslarının homojen olduğu görülmüştür. Varyans analizi, öğretmen adaylarının akademik başarıları uyarınca EPOYÖ toplam ve alt boyut puanlarının birbirinden anlamlı şekilde farklılaştığını göstermiştir ($F_{3,101} = 3.425$; $p < .01$). Ardından yapılan post-hoc testlerine göre akademik ortalama açısından öğretmen adaylarının eğitim programı okuryazarlık düzeyleri karşılaştırıldığında, akademik ortalaması (GANO) '3.50-4.00' olan adaylar lehine anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p < .05$). Diğer akademik ortalamalar bakımından ise adaylar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ($p > .05$).

Dört farklı akademik başarı düzeyi açısından yapılan Levene testi ile BEÖYÖ toplam ($F_{3,101} = 1,205$; $p = .312$) için gruplar varyanslarının homojen olduğu görülmüştür. Yapılan varyans analizi sonrasında, dört farklı akademik başarı grubunun BEÖYÖ puanlarının benzer olduğu görülmüştür ($F_{3,101} = .757$; $p = .521$).

Öğretmen adaylarının okul deneyimine katılma durumlarına göre BEÖYÖ ve EPOYÖ puanları için yapılan Levene testi ile, BEÖYÖ toplam ($F_{1,104} = 1,693$; $p = .20$) ve EPOYÖ toplam puanı ($F_{1,104} = 0,214$; $p = .64$) için grupların varyanslarının homojen olduğu görülmüştür. Okul deneyimine katılan ve katılmayan öğretmen adaylarının EPOYÖ toplam ($t_{232} = -1,273$; $p = .20$) ve BEÖYÖ toplam ($t_{232} = -0,113$; $p = .27$) puanları arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 5. Beden eğitimi spor öğretmenlerinin mesleki kıdeme göre EPOYÖ ve BEÖYÖ puan dağılımı.

Mesleki Kıdem	0-5	5-10	10-15	15-20	20-yukarısı	p
	(n=14)	(n=40)	(n=22)	(n=18)	(n=34)	
	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	
EPOYÖ Top. puan	3.78±0.92	4.02±0.84	4.11±0.77	3.90±0.84	3.58±0.75	0.11

BEÖYÖ	2.58±0.23	2.61±0.27	2.61±0.24	2.47±0.34	2.48±0.26	0.11
Top.puan						

P<0.05

Tablo 5'te öğretmenlerin puanlarının mesleki kıdeme göre karşılaştırıldığı Levene testi ile EPOYÖ ($F_{4,123}= 0,531$; $p = .713$) için gruplar varyanslarının homojen olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin kıdemlerine göre EPOYÖ puanları anlamlı şekilde farklılaşmamıştır ($F_{4,123}= 1,923$; $p = .111$). BEÖYÖ toplam ($F_{4,123}= 1,574$; $p = .185$) için yapılan Levene testi de grupların varyanslarının homojen olduğunu göstermiştir. Benzer biçimde öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre BEÖYÖ puanlarının da anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir ($F_{4,123}= 1,903$; $p = .114$).

Tablo 6. Katılımcıların BEÖYÖ ile EPOYÖ Alt Boyut Puanları Arasındaki İlişki.

Puan				r	p	İlişki Durumu	
EPOYÖ		BEÖBÖ		15	.01	Pozitif	Yüksek Düzey
Alt boyutları	Okuma	Alt boyutları	Alan bilgisi	250	0.01	Pozitif	Yüksek Düzey
			Bilimsel	443	0.01	Pozitif	Yüksek Düzey
			Beceri farklılığı	427	0.01	Pozitif	Yüksek Düzey
			Açıklama	436	0.01	Pozitif	Yüksek Düzey
			Teknoloji	472	0.01	Pozitif	Yüksek Düzey
	Yazma	Alt boyutları	Alan bilgisi	310	0.01	Pozitif	Yüksek Düzey
			Bilimsel	469	0.01	Pozitif	Yüksek Düzey
			Beceri farklılığı	418	0.01	Pozitif	Yüksek Düzey
			Açıklama	435	0.01	Pozitif	Yüksek Düzey
			Teknoloji	486	0.01	Pozitif	Yüksek Düzey

P<0.05

Tablo 6'ya göre beden eğitimi spor öğretmenleri ile öğretmen adaylarının toplam EPOYÖ ve toplam BEÖYÖ puanları arasında ve her iki ölçeğin bütün alt boyutları arasında istatistiksel açıdan yüksek ve anlamlı pozitif ilişki olduğu görülmektedir ($p < .001$).

Sonuç ve Öneriler

Taylor (2013: 295-321) öğretmenlerin eğitim programlarını uyguladıkça ve programlar üzerine kafa yorarak, programlarda çeşitli düzenlemeler yaptıkça program okur yazarlıklarının gelişeceğini savunur. Dolayısıyla öğretmenlerin, öğretmen adaylarına kıyasla daha iyi bir program okur yazarlığına sahip olması beklenir. Öğretmen adaylarının program okur yazarlık düzeylerinde deneyimle artacak iyileşmeler beklenebilir. Nitekim Kana ve arkadaşları (2018: 233-245) aday öğretmenlerin program okur yazarlık öz yeterlilik düzeylerine bakıldığında içerik boyutunda kendilerini oldukça yeterli görürken, ölçme-değerlendirme boyutunda kendilerini yetersiz olarak niteledikleri gözlenmiştir. Başka bir çalışma aday öğretmenlerin eğitim programı okur yazarlık düzeylerinin genel olarak yeterli olduğunu ancak yazma alt boyutunda ortalama puanların okuma alt boyutuna göre daha düşük olduğunu bildirmiştir (Çetinkaya, Tabak, 2019: 298). Bu bulguyu destekler şekilde, Erdem ve Eğmir (2018: 123-138)' in yükseköğretimdeki öğretmen adaylarını örneklem olarak inceledikleri araştırma bulguları da benzer şekilde aday öğretmenlerin program okuryazarlık düzeylerinin oldukça yeterli olduğunu ortaya koymuştur. Aslan ve Gürlen (2019: 171-186) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre ise ortaokul öğretmenlerinin “çok yüksek” program okuryazarlık düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir. Bu bulgular birlikte yorumlandığında mesleki deneyimin program okuryazarlığı üzerinde pozitif bir etkisi olacağı beklenebilir.

Beden eğitimi ve spor öğretmenleri ve öğretmen adaylarının eğitim programı okuryazarlık düzeylerinin “oldukça iyi” olduğu ve dahası beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının eğitim programı okuryazarlık düzeylerinin benzer olduğu görülmüştür. Beden eğitimi ve spor dersi aday öğretmenleri ile halihazırda mesleği icra eden öğretmenlerin benzer düzeyde ve yüksek okuryazarlık düzeylerine sahip olmaları dikkat çekici bir bulgudur. Akademik başarısı yüksek öğretmen adaylarının sahip oldukları teorik mesleki bilginin ve okul deneyimi dersini alarak pratik şansı elde etmelerinin bu bulguya yol açtığı düşünülmektedir.

Beden eğitimi ve spor öğretmenleri ve aday öğretmenlerin öğretim yeterlik düzeyleri ise “iyi” bulunmuştur. Ancak bilimsel bilgiye başvurma, beceri farklılıkları ve açıklama alt boyutlarında öğretmenler lehine anlamlı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin deneyim sürelerinin daha fazla oluşunun bu duruma etken olduğu söylenebilir. Varol ve Türkmen (2017: 330-342) tarafından yükseköğretimdeki öğretmen adayları üzerinde yapılan benzer araştırmada daha çok genel öğretim yeterliği bakımından kendilerini iyi düzeyde bulan öğretmen adaylarının, alt boyutlardan ikisinde (beceri farklılıkları ve bilimsel bilgiye başvurma) orta düzeyde oldukları gözlenmiştir. Araştırmada öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının alan bilgisi ve özel eğitim alt boyutlarında da orta düzeyde yeterli oldukları görülmüştür. Yalız (2006: 101) tarafından yapılan araştırma sonuçları da beden eğitimi ve spor öğretmenliği programındaki alan bilgisi derslerinde hedeflerin gerçekleşme düzeyini orta düzey olarak tespit etmiştir. Öğretmen adayları üzerinde yapılan benzer bir araştırmada da İlgar (2017: 313-338) öğretmen adaylarının sınıf içinde özel gereksinimli öğrencileri fark edebildiklerini ancak onlarla iletişim kurabilme ve öğretim gerçekleştirebilme konularında bilgi eksiklikleri olduğunu bildirmiştir. Demirci ve arkadaşları (2014: 142) tarafından yapılan farklı bir araştırma, beden eğitimi dersi için hazırlanan öğretim programlarında özel gereksinimli öğrenciler için hazırlanan kazanımların bu öğrencilere uygun olmadığını, öğrencilerin ihtiyaçlarının göz ardı ettiğini, dersin genel olarak bu çocuklara uygun uygulamalar içermediğini ve dolayısıyla da öğrencilerde beceri gelişimi gözlenmediğini öne sürmektedir. Daha etkili ve kapsayıcı bir öğretim süreci için öğretmenlere konuyla ilgili yeterli düzeyde hizmet içi eğitimin verilmesi gerektiği ve okulların imkân açısından daha yeterli hale getirilmesi gerektiği önerilmektedir.

Cinsiyet açısından bakıldığında, Beden eğitimi ve spor öğretmenleri ile öğretmen adaylarının program okuryazarlık düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir. Erdem ve Eǧmir (2018: 123-138) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre ise program okuryazarlık “yazma” alt boyutu bakımından erkeklere göre kadın öğretmen adaylarının lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. Benzer biçimde Gömleksiz ve Erdem (2018: 509-529)’in araştırma sonuçlarına göre de kadın öğretmen adaylarının eğitim programı okuryazarlığı düzeyleri erkek öğretmen adaylarından daha yüksek bulunmuştur. Ancak bu çalışmada iki grubun eğitim programı okuryazarlık düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmüştür.

Öğretim yeterliliği açısından bakıldığında ise farklı bulgular elde edilmiştir. Öğretim yeterliliği düzeyleri cinsiyete göre farklılaşmazken her iki cinsiyet grubunu ayrı incelediğimizde, aday ve öğretmenlerin ortalama puanları değişmektedir. Kadın öğretmenler ve öğretmen adaylarının öğretim yeterliliği toplam skorlarında bir farklılaşma görülmezken erkek öğretmenlerin öğretmen adaylarına kıyasla öğretimde kendilerini daha yeterli gördükleri görülmektedir. Öğretim yeterliliğinin alt boyutları açısından da birtakım anlamlı bulgular elde edilmiştir. Beden eğitimi öğretiminde bilimsel bilgilere başvurmadaki alt yeterlik puanları kadın öğretmenler lehine anlamlı biçimde farklılaşmıştır. Nitekim kadın öğretmenlerin eğitim öğretim yaşantıları boyunca karşılaştıkları problemleri çözmek, değişen eğitim öğretim programlarına ayak uydurmak ve öğretim programlarını amacı doğrultusunda gerçekleştirebilmeleri için bilimsel bilgiye başvurma ihtiyaçları kendini göstermektedir denilebilir. Erkek beden eğitimi ve spor öğretmenleri ve erkek adayların öğretim yeterliliğinin, beceri farklılıkları ve açıklama alt boyut puanları arasında erkek öğretmenler lehine anlamlı farklılıklar belirlenmiştir. Bu doğrultuda, erkek öğretmenlerin beceri gerektiren bir hareket organizasyonunu biyomekanik özelliklere göre detaylı gösterme ve uygulama tecrübesini daha fazla kazanmış oldukları düşünülebilir.

Akademik açıdan bakıldığında, beden eğitimi spor öğretmen adaylarının program okuryazarlık düzeylerinin not ortalamalarına göre farklılaştığı gözlenmiştir. Dört farklı akademik başarıya sahip öğretmen adayları arasında özellikle akademik başarı ortalaması 2.00-2.50 ve 3.50-4.00 olan gruplar arasında bariz bir fark görülmüştür. Akademik başarı yüksek grubun okuryazarlık düzeyi de anlamlı şekilde yüksektir. Bu bulgu alan yazından da destek bulmaktadır. Kana ve arkadaşları (2018: 233-245) yaptıkları çalışmada aday öğretmenlerin akademik başarıları ile program okuryazarlık düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bildirmiştir. Aday öğretmenler akademik açıdan ne kadar başarılıysa program okuryazarlık düzeyleri de o kadar iyi görülmüştür. Dolayısıyla, beden eğitimi ve spor öğretmenliğinde mesleki eğitimin kendisinin de öğretmen adaylarının program okuryazarlık becerilerine pozitif yönde katkı sağladığı görülmektedir. Bunun yanı sıra, beden eğitimi ve spor aday öğretmenlerinin okul deneyimine sahip olup olmadıkları, okul deneyimi uygulamaları dersini alıp almadıkları program okuryazarlık düzeylerinde anlamlı bir farklılaşmaya yol açmamıştır. Önceki çalışmalarda, 3. ve 4. sınıfta öğrenim gören beden eğitimi ve spor öğretmen adaylarının program okuryazarlık düzeylerinin anlamlı şekilde farklılaştığı ve bunun adayların son sınıfta aldıkları beden eğitimi ve sporda özel öğretim yöntemleri gibi üst düzey derslerden ve katıldıkları öğretmenlik uygulamaları pratiğinden kaynaklandığı bildirilmiştir (Gömleksiz, Erdem, 2018: 509-529; Süral, Dedebali, 2018: 310; Çetinkaya, Tabak, 2019: 299). Çalışmamızdaki beden eğitimi ve spor öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması dersine katılmaması, yalnızca dersi alan öğretmen adayları ile almayan öğretmen adaylarının bu anlamda program okuryazarlık düzeylerinde bir değişiklik olmamasına sebep olduğu söylenebilir. Sonraki çalışmalar öğretmenlik uygulaması pratiğini ayrı bir değişken olarak inceleyebilir.

Mesleki deneyime göre ise beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin mesleki kıdemlerinin program okuryazarlık ve öğretim yeterlik düzeyleri üzerinde anlamlı herhangi bir etkisi olmadığı görülmektedir. Bu bulgu alan yazınla uyumludur. Aslan ve Gürlen (2019: 171-186) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre de öğretmenlerin program okuryazarlık düzeyleri, öğretmenlerin meslekte doldurdıkları hizmet yılına göre farklılaşmamaktadır. Öğretmenler mesleklerini icra ettikçe daha yeterli ve donanımlı hale gelmemektedir. Bunu tersine çevirebilmek için öğretmenlerin günceli takip edebilecekleri ve kendilerini geliştirebilecekleri hizmet içi eğitim programlarına düzenli bir şekilde alınmaları önerilmektedir.

Son olarak, beden eğitimi spor öğretmenleri ile aday öğretmenlerin öğretim yeterliği ve program okuryazarlığı toplam ve bütün alt boyutları arasında yüksek düzeyde pozitif ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuca göre hem öğretmenlerin hem de öğretmen adaylarının eğitim programı okuryazarlığı ve öğretim yeterliği becerilerinin birbirleriyle bağlantılı olduğu ve bu boyutlardan herhangi birindeki olası yeterlik sorununda diğer beceri alanı doğrudan etkileyebileceği söylenebilir. Öğretmenlerin mesleklerine başlamasıyla birlikte eğitim programı okuryazarlık düzeylerinin ve öğretim becerilerinin eş güdümlü olarak geliştiği ifade edilebilir. Bununla birlikte öğretmenlerin eğitim programı okuryazarlıkları, programları uyguladıkça ve farklı uyarlamalar yaptıkça gelişebilir ve böylece etkili öğretim becerileri de süreç odaklı uygulamalar yoluyla zenginleştirilebilir (Taylor, 2013: 295-321).

Kaynakça

- AB Kadir, MA (2018). An inquiry into critical thinking in the Australian curriculum: examining its conceptual understandings and their implications on developing critical thinking as a “general capability” on teachers’ practice and knowledge. *Asia Pacific Journal of Education*, 38(4): 533-549.
- Akinoğlu O ve Doğan S (2012). “Eğitimde program geliştirme alanına yeni bir kavram önerisi: Program okuryazarlığı.” 21. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 12-14.
- Alsubaie, MA (2016). Curriculum Development: Teacher Involvement in Curriculum Development. *Journal of Education and Practice*, 7(9): 106-107.
- Aslan, S (2019). An Analysis of Prospective Teachers' Curriculum Literacy Levels in Terms of Reading and Writing. *Universal Journal of Educational Research*, 7(4):973-979.
- Aslan S, Gürlen E (2019). Üç boyutlu sanal öğrenme ortamında 5. Sınıf düzeyinde kesirlerin öğretimi: Second life örneği. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1): 171-186.
- Balay, R (2004). Küreselleşme, bilgi toplumu ve eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2): 61-82.
- Bharvad, AJ (2010). Curriculum evaluation. *International Research Journal*, 1(12):72-74.
- Bolat, Y (2017). Concept of curriculum literacy and curriculum literacy scale. *International Periodical for the Languages. Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(18):121-138.
- Boote, DN (2006). Teachers’ Professional discretion and the curricula. *Teachers and Teaching: Theory and practice*, 12(4): 461-478.
- Bümen, NT (2019). Türkiye’de Merkeziyetçiliğe Karşı Özerklik Kısacında Eğitim Programları: Sorunlar ve Öneriler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(1): 175-185.
- Büyükkaragöz SS, Cuma Ç (1997). “Genel Öğretim Metotları.” İstanbul: Öz Eğitim Yayınları.

- Çetinkaya S, Tabak S (2019). Öğretmen adaylarının eğitim programı okuryazarlık yeterlilikleri. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(1): 296-309.
- Demirci PT, Çınar İ, Demirci N (2014). Sınıf öğretmenlerinin özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerde beden eğitimi ders programından ve kaynaştırma eğitiminden kaynaklanan sorunlarının incelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2014(2):136-150.
- Demirhan GY, Bulca F, Altay R, Şahin A, Güvenç A, Aslan A, ..., Açıkada C (2008). Beden eğitimi öğretim programları ve programların yürütülmesine ilişkin paydaş görüşlerinin karşılaştırılması. *Spor Bilimleri Dergisi*, 19(3):157-180.
- Edginton CR, Mingkai C, Demirhan G (2010). Beden eğitimi ve sağlık: yeni bir küresel görüş birliği. *Spor Bilimleri Dergisi*, 21(3): 122-128.
- Erbaş MK, Varol YK, Ünlü H (2014). Beden Eğitimi Öğretim Yeterliliği Ölçeğinin Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 6(1): 16-27.
- Erdem C, Eğmir E (2018). Öğretmen adaylarının eğitim programı okuryazarlığı düzeyleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2): 123-138.
- Gelen, İ (2017). P21-Program ve öğretimde 21. yüzyıl beceri çerçeveleri (ABD Uygulamaları). *Disiplinler arası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(2): 15-29.
- Gömlüksiz MN, Erdem Ş (2018). Eğitim Fakültesi ve PFE Programına Kayıtlı Öğretmen Adaylarının Eğitim Programı Okuryazarlığına İlişkin Görüşleri, *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 509-529.
- Green, B (2002). A literacy project of our own?. *English in Australia*, (134): 25-32.
- Humphries CA, Hebert E, Daigle K, Martin J (2012). Development of a physical education teaching efficacy scale. *Measurement in Physical Education and Exercise Science*, 16(4): 284-299.
- İlgar, Ş (2017). Öğretmen adaylarının özel gereksinimli öğrencilerle ilgili farkındalığının incelenmesi (İÜ Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi örneği). *HAYEF Journal of Education*, 14(1): 313-338.
- Kana FA, Elif A, Kana HZ, Elkıran YM(2018). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Eğitim Programı Okuryazarlık Düzeyleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 80(6): 233-245.
- Kangalgil, M (2014). Beden eğitimi öğretmenlerinin özel alan yeterliklerine katılma ve sahip oluş derecelerinin incelenmesi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 25(2):94-103.
- Karacaoğlu ÖC, Acar E (2010). Yenilenen Programların Uygulanmasında Öğretmenlerin Karşılaştığı Sorunlar. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1): 45-58.
- Karagülle S, Varki E, Hekimoğlu E (2019). An investigation of the concept of program literacy in the context of applicability and functionality of educational program. *Journal of Educational Reflections*, 3(2):85-97.
- Mirzeoğlu AD, Yaralı SS, Çoknaz D, Özmen S (2019). Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Gözünden Dersleri ve Meslekleri (Sakarya Örneği). *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 24(2):111-131.
- Namlı A, Temel C, Güllü M(2017). Ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi dersine ilişkin ürettikleri metaforlar. *Kastamonu Education Journal*, 25(2): 479- 496.

- Önal, İ (2010). Tarihsel Değişim Sürecinde Yaşam Boyu Öğrenme ve Okuryazarlık: Türkiye Deneyimi. *Bilgi Dünyası*, 11(1): 101-121.
- Özcan G, Mirzeoğlu AD, Çoknaz D (2016). Öğrenci gözüyle beden eğitimi ve spor dersi ve öğretmeni. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1): 270-291.
- Özkan, HH (2016). An Analysis of Teachers' Opinions about Their Knowledge of Curriculum Terms Awareness. *Universal Journal of Educational Research*, 4(7): 1601-1613.
- Özpolat, V (2010). Toplumsal Değişime Dinamiklerinin Eğitim ve Öğretmenlik Mesleği Üzerindeki Etkileri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(20): 147-167.
- Parlar, H (2012). Bilgi toplumu, değişim ve yeni eğitim paradigması. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4).
- Stabback, P (2016). What Makes a Quality Curriculum? In-Progress Reflection No. 2 on" Current and Critical Issues in Curriculum and Learning". *UNESCO International Bureau of Education*.
- Süral S, Dedebali NC (2018). A study of curriculum literacy and information literacy levels of teacher candidates in department of social sciences education. *European Journal of Educational Research*, 7(2):303-317.
- Şenyurt Ö, Önal Hİ (2019). Türk Millî Eğitim Sisteminde Bilgi Okuryazarlığı: Politikalar, Öğretim Programları, Öğretmenler ve Öğrenciler Üzerine Bir Araştırma. *Bilgi Dünyası*, 20(1): 25-63.
- Taylor, MW (2013). Replacing the 'teacher-proof' curriculum with the 'curriculum-proof' teacher: Toward more effective interactions with mathematics text books. *Journal of Curriculum Studies*, 45(3): 295-321.
- Tilbury D, Wortman D (2006). "Whole School Approaches to Sustainability." In Lee, J. & Williams, M. (Eds.). (2006). Environmental and Geographical Education for Sustainability: Cultural Contexts (pp. 95–107). New York: Nova Science Publishers Inc
- Varol S, Türkmen M (2017). Beden Eğitimi Öğretmeni Adayı Son Sınıf Öğrencilerinin Beden Eğitimi Öğretim Yeterlilik Algı Düzeylerinin Belirlenmesi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 3(2):330-342.
- Wyatt-Smith C, Cumming J (2003). Curriculum Literacies: expanding domains of assessment, *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 10(1): 47 – 59.
- Yalız, D (2006). "Beden eğitimi ve spor öğretmenliği programında alan bilgisi derslerinde amaçların gerçekleşme düzeyi" (Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi).
- Yusof SM, Zainuddin DS, Hamdan AR (2017). Teachers' Experience in Curriculum Implementation: An Investigation on English Language Teaching in Vocational Colleges in Malaysia. *Sains Humanika*, 9(4-2): 49-58.

Etik Kurul Kararları

Makalenin etik kurul onayı Bursa Uludağ Üniversitesi Araştırma ve Yayın Kurulları Başkanlığı (Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu)'nın 31 Ocak 2019 tarih ve 2020-01 sayılı oturumunda alınmıştır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Yazım ve uygulama aşamasında birinci yazar %60, ikinci yazar %40 oranında katkı sağlamıştır.

Teşekkür

Araştırmamın ve tezimin tüm aşaması boyunca görüş ve önerilerine başvurduğum, katkısı ve desteğini esirgemeyen, tecrübelerini benimle paylaşan değerli hocam Doç. Dr. Ersin Şahin' e tüm kalbimle sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çatışma Beyanı

Yazarlar araştırmada herhangi mali çıkar ya da bağlantı olmadığını, çıkar çatışması yaşanmadığını ve yanlışlık bulunmadığını beyan etmektedirler.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Camda Sanat, Sanatsal İncelikte Üfleme Tekniği ve Anadolu Medeniyeti

Art in Glass, in Artistic delicacy Blowing Technique and Anatolian Civilization

Öğr. Gör. Gültekin ERDAL

ORCID: 0000-0003-0425-6196 ♦ Bursa Uludağ Üniversitesi TBMYO Tasarım Bölümü Grafik Tasarım Programı ♦ gultekinerdal@uludag.edu.tr

Özet

Ağır sanayi başta olmak üzere, ambalaj, yalıtım ve üretim gibi birçok teknolojide kullanılan cam, ara veya modifiyelediğimiz yeni teknolojik maddeler üretilmiş olsa da hiçbir zaman değerini kaybetmemiştir. Cam, özünün kum olması nedeniyle hammaddesi bol, işlenmesi kolay, her zaman gündemimizi meşgul edecek rakipsiz tek üründür. Camın ne denli önemli olduğunu günlük yaşantıda rahatlıkla görebiliriz. Öyle ki her zaman her yerde görülebilen cam ve ürünlerinin çoğu zaman farkında bile olunmayabilir. Çünkü camın günlük yaşantıdaki yeri artık sıradanlaşmış, yaşantının ayrılmaz parçası olmuştur. Camın günlük yaşantıdan çıktığı varsayıldığında, yeri ve önemi daha iyi anlaşılabilir. Ampuller, mercekler, mikroskoplar, teleskoplar, fotoğraf makineleri, gözlükler, aynalar, televizyonlar, pencereler, aynalar gibi daha da çoğaltılabilecek devasa bir liste eksikliğiyle karşılaşılabilir. Ters bakış açısıyla bu listenin eksikliği, insanın günlük yaşam konforundan nelerin eksileceğini ortaya koyar. Öyle ki bu eksikliğin aslında konfor değil, gereksinim olduğu gerçeğiyle karşılaşılabilir. Bu nedenle camın sektörel bazda üretim, günlük yaşantı bazında ise güvenilir ve tercih edilen madde olması şaşılabilecek bir şey değildir. Cam, saydam, bozulmaz ve oldukça dayanıklı bir maddedir. Paslanmaz, su geçirmez ve iyi bir yalıtkan olması, hemen her alanda onu akla getirebilecek, rahatlıkla kullanılmasını sağlayacak malzeme olmasını sağlar.

Bu makalede, bilinen en eski malzemelerden biri olan cam ve cam şekillendirme yöntemlerinden üfleme tekniği konu edilmiştir. Üfleme tekniği, pipo denilen uzun metal boru ile üfleterek şekillendirmeye yarayan bir yöntemdir. Bu teknik, el yapımı cam ürünlerin üretiminde de sıkça kullanılır. Cam ustaları, en eski cam şekillendirme yöntemi olan üfleme tekniğini hala yoğun bir şekilde kullanmaktadır. Camın şekillendirilmesinde, üfleme tekniği yanı sıra yedi farklı teknik de kullanılır. Bu teknikler arasında sıkıştırma, üfleme, savurma, sarma, içten dışa çevirme, akıtma, dökme-silindirme ve çekme gibi sekiz farklı yöntemle biçimlendirme yapılmaktadır. Bu makale, insanlığın cama bakışını tekrar inceleyen ve en eski cam şekillendirme tekniği olan üfleme konusunu almış bir araştırmadır.

Anahtar Kelimeler: Cam, cam teknolojisi, cam şekillendirilmesi, üfleme tekniği.

Extended Abstract

Although Glass has been used for 5000 years, it has never lost value. It seems that Glass will not lose value in the future. Although new modified raw materials are being discovered with today's technology, Glass, As it is today, will have the most trusted, used hygiene and features that can make its buyers happy tomorrow.

Glass, used in many technologies such as packaging, insulation, and production, especially in heavy industry, has never lost its value. However, new technological materials that we can call intermediate or modified are produced. Glass is the only unrivaled product that will always occupy our agenda, with abundant raw materials, easy to process due to its core being sand. We can quickly see how important Glass is in daily life. So much so that the Glass and its products, which can be seen everywhere, may often be unaware of. Because the place of Glass in daily life has become ordinary and an inseparable part of life, assuming that Glass is out of daily life, its place and importance can be better understood. One can encounter a massive lack of list that could be multiplied, such as light bulbs, lenses, microscopes, telescopes, cameras, eyeglasses, mirrors, televisions, windows, and mirrors. From the opposite point of view, the lack of this list reveals what will be missing from the comfort of daily life. So much so that he may encounter that this deficiency is not a comfort but a necessity; for this reason, it is not surprising that Glass is a reliable and preferred material for production on a sectoral basis and for daily life. Glass is a transparent, indestructible and highly durable material. Being stainless, waterproof, and a good insulator makes it a material that can bring it to mind in almost every field and be used efficiently.

This article discusses glass, one of the oldest known materials, and the blowing technique, one of the glass-forming methods. The blowing technique is a method that is used to shape it by blowing with a long metal pipe called a pipe. This technique is also frequently used in the production of handmade glass products. Glass masters still heavily use the blowing technique,

which is the oldest glass-forming method. In addition to the blowing technique, seven different techniques are used in shaping the glass. Among these techniques, eight methods are performed: compression, blowing, tossing, winding, inside-out turning, pouring, pouring-rolling, and drawing. This article is a research that re-examines humanity's view of glass and focuses on blowing the oldest glass shaping technique.

It is widely speculated that the word glass derives from the Latin name "glastum," a forest flower from which Glass was made in the past. Another approach is that the word "glass" comes from amber, which means "glass sun" in English (welsh). Glass is an inorganic (inorganic) substance that is transparent and translucent, liquid at high temperatures. In addition to being transparent and breakable, unbreakable glasses can be made, and even fabric can be woven by turning them into fine yarn. Glass, one of the oldest decoration and kitchenware materials, can be used in almost every area today.

The glass was first used around Mesopotamia around 2500 BC to produce objects such as beads and jewelry. The latest techniques, including core forming and glass blowing, initiate glass manufacturers' application of valuable materials in shipbuilding. The functional and decorative properties of glass have continued to evolve with technical progress. In the first use of glass, it is seen that most of the items are produced for women. There are bracelets made of glass, clasps, and necklaces of colored beads. Glass, first used as a decoration tool for women, was later produced for tools, equipment, and containers in which women were at the forefront.

Two basic techniques were used in glass vessels found in Anatolia in the 1st millennium BC. In general terms, these are the inner-mold mold and pressing techniques. Although the blowing rod was not invented in this period, the glass blowing technique has been known and used since ancient times. With the development of technology, it has started to be made by hand-forming machines. It may be unrealistic to consider machine forming simply as a time saver. Because while the machine gives consistent and perfect results in mass production, it can also save labor. Of course, in machine forming, significant design problems such as heat transfer, stability of metals, and bearing clearance must be solved. The situation is not easy in the processing and shaping of handmade glass. This job has several essential tools—a blowing wand, crucible glass removal rod, scissors, tongs, hooks, and hot glass holders. The temperature of the material being worked on requires the tools to be used in forming to be heat resistant or suitable for glass. Glass material; can be shaped by eight methods such as compression, blowing, tossing, winding, inside-out, pouring, pouring-rolling, and drawing. Each glass material is processed with a shaping method suitable for its structure. Some glass forming methods can be used for many glass materials.

This research has shown that glass processing methods have forced new techniques, and glass has become increasingly important daily. So much so that the regions where glass can be processed have begun to be accepted as the cradle of civilization. Beads considered the infancy of glasswork, form the basis of glass art in Anatolia. The experience of beadwork has shown its effect on ceramics, porcelain, and glass making in Anatolia for a long time. Because in traditional Anatolian glassmaking, instead of making the glass transparent, the opposite has been taken. It can be easily seen that products that almost move away from glass and approach the appearance of ceramic and porcelain are given.

On the other hand, the Ottoman art of glassmaking achieved technical success and produced "clean, immaculate" products. With this article, not only the importance of glass civilization has been mentioned, but also the unfoundedness of the accusations ignoring Ottoman glass art has been revealed. The examples shown in pictures 1 and 2 reveal the true story of Ottoman glass art.

Keywords: Glass, glass technology, glass shaping, blowing technique.

Giriş

"Cam, Latince adı "glastum" olan ve geçmişte tozundan cam yapılan bir orman çiçeğinin adından türediği tahminleri yaygındır" (Özbek, 2011:2,3). Cam saydam ve yarı saydam yüksek sıcaklıklarda sıvı olan anorganik (inorganik) bir maddedir (Anabiritanika, 1987:267). Şeffaf ve kırılır olmasının yanında "kırılmaz camlar yapılabildiği gibi ince iplik haline getirilerek kumaş bile dokunabilmektedir" (Arseven,1994:309). Aynı zamanda en eski süsleme ve mutfak eşyası malzemelerinden biri olan cam, günümüzde neredeyse her alanda kullanılabilmektedir. Temelde kum, soda ve kireçten oluşmasına karşın gerçekte camın kimyası çok daha karmaşıktır. Ancak en yalın tanımıyla cam, "içine konulan hammaddelerin bir bileşimidir" (Akıcılar, 2013:21). Çeşitli soğutma ve işleme yöntemleri kullanılarak bu inorganik eriğe istenen ürünün şekli verilir. International Helping our World Work Better (ASTM), cam için: "Cam, soğuma sonucunda kristalleşmeden katılaştıran inorganik bir erime ürünüdür"

(www.astm.org, E.T. 06.04.2023) tanımını yapar. Arseven ise cam için: “Esası alumin kurşun oksit (humzu – risas), kireç ve postastan ibaret bir silikattır” (1994:309) demektedir. The Stones of Venice’in ikinci bölümünde Ruskin, camın ısıtılınca “şekil verebilme” ve soğuyunca “saydamlık” olarak adlandırılan, her ikisi de mükemmele yakın iki özelliğini tanımlar (Read, 1973:79). J. Paul Getty Müzesi kitapçığında ise cam; sert, kırılğan genellikle geçirgen veya yarı saydam malzeme olarak tanımlanır (Hess, Wight, 2005:43). Görülen o ki kimyasal yapısı veya doğal içeriği camın en belirgin özelliklerini ortaya koymaktadır. “Camın davranışı katı madde gibi fakat moleküler yapısı sıvılarınki gibidir” (Şişecam, 1993:10). Cam, sentetik yolla çeşitli silis formlarının (kum, kuvars ya da çakmaktaşı) birleştirilip bir araya getirilip bir alkali eriyikle (soda ya da potasyum) silisyumun erime noktasının altındaki sıcaklıkta kireç ya da kurşun oksit gibi kararlı hale getirilerek oluşturulan madde olarak tanımlanır. Teknik olarak cam ne katı ne sıvıdır. Amorf katı veya akışkan ve bükülmez sıvı olarak referans alınır. Akbulut (2015:1), akışkanlık tanımının yanlış yorumlandığına dikkat çekerek, cam akışkanlığının oda sıcaklığında mümkün olamayacağını vurgular. Bu nedenle yüzlerce yıllık Avrupa’daki yüksek binalarının camlarının altı kalınlaşmış üstü incelmıştır olmasının sadece bir tür denge unsuru olduğunu vurgular.

Camın bir eriyik olması ve sınırsız sayıda başka maddeyi içine alabilmesi, özelliklerini önemli ölçüde değiştirebilir. Bu yapısıyla bir obsidyen özelliğinden uzaklaşırken, tamamıyla farklı bir malzemeye dönüştüğü anlamına gelmez. Bu sadece “bilim adamlarının, mühendislerin, sanatçıların ve özellikle de fırında biçimlendirmecilerin uygulamalarında kullanmaya ihtiyaç duydukları bir özelliktir” (Cummings,2009:85).

Camın Tarihi

“Camın yapay olarak elde edilmesinden binlerce yıl önce doğada obsidyen ve kuvars olmak üzere iki farklı türde” (Davison, Soslu aracılığıyla, 2022:271) bulunuyor olması, camın tarihinin insanlık tarihi kadar eski olabileceğini düşündürülebilir. Ancak insanlığın cam yapımı ve işlemlerini ne zaman keşfettiği konusunda kesin bir tarih söylenemez. Yine de Mezopotamya civarında MÖ 3000 (Tayar, 2016:1), (Taştumur, 2017:68) yılında boncuk ve takı malzemeleri gibi nesneleri üretmek için kullanıldığı bilgisi yaygındır. Özellikle de yüzük üretiminde “lal, beril, granat, ametist, sarı safir, kalsedon, karneol, sardoniks” gibi doğal taşların yanında “kuvars ve renkli camlar”ın (Yıldırım, 2009:134) sık kullanıldığı görülür. “Çekirdek formlama ve cam üfleme kapsayan sonraki teknikler, cam üreticilerine gemi yapımında kullanışlı malzeme uygulamasını” (Hess, Wight, 2005:42) sağlamıştır.

Cam işlemeciliğinde Mezopotamyalı camcılarının tekniklerinin çok ileride olduğu bilinmekle birlikte, “camın bir eşya olarak Mezopotamya’da kullanıldığını gösteren işlenmiş bir cam silindir çubuk önemli

Kaynak: Esin Küçükbiçmen, Sanatta Yeterlik Tezi. Sy. 14.

buluntular arasındadır” (Eker, 2018:1249). “Bu dönemde cam endüstrisindeki hareketlenme de Asur ve Fenikelilerin başı çektiği görülmektedir” (Grose, Taştumur aracılığıyla, 2017:74). “Altın, gümüş, tunç, yarı kıymetli ve kıymetli taşlar ve camın da ilavesi ile çok çeşitli kolyeler (Arslan, 2013:91) kadınlar için üretilmiştir. Yine kadınlar için “camdan yapılmış bilezikler, kopçalar ve renkli boncuklardan oluşan kolyeler vardır” (Sümer, 2007:1). İlk zamanlarda kadının süsleme aracı olarak

işlenen cam ve “cam boncuklar bir dönem de dünyanın çeşitli yerlerinde, para birimi olarak kullanılmıştır” (Cohen, Hedbe aracılığıyla, 2021:10). Daha sonraları Mezopotamyalı cam sanatçıların bulduğu mozaik döküm tekniğinin çok başarılı bir şekilde kullanıldığı arkeolojik buluntular kanıtlamaktadır. “Döküm tekniği ile üretilen en eski cam kap Frigya’nın başkenti Gordion’da bulunan M.Ö. 8. yy. sonlarına ait göbekli bir kâse” (Özgümüş, 2013:32) olmasına karşın, bu tekniğin pek çok örneği Mezopotamya’daki Asur merkezindedir. Buluntular, mozaik döküm tekniğinin Mezopotamya’dan Anadolu’ya yayıldığı ihtimalini güçlendirir. Mezopotamya sınırları içinde yer alan Suriye, cam işçiliği ve tekniğinde önemli bir role sahiptir. Suriyeli cam ustalarının başarılarının bugünkü pek çok cam sanatı tekniğinin temelini oluşturduğunu söylemek mümkündür. Çünkü “cam eşya üretimi beklide ilk olarak Suriye’de başladı. M.Ö. 1700 yılında tablet üzerinde camın nasıl yapılabileceğini açıklayan bir reçete bulunmuş, Mezopotamya’da bulunan başka bir tablette ise camın sırtlandırılmasıyla ilgili bilgi vermektedir” (Ahmetoğlu, 2006:2).

Cam teknolojisinin nasıl yaygınlaştığı ayrı öneme sahiptir. Ancak “MÖ I. yüzyılda Suriye’de üfleme tekniğinin keşfi ile cam üretimi, kullanımı ve ticaretinde büyük bir artış yaşanmıştır” (Soslu, 2022:262). Cam, tarih boyunca pek çok farklı yöntem geliştirilerek şekillendirilmiş, insanın günlük yaşantısının vazgeçilmez parçası olmuştur. Çünkü “cam üretimi için temel malzeme olan kum ve odunun bulunduğu her yerde, genel ilke olarak camcılık yayılmıştır” (Küçükerman, 2010:78). Buna karşın cam işlemeciliğine uzun bir süre ilgisiz kalan toplumların başında Yunanlılar ve Romalılar gelir. “Boyalı çanak çömlek ülkesi olan Yunanistan’da cam sanatı uzun bir süre önem kazanmamıştır” (Sümer, 2007:3). Ancak “MÖ 30 yılında Romalıların Mısır’ı istila etmesiyle Roma’da çok sayıda İskenderiye camı” (Sümer, 2007:6) görülmüştür. Özellikle de MS 20’de üflenmiş camın Roma’da büyük ilgi görmesiyle, yeni cam formları tasarlanmıştır. Bu da sadece İtalya’da değil, tüm vilayetlerinde yeni cam atölyelerinin açılmasına neden olmuştur. Diğer yandan Anadolu, camın ilk yapılmış olabileceği bölgeler arasındadır. Mezopotamya, Mısır, İran ve Suriye gibi medeniyetin beşiği bölgelere sınır olması, Anadolu kültürünü de zenginleştirmiş ve yeni tekniklerin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nda camcılıkla ilgili bilinen en iyi dönem ise 19 yy. da Beykoz civarında gelişmiştir ve Beykoz işleri olarak tanınır” (Ahmetoğlu, 2006:3). Daha gerilere gittiğimizde Anadolu’daki cam örneklerinin boncuklardan ibaret olduğu da görülebilir. “Boğazköy kazılarında, MÖ 1700’de Büyükkale IV-D evresine ait cam boncuklar bulunmaktadır. Hatta Büyükkale IV evresine tarihlenen dikdörtgen biçimli bir boncuk parçası en erken cam buluntu özelliğini taşımaktadır” (Yazar, Aslan, 2013:829).

Resim 2. Nakkaş Osman'ın 1582 Tarihli Surname'sinde gösterilen ve Venedikli oldukları iddia edilen Osmanlı cam ustaları.

Resim 3. Sirkeci Marmara-Ray inşaatı kazılarında bulunan cam parçaları birleştirilerek, Surname'de gösterilen şişelerin tıpatıp benzeri ortaya çıkartıldı. Bu buluş sadece Osmanlı cam işçiliğinin varlığını kanıtlamamakla kalmamış, Osmanlı cam sanatının zarafetini de ortaya koymuştur.

Yöntem

Bu makale, nitel araştırma yönteminin önemli veri kaynaklarından belge analizi ile elde edilmiş yığın bilgilerin yorumlanmasıyla oluşturulmuştur. Araştırma, insanlıkla aynı yaşta olan, günümüzde, en basit araçtan uzay teknolojisine kadar kullanılabilen önemli bir doğal malzemenin belge analizi içinde sınıflandırılarak incelenmiş, değerlendirilmiş ve teoriler oluşturulmuştur. Bu teoriler kapsamında cam ve cam işlemeciliğinin sanatsal boyutu ve yaşantımızdaki etkileri yorumlanmıştır.

Bulgular

Bu araştırma göstermiştir ki cam işleme yöntemleri, yeni teknikleri zorlamış ve cam her geçen gün daha da önemli hale gelmiştir. Öyle ki camın işlenebildiği bölgeler, medeniyetin beşiği, sanatın eşiği olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Cam işlemeciliğinin emekleme devresi olarak değerlendirilen boncuklar, Anadolu'daki cam işçiliğini sanatsal incelikte oluşturur. Boncuk işlemeciliği tecrübesi seramikçilik, porselencilik, camcılık üzerinde Anadolu'da uzun süre etkisini göstermiştir. Zira geleneksel Anadolu camcılığında camın saydamlaştırılması yerine tam tersine hareket edilmiştir. Neredeyse camdan uzaklaşıp seramik, porselen görüntüsüne yaklaşan ürünler verildiği kolayca görülebilmektedir. Buna karşın Osmanlı camcılık sanatı, teknik başarıyı yakalamış, "temiz, habbesiz" (Küçükerman, 1985: 167) ürünler üretebilmiştir. Bu makale ile sadece cam medeniyetinin öneminden bahsedilmemiş, aynı zamanda Osmanlı cam sanatını yok sayan ithamların asılsızlığı ortaya konmuştur. Resim 1 ve 2 de gösterilen örnekler, Osmanlı cam sanatının gerçek öyküsünün ortaya koyar.

Cam Şekillendirme Teknikleri

MÖ 1. binde Anadolu’da bulunan cam kaplarda iki temel tekniğin kullanılmış olduğu görülmektedir. Bunlar, genel tanımıyla; iç-kalıp tekniği ve kalıba basma tekniğidir (Atik, 2004:65). Cam; “sıkıştırma, üfleme, savurma, sarma, içten dışa çevirme, akıtma, dökme-silindirme ve çekme gibi sekiz yöntemle biçimlendirilebilir (Öbelik, 2011: 54). Bazı cam biçimlendirme yöntemleri birçok cam malzeme için kullanılabilir. Konu gereği bu yöntemlerden üfleme tekniği incelenmiştir.

Üfleme Tekniği

“MÖ 1. yüzyıl ortalarında Suriye’de bulunduğu bilinen üfleme tekniğinden önce sınırlı sayıda ve sınırlı formlarda üretim yapılırken bu tekniğin keşfi ile kapların formları, sayıları ve boyutları da değişmiştir” (Kurup, 2015:11). Tekniğin çok kolay olması ve seri üretim yapılabilmesi nedeniyle Roma dünyasında hızla yayılmış, “MS 50 yıllarından sonra bütün Akdeniz havzasında sıklıkla kullanılan bir üretim şekli olmuştur” (Atilla, Gürler, 2008:13). Üfleme tekniği temel olarak “sıcak cam eriyiğinin, bir demir boru yardımı ile üflenerek şişirilmesi prensibine dayanır” (Küçükbiçmen, 2015:36). Pipo adı verilen bu demir çubuklar, boyları 125 cm ile 175 cm arasında, çapları ise 8 mm ile 22 mm arasında değişen özel alaşımla yapılmış delik demir çubuklardır. Az miktarda cam alma ve üfleme için kullanıldığından üfleme çubuğu, pipoya benzediği için de pipo denmiştir (Resim 4). Pipo, insanlık tarihine yabancı olmayan, “M.Ö. 6000 yıllarında Maya kültüründe, tütün içmek için kullanılmış, rahipler tarafından şifa gücü olduğuna inanılmış” (Karataş, Çetin, 2011:72) uzun tütün içme çubuğudur. İşlevselliği benzer olan cam üfleme piposu, “düz ve kafalı pipo olarak iki çeşidi vardır” (MEGEP, 2016:4). İlk çağlardan beri kullanılmakta olan üfleme yöntemi, “cam hamurunun iki parçalı bir kalıp içerisine üflenmesi suretiyle yapılabileceği gibi, kalıp kullanmadan demir borunun ucundaki cam hamurunun zaman zaman döndürülmesi ile de yapılabilir” (Sümer, 2007:75). Üfleme yöntemi, cam teknolojisinin dönüm noktalarından biri olmuştur. “Üretimi kolaylaştıran ve süratlendiren bu aşamadan sonra camın kimyasal ve fiziksel özellikleri de hızla gelişmiş, daha saydam, ince ve teknik özellikleri üstün olan yönlere gidilmiştir” (Özbelik, 2011:70). Üfleme tekniği, cam şekillendirilmesine kolaylık getirmekle kalmamış, yeni cam formlarının yaratılmasında da öncülük yapmıştır. Daha çok işlevsel biçimler için kullanılmış olan “üfleme yönteminin 3 çeşidi vardır: Tüp üfleme, Serbest üfleme, Kalıba üfleme” (Aslan, 2007:89).

Resim 4. Sıcak cam hamurunu şekillendirmek için kullanılan piponun, temelde iki çeşidi vardır. Kafalı ve düz pipo. Ancak uçları değiştirilerek yeni ağızlı pipolar da kullanılmaktadır.

Resim 5. Üfleme tekniği, kullanıldığı ilk yıllarda yüksek koruma gerektiren zorlu ve tehlikeli bir şekillendirme yöntemidir. Günümüz teknolojisi bu tehlikeleri azaltmışsa da ilk zamanlarda ateşin kor ve sıcaklığından gözlerin korunması için koruyucu bir siperliğe ihtiyaç duyulmaktadır. Cam ustası uzun bir demir çubukla ateşten olabildiğince uzakta, nefesle camı şekillendirmeye çalışmaktadır. Kor havuzunun hemen yanında ağaç kütüğünün üzerinde bir kova su bulundurulur ve bu su birkaç amaçla kullanılırdı. Örneğin; ısınan demir çubuğun, ıslatılmış bezle sıcaklığının düşürülmesinde veya şekillendirilmiş camın soğutulmasında kullanılabilir. Böylece daldırma yöntemiyle soğutulan cam ürünün çatlaması da engellenmiş olurdu. (Kaynak; Hess, 2005, s. 7)

Tüp Üfleme: Tüp üfleme, cam işleme sanatında bilinen en eski tekniklerden biridir. Bu uygulamada içi boş cam tüpler kullanılır. Bu teknikte kullanılan cam tüpün bir ucu sıkıştırılıp kapatılır ve diğer uçtan üflenir. Sıkıştırılmış uç ampul gibi şişer. Tüpün kalan kısmı kırılarak ürün elde edilmiş olur. Tüp üfleme, cam işleme sanatı içinde önemli bir yer tutar. Tüp üfleme tekniği ile üretilen nesneler arasında şişeler, kadehler, vazolar, lambalar, cam objeler ve süs eşyaları gibi birçok farklı ürün bulunur. “Bu teknikte üretilen camların en belirgin özelliği oldukça ince ve şeffaf olmasıdır” (Eker, Eker, 2016:209). Günümüzde, tüp üfleme tekniği geleneksel cam sanatı uygulamaları ile, endüstriyel cam üretiminde de kullanılmaktadır.

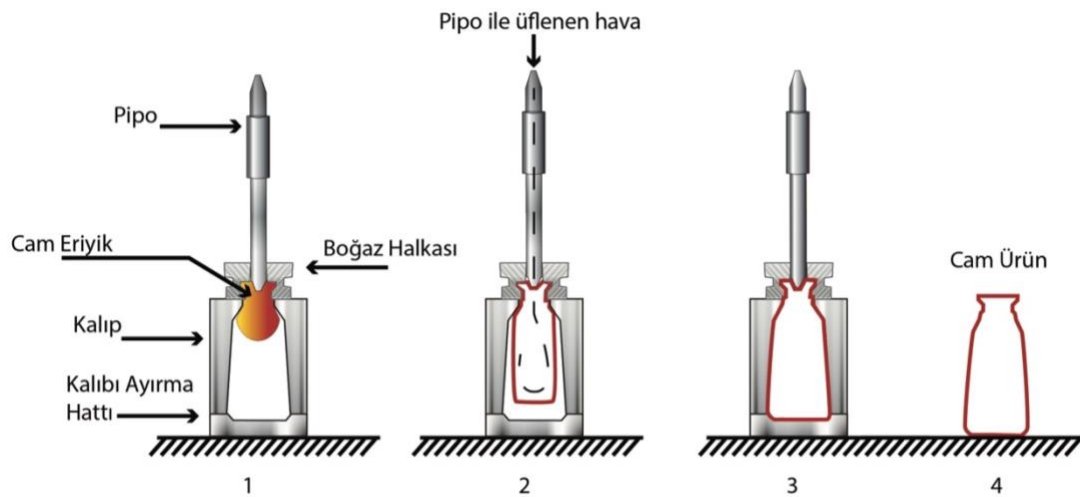
Resim 6. MÖ 300 ve MÖ 20 yıllarında, cam üfleme tekniği Suriyeli cam ustalarının kullandığı bir tekniktir. O tarihlere ait, Lübnan’da bulunmuş cam sürahi

Serbest Üfleme: Bu teknikte öncelikle piponun ucu ısıtılarak, cam hamurunun çubuğa yapışması sağlanır. Aynı zamanda cam üründe hava kabarcıklarının oluşması engellenmiş olur. Cam hamuru, potadan alındıktan sonra pipo ile işleme masasına götürülür; yuvarlanıp şekillendirilir ve üflemeye geçilir. Üfleme işlemi sırasında cam topağının birkaç kez ısıtılması gerekebilir. Camın daha düzgün olabilmesi için, noble camcı koltuğunun kollarında ileri geri yuvarlanır. Cam şekli istendiği gibi olduktan sonra kulp gibi tutamaçlar eklenerek işlem tamamlanır. Son işlem olarak cam, nobleden ayrılarak soğutulması için tavlama fırınına konur.

Resim 7. MÖ 1. yüzyılın ortalarında Suriye’de keşfedilen ve kısa sürede üç kıtaya yayılan üfleme camların en eski örnekleri Kudüs’te Yahudi Mahallesi’nde bulunmuştur (Özgümüş, 2013:13). Yukarıdaki resimde bu tekniği ilk uygulayanlardan Mısırlıların serbest üfleme yaptığını gösteren bir papirüs yer almaktadır.

Kalıba Üfleme: Bu teknik cam üfleme tekniğinin bulunmasından sonra, olasılıkla MS 1. yüzyılın ilk çeyreğinde (www.kulturvarliklari.gov.tr, ET. 04.07. 2023) geliştirilmiştir. Yöntemin kullanılmaya başlamasıyla kilden, metal veya ahşaptan daha önce yapılmış kalıplar kullanılarak belli bir modelin kopyalarının üretilmesi mümkün olmuştur. Bu teknikte üfleme için kullanılan piponun ucundaki cam pişmiş toprak veya ıslak tahta kalıp içine indirilip, bütün kalıbı dolduruncaya kadar şişirilir. Camın ısı derecesi yaklaşık 1000 OC’dir ve işlem çok kısa sürer. Bundan sonraki uygulama serbest kaplarda olduğu gibidir (Özgümüş, 2013:14).

Resim 8. Kalıba üfleme tekniği. 1. Pipo ucundaki cam eriyik kalıba indirilir. 2. Pipo ile cam eriyik şişirmeye başlanır. 3. Cam eriyik kalıbın formunu alana kadar şişirme işlemi devam eder. 4. Soğutulma işleminden sonra kalıp, ayırma hatlarından ayrılarak ürün dışarı çıkartılır.

Sonuç ve Tartışma

Cam, insanlık yaşantısının belki de en önemli buluşlarından biridir. İlk dönemde doğal obsidyen şekliyle işlenen cam, sonrasında yine doğal malzemelerden üretilmiş ama doğadaki karşılığından uzaklaşmıştır.

Öyle ki kum ve odunun bulunduğu her yerde işlenebilen cam, asırlar boyu ilgi merkezi ve asalet göstergesi olmuştur. Silah üretiminden, tıbbi malzemelere, süs eşyasından mutfak araçlarına kadar antik çağların vazgeçilmezi olmuşken, modern dünyada da ilgi artmış, tüm sektörde kullanılmaya başlanmıştır. Bu geniş yelpaze, cam şekillendirme yöntemlerinin zenginliğini de ortaya koyabilir. Cam, bilinen sekiz farklı teknik ile şekillendirilebilirken, “üfleme” tekniği, el becerisi ve bireysel tecrübeye dayanması nedeniyle diğer tekniklerden ayrılır. Nihayetinde cam üfleme, eriyik halindeki camın, bir üfleme borusu yardımıyla baloncuk haline getirilmesi ve şekillendirilmesi işlemidir. Ancak bu işlemin görüldüğü kadar kolay olmadığı, kullanıldığı araçların zenginliği anlaşılabılır. İlgili başlıca araçlar, üfleme borusu (pipo), punty (veya pontil), tezgâh, marver, bloklar, krikolar, kürekler, cımbızlar, kâğıt ve çeşitli makaslardır. Araçların kullanım tecrübesi hem hızlı müdahaleyi hem de bireysel tecrübeyi ortaya koyar. Metal üfleme borularının (pipo) icadından önce, eski cam işçileri, aynı işi kil borular ile yaptıkları için “ağız üfleyiciler” olarak anılmıştır. Ağız üfleyiciler ve günümüz cam üfleyicileri, cam şekillendirmede sadece el hünerlerini değil, nefes güçlerini de kontrol etmek zorundadır. Bu özellikle de üfleme camın ne kadar kıymetli olabileceğini ortaya koymaktadır. Üfleme cam ürünlerinin her defasında bir öncekinden farklı olması, ürünü özel kılarken, tekniğin ise antik çağlardan beri kullanılmasını sağlamıştır.

Cam şekillendirme, üfleme tekniğiyle zanaat olmaktan çıkmaktadır. Bu teknikle belli bir ön görü, plan ve el becerisi söz konusudur. Gerek serbest üfleme gerekse kalıba üfleme yöntemleri, cam üfleyicileri ön plana çıkartmaktadır. Özellikle de serbest üfleme tekniği, MÖ 1. yy'ın ortalarından 19. yy'ın sonlarına kadar cam yapımında çok önemli bir yer tutmuş ve günümüzde de yaygın olarak kullanılmaya devam etmektedir. Kalıp üfleme, serbest üflemenin icadından sonra gelen alternatif bir cam üfleme tekniğidir. Kalıp, üfleme gibi beceri işini az da olsa seri üretim anlayışına getirebilmektedir. Yine de cam şekillendirme teknikleri içinde bu araç ve tekniklerin yüzyıllar boyunca çok az değiştiği söylenebilir. Bu nedenledir ki bu iki yöntem, cam üfleme tekniği ölümsüz ve rakipsiz kılmaktadır. Cam, yaşamın bir parçası olmayı sürdürdükçe, üfleme yöntemi ve ağız üfleyiciler var olmaya devam edeceklerdir.

Resim 8. Orta Anadolu'daki Büklükale bulunan cam şişe. Bu şişenin boyutu, üretim tekniği ve beyaz rengi gibi dikkat çekici özellikleri vardır. Üstelik tarihi, onu Yakın Doğu'nun en eski cam şişelerinden biri yapıyor. Bu tür özellikler, muhtemelen Orta Anadolu'da bir yerde, bilinmeyen bir cam atölyesini aklı getiriyor. Alalakh şimdi cam şişelerin dağıtımının ortasında yer alıyor. Orada olası bir cam atölyesinin bulunmasıyla birlikte Alalakh, cam üretim merkezlerinden biri olarak kabul edilmelidir. Görsel: (Matsumura, 2015: 108).

Bu makale bulgularına göre Anadolu topraklarında camcılık çok eskilere dayanmaktadır. Matsumura (2015:103), Kırakkale Büklükale bulunan beyaz cam şişenin, tüm cam tarihini değiştirebileceğini ileri sürer. Şişenin, tarihinin en eski cam ürünü olduğunu belirterek, boyutu, üretim tekniği ve beyaz rengiyle çok önemli bir keşif olarak değerlendirmektedir (Resim 8). Mezopotamya topraklarının bir parçası olarak Anadolu gerek coğrafyası gerekse cam yapımına uygun bir bölge olması nedeniyle, birçok uygarlığın cam merkezi olmuştur. Anadolu Selçuklu dönemi ile Osmanlı dönemleri arasında Anadolu camcılığın çok ilerlediği söylenebilir. Özgümüş (Küçükbiçmen aracılığıyla, 2005:74), Evliya Çelebi'ye dayandırarak İstanbul camcılığının çok ileri sevide olduğunu belirtir.

Anadolu, camcılık tarihinin önemli merkezlerinden biri olmuştur. Leo Openheim (1973:263), Yukarı Suriye'nin, Anadolu'ya sınır olması, Anadolu camcılığının şaşırılacak bir olmayacağını ileri sürer. Her ne kadar teknik olarak üretim farklılıkları görünse de, Suriye merkezli Mezopotamya, kültürün ve sanatın beşiği konumundadır. Anadolu ve uygarlıklarının bu kültürden etkilenmesi düşünülemez.

Kaynakça

- Ahmetoğlu, M (2006). Camların Kimyasal Yapıları ve Kimyasal Bileşenlerine Göre Daldırma Yöntemiyle Matlaştırılması. İstanbul Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Akıncılar, A (2013). Türk Cam Sanayinde Şişecam Fabrikalarının Rölü: Paşabahçe Fabrikası Örneği. Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Akbulut, U (2015, 09 28). Cam Nedir? Nezaman Keşfedildi? E.T: 11.11.2009, Erişim: www.uralakbulut.com.tr/wp-content/uploads/2009/11/cam-nedir.pdf
- Anabiritanica (1987). Cam. İstanbul: Ana Yayıncılık.
- Arseven, C A (1994). Sanat Ansiklopedisi (Cilt IV). Ankara: Milli Eğitim Basım Evi.
- Asrlan, M (2013). Antik Anadolu Medeniyeti Frigya (Phrygia) Uygarlığı Takıları ve Motiflerinin Tekstil Deseni Olarak Kullanılması. T.C. İstanbul Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tekstil ve Moda Tasarım Bölümü, Yüksek Lisans Tezi.
- Aslan, G (2007). Cam Sanatının Eğitim Kurumlarındaki Yeri. Ankara Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- ASTM (2015). Class. E.T. 09.11. 2015, Erişim: <http://www.astm.org>
- Atik, Ş (2004). M.Ö. I. Binde Anadolu'da Cam Üretimi ve Tasarımı. İstanbul M. Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Atilla, C B (2008). Bergama Müzesi Cam Eserleri-16, Bergama Belleten İzmir: BERKSAV
- Cummings, K (2009). Çağdaş Cam Sanatı, Fırın Teknikleri ve Uygulamalar. (Çev. M. Ağatekin), İzmir: Karakalem Yayınevi.
- Eker F, Eker K (2016). Antik Çağ Cam Yapım Tekniklerinin 3d Modelleme Çalışması ile Yeniden Ele Alınması. ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. 15 (15):198:214
- Eker, F (2018). Antikçağ 'da Cam Kap Formlarının Kullanımı Üzerine Bir Deneme, Gaziantep University Journal of Social Sciences, 17 (4):1248-1261
- Gülmez, T (2016). Player.slideplayer. E.T. 09.10.2016, Erişim: <http://slideplayer.biz.tr/slide/1947063>

- Hedbe, M (2021). Artistik Cam Formlarda Metal Tozlarının Kullanımı. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Cam Anasanat Dalı Yüksek Lisans tezi.
- Hess, C K (2005). Looking at Glass, A Guide To Terms, Styles, And Techniques. Los Angeles: Getty Publications.
- Karataş M, Çetin H (2011). Altunhisar (Niğde) Karayolu (Km : 0+000 – 29+466,74) Jeolojik–Jeoteknik Güzergâh İncelemesi. Ç.Ü Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi, 26(2):59-68.
- Kurup, S (2015). Kayseri Müzesi Cam eserleri. T.C. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Küçükbiçmen, E (2015). Cam Şekillendirme Yöntemleri ve Kişisel Yorumlar. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Seramik Anasanat Dalı Sanatta Yeterlik tezi.
- Küçükerman, Ö. (1985). Cam Sanatı ve Geleneksel Türk Camcılığından Örnekler. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kültür Bakanlığı (2022). Cam Üretme Teknikleri. E.T.: 01.09.2022, Erişim: <http://www.kulturvarliklari.gov.tr>
- Matsumara, K (2015). A Glass Production Centre In Central Anatolia? Büklükale In Relation To Alalakh And Mesopotamia. Alalakh And Its Neighbours Proceedings of the 15th Anniversary Symposium at the New Hatay Archaeology Museum, 103-116.
- MEGEP (2016). İSMEK. E.T.: 02.08. 2008, Erişim: <http://ismek.ibb.gov.tr>
- Openheim, A L (1973). Towards a History of Glass in the Ancient near East. Journal of the American Oriental Society, 93 (3):259-266.
- Öbelik, Y (2011). Cam Hammaddesi Mineraloji ve Cam Teknolojisi. Niğde Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Özgümüş, Ü C (2013). Çağlar Boyu Cam Sanatı. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Read, H. (1973). Sanat ve Endüstri. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Matbası, Çev. Nigan Bayazıt.
- Sümer, G. (2007). Cam Teknolojisi. Eskişehir: Çağrı Ofset.
- Şişecam (1993). Cam Teknolojisine Giriş. Camın Yapısı. İstanbul: Cam Fabrikaları A.Ş. Eğitim Müdürlüğü Yayınları.
- Soslu, A (2022). Eskiçağ'da Deniz Ticaretinde Camın Meta Olarak Kullanımına Genel Bir Bakış. Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD). 11 (11): 259-297
- Taştemur, E (2017). Arkeolojik Veriler Işığında Camın Tarihsel Sureci. Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 7 (13): 67-91
- Tayar, P (2016). Osmanlı Döneminde Kullanılan Cam Objelerin Sınıflandırılması. E.T:02.07.2013, Erimim: <https://www.academia.edu>.
- TOBB (2012). Türkiye Cam ve Cam Ürünleri Sanayi Meclisi Sektör Raporu. Ankara: TOBB.
- Yazar T, Aslan T (2013). Biçimlerin Temel İlkeleri Bağlamında Simge Olarak Geleneksel Türk Cam Sanatı ve Gelişimi. International Journal of Social Science, 6(3): 829-854

Yıldırım, Ü (2009). Antik Dönemde Kadın ve Süsleme. T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ABD Klasik Arkeoloji Programı Yüksek Lisans Tezi.

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirisi gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Güzel Sanatlar Lisesi Müzik Ve Resim Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitim Sürecinde Uygulamalı Derslerin Etkililiği Üzerine Görüşleri

Views of Fine Arts High School Music and Painting Teachers on the Efficiency of Applied Lessons in the Distance Education Process

Uzm. Melike YILMAZ ÇAL

ORCID: 0000-0002-5704-1079 ♦ Ankara Velit Bekdaş Anadolu Lisesi, Resim-iş Öğretmeni ♦
melikeyilmazcall@gmail.com

Prof. Dr. Rüyam KÜÇÜKSÜLEYMANOĞLU

ORCID: 0000-0003-3540-2117 ♦ Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü,
Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı ♦ ruyamk@uludag.edu.tr

Özet

Zorunlu eğitim kapsamındaki kademelerde, eğitim kurumlarının çeşitli sebeplerden dolayı açılmadığı bölgelerde, bireylerin fiziken eğitim kurumlarına ulaşamayacağı zamanlarda uzaktan eğitim modeli bireylerin eğitim olanaklarından eşit imkanlardan faydalanmalarını sağlayacak en kolay ve pratik olan modeldir. Ancak teorik derslerin uygulamalı derslerle desteklendiği Güzel Sanatlar Liseleri için, uzaktan eğitim dönemi uygulamalı derslerin etkililiği açısından öğretmenlere ve öğrencilere avantajdan çok dezavantaj getirmiştir. Araştırmada Güzel Sanatlar Lisesi Resim ve Müzik Öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde uygulamalı derslerin etkililiği üzerine görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Çalışmada olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmış, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmış, elde edilen veriler ise içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Bursa İli Zeki Müren Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi'nde görev yapan 7 resim ve 14 müzik öğretmeni oluşturmaktadır. Güzel Sanatlar Lisesi Resim ve Müzik bölümü öğretmenleri ile yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular doğrultusunda; online olarak yapılan uygulamalı derslerin yüz yüze eğitim kadar verimli geçmediği, dersler sırasında yaşanan bağlantı ve teknik sorunlar olmak üzere, uzaktan eğitim platformlarının uygulamalı müzik ve resim dersleri için yeterli olmadığı ve bu durumun eğitim sürecini olumsuz etkilediği belirlenmiştir. Araştırma sonucunda katılımcı öğretmenlerin genel görüşü; özel bir uygulama veya program tasarlanmadığı sürece uygulamalı dersler gerekli tedbirler doğrultusunda yüz yüze yapılmalı yönünde belirlenmiştir. Resim öğretmenleri için görmek önemli iken Müzik öğretmenleri için işitme ön plandadır. Güzel Sanatlar Lisesi öğretmenlerinin tamamının görüşüne göre; uzaktan eğitimde kullanılan web programları ve yazılımlar yeterli teknolojik desteği sağlayamamıştır. Katılımcı yorumlarına göre ortak sorunlar; "Devamsızlık", "Değerlendirme", "Bağlantı Sorunları" "İnternet Kota Sorunu", "Motivasyon Eksikliği" ve "Veli İlgisizliği" olarak kategorilenmiştir. Uygulamalı dersler için uzaktan eğitimin zorunlu haller dışında tercih edilmemesi gerektiği, yapılabilmesi için ise özel bir uygulamanın geliştirilmesi gerektiği sonuçlarına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Güzel Sanatlar Lisesi, Müzik Öğretmeni, Resim Öğretmeni, Uygulamalı Dersler, Uzaktan Eğitim

Extended Abstract

For Fine Arts High Schools, where there are intensively applied courses and theoretical courses are supported by applied courses, the distance education period brings more disadvantage than advantage to teachers and students in terms of the effectiveness of applied courses. In the research, qualitative research was applied to determine the opinions of Fine Arts High School Painting and Music Teachers on the effectiveness of applied courses in the distance education process. In line with the findings obtained from the interviews with the Fine Arts High School Painting and Music Department teachers; It has been determined that the applied lessons held online during the pandemic period are not as efficient as face-to-face education, and distance education platforms are not sufficient for applied music and painting lessons, especially the connection and technical problems experienced during the lessons, and this situation negatively affects the education process. Common problems according to participant comments; It was categorized as "Absence", "Assessment", "Connection Problems" "Internet Quota Problem", "Lack of Motivation" and "Parent Indifference". It has been concluded that distance education should not be preferred for applied courses except in compulsory cases, a special application should be developed to be able to do it, and they want to continue the training of applied courses face-to-face in the post-pandemic period.

In this study, the phenomenology design, which is a method that focuses on understanding lived experiences, was used. Semi-structured interview technique was applied, and the obtained data were analyzed by content analysis. The study group of this research consists of 7 painting and 14 music teachers working at Bursa Zeki Müren Anatolian Fine Arts High School during the 2020-2021 Fall Semester distance education period. The main purpose of Zeki Müren Fine Arts Anatolian High School is to enable students to receive education in the fields of music or painting in line with their interests and abilities; to prepare for higher education programs that require special abilities; foreign language learning; to grow up as creative and productive people who can make interpretations and applications in line with their abilities; to enable them to recognize national and international works of art.

As a result of the research, the general opinion of the participating teachers; Unless a special application or program is designed, applied courses should be conducted face-to-face in line with the necessary precautions. While seeing is important for Art Teachers, hearing is at the forefront for Music teachers. According to the opinion of all Fine Arts High School teachers; Web programs and software used in distance education could not provide sufficient technological support. Problems originating from the software and the internet negatively affect the efficiency and teaching of the course, especially in the application-oriented departments and courses. It was stated by the teachers that different software suitable for their fields should be developed for application-based departments and courses.

For Music Teachers, the most important problem on the basis of the branch is the "Synchronization Problem", while the "Sound Quality" problem comes right after it. These problems are followed by "Connection Quality", "Challenges in Group Work" and "Failure to Meet Technical Requirements".

While the most important branch problem for Art Teachers is "Instant Feedback Difficulty", "Visual Expression Difficulty" comes second. The fact that it is not possible to see all the details of the work done from the camera in the field of painting and that the error cannot be intervened immediately reduces the efficiency of online courses. The difficulties experienced in the expression of the event to be told or the mistake that is intended to be shown are also one of the leading problems experienced in this process for teachers.

Unfortunately, the distance education decision taken during this difficult process did not lead to a very positive process and results in Fine Arts High Schools where applied courses are dominant. Participants emphasize that practical lessons should be done face-to-face, and if this is not possible with full capacity, the classes should be diluted with the hybrid model and face-to-face education should be continued. In the event that face-to-face education is not possible, it is stated that applied courses should be taught with software and platforms specially prepared for the fields, but only in this way, the efficiency of the courses can be obtained.

Keywords: Fine Arts High School, Music Teacher, Art Teacher, Applied Lessons, Distance Education

Giriş

Eğitim süreci olanakları, devletin eşit ve adaletli olarak tüm vatandaşlarına sunduğu bir hizmettir ve bu hizmetin kesintisiz devam etmesi sosyal devlet kavramı açısından çok önemlidir. Özellikle zorunlu eğitim kapsamındaki kademelerde, eğitim kurumlarının çeşitli sebeplerden dolayı açılmadığı bölgelerde, bireylerin fiziken eğitim kurumlarına ulaşamayacağı zamanlarda uzaktan eğitim modeli bireylerin eğitim olanaklarından eşit imkanlardan faydalanmalarını sağlayacak en kolay ve pratik olan model olarak kabul edilmektedir (Kahraman, 2020: 44-56). Uzaktan eğitimin etkili yapılandırılması özellikle beklenmedik kriz dönemlerinde eğitimin devamlılığı ve başarıya ulaşması için çok önemlidir.

Uzaktan eğitim modeli birçok avantaja sahip olsada, bazı dezavantajları da bulunmaktadır. Her eğitim sisteminde olduğu gibi uzaktan eğitim sistemini oluşturan bileşenler (öğrenen, öğretene, içerik, materyal, teknolojik imkanlar, izleme değerlendirme süreçleri) arasında ahenk olması ve bu bileşenlerin tek başına uzaktan eğitimin ihtiyaç duyduğu asgari gereksinimleri karşılaması gerekmektedir. Uygulamalı ve atölye gereksinimli bazı derslerin gerçekleştiği öğrenme ortamlarında yüz yüze etkileşim iş ve işlemlerin öğretmen kontrolünde yapılması çok daha etkilidir. Bu açıdan bakıldığında, uzaktan eğitim modeli atölye ve uygulama dersler için sınırlık ve dezavantaj oluşturabilirken, konuyla ilgili öğrenende oluşacak sorulara her zaman anında dönüt verilememesi, eğitimin devamlılığı ve etkililiği konusunda sorunlara sebep olabilir (Kılınç, 2015). Öte taraftan,

öğrenmeye tek başına motive olamayan, kendi kendine çalışma alışkanlığı kazanamamış veya geliştirememiş bireyler için uzaktan eğitim bazı sıkıntılar oluşturabilir (Altun, 2020:). Bunların yanı sıra, internet alt yapı sorunları ve kullanım ücretlerinin maliyeti internet tabanlı uzaktan eğitimi sektöre uğratabilmektedir. Uzaktan, çevrimiçi eğitim için günümüzde n sayıda teknoloji mevcut olmasına rağmen teknoloji ve alt yapı ile ilgili sorunlarla halen karşılaşabilmektedir. Bu sorunlar çoğunlukla modern teknoloji ile kurulum sorunları, indirme hataları, oturum açma sorunları, video ve ses sorunları olarak ortaya çıkmaktadır (Dhawan, 2020: 5-22). Uzaktan eğitimde de geleneksel eğitim gibi nitelikli ve kaliteli bir eğitim verebilmek için tasarım, bilgi kaynakları, etkileşim, öğrenme ve yönetimi içeren bir sistem içerisinde çalışılarak (Moore, Kearsley, 2011), planlamalarda kuramsal temeller dikkate alınmalıdır (Durak ve ark, 2020: 85-97).

Pandemi nedeniyle dünya genelinde okulların kapanmasıyla eğitime verilen aradan etkilenen öğrenci sayısı dikkate alınarak, eğitimin devamlılığını sağlayabilmek için UNESCO (2020), dünyadaki tüm eğitim sistemlerini uzaktan eğitim çözümlerini uygulamaya davet etmiştir. Alınan uzaktan eğitim kararı ile hükümetler birkaç gün içinde, tüm kademelerdeki sınıfları yüz yüze eğitimden online eğitime dönüştürebilmek için öğretimi yeniden tasarlamak zorunda kalmıştır (Perry & Steck, 2019). Ancak, Anderson'a (2020) göre, dünyadaki öğrencileri pandemi sebebiyle online eğitime taşımak, eğitim sistemindeki varolan derin eşitsizlikleri ortaya çıkarmıştır. Salgın, öğrencilerin zaman, alan ve çalışmaya odaklanma konusundaki zorluklarını artırmıştır. Öğrencilerin bilişsel gelişimlerine ek olarak duygusal ve sosyal gelişimlerinin desteklenmesi gerekliliği artık bilinen bir zorunluluktur. Bu etkiler, farklı sosyoekonomik koşullardaki çocuklar, farklı okul türleri ve farklı ülkeler arasında büyük farklılıklar göstermiş, özellikle ebeveynlerinin eğitim ve kaynakları, çoğu ülkede pandemi sebebiyle daha da ağırlaşmıştır. Yoksulluk ve sosyal eşitsizlik artmış, evde sınırlı alan ve bağlantı kaynaklarını paylaşan büyük ailelerdeki çocuklar, çalışmak için daha az alana, zamana mahkum olmuşlardır. Ayrıca, teknolojik altyapı, bağlantıya erişim, önceki deneyim ve Digi-pedagoji bilgisi alanlarındaki farklar, toplumlar ve ülkeler arasında farklılıklara sebebiyet vermiştir. Uzaktan eğitimde hedeflenen öğrenci yüzdesi ile uzaktan eğitimle ulaşılan öğrenci yüzdesi arasındaki fark eşitsizliğin boyutunu ve uzaktan eğitimin olumsuz etkilerinin olduğunu göstermiştir (Marek ve ark., 2021).

UNESCO'ya (2020) göre, herkes için eşit ve kaliteli bir uzaktan eğitimin fırsatı sağlanabilmesi ve var olan eşitsizlikleri en aza indirebilmek için, teknolojik hazırlık, (internet bağlantısı, dijital araçlara, TV, radyo gibi araçlara erişimi iyileştirmek), İçerik hazırlığı, (TV veya radyo programları, çevrimiçi platformlar ile sunulan veya müfredatla uyumlu olan basılı materyallere erişimi kolaylaştırmak), Pedagojik hazırlık, (öğreticilerin öğrenmeyi tasarlamaya, kolaylaştırmaya veya uzaktan eğitim yöntemine uygun materyalleri kullanmaya rehberlik yapmak ve ebeveynlere etkili uzaktan öğrenmeyi kolaylaştırma imkânları sağlamak) ve izleme ve değerlendirme hazırlığı (Uzaktan öğrenmeye erişim, öğrenme süreci izlenerek, öğrenme başarılarının değerlendirilmesi) yapılmalıdır.

Türkiye'de pandemi dönemi uzaktan eğitim çalışmaları kapsamında, ilköğretim ve ortaöğretim kademelerindeki okullar için üç TV Kanalı ve EBA üzerinden eğitimlerin sürdürülmesi kararlaştırılmıştır. Pandemi sürecinde yürütülen uzaktan eğitim uygulamalarında üç temel öge kullanılmıştır. Bunlar;

- 1) Televizyon yayınları: İlkokul ve ortaokul düzeyi için 10 farklı ders, lise düzeyi için ise 22 farklı ders uzaktan eğitim şeklinde, TV destekli olarak gerçekleştirilmiştir. Resim, Müzik, Beden Eğitimi gibi uygulamaya dayalı dersler yayınlarda yer almamıştır (Can, 2020: 11-53).

- 2) Eğitim Bilişim Ağı (EBA) içerikleri: Etkileşimli okul kitapları, ders anlatım videoları, sınavlar ve uygulamalar ile okul öncesinden 12. sınıfa kadar 1.600'den fazla ders ve 20.000'in üzerinde etkileşimli içerik sunulmuştur.
- 3) Çeşitli uygulamalar vasıtası ile senkron olarak sürdürülen eğitimler: canlı dersler, öğretmen ve öğrencilerin ders saatinde eğitim-öğretim faaliyetlerini eş zamanlı olarak farklı platformlar üzerinden yürütülürken aynı zamanda, sohbet odası ve forum gibi online eş-zamanlı iletişim araçlarıyla da desteklenmiştir.

Pandemi süreci ile uygulamalı olarak yürütülen dersler de teknoloji yardımıyla uzaktan yapılmaya başlanmıştır. Uygulamalı dersler, bir konuda, deneysel, fiziksel veya klinik uygulamalar yapmayı gerektiren derslerdir. Uygulamalı derslerde, öğretmen tarafından uygulamalı olarak gösterim söz konusu olabildiği gibi, teknolojinin katkısı, alet veya bir cihaz kullanımı da gerekli olabilmektedir. Uygulamalı derslerde beklenti teorik bilgi ile uygulamaya dönük deneyimin süreç sonunda harmanlanarak kalıcı olarak öğrenmenin gerçekleşmesidir. Uygulamalı derslerin, teorik derslerden uygulama ve yöntem açısından belirgin farklılıkları bulunmaktadır. Uygulamalı derslerde öğrenci gelişimini takip edebilmek adına öğrenciler ve öğretmen bir aradadır. Öğrenci ile birebir iletişim kurma ve çalışması üzerinde yerinde ve derinlemesine değerlendirmeler yapılabilme imkanı vardır. Bu sayede öğrencinin konu ile ilgili pratikleri gerçek yaşamla bağlantılı şekilde uygulanabilmektedir. Uzaktan eğitim ile öğrenciler, yüz yüze eğitimin getirdiği bir arada olma, uygulamayı birebir görebilme ve uygulayarak öğrenme gibi olanaklardan mahrum kalmışlardır (Ünlüer ve ark., 2021: 87-104).

Sanat eğitimi içerisinde birçok disiplinde (müzik, resim, dans, heykel, tiyatro, sinema) ağırlıklı olarak uygulamaya dayalı eğitim veren eğitim kurumları, zorunlu olarak geçilen uzaktan eğitim sürecinde uzun yıllara dayalı olan öğretim sistemlerini ve geleneklerini değiştirmek zorunda kalmışlardır (Akgül, 2021: 415-432). Geleneksel eğitimde, sanat ve tasarım eğitiminin gerekliliği üzere öğretmenler her öğrenci için gerekli zamanı ayırıp, öğrencilerin birbirinden farklı olan yapılarına uygun eğitim verebilmektedir. Öğrenciler, gerek doğrudan ders ile alakalı, gerekse yaratıcılık süreçlerine etki edebilecek pek çok etmen ile ilgili, diğer öğrencilerle ve öğretmenlerle fikir alışverişi yapabilmektedirler. Bunların bir sonucu olarak, ders mekanları olarak tasarlanan atölyeler ve müzik odaları öğrencilerin kişiselleştirebildiği ve vakit geçirmek isteyeceği yerler haline gelmektedir. Sanat ve tasarım eğitimi için genellenebilir ki, atölye deneyimi en az, öğretmenin yapacağı sunumlar kadar önemlidir. Atölye deneyiminin avantajları arasında, öğrencilerin ihtiyaç duydukları zaman ve ihtiyaç duydukları kadar öğretmen ilgisini elde edebilmeleri ve sınıf arkadaşları ile rekabetin yanı sıra takım çalışması içerisinde de girebilmeleridir (Ünlüer ve ark, 2021: 87-104).

Uygulamalı dersler mesleki eğitim veren ortaöğretim kurumları için oldukça önem taşımaktadır. Uzaktan eğitim sürecinde, uygulamalı dersler için sosyal medya veya EBA platformundan video ve örnek uygulama paylaşımları, gösterip yaptırmaya çalışma, ödev verme, sunu hazırlama, web uygulamaları ile animasyonlarla, soru cevap yaparak ve etkileşimli kitaplar yardımıyla dersler müfredata uygun işlenmeye çalışılmıştır (Çelik, 2020) Ancak yapılan araştırmalarda (Özer, 2020; Tuncer, 2021; Umuzdaş ve Baş, 2020; Soylu, 2022; Sağer, Arda ve Şalliel, 2014) bunun yeterli olmadığı tespit edilmiştir. Güzel Sanatlar Liseleri (GSL) öğrencilerin sanat alanında temel bilgi ve beceri kazanmalarını; yüksek öğretimin sanat eğitimi veren programlarına hazırlanmalarını amaçlayan 4 yıllık eğitim-öğretim veren yatılı, gündüzlü ve karma ortaöğretim kurumlardır (Yılmaz, 2021: (sy)). Türkiye genelinde 74 ilde toplam 82 GSL bulunmakta olup verdiği eğitim programları açısından resim ve müzik olarak iki ana bölüme ayrılmaktadır. GSL müzik bölümünde 9. sınıfta 6 saat, 10. sınıfta 10 saat, 11.

sınıfta 20 saat, 12. sınıfta 19 saat uygulamaya dayalı alan dersi işlenmektedir. GSL müzik bölümünde okuyan öğrencilere, zorunlu olan alan ve kültür derslerinin yanında seçmeli sanat dersleri de verilmektedir. Seçmeli uygulamaya dayalı sanat dersleri 9. sınıfta 2 saat, 11. sınıfta 2 saat, 12. sınıfta 3 saat verilmektedir. Her kademedede zorunlu ve seçmeli olmak üzere toplam 40 saat ders işlenmektedir (TTKB, 2022: (sy)). GSL Görsel Sanatlar bölümünde de müzik bölümünde olduğu gibi zorunlu ve seçmeli alan dersleri ve zorunlu kültür dersleriyle beraber haftada toplam 40 saat ders işlenmektedir. 9. sınıfta 8 saat, 10. sınıfta 10 saat, 11. sınıfta 20 saat, 12. sınıfta 18 saat uygulamaya dayalı alan dersi yürütülmektedir. GSL Görsel Sanatlar bölümünde okuyan öğrencilere, zorunlu olan alan ve kültür derslerinin yanında; 9. sınıfta 6 saat, 12. sınıfta 2 saat seçmeli uygulamaya dayalı sanat dersleri de verilmektedir (TTKB, 2022: (sy)). GSL, görsel sanatlar alanında iki ve üç boyutlu çalışma, grafik tasarım derslerinin yapılabileceği atölyeler bulunmaktadır. Müzik bölümünün kullandığı derslikler de bireysel ve toplu çalışmalara uygun olarak düzenlenmiştir. Her sınıf kademesinin kendine ait sınıfı bulunmaktadır. Uygulamaya dayalı dersler için kullanılan resim atölyelerinde alan dersinin ihtiyacına göre; masa, resim şövalesi, projeksiyon perdesi ve projeksiyon cihazı, dolap bulunmaktadır. Öğrencilerin oyma, kabartma, kalıp alma gibi teknikleri öğrendikleri üç boyutlu sanat atölye dersinin içeriğine uygun birçok alete erişimleri sağlamaktadır. Grafik atölyelerinde, öğrencilerin grafik tasarımda kullanılan programları öğrenebilecekleri ve uygulayabilecekleri bilgisayarlar bulunmaktadır. Heykel atölyeleri de öğrencilerin üç boyutlu çalışmalar yapabilecekleri ve uygun aletler bulabilecekleri ortamı sağlamaya yönelik oluşturulmuştur (Yılmaz, 2021: (sy)). Müzik bölümünde öğrencinin müziksel işitme yapısına ve fiziksel durumuna uygun enstrüman seçimi yapılır. Dersler; seçimi yapılan enstrümanlara göre öğretmenle bire bir veya grup halinde yürütülür.

Görsel sanatlar ve müzik eğitiminde uygulama, dersin temel amacına ulaşabilmesi ve öğrencide öğrenmenin pekişmesi açısından çok önemli bir yere sahiptir. Sanatsal uygulamada sürecin doğru bir şekilde sonuçlanabilmesi için uygulamada kullanılan malzemeler, uygulama mekânı, sergileme mekânı, öğrenci seviyesi, öğretmenin uygulama süreci içindeki rolü, konu ve teknik ilişkisi, uygulamada kullanılan malzemelerin güvenlik tedbirleri, uygulamada birincil kaynaklardan yararlanma oldukça önemlidir (Erim, 2021: 178-189).

Pandemi sürecinde pek çok ülke gibi Türkiye’de de 2020 yılının mart ayında eğitimin her kademesi için yüz yüze eğitim faaliyetleri durdurulmuş, alınan bu karar ile Güzel sanatlar liselerinde de EBA sistemi, üzerinden yürütülmeye başlanmıştır. Özellikle atölye ve stüdyo içerikli derslere sahip olan okullarda atölye alt yapısı gerektiren uygulamalı derslerin uzaktan eğitim modeliyle sürdürülmesinde öğrencilerin ve öğretmenlerin zorluklarla karşılaştığı görülmüştür (Kahraman, 2020: 44-56).

Yoğunlukla uygulamalı derslerin olduğu, teorik derslerin uygulamalı derslerle desteklendiği Güzel Sanatlar Liseleri için, uzaktan eğitim dönemi uygulamalı derslerin etkililiği açısından öğretmenlere ve öğrencilere avantajdan çok dezavantaj getirmiştir. Genel kültür dersleri yanında, ağırlıklı olarak atölyede uygulamalı eğitim veren Güzel Sanatlar liselerinin sorunları ise diğer liselere göre farklılaşmaktadır. Güzel Sanatlar Lisesi öğrencileri için atölye derslerinin önemi ve ağırlığı oldukça fazladır. Güzel Sanatlar liselerinin uygulamalı olan alan derslerinin, pandemi döneminde uzaktan yürütülmesinin, branş öğretmenleri tarafından değerlendirilmesine yönelik sorunun araştırılmasına gerek olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmadan elde edilen bulguların, atölye dersi öğretmenlerinin pandemi döneminde yaşadıkları zorlukları aşabilmeleri için yol gösterici olabileceği, ileride yaşanabilecek uzaktan eğitim faaliyetleri için öğretmen görüşünün uygulamalı derslerin yürütülmesinde faydalı ve verimli olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, uzaktan eğitim sürecinde Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi'nde uygulama gerektiren atölye derslerinde yaşanan sorunları resim ve müzik öğretmenlerinin algılarına göre değerlendirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Uzaktan eğitim sürecinde çevirim içi yapılan uygulamalı dersler ile ilgili yaşadığınız sorunlar nelerdir?
2. Uzaktan eğitim süreci öğrencilerin akademik başarısını ve derse olan ilgi ve katılımını nasıl etkilemiştir?

Yöntem

Bu çalışmada yaşanmış tecrübeleri anlamaya odaklanan bir yöntem olan olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021Güz Dönemi uzaktan eğitim sürecinde Bursa Zeki Müren Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi'nde görev yapan 7 resim ve 14 müzik öğretmenleri oluşturmaktadır. Zeki Müren Güzel Sanatlar Anadolu lisesinin temel amacı müzik veya resim alanlarında öğrencilerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda eğitim öğretim görmelerini; özel yetenek gerektiren yüksek öğretim programlarına hazırlanmalarını; yabancı dil öğrenmelerini; yetenekleri doğrultusunda yorum ve uygulamalar yapabilen, yaratıcı ve üretken kişiler olarak yetişmelerini; milli ve milletlerarası sanat eserlerini tanımlarını sağlamaktır. Okulda 55 öğretmen ve 301 öğrenci bulunmaktadır. Okulda 10 derslik, 12 resim ve sanat atölyesi, 21 müzik sınıfı, 1 kütüphane ve 1 konferans salonu bulunmaktadır. Araştırmada okuldaki tüm müzik ve resim öğretmenlerine ulaşılmıştır. Veriler 2021 yılı Kasım ve Aralık aylarında toplanmıştır. Çalışma kapsamında katılımcıların demografik bilgileri tablo 1 de gösterilmiştir.

Tablo1 :Katılımcılara ait demografik özellikler

Kod	Cinsiyet	Branş	Kod	Cinsiyet	Branş
Ö1	Kadın	Resim	Ö12	Erkek	Müzik
Ö2	Kadın	Resim	Ö13	Kadın	Resim
Ö3	Kadın	Müzik	Ö14	Kadın	Müzik
Ö4	Kadın	Müzik	Ö15	Erkek	Müzik
Ö5	Erkek	Müzik	Ö16	Erkek	Müzik
Ö6	Kadın	Resim	Ö17	Erkek	Resim
Ö7	Kadın	Müzik	Ö18	Kadın	Resim
Ö8	Erkek	Müzik	Ö19	Kadın	Resim
Ö9	Kadın	Müzik	Ö20	Kadın	Müzik
Ö10	Kadın	Müzik	Ö21	Kadın	Müzik
Ö11	Kadın	Müzik			

Veri Toplama Süreci

Araştırma için Bursa Zeki Müren Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi Resim ve Müzik öğretmenlerinden online olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle veri toplanmıştır. Araştırma izni ile birlikte Bursa Uludağ Üniversitesi Araştırma Etik İzni (2021-7) de ilgili kuruldan alınmıştır. Araştırmada verileri toplayabilmek için gerçekleşen görüşmelerde kullanılmak üzere yarı yapılandırılmış bir görüşme formu oluşturulmuş,

form iki kısım olmak üzere hazırlanmıştır. İlk kısımda katılım sağlayan öğretmenlerin mesleki deneyim süreleri, cinsiyetleri, branşları, öğrenim durumları sorulmuştur. Görüşme formu geliştirilirken soruların açık, anlaşılır ve katılımcıyı yönlendirmeden uzak olmasına özen gösterilmiştir. Soruların dizilişinde konunun alt başlıklarına göre bir sıra izlenmiştir. Her bir görüşme yaklaşık 1 saat sürmüştür.

Verilerin Çözümlemesi

Online olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle yapılan görüşmeler, word belgesi olarak dijital ortama aktarılmış ve düzenlenmiştir. Araştırmada aktarılabirliği arttırmak için araştırma modeli, örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin analizi ve bulguların nasıl düzenlendiği ayrıntılı olarak betimlenmiştir. Araştırmanın iç güvenilirliğini (tutarlılığını) arttırmak amacıyla bulguların tamamı yorum yapılmadan ve katılımcı gizliliği ile sunulmuştur. Görüşmelerde katılımcıların isimlerinin gizli tutularak isim yerine Ö1, Ö2, Ö3, Ö4 şeklinde. kısaltmalarla kodlanması ve verdikleri cevapların sadece bilimsel veri olarak kullanılacağına bildirilmesi, araştırmaya katılan öğretmenlerin baskıdan uzak daha özgür ve daha rahat cevaplar vermelerini sağlamıştır. Bu durum nedeniyle, görüşmelerde öğretmenlerden toplanan verilerin tamamen kendi düşüncelerini ve gerçek durumu yansıttığı düşünülmektedir. Araştırmanın güvenilirliğini arttırmak amacı ile çalışmada uzman incelemesine başvurulmuş, tüm bölümler incelenerek geri bildirim alınmıştır. Alınan geri bildirim doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Verilerin çözümlemesinde içerik analizi tekniğine başvurulmuştur. Bu teknikte, belirli tema ve kavramlara dayalı benzer veriler toplanır, anlamlı bir düzen içinde düzenlenir ve ardından yorumlanır (Yıldırım, Şimşek, 2016: (sy)). İçerik analizi dört adımdan oluşur: verilerin etiketlenmesi, temaların bulunması, etiketlerin ve temaların düzenlenmesi ve bulguların tanımlanması ve yorumlanması. Mevcut çalışmada, araştırmacılar öncelikle veriler üzerinde bireysel olarak içerik analizi yapmıştır. Veri analizinde, İngilizcede kısaca 3C olarak da bahsedilen, “Kod (Codes)-Kategori (Categories) –Tema (Concepts)” sırasına uyulmuştur (Lichtman, 2011: (sy)). Daha sonra araştırmacılar bir araya gelerek kodlar, kategoriler ve temalar üzerinde tartışmışlardır. Benzer kodlar, kategoriler ve temalar oluşturulmuş kabul edilmiş ve farklılıklar varsa tartışılmıştır. Ayrıca araştırmacılar tarafından kodlar, kategoriler ve temalar konusunda araştırma dışı bir uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Uzmanla yapılan görüşmelerin ardından ana temalar belirlenmiştir. Öğretmenlerin verdiği yanıtların frekans sıklığı, tablolarda verilerek ve katılımcılardan doğrudan alıntılarla desteklenerek analiz edilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde, katılımcılara yöneltilen sorulara verilen cevaplar ortak sorunlar ve branşa yönelik sorunlar olarak aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tablo 2. Resim öğretmenlerinin uygulamalı derslerde yaşadığı sorunlar

Kategori	f	%
Malzemeye Ulaşım	1	14.2
Anlık Dönüt Zorluğu	3	42.8
Kapalı Ekranda Ders İşlemek Zorunda Kalma	1	14.2
Görsel İfade Zorluğu	2	28.4

Resim branş öğretmenlerinin kendi alanları ile ilgili yaşadığı sorunlar; malzemeye ulaşım, anlık dönüt zorluğu, kapalı ekran ders işlemek zorunda kalma, görsel ifade zorluğu olarak sıralanmıştır.

Tablo 3: Resim alan derslerinde yaşanan branş bazlı sorunlara ilişkin kategori kod tablosu

Problem	Kategori	Kod
Çevrimiçi yapılan uygulamalı Resim derslerinde yaşanan branş bazlı sorunlar	Malzemeye Ulaşım	Karantina ve sokağa çıkma yasaklarının olduğu dönemde uygulama dersleri için gereken malzemeye ulaşamama
		Çalışmalarda yapılan yanlışın veya düzeltilmesi gereken yerin, aynı ortamda olmama ve kullanılan teknolojik aletler veya internet kalitesinden kaynaklı net görünememesi sebebi ile anlık olarak dönüt sağlanamaması
	Anlık Müdahale Zorluğu	Müdahale gerektiren yerin görülememesi veya işitilememesi, farkedilse dahi öğrenciye dönüt verirken zorluklar yaşanması, Müdahalenin ve dönütlerin geç ve eksik olması nedeniyle her öğrenciden beklenen öğrenmenin eşit gerçekleşmemesi,
	Kapalı Ekran Ders İşlemek Zorunda Kalma	Ev ortamının verdiği rahatlıktan ve özel sebeplerden kaynaklı kamera açılmaması veya kota eksikliği nedeniyle kamera açılmaması
	Görsel İfade Zorluğu	Hataların öğrenciye anlatılırken anlaşılamaması, Çalışma üzerinde öğretmenin müdahalesinin mümkün olmaması

Görsel Sanatlar atölye çalışmalarında uzaktan eğitimde kamera kalitesinin çok önemli olduğu çizimlerde ve çalışmalarda yapılan yanlışın veya düzeltilmesi gereken yerin anlık dönüt sağlanarak öğrencinin yönlendirilmesi gerektiği ancak bunun uzaktan eğitimde maalesef çokta mümkün olmadığı katılımcı öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. Öğretmenler bu durumla birlikte görsel ifade sıkıntısı da yaşamışlardır. Katılımcılar sokağa çıkma yasaklarının olduğu ve çoğu işletmenin kapalı olduğu dönemde öğrencilerin gerekli malzemeye ulaşmada büyük sıkıntılar yaşadığını, öğrencilerin çoğunun ev ortamının verdiği rahatlıktan ve özel sebeplerden kaynaklı kamera açmadığını bu durumların da ders

işlenişinde ve yapılan çalışmaları değerlendirmede sorun yarattığını ifade etmişlerdir. Resim öğretmenlerinin branş bazında yaşadığı sorunlara ilişkin ifadelerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

“Kameraların görüntü kalitesinden kaynaklı, çalışmalarda ayrıntıları fark edemediğimiz için derste olduğu gibi gözlem yapamıyoruz. Öğrencilere ne tür ve nerede nasıl bir hata yaptıklarını anlatmakta çok zorlanıyoruz. (Ö17)”

“Uygulamalı dersler malzemeye ulaşım ve uygulama sırasında zorluklar getirdi. Gerekli dönütlerin anlık verilmesi gereken dersler olduğu için öğretmen olarak yaşanan her olumsuz durumun çözümünü üretmeye çalışarak öğrenci kazanımlarını vermeye çalıştık. Öğrenciler zamanla ilgilerini kaybetti tekrar motivasyonu sağlamak zorlaştı. Derse katılım, görsel dönüt alamamak vs. yüz yüze olan anlık müdahaleleri online da yapamamak öğrenme çıktılarında farklılık oluşmasına neden oldu. Öğrencilerin ders içi görüntülerini alamamak yapılan çalışmayı anlık değerlendirme ve dönüt verilmesini engelledi. (Ö18)”

“Bazı uygulama gerektiren durumlarda, çizim veya tuvaldeki sorunları ifade ederken sorunun öğrenci tarafından net anlaşılamaması gibi sorunlar çıkması sık yaşadıklarımız (Ö19)”

“Sanatsal gelişimlerini olumsuz etkiledi. Çalışmaları esnasında istedikleri zaman bizlerden dönüt alamadılar (Ö6)”

“Yüz yüze olan anlık müdahaleleri online da yapamamak öğrenme çıktılarında farklılık oluşmasına neden oldu. Hata yaparak öğrenen öğrenciler çok mağdur oldu. (Ö18)”

Tablo 4. Müzik öğretmenlerinin uygulamalı derslerde yaşadığı sorunlar

Kategori	f	%
Bağlantı Kalitesi	4	28.5
Sesin Eş Zamanlı Ulaşmaması (Senkrozisayon)	9	64.2
Grup Çalışmaları Yapmada Yaşanılan Zorluk	4	28.5
Ses Kalitesi	8	57
Teknik Gerekliliklerin Yapılamaması (Akort)	4	28.5

Müzik öğretmenlerinin kendi alanları ile ilgili yaşadığı sorunlar; bağlantı kalitesi, sesin eş zamanlı ulaşmaması (senkronizasyon sorunu), grup çalışmalarını yapmada yaşanan zorluk, ses kalitesi, teknik gerekliliklerin yapılamaması (akort sorunu) olarak sıralanmıştır.

Tablo 5: Müzik derslerinde yaşanan branş bazlı sorunlara ilişkin kategori kod tablosu

Problem	Kategori	Kod
Çevrimiçi yapılan uygulamalı Müzik derslerinde yaşanan branş bazlı sorunlar	Bağlantı Kalitesine Bağlı Sorunlar	İnternet ve altyapı sıkıntılarından kaynaklı bağlantının sıklıkla kesilmesi nedeniyle dersin bölünmesi
	Senkronizasyon Sorunu	Sesin eş zamanlı ulaşmaması sebebiyle ritimde, entonasyonda bölünmelerin yaşanması

Grup Çalışmalarını Yapmada Yaşanılan Zorluk	Birçok kişi ile aynı anda bağlanmada yaşanan sıkıntı sebebiyle grup çalışmalarının verimsizleşmesi
Ses Kalitesi	Uygulamaların alan bazlı olmaması sebebi ile müziği arka fon olarak tanımlayarak engellemesi
Teknik Gerekliliklerin Yapılamaması	Akort ve teknik gerekliliklerin ifade ile yapılamaması ve bu eksiklikler sebebi ile müzik aletlerinden tam performans sağlanamaması

Müzik öğretmenlerinin branş bazında yaşanan sorunlara ilişkin verdikleri yanıtlardan bazıları şöyledir:

“Keman derslerine giriyorum, bağlantı kalitesinin iyi olmaması sebebiyle öğrencilerimle hiç verimli ders yapamadım. Normal ders programından fazla saat bağlantı kurmama rağmen sesin eş zamanlı ulaşmaması sebebiyle ritimde, entonasyonda ve duruş tutuş kazanımlarında öğrencilerim gerilediler. (Ö3)”

“Müzik dersi yapıldığı için senkronizasyon sorunu yaşadık bazı öğrencilerin interneti çekmedi. (Ö4)”

“Dersim gereği (çalgı toplulukları) öğrencilerin aynı anda bir eser çalması gerektiği için uzaktan eğitim sürecinde ders yeterince verimli geçmemiştir. Uzaktan eğitim ile dersimin işlenmesi imkansız hale gelmiştir. (Ö7)”

“Kullanılan online ders uygulamaları konuşma için yapıldığından müzik için uygun değildir. Enstrüman sesleri arka fon sesi olarak algılayarak çalgı seslerini engellemektedir. Zoom uygulamasının ayarlarından bu engelleme bilgisayar üzerinden kapatılsa da telefondan bağlanan öğrenciler bunu kapatamamış bu sebeple bazı derslerde öğrencinin çaldığı seslerin hiç duyulmamasına neden olmuştur. (Ö8)”

“Bağlantıda sesler direk iletilmediği için sorun oluyor. (Ö10)”

“Bağlantı problemleri, seslerin eşzamanlı gelmemesi, teknik gerekliliklerin uzaktan da yapılamaması. (Ö11)”

“Enstrüman derslerinde çocuklar akort yapamadıkları için çok verimli dinleyemedim. (Ö12)”

“Teknolojik donanım dersin en önemli unsuru olan ses kalitesini kötü etkilemiştir. Öğrencilerin zorlandıkları bir duruş ya da pozisyonda parmağınız ile ufak bir düzeltme ile gösterebileceğiniz bir durum uzaktan eğitimde saatlerce anlatılması gereken bir durum haline gelmiştir. (Ö8)”

“İletişim kopuklukları, senkron sorunu, görüntü kalitesi bunlar bizim süreçte karşılaştıklarımızdı. Bu sebeple genelde uzaktan eğitimin dezavantajını yaşadık. (Ö11)”

“uygulamalı derslerde tutuş oturuş mızrap tutma gibi konuları tam anlamıyla veremedik. (Ö12)”

“Kameraların kalitesinden kaynaklı çok net görüntü elde edemediğimiz için yüz yüze yapılan ders gibi gözlem yapamıyoruz. Bazı öğrenciler sırf bu nedenle uygulama derslerine girmek istemediklerini söylüyor ve ders sonrasında whatss up mesajı yolu ile çalışmalarını ayrıntılı yollayarak dönüt istiyorlar(Ö5)”

“ Öğrenciler sağlıklı bir şekilde dinlenemedikleri için çalgı çalma tekniklerinde sıkıntılar meydana gelmiştir. (Ö1)”

Tablo 6: Resim ve müzik öğretmenlerinin çevrimiçi uygulamalı derslerde yaşadığı ortak sorunlar

Kategori	f	%
Devamsızlık	9	42.8
Değerlendirme	4	19
Bağlantı Sorunları	6	28.5
İnternet Kota Sorunu	3	14.2
Motivasyon Eksikliği	3	14.2
Veli İlgisizliği	2	9.5

Resim ve müzik öğretmenlerinin çevrimiçi uygulamalı derslerde yaşadığı ortak sorunlar; internet bağlantısındaki kopukluklar, öğrencilerin ve öğretmenlerin internet kotalarının yetmeyişi, yoklama alınmadığı için öğrencilerin derse olan ilgisizlikleri ve devamsızlıkları, öğrenci ve öğretmenlerde yaşanan sosyal ortamdan uzaklaşmanın verdiği motivasyon eksikliği ve veli ilgisizliği olarak saptanmıştır.

Tablo 7: Müzik ve resim derslerinde yaşanan ortak sorunlara ilişkin kategori kod tablosu

Problem	Kategori	Kod
Çevrimiçi yapılan uygulamalı Müzik ve Resim derslerinde yaşanan ortak sorunlar	Devamsızlık	Derslerde yoklamanın alınmaması ve alınsa dahi sisteme girilmemesi nedeniyle öğrencilerde artan devamsızlık
	Ölçme ve Değerlendirme	Uygulamalı dersleri değerlendirmenin zorluğu Akademik başarının düşmesi
	Bağlantı Sorunları	İnternet ve altyapı sorunu nedeniyle değerlendirmede yaşanan zorluk
	İnternet Kota Sorunu	Altyapı sorunu ve bağlantı kopuklukları
		Öğretmen ve öğrencilerde ders yoğunluğu nedeniyle yaşanan Kota yetersizliği,

Motivasyon Eksikliği	Derse katılmada ve verilen görevleri yapmada isteksizlikler Özellikle yetenek sınavına girecek öğrencilerde eksik ve yetersizlik hissi ile motivasyonda düşme ve kaygı Arkadaş ve okul ortamından uzak olma,
Veli İlgisizliği	Öğrencinin ders takibinin yapılmaması, Okulla ve öğretmenler ile öğrenci ve süreç hakkında gerekli görüşmelerin yapılmaması İletişim eksikliği

Resim ve müzik öğretmenlerinin yaşadığı ortak sorunlara ilişkin görüşleri aşağıda sunulmuştur.

“Dersine girdiğim öğrenci velileri ile birebir konuştuğumda bir çok velinin duyarlı davranışı bütün yuku öğretmene bırakması ve çocuğunun çalışmalarından pek haberdar olmadığını gördüm. (Ö1)”

“Öğrencilerin motivasyonu düştü ders dışında da onlarla bağlantı kurarak aramızdaki ilişkiyi sıcak tutmaya çalıştım. (Ö3)”

“Derslere hiç katılmayan öğrenciler vardı. Bu öğrencilere mesaj ile ulaşmaya çalıştım fakat çok etkili olmadı. Motivasyonları düştü. Onlar için büyük zaman kaybı oldu. (Ö5)”

“Öğrencilerin katılımlarıyla ilgili sıkıntılar vardı. Mazeretler internetim sıkıntılı, internetim yok gibi nedenler. Bu zorlu süreçte bunlar gibi sorunlarla karşılaşmak normal. Derse giremeyenlere ödevler verilerek geri kalmaları önlenmeye çalışılmıştır. (Ö20)”

“Amacımız sadece öğrenciyi sürecin içerisinde tutmaktır. Öğrencilerin bir kısmında bazı derslere katılırken, bazı derslere hiç girmedir. Dönem boyunca iki üç haftada bir derse katılan öğrenciler vardı. Nedenlerini sorduğumda aynı mazeretleri söylediler; internet kotası sıkıntısı, devamsızlık ve not kaygısının olmaması. (Ö4)”

“Devam zorunluluğu olmadığı için öğrenciler derslere düzenli giriş yapmadılar. Bu da derslerde kazanım farklılıklarının oluşmasına sebep oldu. İnternet erişimlerinde sıkıntılar yaşandı. Bence önce internet bedava olmalıydı. Bilgisayarı olmayan öğrenciler tespit edilip eksikler giderilmeliydi. İlk dönem EBA' da erişim problemleri yaşandı. Sistem olarak güzel ama geliştirilebilir. (Ö6)”

“Uzaktan eğitim ile dersimde ölçme değerlendirme yapılması çok zor, işin gerçeğini söylemek gerekirse pek de yapmadım. (Ö7)”

“Gerçek bir değerlendirme yapılamadığını düşünüyorum. (Ö11)”

“Uygulamalı dersler uzaktan çok zor oluyor teknik anlamda bir sürü sıkıntı yaşıyor karşıdan göstersekte öğrenciye müdahale etmek gerektiği noktalar eksik kalıyor döndüklerinde bir sürü sıkıntı yaşadık teknik anlamda çok verimli diyemem. (Ö4)”

“Çalışmaya hevesli öğrencilerle bir sorun yaşanmadı. Onlar tüm derslere aynı ilgi ile katıldılar. İsteksiz öğrenciler ve derse girmeyen öğrencilerde ders konularında ve el becerilerinde gerileme olduğu gözlemlendi. (Ö19)”

“Yakından göremedikleri için yapmakta çok zorlanıp (özellikle alt sınıflar) olumsuz etkilendiler. (Ö14)”

“Öğrencilerin akademik başarısında düşüş gözlemlenmiştir. (Ö8)”

“Üniversiteye giriş başarısı belli oranda düştü. (Ö9)”

“Akademik başarı olumsuz etkilendi. (Ö10)”

“Başarıyı kötü etkiledi. Yetenek sınavlarında beklenen başarı sağlanamadı. (Ö11)”

“Üniversiteye giriş oranı düştü. Sınav barajını geçemediler. (Ö14)”

“Uygulamalı derslerin uzaktan eğitim yöntemi ile yapılabilmesi için öğrencinin ileri seviyede olması gerekir. Yeni başlamış öğrencilerle durum isin icinsen cikılmaz hal alabilir. Atolye de birebir uygulama yapıldığında öğrenciye çalışma disiplini vermek mümkünken online bir eğitimde öğretmenin etki alanı oldukça düşük seviyede kalıyor. (Ö1)”

“ Öğrencilerin yeterli motive ve isteğe sahip olmamasından dolayı ders verimliliğinin yüz yüze kıyasla düşük. Uygulama dersleri için imkân ve verim düşük. (Ö3)”

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırma, Güzel Sanatlar Lisesi’nde uzaktan eğitim ile gerçekleştirilen uygulamalı derslere ilişkin Resim ve Müzik öğretmenlerinin görüşlerini saptamak için yürütülmüştür. Araştırma sonucunda katılımcı öğretmenlerin genel görüşü; özel bir uygulama veya program tasarlanmadığı sürece uygulamalı dersler gerekli tedbirler doğrultusunda yüz yüze yapılmalı yönünde belirlenmiştir. Resim öğretmenleri için görmek önemli iken Müzik öğretmenleri için işitme ön plandadır. Güzel Sanatlar Lisesi öğretmenlerinin tamamının görüşüne göre; uzaktan eğitimde kullanılan web programları ve yazılımlar yeterli teknolojik desteği sağlayamamıştır. Yazılım ve internet kaynaklı sıkıntılar özellikle uygulama ağırlıklı bölüm ve derslerde dersin verimini ve işlenişini olumsuz etkilemektedir. Öğretmenlere tarafından, uygulamaya dayalı bölüm ve dersler için alanlarına uygun farklı yazılımlar geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Müzik öğretmenleri için branş bazındaki en önemli sorun “Senkronizasyon Sorunu” olurken “Ses Kalitesi” sorunu hemen ardından gelmektedir. Bu problemleri “Bağlantı Kalitesi”, “Grup Çalışmalarında Yaşanan Zorluklar” ve “Teknik Gerekliliklerin Yapılamayışı” takip etmektedir. Bu bulgular Özer’in (2020: (sy)), müzik bölümünde görev yapan öğretim elemanlarının görüşlerini değerlendirdiği çalışması, Tuncer’in (2021: (sy)) uzaktan eğitimle pandemi döneminde uygulamalı ders alan, konservatuvar, tıp, diş hekimliği ve müzik öğretmenliği bölümlerindeki öğrencilerle yaptığı çalışma ve Umuzdaş ve Baş (2020: 204-220), Soylu (2022) ve Sağer ve ark. (2014: 69-79) çalışma bulguları ile örtüşmektedir. GSL’nde müzik bölümü öğrencileri için özel olarak tasarlanan odalarda öğrencinin ihtiyacına ve alanına uygun enstrümanlar bulunmaktadır. Bu sayede öğrenci istediği veya ihtiyacı olan enstrümana

ulaşabilmekte ve bireysel olarak çalışmasını gerçekleştirebilmektedir. Ancak uzaktan eğitimde bu imkan sağlanamamaktadır. Öğrenci sadece elinde olan enstrümanla çalışma yapma durumunda kalmaktadır. Müzik öğretmenlerimizin ifadesiyle EBA ve bilinen diğer platformlar görüşme odaklı yapıya sahip oldukları için ses üzerine yapılan çalışmalarda özellikle sesin eş zamanlı ulaşmamasından kaynaklı ritim ve entonasyon sorunları ortaya çıkmış ve ders işlenişinden beklenen verim alınamamıştır. Özellikle grup veya koro çalışmaları sistem sıkıntılarından dolayı yapılamamıştır. Teknik gereklilikler, özellikle akort sorunu yeni başlayan 9. Sınıf öğrencileri için uygulamalı derslerde sorun halini almıştır.

Resim öğretmenleri için en önemli branş sorunu “Anlık Dönüt Zorluğu” olurken, “Görsel İfade Zorluğu” ikinci sırada gelmektedir. Resim branşında kameradan yapılan çalışmanın tüm ayrıntısının görülmesinin mümkün olmaması ve yapılan hataya anında müdahale edilememesi online derslerin verimini oldukça düşürmektedir. Anlatılmak istenen olayın veya gösterilmek istenen hatanın ifadesinde yaşanan zorluklar da öğretmenler için bu süreçte yaşanan sorunların başında gelmektedir. İfadelerin zorluğu ve net anlaşılamaması Erim’in (2021: 178-189) çalışma sonuçları ile örtüşmektedir. “Malzemeye Ulaşım” ve “Kapalı Ekran Ders İşleme” de resim branşında yaşanan diğer sorunları oluşturmaktadır. Araştırma sonucu ulaşılan bu bulgular, Kahraman’ın (2020: 44-56), temel tasarım dersini incelediği ve salgının uygulamalı derslere etkisini araştırdığı çalışmasının sonuçlarıyla uyumlu olduğu görülmektedir. Bununla birlikte elde edilen sonuçların; Mollaoğlu’nun (2021: 431-443) Resim iş eğitimi öğrencileri, Yılmaz (2021: 5673-5698) İletişim Fakültesi uygulamalı Fotoğrafçılık dersi öğrencileri, Kayalıoğlu’nun (2021: 1475-1521) Görsel Sanatlar Öğretmenliği öğrencileri, Şekerci ve arkadaşlarının (2021: 54-68) mimarlık bölümü öğrencileri, Taşkesen ve Bakırhan’ın (2021: 1249-1259) Görsel Sanatlar Öğretmenleri ile yaptıkları çalışmalarla örtüştüğü belirlenmiştir. GSL’nde resim bölümü öğrencileri için her alanda farklı atölyeler bulunmaktadır. Örneğin Heykel dersi için tasarlanan atölyede ders için gerekli tüm malzemeler tüm öğrenciler için hazır bulunmaktadır. Ancak bu dersin evde atölye şartlarında işlenmesi mümkün olmamaktadır.

Resim ve müzik öğretmenleri için ortak sorun olarak katagorilenen bulgulardan “devamsızlık” temasını öğretmenler en önemli sorun olarak görmüş, derslere devam zorunluluğu olması gerektiğini belirtmiş, derslere düşük katılımın verimi önemli ölçüde düşürdüğünü vurgulamıştır. Katılımcılar, bazı öğrencilerin hiçbir derse katılmazken bazı öğrencilerin ise bazı derslere katılım sağladığını belirtmiştir. Uzaktan eğitimde yaşanan düşük ilgi, derse katılımda yaşanan isteksizlik ve devamsızlık sorunu Gürer ve ark. (2016: 47-78), Hiçyılmaz (2020: 697-711), Çelik ve ark. (2021: (sy)), Çakın ve Külekçi Akyavuz’un (2020: 165-186) çalışma sonuçları ile örtüşmektedir. Tüm öğrencilerin aynı imkanlara sahip olmadığı, teknolojik donanım eksikliği, yetersiz kota, internet ve alt yapı sorunlarından, bütün öğrencilere ulaşamadığı araştırmaya katılan öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. Araştırma, Hiçyılmaz’ın (2020: 697-711) çalışma bulgularından kota ve internet sorunu, Taşkesen ve Bakırhan’ın (2021: 1249-1259) ise teknolojik donanıma dair bulguları ile örtüşmektedir.

Değerlendirme süreci, eğitim kurumlarının dönem ve yıl içerisindeki faaliyetlerine ilişkin geribildirim sağlanması açısından oldukça önemlidir. Uzaktan eğitim sürecinde tasarıma dayalı uygulamalı derslerde öğrencilerden ödevleri dijital yollarla talep edilmiştir. İnceleme ve dönüt sağlayabilmesi için ödevler derslerden önce istenmiş, ödev değerlendirmeleri ise ekran paylaşımı ile yapılmıştır. Yüklenen ödevlerin üzerine gereken geribildirimler ders öncesinde işaretlenerek, ders sürecinde sözlü olarak öğrencilere bu noktaların aktarımı ile de dersler sürdürülmüştür. Geri bildirimler ders sonrası süreçlerde de mesaj ve mail yolu ile sürdürmeye devam edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre katılımcılar uzaktan eğitim döneminde ölçme değerlendirme yöntemlerini yetersiz bulmuşlardır. Bu

sonuç Çelik (2020: (sy)), Çok (2021: (sy)), Ünlüer ve ark. (2021: 87-104) yaptıkları çalışma sonuçları ile paralellik göstermektedir.

Yüz yüze yapılan derslerde öğrencilerin bireysel durumları daha net gözlemlenerek bire bir iletişim kurulabilmektedir. Öğretmenler öğrencilerle yakından ilgilenebilmekte ve derse karşı motivasyonlarını arttırmak için farklı yöntemler uygulayabilmektedir. Fakat online eğitimlerde öğrencinin motivasyonunu yükseltebilmek ve bireysel olarak ilgilenmek örgün eğitimdeki kadar mümkün olmamaktadır. Katılımcı görüşlerine göre uzaktan eğitim döneminde öğrenci motivasyonunu olumsuz etkileyen nedenlerin başında sosyal ortamdan uzak kalma, öğretmen ve akran etkileşim eksikliği gelmektedir. Bu bulgular Mollaoğlu (2021: 431-443), Ağır (2007: (sy)), Dinç (2021: 1269-1295), Markova ve arkadaşlarının (2017: 685-691) çalışmalarındaki bulgular ile örtüşmektedir. Öğrenciler çoğunlukla pasif kalmayı seçerek kamerasını ve mikrofonunu kapatarak derse katılmaktadır. Bu bulgu Gürer ve arkadaşlarının (2016: 47-78) çalışması ile örtüşmektedir. Araştırmadan elde edilen motivasyon ile ilgili bulgular literatürde Ünlüer ve ark. (2021: 87-104), İmamoğlu ve İmamoğlu (2020: 742-761), Birişçi (2013: 24-40), Umuzdaş ve Baş (2020: 204-220), Soylu (2022: (sy)), Gürer ve arkadaşlarının (2016: 47-78) araştırma bulguları ile örtüşmektedir.

Eğitim paydaşlarından biri olan veliler, özellikle zorunlu eğitim kademelerindeki öğrenciler için önemli bir etkiye sahiptir. Yaşanılan pandemi ve uzaktan eğitim sürecinde ortak sorun olarak görülen veli ilgisizliğinin nedenleri arasında; çok çocuklu aileler, okul çağına birden çok çocuğun aynı evde olması, anne ve babanın eğitim durumlarının düşük olması, anne ve babanın çalışmasından dolayı öğrenci takibini yapamaması ve süreç için yönlendirici olamaması, bazı velilerin bu süreci tatil olarak görmeleri, hastalıktan korunabilmek için daha güvenli olduğu düşünülen ve internet alt yapısı olmayan köylere gidilmesinden kaynaklı iletişim araçlarından etkin yararlanamamaları sayılabilir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşlerine göre çoğu veliye ulaşılamamış mesaj yoluyla ulaşılanlardan ise dönüt alınamamıştır.

Pandemi dönemi meslek liselerinde uygulamalı dersleri incelediğinde yaşanan dezavantajlar, ilgi ve katılımın düşüklüğü, katılımcı görüşlerine göre olası akademik başarıyı da oldukça etkilemiş öğrenciler istenilen düzeye gelmek yerine daha da gerilemiştir. Son sınıf öğrencileri için ise bu durum daha kötü bir hal alarak sınav performanslarını etkilemiş ve üniversiteye giriş başarıları düşmüştür. Çalışma kapsamında akademik başarıya dair bulgular Ünlüer ve arkadaşlarının (2021: 87-104) çalışma sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Yaşanılan bu zorlu süreç alınan uzaktan eğitim kararı maalesef uygulamalı derslerin ağırlıkta olduğu Güzel Sanatlar Liselerinde çok olumlu bir sürece ve sonuçlara neden olmamıştır. Katılımcılar uygulamalı derslerin yüz yüze yapılması gerektiğini, tam kapasite ile bu mümkün olmayacaksa Hibrit model ile sınıfların seyreltilerek yüz yüze eğitime devam edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Yüz yüze eğitimin mümkün olmaması durumunda ise mutlaka alanlarla ilgili özel olarak hazırlanan yazılımlarla ve platformlarda uygulamalı derslerin işlenmesi gerektiği ancak bu şekilde derslerden verim alınabileceği belirtilmektedir.

Kaynakça

Ağır, F (2007). *“Özel Okullarda Ve Devlet Okullarında Çalışan İlköğretim Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitime Karşı Tutumlarının Belirlenmesi.”* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Balıkesir.

- Akgül, A (2021). Sanat Eğitimi Veren Yüksek Öğretim Kurumlarında Çalışan Akademisyenlerin Uzaktan Eğitim ile İlgili Görüşlerinin Belirlenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3): 415-432.
- Altun, E (2020). “Eğitmenlerin Uzaktan Eğitime Yönelik Pedagojik Yeterliliklerinin Uzaktan Eğitim Ders Videoları Aracılığıyla İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Samsun.
- Anderson, J (2020). Brave New World The coronavirus pandemic is reshaping education. Erişim adresi: <https://qz.com/1826369/how-coronavirus-is-changing-education/>
- Birişçi, S (2013). Video Konferans Tabanlı Uzaktan Eğitime İlişkin Öğrenci Tutumları ve Görüşleri, *Journal of Instructional Technologies and Teacher Education*, 2(1): 24-40.
- Can, E (2020). Coronavirüs (Covid-19) Pandemisi Ve Pedagojik Yansımaları: Türkiye’de Açık Ve Uzaktan Eğitim Uygulamaları. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(2): 11-53.
- Çakın M, Külekçi Akyavuz E (2020). Covid-19 Süreci Ve Eğitime Yansıması: Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi . *International Journal of Social Sciences and Education Research*. 6 (2): 165-186.
- Çelik Eren D, Korkmaz M, Öz Yıldırım Ö, Aydın Avcı İ (2021). Covid-19 Pandemi Sürecinde Hemşirelik Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime Karşı Tutum ve Memnuniyet Düzeyleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 24(2): 246-254
- Çelik, Z (2020). Pandemi Sonrası Dünyada Ve Türkiye’de Eğitim, Erişim adresi: <https://www.perspektif.online/pandemi-sonrasi-dunyada-ve-turkiyede-egitim/>
- Çok, C (2021). Öğretmenlerin Uzaktan Eğitime İlişkin Öz-Yeterlik Algısı ve Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitimde Karşılaştıkları Engeller. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Van.
- Dhawan, S (2020). Online Learning: A Panacea in the Time of COVID-19 Crisis. *Journal of Educational Technology Systems*, 49(1): 5–22.
- Dinç, ND (2021). Student Views On The Conduct Of Art Studio Classes İn Distance Education During The Covid-19 Pandemic Period. *Journal of History School*, (51): 1269-1295.
- Durak G, Çankaya S, Şahin MA, Göktaş ÖB, Öztuzcu Ö (2021). Ethics in Distance Education during the Pandemic: Undergraduate Students; Views about Ethics. *Asian Journal Of Distance Education*, 16(2): 85-97
- Erim, G (2021). Görsel Sanatlar Eğitiminin Uzaktan Uygulamalı Dersleri, *İMÜ Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Dergisi*. 7(2): 178-189.
- Gürer M D, Tekinarslan E, Yavuzalp N (2016). Çevrimiçi Ders Veren Öğretim Elemanlarının Uzaktan Eğitim Hakkındaki Görüşleri. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 7(1): 47-78,
- Hiçyılmaz, Y (2020). Covid-19 Pandemi Sürecinde Uzaktan Görsel Sanatlar Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Tarih Okulu Dergisi*, 14(50): 697-711.
- İmamoğlu HV, İmamoğlu F (2020). Coronavirüs Salgını ve Uzaktan Eğitim Süreci Hakkında Öğretmen Görüşleri: Şehit Bülent Yalçın Spor Lisesi Ve Şehit Ertan Yılmaz Güzel Sanatlar Lisesi (Sinop) Örneği. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 10(4): 742-761.

- Kahraman, ME (2020). COVID-19 Salgınının Uygulamalı Derslere Etkisi ve Bu Derslerin Uzaktan Eğitimle Yürütülmesi: Temel Tasarım Dersi Örneği. *Medeniyet Sanat – İMÜ Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 6 (1): 44-56.
- Kayalıoğlu, S (2021). Uzaktan Eğitimle Yürütülen Atölye Derslerinin Görsel Sanatlar Dersi Öğretmeni Adaylarının Perspektifinden Değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(3): 1475-1521.
- Kılınç, M (2015). “Uzaktan Eğitim Uygulamalarının Etkililiği Üzerine Bir Araştırma (İnönü Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi İlahiyat Lisans Tamamlama Programı Örneği.” Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Malatya.
- Lichman, M (2011). Understanding and Evaluating Qualitative Education Research. London: Sage Publication, Ltd.
- Marek MW, Chew CS, Wu WV (2021). Teacher Experiences in Converting Classes to Distance Learning in the COVID-19 Pandemic. *International Journal of Distance Education Technologies*, 19(1)
- Markova T, Glazkova I, Zaborova E (2017). Quality Issues of Online Distance Learning, 7th International Conference on Intercultural Education “Education, Health and ICT for a Transcultural World”, EDUHEM 2016, 15-17 June 2016, Almeria, Spain, Procedia - Social and Behavioral Sciences 237: 685 – 691.
- Mollaoğlu, S (2021). Bir Üniversitenin Resim-İş Eğitimi Öğrencilerinin Covid-19 Pandemi Sürecinde Sürdürülen Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (42):431-443.
- Moore M G, Kearsley G (2011). Distance Education: A Systems View of Online Learning. *Belmont, CA: Cengage Learning*
- Özer, B (2020). Güzel Sanatlar Fakültelerinin Müzik Bölümlerinde Uzaktan Eğitim Sürecine İlişkin Öğretim Elemanlarının Görüşlerinin Değerlendirilmesi. 4. Uluslararası Bilimsel Çalışmalar Kongresi, Asos Yayınevi 1.Baskı
- Perry D, Steck A (2019). Changes in Faculty Perceptions about Online Instruction: Comparison of Faculty Groups from 2002 and 2016, *Journal of Educators Online*, 16(2)
- Sağır T, Eden A, Şallıel O (2014). Müzik Eğitiminde Uzaktan Eğitim ve Orkestra Uygulamaları. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 4(9): 69-79.
- Soylu, D (2022). “Oyunlaştırmayla Zenginleştirilmiş Bilgi Okuryazarlığı Hibrit Eğitiminin Öğrenci Başarısına Etkisi”. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı. Ankara.
- Şekerci Y, Mutlu Danacı H, Kaynakçı Elinç Z (2021). Uzaktan Eğitimin Uygulamalı Derslerde Sürdürülebilirliği: Mimarlık Bölümleri Örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 12(1): 54-68.
- Taşkesen S, Bakırhan A (2021). Görsel Sanatlar Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitim Sürecinde Görsel Sanatlar Dersine İlişkin Görüşleri. *Ulakbilge*, (65): 1249–1259.
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB), (2022). Ortaöğretim Kurumları Haftalık Ders Programı, Erişim adresi:

https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/19094445_Ortaoyretim-hdc-2022-2023.pdf

Tuncer, Z (2021). “Uzaktan Eğitimle Uygulamalı Ders Alan Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Yönelik Görüş Ve Tutumlarının Belirlenmesi.” Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Umuzdaş S, Baş A H (2020). Konservatuvar Öğrencilerinin Covid-19 Salgını Sürecindeki Uzaktan Eğitim ile İlgili Algılarının ve Deneyimlerinin Araştırılması. *Yegah Musiki Dergisi*, 3(2): 204-220.

UNESCO (2020). The SDG-Education 2030 Steering Committee Recommendations for COVID-19 Education Response, 2 April 2020, <https://www.sdg4education2030.org/sdg-education-2030-steering-committee-urges-protection-education-now-and-post-crisis>

Ünlüer A A, Cemelelioğlu N, Yıldırım Y, Öçal B, Eden A (2021). Pandemi Koşullarında Türkiye Genelindeki Üniversitelerin Sanat, Tasarım ve Mimarlık Bölümlerindeki Uygulamalı Dersler İçin Çevrimiçi Eğitimde Yaşanan Problemler ve Gereksinimlere Yönelik İhtiyaç Analizi. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (10): 87-104

Yıldırım A, Şimşek H (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, EO (2021). Uygulamalı Fotoğrafçılık Derslerinin Uzaktan Eğitim Yoluyla Yürütülmesine İlişkin Bir Değerlendirme. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi-International Journal of Society Researches*, 18(42): 5673-5698.

Yılmaz, M (2021). “Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-iş Öğretmenliği Programlarına Güzel Sanatlar Lisesinden Gelen Öğrencilerin Motivasyon Durumlarının İncelenmesi.” Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Birinci Yazar %50, İkinci Yazar %50 oranında katkı sağlamıştır.

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirisi gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Üniversite Öğrencilerinin Okuldan Memnuniyet Düzeyleri ve Akademik Başarıları Arasındaki İlişki: Fen Bilgisi Öğretmenliği Örneği¹

The Relationship Between School Satisfaction Levels and Academic Achievement of University Students: The Example of Science Teaching

Yüstra ÇAVDAR

ORCID: 0009-0002-0322-0984 ◆ yusracavdar@gmail.com

Doç.Dr. Sevgül ÇALIŞ

ORCID: 0000-0002-5195-3210 ◆ Bursa Uludağ Üniversitesi- Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Öğretim üyesi ◆ scalis@uludag.edu.tr

Özet

Son yıllarda devlet üniversitelerinin yanı sıra özellikle vakıf ve özel üniversitelerin sayısındaki artış sonucu üniversiteler arası rekabet ortamı doğmuştur. Bu rekabet ortamında üniversiteler öğrenciler tarafından tercih edilebilmek için kaliteli eğitimin yanı sıra, öğrencilere sundukları olanaklar ile de gündeme gelmektedir. Global dünyada nitelikli, yetişmiş öğrencilere olan ihtiyacın artması ile üniversitelere yapılan yatırımın, eğitim kalitesinin ve memnuniyet çalışmalarına olan ilginin de arttığı görülmektedir. Üniversite sınavında daha yüksek puanla öğrenci kabulü yapan ve kaliteli eğitim hizmeti verdiği düşünülen üniversitelerin mezunları, daha nitelikli kabul edildikleri için bu tür üniversitelerden mezun olan gençler bu daha kolay istihdam olanağı sağlayabilmektedir. Bu sebeple öğrencilerin kaliteli eğitim verdiği düşünülen üniversiteleri daha fazla tercih edecekleri aşikardır. Eğitimde kaliteye önem veren üniversiteler için öğrenciler tarafından nasıl değerlendirildikleri önemlidir. Öğrencilerin değerlendirmeleri eğitimin kalitesini tespit etmede tek bilgi kaynağı olmamakla birlikte yararlı bilgiler sağlar. Bu araştırma; Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Fen Bilgisi Öğretmenliğinde öğrenim görmekte olan 2, 3 ve 4. sınıf öğrencilerinin okuldan memnuniyet düzeyleri ile akademik başarıları arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını incelemek amacıyla yapılmıştır. Çalışma nicel araştırma yöntemlerinden tarama yöntemi ile yürütülmüştür. Araştırmanın örneklemini 2021-2022 güz yarıyılında öğrenim gören, araştırmaya katılmaya gönüllü olan ve formları eksiksiz dolduran 2.sınıf öğrencilerinden 48 kişi, 3.sınıf öğrencilerinden 36 kişi ve 4.sınıf öğrencilerinden 21 kişi olmak üzere toplam 105 fen bilgisi öğretmen adayları oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak “A Öğrenci Memnuniyet Ölçeği” kullanılmıştır. Toplanan veriler SPSS 28.0 paket programı ile analiz edilmiştir. Öğrencilerin akademik başarıları ve memnuniyet durumları betimsel istatistiklerle yorumlanmıştır. Yapılan istatistik analizlere göre Fen Bilgisi öğretmen adaylarının okuldan memnuniyet düzeyleri ile akademik başarıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Akademik başarı, öğrenci memnuniyeti, fen bilgisi öğretmen adayı

Extended Abstract

In order to meet the demand for higher education in our country, an environment of competition between universities has emerged as a result of the increase in the number of private and state universities in recent years. In this competitive environment, universities come to the fore with the opportunities they offer to students as well as quality education in order to be preferred by students. With the increase in the need for qualified, trained students in the global world, it is seen that the investment made in universities, the quality of education and the interest in satisfaction studies also increase. Since the graduates of universities that accept students with higher scores in the university exam and are thought to provide quality education services are considered more qualified, such universities can provide easier employment opportunities. For this reason, students are expected to prefer universities that are thought to provide quality education more. There are many factors that determine the university preferences of students. Among these, there are factors such as the academic success

¹ Bu çalışma 2023 yılında yapılan Uluslararası Fen, Girişimcilik, Matematik ve Teknoloji Eğitim Kongresinde bir kısmı sözlü sunulan özeti yayınlanan bildiriden değiştirilerek geliştirilmiştir.

of the university, its campus, student life, job opportunities of graduates, and opportunities within the departments. In this context, it is assumed that students will choose a university that suits their career goals and personal preferences (Egelioğlu and et al., 2011:15). Student satisfaction is accepted as an important data in terms of the quality of undergraduate education given by universities (Uygur and Yelken 2017:2). Because satisfaction that students receive from education is considered as an indicator of the quality of the educational institution. For this reason, most universities pay attention to regularly conducting satisfaction surveys to evaluate their efforts in quality improvement processes and to improve their service quality. For universities that care about quality in education, it is important how students are evaluated. Student assessments are not the only source of information in determining the quality of education, but they provide useful information. Although there are many studies on the concepts of student satisfaction and academic success (Altaş, 2021; Alver, 2005; Şahin et al., 2011; Naralan and Kaleli, 2012; Burgaz and Ekinci, 2007; Jafarova and Demirtaş, 2020) there are few studies examining the relationship between these two concepts both in our country and in the world literature (Egelioğlu et al., 2011; Koç and Arkan, 2021; Edraki et al., 2011; Samdal et al., 1999). For this reason, in this study, it was desired to investigate the relationship between prospective science teachers' levels of satisfaction with school and their academic achievements. For this reason, it was desired to seek answers to some research questions. These are: 1) Is there a significant relationship between pre-service science teachers' level of satisfaction with school and their academic achievement? 2) How academically successful are the pre-service science teachers? 3) What is the level of satisfaction of pre-service science teachers from school?

Relational survey model, one of the quantitative research methods, was used in the research. In the relational screening model, it is tried to determine whether the variables change depending on each other and if there is a change, how it happens (Karasar, 2012:79). The universe of this study consists of students studying Science Education at Bursa Uludağ University. The participants of the study consisted of 105 teacher candidates studying at Bursa Uludağ University Faculty of Education Science Teaching Department in the 2021-2022 academic year. The "A Student Satisfaction Scale" which was developed by Tatar (2017:218) was used as a data collection tool to determine the satisfaction levels of prospective science teachers at school. The scale consists of 7 parts: the physical conditions of the university, the infrastructure of the university, the library facilities of the university, the courses and course contents, the characteristics of the academic staff teaching the course, the characteristics of the university staff other than the academic staff teaching the course, and the student profile. There are a total of 100 items in 7 sections of the scale. In answering each item; Likert type 5-point measurement option was used as "1- Not at all satisfied, 2-Not satisfied, 3-No idea, 4-Somewhat satisfied, 5-Very satisfied". The reliability coefficient of the scale was found to be 0.97 by Tatar et al. However, in this study, the reliability coefficient of the scale was found to be 0.96. The academic achievement scores of the science teacher candidates were obtained from the student information system as of the 2021-2022 fall semester, after all the grades of the previous semester were entered. In the study, the data were evaluated according to the SPSS 28.0 package program. Students' academic achievement and satisfaction were interpreted with descriptive statistics. In the study, quantitative data collected with the help of the satisfaction scale and academic achievement scores were subjected to normality tests. Kolmogorov - Smirnov test applied data were found to be in accordance with normal distribution (Satisfaction: $p=0.2$, $p>0.05$; GPA: $p=0.102$, $p>0.05$). Pearson correlation analysis was applied to determine the relationship between the two. In this study, which was conducted to examine the relationship between the academic achievement scores of science teacher candidates and their satisfaction with school, no statistically significant relationship was found between students' school satisfaction and academic achievement scores.

In order to increase the level of satisfaction in the quality of education, training and the management style of the college to maintain its continuity; meetings should be held with the students, academic and administrative staff of all classes, where student complaints about the school's purpose, philosophy, mission, vision, the introduction of the instructors, orientation and cohesion, opinions about the curriculum and management style are heard and their expectations are determined, and scientific and social activities that will increase cooperation should be organized.

Keywords: Academic success, student satisfaction, pre-service science teacher

Giriş

Akademik başarı kavramı, herhangi bir öğretim kademesinde okullarda okutulan dersler aracılığı ile edinilen bilgi ve becerilerin öğretmenler aracılığıyla değerlendirilmesi sonucunda öğrencinin aldığı notlarının ortalaması olarak tanımlanabilir (Carter ve Good,1973'den Akt., Erdoğan, 2007:34). Bir toplumun kalkınmasında etkili eğitim-öğretim gerçekleştirilerek akademik açıdan başarılı ve nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi çok önemlidir. Akademik başarı üzerinde aile, okul ortamı ve öğrenciden kaynaklanan değişkenlerin etkili olduğu kabul edilmektedir. Önemli değişkenlerden biri olan okul

ortamının sağlıklı olması; öğrencilerin derslere katılım oranını artırır, öğrenmeyi motive eder, öğrencilerin okulu benimsemesini sağlar, kaynaşmayı artırır ve öğrencilerin memnuniyeti etkiler (Bahçetepe ve Giorgetti, 2015:83).

Son yıllarda Ülkemizde gençlerin yükseköğretime olan taleplerinin karşılanabilmesi amacıyla birçok yeni üniversite açılmış ayrıca yükseköğretim kontenjan sayısı da hızla artmıştır. Üniversite sayısındaki bu artış sonucu üniversiteler arasında öğrencileri kendi bünyelerine katabilmek için pek çok rekabeti gündeme getirmiştir. Öğrencilerinin üniversiteden çeşitli düzeylerde beklentileri vardır. Üniversiteler, öğrencilerine mezuniyet sonrasında iş dünyasının beklentilerine cevap verecek şekilde çağdaş seviyede eğitim öğretim sunarak, öğrencileri yaratıcı ve yenilikçi düşünme fırsatları ile yetiştiren ve destekleyen ayrıca araştırma çalışmaları verdiği destekler ile ülkedeki ve dünyadaki teknolojik gelişmeleri takip eden yenilikçi bir yapıya sahip özellikler taşımaktadır (Karakaya ve diğerleri, 2016:41). Üniversiteler günümüz bilgi toplumunda önemli görevler üstlenmektedir. Bu sebeple üniversitelerin vizyonu bilgi odaklı, yenilikçi, öğrenmeye ve öğrencilerin güncel bilgi edinimine önem veren, bilimsel bilgilerin ön plânda olduğu, öğrenmenin ödüllendirildiği, öğretim kurumları olmalıdır (Celep, 2007:17-18; Parlar, 2012:205). Pek çok üniversitede uygulanan programlar benzer olduğu için alınan dersler ve bu derslerin içerikleri birbirine benzemektedir ancak, toplumda bazı üniversitelerin ayrı bir yeri ve önemi olup bu üniversitelerde öğrenim gören öğrencilerinin aldıkları eğitim kalitesinin farklı olduğu düşünülmektedir. Bu tür niteliklere sahip olduğu düşünülen üniversitelerde resmi programların dışında öğrenciye yönelik farklı eğitim programlarının da ön planda olduğu anlaşılmaktadır. Bu üniversitelerdeki farklılığın sebebi örtük program olarak adlandırılan üniversitenin standartları, akademik başarı düzeyleri ve öğrencilerin geldikleri sosyal sınıf, üniversitedeki sosyal ve akademik yaşam vb gibi etkenlerdir (Yüksel, 2002:364). Öğrencilerin üniversite tercihlerini belirleyen birçok faktör bulunmaktadır. Bunlar arasında üniversitenin akademik başarısı, yerleşkesi, öğrenci yaşamı, mezunların iş olanakları, bölümlerdeki imkanlar gibi faktörler yer almaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin kariyer hedeflerine ve kişisel tercihlerine uygun bir üniversite seçecekleri varsayılmaktadır (Egelioğlu ve diğerleri, 2011:15). Öğrenci memnuniyeti üniversitelerin verdiği lisans eğitiminin niteliği açısından önemli bir veri olarak kabul edilmektedir (Uygur ve Yelken 2017:2). Çünkü öğrencilerin eğitimden aldıkları tatmin ve memnuniyet, eğitim kurumunun kalitesinin bir göstergesi olarak düşünülmektedir. Bu nedenle çoğu üniversite, kalite geliştirme süreçlerindeki çabalarını değerlendirmek ve hizmet kalitelerini geliştirmek için düzenli olarak memnuniyet anketleri yapmaya ve sonuçlarını değerlendirerek hizmetlerini iyileştirmeye özen göstermektedir.

Üniversiteler, kalite geliştirme süreçlerindeki çabalarını değerlendirmek için sadece dış denetim kurumlarının denetimlerine değil, aynı zamanda iç denetim çalışmalarına da önem vermelidir (Egelioğlu ve diğerleri, 2011:16). İç denetim çalışmaları, üniversitede yer alan üyelerin durum saptamak amacıyla sürece yönelik görüşlerinin alınması, elde edilen verilerin yorumlanması ve bu sonuçlara dayalı geliştirme çalışmalarından oluşur (Dolmans ve diğerleri, 2003:213). Egelioğlu ve diğerleri (2011:16), öğrencilerin okuldan memnuniyet düzeylerinin, onların akademik başarılarını da etkileyen faktörlerden biri olduğunu ifade ederken; Koç ve Arkan (2021:90), akademik başarı puanı ile öğrencilerin okuldan memnuniyet durumlarının ilişkisini incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada bu iki kavram arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır. Bu nedenle öğrencilerin başarısının, üniversitelerde sunulan hizmetlerin yeterliliği ve kalitesi ile ilişkili olup olmadığını incelemek önemlidir. Okul değişkenlerinin öğrenci başarısı üzerindeki etkileri olduğunu açıklayan pek çok çalışma mevcuttur (Archibald, 2006; Stewart, 2008; Engin-Demir, 2009; Dinçer ve Uysal, 2010; Glewwe ve diğerleri, 2011;). Okul ortamında memnuniyete etki eden çok sayıda değişken vardır. Ancak, öğretmen adaylarının memnuniyet düzeyleri ile ilgili çalışmalara ait alan yazın incelendiğinde, yapılan çalışmaların

daha çok memnuniyet ölçeği geliştirilmesi ya da öğrenci memnuniyet düzeylerinin memnuniyet anketleri veya ölçeklerle ölçülmesine yönelik (Bacıoğlu ve Vural, 2018; Biber, 2013; Boran ve Yelken, 2020; Erdoğan ve Uşak, 2005; Şahin ve diğerleri 2011; Sümen ve Çağlayan, 2013; Uygur ve Yelken, 2017) olduğu görülmektedir.

Kalite çalışmalarında önemli bir yere sahip olan öğrenci memnuniyeti ve akademik başarı kavramlarına yönelik ayrı ayrı pek çok çalışma (Altaş, 2021; Alver, 2005; Şahin ve diğerleri, 2011; Naralan ve Kaleli, 2012; Burgaz ve Ekinci, 2007; Jafarova ve Demirtaş, 2020) olmasına rağmen, hem ülkemizde hem de dünya literatüründe bu iki kavram arasındaki ilişkiyi inceleyen az sayıda çalışma (Egelioglu ve diğerleri, 2011; Şahin ve diğerleri, 2017; Koç ve Arkan, 2021; Edraki ve diğerleri, 2011; Samdal ve diğerleri, 1999) bulunmaktadır. Bu sebeple çalışmada, fen bilgisi öğretmen adaylarının okuldan memnuniyet düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişkiyi araştırmak istenmiştir. Bu sebeple aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmak istenmiştir.

- 1) Fen bilgisi öğretmen adaylarının okuldan memnuniyet düzeyleri ile akademik başarıları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 2) Fen bilgisi öğretmen adaylarının akademik başarıları ne düzeydedir?
- 3) Fen bilgisi öğretmen adaylarının okuldan memnuniyet durumları ne düzeydedir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırmada kullanılan ilişkisel tarama modeli, nicel araştırma yöntemlerinden birisidir. Karasar (2012:79) tarafından, değişkenlerin birbirine bağlı olarak değişip değişmediği; eğer bir değişme varsa bu değişimin nasıl olduğunun saptanmaya çalışıldığı bir yöntem olarak tanımlanır. Genellikle ilişkisel tarama modeli iki veya daha çok sayıdaki değişkenin aralarındaki değişimi ve derecesini belirlemek amacı ile kullanılan korelasyonel bir yöntemdir. Creswell (2017), ilişkisel çözümlemenin korelasyon türü ilişki ve karşılaştırma yolu ile elde edilen ilişkiler ile yapılabildiğini ifade ederek tutumların ve eğilimlerin belirlenmesine olanak sağlandığını belirtmiştir.

Araştırma Grubu

Bu çalışmanın evrenini Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilgisi Öğretmenliği'nde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışmanın katılımcılarını ise 2021-2022 Akademik yılında Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Fen Bilgisi Öğretmenliği (FBÖ) Bölümünde öğrenim gören 105 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Katılımcıların demografik özellikleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo1 Katılımcıların demografik özellikleri

Sınıf Düzeyi	Katılımcı sayısı	Cinsiyet
2.sınıf	43	Kadın
	5	Erkek
3.sınıf	32	Kadın
	4	Erkek
4.sınıf	17	Kadın
	4	Erkek

Veri Toplama Aracı

Fen bilgisi öğretmen adaylarının okuldan memnuniyet düzeylerinin belirlenmesi için veri toplama aracı olarak Tatar vd. (2017:218) tarafından geliştirilen “A Öğrenci Memnuniyet Ölçeği” araştırmacıdan izin alınarak kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçek; üniversitenin fiziki koşulları, üniversitenin altyapısı, üniversitenin kütüphane olanağı, dersler ve ders içerikleri, dersi veren akademik personelin özellikleri, dersi veren akademik personel dışındaki üniversite çalışanlarının özellikleri, öğrenci profili olmak üzere 7 bölümden oluşmaktadır. Ölçekteki 7 bölümde toplam 100 madde bulunmaktadır. Her maddenin cevaplanmasında; 1-Hiç memnun değilim, 2-Memnun değilim, 3-Fikrim yok, 4-Biraz memnunum, 5-Çok memnunum” şeklinde kodlanmış Likert tipi 5’li ölçüm seçeneği kullanılmıştır. Tatar vd. (2017:220), tarafından ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı güvenirlik katsayısı 0,97 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada ise ölçeğin güvenirlik katsayısı 0,96 olarak tespit edilmiştir. Fen bilgisi öğretmen adaylarının akademik başarı puanları, bir önceki dönemin tüm not girişleri yapıldıktan sonra 2021-2022 güz dönemi itibari ile öğrenci bilgi sisteminden alınmıştır. Öğrencilerin akademik başarılarını ölçmek için genel aritmetik not ortalamaları (GANO) kullanılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada toplanan veriler SPSS 28.0 paket programına girilmiştir. Veriler SPSS 28.0 programında yapılacak analizler için uygun şekilde kodlanmış ve değerlendirilmiştir. Öğretmen adaylarının akademik başarıları ve memnuniyet durumları betimsel istatistiklerle yorumlanmıştır. GANO puanları düşük, orta ve yüksek düzey olmak üzere 3 kategoride ele alınmıştır. Ölçekteki her bir öğrenci memnuniyet puan kodlaması 1-5 aralığındadır ve memnuniyet puanları düşük, orta ve yüksek düzey olarak sınıflanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Memnuniyet ve GANO puan kategorileri

Memnuniyet Puan aralığı	Memnuniyet Durumu	GANO puanı	Akademik başarı
< 1,5	Düşük	<1,5	Düşük
1,5- 3,0	Orta	1,5-2,5	Orta
3,1- 5,0	Yüksek	2,6- 4	Yüksek

Çalışmadan elde edilen verilere göre yapılan betimsel istatistik sonuçlarından elde edilen ortalamalar, Tablo 2’deki kategorilere göre değerlendirilmiştir. Çalışmada memnuniyet ölçeği yardımıyla toplanan nicel veriler ve akademik başarı puanları normallik testlerine tabi tutulmuştur. Öğretmen adaylarının almış oldukları puanların normal dağılıma uygunluğunun araştırılmasında Kolmogorov - Smirnov testi kullanılmıştır. Araştırmada öğretmen adaylarının memnuniyet düzeyleri ve GANO verilerin arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson korelasyon katsayısı hesaplanmıştır.

Bulgular

Çalışma 105 Fen Bilgisi öğretmen adayı ile gerçekleştirilmiş olup % 45,7 si 2.sınıf, % 34,3’ü 3.sınıf ve % 20’si 4.sınıfta okumaktadır. Çalışmadan elde edilen veriler kullanılarak hesaplanan betimsel istatistiklere ilişkin bilgiler Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Verilere ait Betimsel İstatistikler

	Memnuniyet	GANO
Ortalama	3,49	2,84
Medyan	3,46	2,91
Çarpıklık	-,471	-,422
Basıklık	2,02	-,319

Tablo 3 incelendiğinde öğretmen adaylarının memnuniyet düzeylerine ait verilerin ortalamasının 3,49 medyanın 3,46 ve genel akademik not ortalamalarının ise 2,84 medyanın 2,91 olduğu görülmektedir. Medyan, ortalama gibi değerlerin birbirlerine yakın olması ve Skewness olarak adlandırılan çarpıklık değerinin ± 1 sınırları içinde 0'a yakın olması normal bir veri dağılımı olduğunu ifade etmektedir. Fen bilgisi öğretmen adaylarının memnuniyet düzeylerinin ortalaması 3,49 olması sebebiyle, okuldan memnuniyet düzeylerinin yüksek düzeyde olduğu söylenebilir. Aynı şekilde genel akademik not ortalamalarının da 2,84 olması başarılarının da yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir.

Kolmogrov - Smirnov normallik testine göre, memnuniyet verileri ve GANO verilerin normal dağılıma uygun olduğu görülmüştür. Verilerinin normallik analizi aşağıdaki Tablo 4'te ortaya konulmuştur. Tablo 4 incelendiğinde Kolmogrov-Smirnov normallik testine göre öğretmen adaylarının memnuniyet verileri için $p=0,2$ ($p>0,05$), GANO verileri için $p=0,102$ ($p>0,05$) olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Normallik Testi

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Memnuniyet	,052	105	,200	,968	105	,012
GANO	,079	105	,102	,975	105	,043

İstatiksel analizlerde, değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek için korelasyon yapılmaktadır (Bursal, 2019:129). Fen bilgisi öğretmen adaylarının okuldan memnuniyet durumları ile akademik başarıları arasındaki ilişkilerini belirlemek amacıyla Pearson korelasyon katsayısının hesaplanmasına yönelik bulgular Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5. Memnuniyet düzeyi akademik başarı ilişkisi

		Memnuniyet	GANO
Memnuniyet	r	1	,126
	p		,198
	N	105	105
GANO	r	,126	1
	p	,198	
	N	105	105

Pearson korelasyon katsayısının hesaplanmasında Altun ve Bozkurt'a göre (2020:196), $P> 0,05$ olduğu olduğu durumda anlamlı bir ilişki söylenemez.

Yapılan araştırmada korelasyon katsayısı $r = 0,126$ ve $p = 0,198$ olarak hesaplanmıştır. Bu sebeple okuldan memnuniyet düzeyleri ile akademik başarıları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı anlaşılmıştır.

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada Fen bilgisi öğretmen adaylarının okuldan memnuniyet düzeyleri ve akademik başarı puanları arasındaki ilişkinin incelenmesi hedeflenmiştir. Akademik başarı ölçütü olarak öğrencilerin genel aritmetik not ortalamaları, memnuniyet ölçüsü olarak ise Öğrenci Memnuniyet ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları kullanılmıştır. Ölçek; üniversitenin fiziki koşulları, altyapısı, kütüphane olanağı, dersler ve ders içerikleri, dersi veren akademik personelin özellikleri, dersi veren akademik personel dışındaki üniversite çalışanlarının özellikleri, öğrenci profili olmak üzere yedi boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlardaki memnuniyet düzeyleri ile akademik başarı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Fen bilgisi öğretmen adaylarının memnuniyet düzey ortalamaları 3,49 olup memnuniyet düzeylerinin yüksek olduğunu ve genel akademik not ortalamalarının 2,84 olması da başarılarının yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Öğrenci memnuniyet puan ortalamasının yüksek düzeyde olması öğrencilerin verilen hizmetlerden memnun olduğunu göstermektedir.

Ölçekte yer alan Üniversitenin fiziki koşulları boyutu; sınıf ortamı, dersliklerin büyüklüğü, teknolojik donanımı, ısınma durumu gibi koşulların yanı sıra kantin, asansör, tuvaletler, otopark gibi imkanların değerlendirilmesine yöneliktir. Üniversite alt yapı boyutunda ise; bürokratik işleyiş, öğrenci işleri, fotokopi, kırtasiye, internet olanakları, bilimsel etkinlikler, kulüpler, sağlık kültür, spor etkinliklerine yönelik memnuniyetleri ölçülmek istenmiştir. Kütüphanenin değerlendirilmesi boyutu; kütüphane işleyişi, olanakları, kaynakların ulaşılabilirliği ve yeniliğine yöneliktir. Üniversite çalışan boyutu; ders veren akademik personel dışındaki görevlilere yöneliktir. Adayların çoğunun özellikle 2. ve 3. sınıflarda öğrenim gördüğü düşünülürse bu adayların pandemi sebebiyle 2 yıldır okuldan uzakta olmaları ve çevrim içi eğitim almaları sonucu bu boyutlarda bahsedilen hizmetlerin pek çoğunun farkına varmadığı veya yararlanamadığı söylenebilir. Bu araştırmada en çok dikkat çeken sonuç, adayların dersi veren akademik personeli değerlendirdiği boyuttur. Online eğitimde bile olsa, ders veren akademik personelin teknolojiye yatkınlığı, öğretim yöntemindeki başarısı, dersi akıcı ve etkili sunabilmesi, öğrencilerle iletişimi adaylar tarafından rahatça cevaplanabilecek sorulardan oluşmaktadır. Bu boyutta akademik başarı puanları ile memnuniyet düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmaması dikkat çekicidir.

Literatürde benzer çalışmaların bulguları incelendiğinde; Egelioglu ve diğerleri (2011:22), tarafından yapılmış çalışmada memnuniyet ölçeği puanları ve akademik ortalamalar arasında zayıf ancak anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. Güler ve Emeç (2006:135)'in çalışmalarında ise öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümden duyulan memnuniyet düzeyleri arttıkça akademik başarı puanlarının yükseldiği görülmüştür. Başka bir çalışmada da genel not ortalaması daha yüksek olan öğrencilerin öğrenim gördükleri okullarından daha memnun oldukları belirlenmiştir (Umbach ve Porter, 2002:226). Literatürde Kantek ve Kazancı (2012:41)'nın ve Koç ve Arkan (2021:90)'ın hemşirelik öğrencileri ile yaptıkları çalışmalarında ise akademik başarı puanı ile öğrencilerin okuldan memnuniyet durumlarının arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır.

Değişen yaşam koşullarına bağlı olarak öğrencilerin beklentileri de değişeceğinden öğrencilerin ihtiyaçlarını tespit etmek için düzenli olarak takipler yapılmalı ve gerek görülen iyileştirme çalışmaları sürdürülmelidir. Bu takipler Yükseköğretim kurumlarından beklenen seviyede öğrenci yetiştirilebilmesini, rekabetçi ortamda tercih edilen kurum olabilmeyi ve öğrencilerin beklentilerinin

en iyi şekilde karşılandığı eğitimin kalitesine ulaşmayı sağlayacaktır. Eğitim- öğretim faaliyetlerine yapılan harcamaların, eğitim kalitesini artıracak şekilde ancak öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınarak yapılmasına dikkat edilmelidir. Yüksek öğretim kurumlarında öğrenci memnuniyetine duyarlı yönetim oluşturulmalı, öğrenci ihtiyaç ve beklentileri sürekli bir şekilde takip edilmeli memnuniyet durumlarının sürekliliği korunmalı öğrencilerle kaynaşma sağlanarak okulun vizyon ve misyonuna uygun çerçevede ilişkiler geliştirilmelidir. Yönetime ve müfredata yönelik öğrenci şikayetleri dikkate alınmalı, zaman zaman akademik ve idari personelin birlikte katıldığı sosyal ve bilimsel etkinlikler organize edilerek iş birliği arttırılmalıdır.

Kaynakça

- Altaş, D (2006). Üniversite Öğrencileri Memnuniyet Araştırması. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 21(1): 439-458.
- Altun M, Bozkurt I (2020). *İstatik ve istatistiksel yorumlama teknikleri*. Alfa Aktüel Yayınları, Bursa
- Alver, B (2005). Üniversite öğrencilerinin problem çözme becerileri ve akademik başarılarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21(21): 75-88.
- Archibald, S (2006). Narrowing in on educational resources that do affect student achievement. *Peabody Journal of Education*, 81(4): 23-42.
- Bacıoğlu S D, Vural L (2018). Öğretmen Adaylarının Akademik Hizmetlere İlişkin Görüşleri Ve Memnuniyet Düzeyleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. (47): 158-178. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.364465>
- Bahçetepe Ü, Giorgetti F M (2015). Akademik başarı ile okul iklimi arasındaki ilişki. *Istanbul Journal of Innovation in Education*, 1(3): 83-101.
- Biber, A Ç (2013). Öğretmen Adaylarının İlköğretim Matematik Öğretmenliği Lisans Programı Hakkındaki Memnuniyet Düzeylerinin Araştırılması: Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Örneği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(3): 1253-1270.
- Boran M, Yelken T Y (2020). Öğretmen Adaylarının Eğitim Fakültesindeki Hizmet Kalitesine Yönelik Memnuniyet Düzeyleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*: 1-19. <https://doi.org/10.9779/pauefd.518787>.
- Burgaz B, Ekinci C E (2007). Öğrencilerin Hacettepe Üniversitesi'nce sunulan hizmetlere ilişkin beklenti ve memnuniyet düzeyleri. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(1): 71-89.
- Bursal, M (2019). SPSS ile Temel Veri Analizleri. Anı Yayıncılık, Ankara.
- Celep, C (2007). Okullarda bilgi yönetim kültürü geliştirmede okul yöneticilerinin rolü. *Eğitime Bakış*, 3(8): 15-22.
- Creswell, J W (2017). Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları. (S. B. Demir Çev.). Ankara: Eğiten Kitap.
- Dincer M A, Uysal G (2010). The determinants of student achievement in Turkey. *International Journal of Educational Development*, 30(6): 592-598.

- Dolmans D H J M, Wolfhagen, H A P, Scherpbier A J J A (2003). From Quality Assurance To Total Quality Management: How Can Quality Assurance Result in Continuous Improvement in Health Professions Education? *Education for Health*, 16(2): 210-217.
- Edraki M, Rambod M, Abdoli R (2011). The Relationship between Nursing Students' educational Satisfaction and their academic success. *Iranian journal of medical education*, 11(1): 1-8.
- Egelioğlu N, Arslan S, Bakan G (2011). Hemşirelik öğrencilerinin memnuniyet durumlarının akademik başarıları üzerine etkisi. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 13(1): 14-24.
- Engin-Demir, C (2009). Factors influencing the academic achievement of the Turkish urban poor. *International Journal of Educational Development*, 29: 17-29.
- Erdoğan M, Uşak M (2005). Fen bilgisi öğretmen adayları memnuniyet ölçeğinin geliştirilmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2): 35-54.
- Erdoğan, Y (2007). Ana-Baba Tutumları ve Öğretmen Davranışları ile Öğrencilerin Akademik Başarıları Arasındaki İlişkiler. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Sayı 14: 33-46
- Glewwe P W, Hanushek E A, Humpage S D, Ravina R. (2011). School resources and educational outcomes in developing countries: A review of the literature from 1990 to 2010 (No. w17554). National Bureau of Economic Research.
- Güler B K , Hamdi E M E Ç (2006). Yaşam memnuniyeti ve akademik başarıda iyimserlik etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2): 129-149.
- Jafarova M, Demirtaş Z (2020). Eğitim fakültelerinde öğrenci memnuniyeti (Sakarya Üniversitesi örneği). *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2): 175-193.
- Kantek F, Kazancı G (2012). An analysis of the satisfaction levels of nursing and midwifery students in a health college in Turkey. *Contemporary Nurse*, 42(1): 36-44.
- Karakaya A, Kılıç İ, Uçar M (2016). Üniversite öğrencilerinin öğretim kalitesi algısı üzerine bir araştırma. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2): 40-55.
- Karasar, N (2012re). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Nobel Yayınları
- Koç K, Arkan B (2022). Examining the Correlation between the School Satisfaction Levels and Academic Achievement Scores of Faculty of Health Sciences Students. *Kocaeli Medical Journal*, 11(1): 84-92. DOI:10.5505/ktd.2022.73554
- Naralan A, Kaleli S S (2012). Üniversite Öğrencilerinin Üniversiteden Beklentileri Ve Bölüm Memnuniyeti Araştırması: Atatürk Üniversitesi Örneği. *Organizasyon Ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1): 1-11.
- Parlar, H (2012). Bilgi toplumu, değişim ve yeni eğitim paradigması. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4): 193-209.
- Samdal O, Wold B, Bronis M (1999). Relationship between students' perceptions of school environment, their satisfaction with school and perceived academic achievement: An international study. *School effectiveness and school Improvement*, 10(3): 296-320.
- Stewart, E B (2008). School structural characteristics, student effort, peer associations, and parental involvement the influence of school-and individual-level factors on academic Achievement. *Education and Urban Society*, 40(2): 179-204.

- Sümen Ö Ö, Çağlayan K T (2013). Öğretmen Adaylarının Eğitim Fakültesinden Memnuniyet Düzeyleri Ve Hayal Ettikleri Eğitim Ortamı. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(2): 249-272.
- Şahin, A E (2009). Eğitim Fakültesinde Hizmet Kalitesinin Eğitim Fakültesi Öğrenci Memnuniyet ölçeği (EF-ÖMÖ) ile Değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37(37): 106-122.
- Şahin İ, Zoraloğlu Y R, Fırat N Ş (2011). Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Amaçları, Eğitsel Hedefleri Üniversite Öğreniminden Beklentileri Ve Memnuniyet Durumları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 3(3): 429-452.
- Tatar A, Çavuşoğlu F, Özudoğru M T, Uyğur G, Toklu N, Haşlak F D, Namlı M, Uysal A R, Güler A K, Özdemir F H (2017). Üniversite öğrencileri için A Öğrenci Memnuniyet Ölçeği'nin geliştirilmesi ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(56): 214-230. <http://dx.doi.org/10.16992/ASOS.12835>
- Umbach P D, Porter S R (2002). How do academic departments impact student satisfaction? Understanding The Contextual Effects Of Departments. *Research In Higher Education*, 43: 209-234.
- Uygur M, Yelken T Y (2017). Sınıf öğretmenliği adaylarının memnuniyet düzeyleri ve gelecek beklentisi algılarının incelenmesi: Mersin Üniversitesi örneği. *Yükseköğretim Dergisi*, 7(1): 1-9.
- Yüksel, S (2002). Yükseköğretimde eğitim-öğretim faaliyetleri ve örtük program. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1): 361-370.

Etik Kurul Kararları

Makalenin etik kurul onayı Bursa Uludağ Üniversitesi Araştırma ve Yayın Kurulları Başkanlığı (Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'nun 30 Eylül 2022 tarih ve 2022-08 sayılı oturumunda alınmıştır

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Bu araştırmada yazarların katkı oranları eşit düzeydedir.

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmacının yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretilmesinde Kelime Sıklığı: Anadolu Hikâyeleri Dizisi Örneği (A1-A2)*

Word Frequency in Teaching Turkish as a Foreign Language: An Example of Anatolian Stories Series (A1-A2)

Seda ÖZTEKİN

ORCID: 0000-0001-6649-0178 ♦ Bursa Uludağ Üniversitesi, Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (ULUTÖMER), Öğretmen ♦ sedaoztekin@uludag.edu.tr

Doç. Dr. Şükrü BAŞTÜRK

ORCID: 0000-0002-8319-9507 ♦ Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Öğretim Üyesi ♦ basturk@uludag.edu.tr

Özet

Dil insanlar arasında anlaşmayı sağlayan en önemli araçtır. Dünya üzerinde farklı dil ailelerine mensup yaklaşık yedi bin dil bulunmaktadır. Bu dillerde her ne kadar alfabeler, kelimelerin yazılışı değişse de anlatılmak istenen fikir, duygu ve düşünceler değişmemekte ve bunlar dil ile ifade edilmektedir. Ayrıca her dil, mensubu olduğu milletin kendine özgü kültürünün de aktarıcısıdır. Buna bağlı olarak her dilin söz varlığı o dilin aynasıdır ve her dilde kullanılan kelimeler o dilin ifade gücünün de göstergesidir.

Son yıllarda Türkiye hem siyasi hem de ticari alanda büyük gelişme kaydeden bir devlettir. Buna bağlı olarak dünyada hem Türk kültürü hem de Türkçe merak edilmektedir. Bu nedenle bu kültürü yakından tanıyabilmek ve öğrenebilmek için insanlar; Türk dizilerini izlemekte, Türk şarkılarını dinlemektedirler. Ayrıca Türk kültürüne ilgi duyan bu insanlar Türkçe öğrenmek için dil öğreten kurum ve kuruluşlara başvurumaktadırlar. Bu durum ise dünyanın Türkçeye olan ilgisini göstermekte ve bu ilgi gün geçtikçe artmaktadır. Bu sebeple de yabancı dil olarak Türkçe öğretimi önemli bir bilim alanı hâline gelmiştir.

Bu araştırmada Anadolu Hikâyeleri dizisi setindeki söz varlığı unsurlarının sıklığı tespit edilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Veriler, Yunus Emre Enstitüsü tarafından hazırlanmış olan Anadolu Hikâyeleri dizisindeki beş kitabın incelenmesiyle elde edilmiştir. Hikâye kitaplarındaki söz varlığı unsurlarının sıklığını belirlemek için öncelikle hikâyelerin mevcut sayfa numaraları sabit kalmak kaydıyla sıklık dizini hazırlanmıştır. Sonrasında hikâye kitaplarındaki kelimelerin sıklığı analiz edilmiş ve alanda yapılmış olan kelime sıklığı çalışmalarıyla karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

Bu çalışmayla, Yunus Emre Enstitüsü tarafından hazırlanmış olan Anadolu Hikâyeleri dizisindeki hikâye kitaplarının söz varlığının sözcük sıklığı tespit edilip yeni materyaller hazırlayacaklara söz varlığı hususunda yardımcı olmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anadolu Hikâyeleri, Sıklık Çalışması, Yabancılar Türkçe Öğretimi.

Extended Abstract

Man is the only creature in the universe that uses language by expressing his social communication skills with words. Due to this feature, every individual needs language. There are an average of seven thousand languages in the world, each of which is related to a language family. Although the alphabets of the words and the way they are written change in expressions, the ideas, feelings and thoughts that are wanted to be expressed can be expressed with the language they use. Every language has its own culture, values and rules. The vocabulary is the mirror of the language and the expressions used in the language also express the power of the language. Turkish is a very rich language thanks to its centuries-old history in terms of vocabulary. Millions of people in many countries in the east, west, south and north of the world speak Turkish as their mother tongue or as their mother tongue. This shows the world's interest in Turkish and this interest is increasing day by day. For this reason, teaching Turkish as a foreign language has become an important field. It is known that a systematic teaching style

* Bu çalışma Doç. Dr. Şükrü BAŞTÜRK'ün danışmanlığında Seda ÖZTEKİN'in Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde tamamlanan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

should be adopted at the beginning of the most important elements in language teaching. For this, scientific studies are needed.

As a result of the need for language learning, which has been going on for centuries and will continue as long as humanity exists, foreign language teaching, which has been carried to different and advanced dimensions over the years, has been put into a system towards the middle of the 1900s. In this way, the frequency studies, lecture techniques, and studies on preparing course materials that we are examining today shed light on how language teaching should be. Teaching Turkish to foreigners has continued since the day Turks started to communicate with other nations. Language teaching, with the studies prepared by scientists in the past, enabled important steps of the stairs to be climbed and allowed Turkish teaching to settle in a systematic way. Today, Turkish education is given to foreigners, taking into account the achievements of the Common European Framework of Reference for Languages (D-AOBM).

Frequency studies are important in teaching Turkish to foreigners in order to be able to teach vocabulary appropriate to the levels. Vocabulary teaching is currently carried out by Turkish teachers during the lesson. Textbooks that significantly support the lecture and storybooks suitable for levels are also important parts of vocabulary teaching. The general content of these course materials is suitable for the levels according to the conclusion reached in the direction of the academic studies, but in order for a course material to be fully prepared in accordance with the level, extensive research should be done and then taught to the students. The course materials also contribute to the reinforcement of the correct words that the target language learner should use in daily life after the lesson. Especially since the story books deal with the words and phrases in which the daily language is spoken, by telling the subject, they help the words and phrases to be better remembered and consolidated. Considering the deep-rooted history of Turkish and the power it has created by spreading over wide geographies, it is possible to say that the factors affecting the vocabulary of the above-mentioned descriptions are as follows: The social beliefs, religious beliefs, traditions, cultural elements of the people who live the language and those who keep it alive, the interaction of the society with people-groups belonging to different cultures; such as marriages with different cultural identities, commercial relations.

There are many academic studies on teaching target words according to levels in teaching Turkish as a foreign language. From these academic studies, the most frequently used target word lists in Turkish were determined for A1-A2 basic level Turkish teaching. In the course materials used in the field of teaching Turkish as a foreign language, these lists and D-AOBM gains are taken into account and Turkish as a foreign language is taught. The course materials, which are prepared by using the target words intensively in the text content, help the target audience to adapt to the daily life faster by adapting to the language. Teaching appropriate words helps the individual to prepare for the country he or she wants to live in, its culture and rules.

The aim of this study is to contribute to the language teaching systematic that has an important role in language teaching and is needed, and to examine the compatibility of the vocabulary elements in the determined story set with the vocabulary acquisitions of the Common European Framework of Reference for Languages (D-AOBM). Document analysis, one of the qualitative research methods, was used in the study. During the data collection phase, first of all, five books in the Anatolian Stories Series prepared by Yunus Emre Institute were obtained from the library of Bursa Uludağ University ULUTÖMER In the findings section, in order to determine the vocabulary in the story books, the stories were first transferred to the computer as a page-line index, provided that the current page numbers were fixed. In the second stage, the page-line index was converted to a word index. A frequency list was prepared by making a word frequency study for each story. The frequency list, which includes the words of the five stories created, has been added to the findings section. In the conclusion part, the frequency of use of all story books was examined and interpreted. In the study, the compatibility of the story books in the Anatolian Stories Series prepared by Yunus Emre Institute with the DAOBM vocabulary acquisitions was questioned, and in the conclusion part, the frequency indexes in different books were compared with the Anatolian Stories frequency index and comments were made. It is aimed that this study will set an example for new language teaching materials to be prepared.

Keywords: Anatolian Stories, Word Index, Teaching Turkish to Foreigners.

Giriş

Dil; insanlar arasında iletişimi sağlayan, kendine özgü kuralları olan, kültür taşıyıcılığı görevini üstlenen, milleti millet yapan, toplumları ayakta tutan sosyal bir kurumdur. Dünyanın her yerinde insanlar iletişim kurmak için bir dil kullanırlar. Ancak dünyanın küreselleşmesi, yeni bir dil öğrenme ihtiyacını gün yüzüne çıkarmıştır. Günümüz dünyasında tek bir dil konuşan bireyin ülke sınırları dışına çıktığı zaman çeşitli problemler yaşaması olasıdır. Bu durum yabancı dil öğrenme ihtiyacını doğurmaktadır.

Gerek insani, gerek ticari, gerek sosyal, gerekse farklı amaçlarla iletişim kurabilmek için de yabancı dil öğrenmeye ihtiyaç duyulmuştur. Bu sebeple de dil öğrenme ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Söz Varlığı

Söz varlığı; bir dile bağlı tüm öğelerin sözel ifadelerini kapsar, dili atasözleriyle, deyimleriyle, kalıp ifadeleriyle ve tüm kelime türleriyle içine alır. Söz varlığı, bir dildeki kelimeler toplamı olarak da ele alınabilir. Söz varlığı ve söz dağarcığı genellikle birbiriyle karıştırılmaktadır. Söz dağarcığı, söz varlığının bir alt dalıdır ve Baş (2010: 140) bu durumu, söz varlığını bir küme olarak ele alırsak kelime dağarcığı bu kümenin alt kümeleridir, diyerek söz varlığının söz dağarcığından çok daha fazlasını ifade ettiğini belirtmiştir. Aynı şekilde Gökçen (2016: 42) de çalışmasında benzer ifadelerle yer vererek söz varlığının toplumun tüm unsurlarını içinde taşıdığını, dilin en geniş kapsamlı tanımlarından biri olduğunu belirtmiş; bunun yanında dilin diğer dillerle etkileşimi, tarihi, coğrafyası, gelenek görenekleri, tüm kültür öğeleri, toplumun tüm yargılarının sonucu olduğunu söylemiştir. Aksan (2002: 13) ise “Filoloji ve dilbilim çalışmalarında, bir dilin kelimeleri, terimleri, yabancı dillerden gelen öğeleri, atasözleri, deyimleri, insanlar arasındaki ilişkilerde kullanılması gelenek olmuş kalıp sözleri ve kalıplaşmış birtakım özdeyişler, bir bütün olarak ‘söz varlığı’ adı altında ele alınır.” ifadeleriyle söz varlığının geniş bir kapsamı olduğunu belirtmiştir.

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kelime Öğretimi ve Kelime Öğretimin Önemi

Yabancı dil olarak Türkçe eğitiminde -D-AOBM kazanımları göz önünde bulundurularak- temel seviye (A1-A2), orta seviye (B1-B2) ve üst düzey seviye (C1-C2) eğitimleri verilmektedir. Her seviyenin çeşitli alanlarda kendine özgü kazanımları bulunmaktadır. Bu çalışmada A1-A2 temel seviye kazanımlarına yönelik veriler ele alınmıştır. Bu noktadan yola çıkarak D-AOBM temel seviye söz varlığı kazanımları incelendiğinde “Belirli somut durumlarla ilgili temel kelime/işaret ve öbek birikimine sahiptir (A1), temel iletişim ihtiyaçlarının ifadesi için yeterli kelime birikimine sahiptir (A2).” ifadeleriyle kelime öğretiminin önemine vurgu yapıldığı görülmektedir. Birey hedef dilde öğrendiği kelime kadar kendini ifade edebilir. Diğer seviyelerde de seviyenin kazanımına bağlı benzer hedef kazanımlar bulunmaktadır. Bu ifadelerden anlaşılabacağı üzere yabancı dil eğitiminde kelime öğretimi dilin en önemli hedeflerinden birisidir. Baştürk ve Kılıç (2020: 808)’a göre yabancı dil öğrenmekte olan kişiler için en önemli şey kelime hazinesini geliştirmek ve iletişim kurmaktır. A1-A2 seviyelerinde, dil bilgisi kurallarından ziyade kelime öğretimi ön planda olmalıdır.

Şenyiğit (2020: 62) dil öğrenen bireylerin öncelikle kendilerini basit ve doğru şekilde ifade etmelerinin önemine vurgu yaparak düzeylere göre kelime öğretimi gerçekleştirilmesinin okuma, dinleme, anlama becerilerini daha hızlı geliştireceğini belirtmiştir. Kurudayıoğlu ve Zorpuzan (2019: 1011) da bu konuyu “Yabancı dil öğrenirken dil öğrenenlerin karşılaştıkları en büyük zorluklardan biri bilinmeyen kelimeleri öğrenmek ve kelime hazinelerini geliştirmektir.” şeklinde ifade etmektedir.

Yabancılar Türkçe öğretiminde; Türkçenin söz varlığı kapsamında yer alan kelimeler, kelime grupları, deyimler, atasözleri vb., Türkçe dil bilgisi kuralları gibi önemli unsurların yanında, A1-A2 temel seviyede öğretilmesi gereken ve günlük yaşamda sıkça kullanılan kalıp ifadeler de önemli bir yere sahiptir. Selamlaşma, vedalaşma, tebrik gibi konuları ifade eden kalıp ifadeler A1-A2 seviyelerinde öğretimine vurgu yapılması gereken unsurlardır.

Yabancılarla Türkçe Öğretiminde Sıklık Çalışması ve Söz Varlığı Unsurları

Yabancılarla Türkçe öğretiminde seviyelendirilmiş sıklık çalışmaları ve söz varlığı unsurları dilin sistemli ve doğru öğretimi açısından büyük öneme sahiptir. Bu çalışmalar doğrultusunda hazırlanan materyaller ile de yabancılarla Türkçe öğretimi alanının gelişmesi, alan eğitiminin D-AOBM kazanımlarına uygun şartlarda ilerletilmesi amaçlanmaktadır. Alandaki seviyeler incelendiğinde en önemli seviyenin temel seviyedeki kelime öğretimi olduğunun önemini vurgulayan Sarıgül (2021) söz varlığına yönelik sınıflandırmalar -alfabetik sıralama, tematik sıralama, kelime türlerine göre sıralama- yapmıştır. Göz (2020) de seviyelere göre kelime sıklığı içeriğine sahip bir milyon kadar kelimeyi ele alan “Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü” adlı eseri ile alandaki ilk sıklık sözlüğünü oluşturmuştur. Çalışmaların geneline bakıldığında ders kitaplarında ve diğer ek kaynaklarda seviyelere göre hangi kelimelerin öğretileceğine yönelik net bilgiler hâlâ ne yazık ki bulunmamaktadır. Bu sebeple bugüne dek hazırlanan yabancılarla Türkçe öğretimi materyallerinde tam anlamıyla belli bir plana göre hazırlanmış kaynak çok azdır. Yapılan çalışmalarla, hazırlanan dil öğretim materyallerine yeni güncellemeler eklense de eksikliklerin ve yanlışlıkların tam anlamıyla giderilmediği görülmektedir.

Yabancılarla Türkçe öğretimine yönelik hazırlanmış ders ve hikâye kitaplarında temel seviyeye göre kullanılan söz varlığının belli bir çerçeve ve kurallar bütünü içinde kullanılmış olması gerekmektedir. Sıklık çalışmaları göz önünde bulundurularak kelime seçimi yapılması, söz varlığı unsurlarının uygun seviyede doğru şekilde öğretilmesini de sağlayacaktır.

Yabancılarla Türkçe Öğretimi ve Yapılan Söz Varlığı/Sıklık Çalışmalarına Kısa Bir Bakış

İnsanın varoluşuyla birlikte yabancı dil öğretimi bir ihtiyaç olmuştur. Farklı coğrafyalara göç eden veya farklı coğrafyalarda çeşitli sebeplerle iletişim kuran topluluklar, iletişimde bulundukları toplumların dilini anlamak için onların dillerini öğrenmişlerdir. Bu da yabancı dil öğretimi alanını oluşturmuştur. Türklerin güçlü bir millet, ordu ve siyasi yapısı olması sebebiyle birçok toplumla ilişki kurulmuş ve Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine yüzyıllar önce başlamıştır. Bu sebeple de büyük âlimler, Türkçenin yabancılarla nasıl öğretilebileceğine yönelik birçok çalışma yapmışlardır. Dîvânü Lügâtî't-Türk bilinen en eski yabancılarla Türkçe öğretimi amacıyla yazılmış kaynaktır. Ali Şîr Nevai'nin Muhakemetü'l Lugateyn adlı eseri yine bu alanda yazılmış en eski ve en önemli öğretim kaynaklarından birisidir. 1498 yılında yazılan eser, Türkçe ile Farsçayı karşılaştırarak Türkçe kelime dağarcığının zenginliğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Ayrıca bu eserde Farsça kelimelerin Türkçe karşılıkları verilerek Türkçenin Farsça karşısında üstünlüğü gösterilmek istenmiştir (Bayraktar, 2003: 65).

Günümüze kadar yabancı dil olarak Türkçenin öğretilmesiyle ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Ancak dilin en önemli kazanımlarının başında gelen kelime öğretimine yönelik çok fazla çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Özellikle söz varlığı çalışmaları ise oldukça kısıtlıdır. Anadilde Türkçe öğretimine yönelik çok sayıda akademik çalışma bulunurken, yabancılarla Türkçe öğretimine yönelik sıklık ve söz varlığı çalışması yeterli değildir. Ancak son yıllarda özellikle yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında yapılan çalışmaların arttığını söylemek mümkündür. Bu çalışmalardan söz varlığı üzerine olanların bazıları kısaca özetlenmiştir.

Tunçel (2011) “Yabancılarla Türkçe öğretiminde sözlü Türkçenin kelime sıklığı ve yaygınlığını belirleme çalışması” adlı -yabancı öğrencilerin günlük dilde kullandığı Türkçe kelimeleri gruplandığı- yüksek lisans çalışmasında, öğrencilerin kantin, kütüphane gibi yerlerdeki konuşmalarını -öğrencileri doğal ortamında incelemek için- yerleştirdiği ses kayıt cihazlarıyla kayda alarak kullandıkları cümleleri, kalıp

ifadeleri, kelimeleri yazıya geçirmiştir. Böylece günlük yaşantılarında yabancı öğrencilerin en sık bulundukları alanlardaki kelime ihtiyaçlarına yönelik bir çalışma ortaya koymuştur.

Arslan (2014) “Yabancılar Türkçe öğretimi ders kitaplarında söz varlığı unsurlarının incelenmesi” adlı yüksek lisans çalışmasında ise ders kitaplarının kelime sıklığını incelemiştir. Tüm seviyelere yönelik yapılan bu araştırmada okuma metinleri incelenmiş ve ders kitaplarındaki kelime dağılımlarının eşit olmadığı belirlenmiştir. Söz varlığı açısından en zengin içeriğin ise Yeni Hitit Yabancılar Türkçe Öğretimi setinde olduğu saptanmıştır.

Aydın (2015) “Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ders ve okuma kitaplarındaki kelime sıklığı ve seviyelere göre kelime hazinesi çalışması” adlı yüksek lisans tezinde yabancılar Türkçe öğretimi alanında kullanılmakta olan A1-A2, B1-B2, C1 ders kitapları ve okuma kitaplarındaki kelime sıklığı üzerine bir çalışma yapmış ve D-AOBM’deki kazanımlar doğrultusunda seviyelere göre hangi kelimelerin hangi sıklıkta kullanıldığını belirlemiştir.

Göçen (2016) “Yabancılar için hazırlanan Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığı ile Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin yazılı anlatımlarındaki söz varlığı” adlı doktora çalışmasında Gazi, İstanbul ve Yeni Hitit ders kitaplarındaki okuma metinlerinin söz varlığını, kelime sıklığını incelemiştir. Çalışmanın ikinci boyutunda ise tüm seviyelerden 25 öğrenci belirleyerek öğrencilerin yazma çalışmalarına dayalı sıklık çalışması yapmıştır.

Serin (2017) “Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi için hazırlanmış ders kitapları ile bu kitapları kullanan öğrencilerin söz varlığının karşılaştırılması” adlı doktora çalışmasında Yedi İklim yabancılar Türkçe öğretim setindeki A1-A2 ve B1 kitaplarını incelemiştir. Çalışmasına hem ders hem çalışma kitaplarını dahil eden Serin, önce bu kitapların okutulduğu öğrencilerden bir örneklem grubu oluşturmuştur. Daha sonra kitaplardaki temalardan bağımsız kalmamak kaydıyla bu gruba yazma çalışmaları yaptırmıştır. Yapılan çalışmalarda kullanılan kelimeler ile kitaplarda kullanılan kelimeleri karşılaştıran Serin, kitaplar ile yazma çalışmalarına uyum gösteren kelime/kelime gruplarını belirlemiştir.

Mustafaoğlu (2018) “Yabancı dil olarak İngilizce ve Türkçe öğretimi A1 ve A2 seviyesindeki ders kitaplarının söz varlığı bakımından karşılaştırılması” adlı yüksek lisans çalışmasında Türkçe ile İngilizcenin A1-A2 seviyelerindeki söz varlığını karşılaştırmıştır. İngilizce kaynak olarak New Headway dil öğretim setini, Türkçe kaynak olarak da İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Setini kullanmıştır. Kitaplardaki ortak temaları ele almış ve her iki grupta da en sık kullanılan kelimeleri belirlemiştir.

Seyhan (2018) “Yabancılar Türkçe öğretimi için Avrupa ortak öneriler çerçevesindeki bağlamlardan hareketle Türkçenin temel söz varlığının belirlenmesi” adlı yüksek lisans çalışmasında farklı farklı şehirlerden 11169 ses kaydı toplamıştır. Bu kayıtlardan yola çıkarak, Aşık (2007)’in “Yabancılar için temel Türkçe kelime varlığının oluşturulması” adlı yüksek lisans tezindeki sıklık çalışmasıyla mevcut ses verilerindeki kelimeleri karşılaştırmış, A1 düzeyinde 100 kelimeyi ele alarak 54 kelimenin ortak olduğunu belirlemiştir.

Şenyiğit (2020) “Yabancılar Türkçe öğretiminde sözlü dilin kelime sıklığı ve A1-A2 seviye sözlüğü” adlı doktora çalışmasında farklı illerdeki farklı lokasyonları kullanarak günlük dilde en sık kullanılan ilk 1000 kelimeyi belirlemeyi hedeflemiş daha sonra bu çalışmanın sonucuyla alanda yapılmış sıklık çalışmalarının sonuçlarını kıyaslamış, ortak kelimeleri bulmayı hedeflemiştir.

Yahşi (2020) “Yabancılar Türkçe öğretiminde temel düzey söz varlığını belirleme: Yabancılar için hazırlanan Türkçe ders kitapları ile Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin yazılı ve sözlü anlatım uygulamalarına dayalı söz varlığı” adlı doktora çalışmasında A1-A2 seviyesinde Sakarya TÖMER’de

Türkçe öğrenen bir öğrenci grubu belirleyerek 14 gün süre içinde bu öğrencilerin yapmış olduğu yazılı ve sözlü çalışmalardan derlem hazırlamıştır. Kelime derlemi sözlük bilimi uzmanları tarafından yapılmıştır. Derlemdeki kelimelerden sıklık çalışması oluşturulmuş ve bu kelimeler ile yabancılara Türkçe öğretimi setindeki söz varlığı karşılaştırılmıştır.

Dökmeci (2022) “Yabancılara Türkçe öğretiminde sözlü Türkçenin kelime sıklığını belirleme çalışması ve günlük hayatta kullanılan diyalogların derlenmesi” adlı yüksek lisans tezinde yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin günlük hayatta çeşitli lokasyonlarda -restoran, fırın, büfe, market, telefoncu- kullanacakları isimleri, fiilleri, soru cümlelerini ve çeşitli diyalogları belirlemek amacıyla Zonguldak’ta farklı gün ve saatlerde ses kayıtları alarak bu kayıtlardan bir kelime havuzu oluşturmuş ve sonuçlar hakkında değerlendirmeler yapmıştır.

Yukarıda ele alınan ve kısaca özetlenen on akademik çalışmanın altısının yabancılara Türkçe öğretimi için yazılmış ders ve çalışma kitapları üzerine, kalan dört çalışmanın da daha çok dış mekânlarda dil öğrenenlerin konuşmaları üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çalışmalardaki genel amacın ise hedef kitlenin öğrenmesi gereken kelimeleri tespit etmek ve bu kelimelerin sıklıklarını belirlemek olduğu anlaşılmaktadır. Çalışmalar incelendiğinde Mustafaoğlu (2018), Şenyiğit (2020) ve Yahşi (2020)’nin çalışmalarına A1 ve A2 seviyelerini dahil ettiği; Seyhan (2018)’in yalnızca A1 seviyesi üzerine çalıştığı görülmektedir. Diğer çalışmalarda ise Serin (2016)’in A1-A2 ve B1; Aydın (2015)’in A1-A2, B1-B2 ve C1 seviyelerini ele aldığı görülmüştür. Diğer çalışmalarda ise bir sınırlama yapılmamıştır.

Son yıllarda yapılan bu ve benzeri çalışmaların yabancılara Türkçe öğretimi alanına ışık tutacağı ve hazırlanacak olan yeni materyallere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni A1-A2 Söz Varlığı ve Okuma Kazanımları Hakkında

D-AOBM, yabancı dil öğretme noktasında seviyelere uygun kazanımlarıyla dil öğretimine rehberlik eden ve birçok ülkede dil öğretim rehberi olarak kabul edilen alanın önemli yazınlarından biridir. D-AOBM’nin içinde A1 başlangıç seviyesinden C2’ye kadar tüm seviyelerin kazanımları bulunmaktadır. Bu kazanımlar doğrultusunda seviyelere göre dil eğitimi verilmekte ve dil öğretimi materyalleri hazırlanmaktadır. Yabancılar için Türkçe öğretimi alanında da kullanılan rehber yine aynı metindir ve bu metin ile Türkçe öğretimi belli bir standarda oturtulmuştur. Ders kitapları, çalışma kitapları, hikâye kitapları hazırlanırken D-AOBM kazanımlarına bağlı kalınması dil öğretim başarısının da artmasına yardımcı olmaktadır. Son yıllarda alan için hazırlanmış materyaller incelendiğinde bu materyallerin büyük çoğunluğunun genel çerçevede D-AOBM kazanımlarına uygun standartları taşıdığı görülmektedir. 2020 yılında güncellenen D-AOBM’nin hazırlanma amaçları şu şekildedir:

- Farklı ülkelerdeki eğitim kurumları arasında iş birliğini teşvik etmek ve kolaylaştırmak,
- Dil niteliklerinin karşılıklı olarak tanınması için sağlam bir temel oluşturmak,
- Öğrenenlerin, öğretmenlerin, ders tasarlayanların, sınav kurumlarının ve eğitim yöneticilerinin konumlanmalarına ve çalışmalarını koordine etmelerine yardımcı olmaktır (D-AOBM, 2020: 22).

İş birliğini daha da ilerletmek ve kolaylaştırmak için D-AOBM ayrıca örnek tanımlayıcılar tarafından tanımlanan A1’den C2’ye Ortak Başvuru Seviyeleri sağlamaktadır. D-AOBM 'de okuma, dinleme, konuşma, yazma ve söz varlığı kazanımları olarak toplamda beş kazanım yer almaktadır:

Tablo 1 D-AOBM A1-A2 temel seviye söz varlığı kazanımları

A1	• Belirli somut durumlarla ilgili temel kelime/işaret ve öbek birikimine sahiptir.
A2	• Aşına olduğu durumları ve konuları içeren rutin günlük işlemleri yürütmek için yeterli kelimeye sahiptir. • Temel iletişim ihtiyaçlarının ifadesi için yeterli kelime birikimine sahiptir. • Basit hayatta kalma ihtiyaçlarıyla başa çıkmak için yeterli kelimeye sahiptir.

Bu çalışmayla, Yunus Emre Enstitüsü tarafından hazırlanmış olan Anadolu Hikâyeleri dizisindeki hikâye kitaplarının söz varlığının sözcük sıklığı tespit edilip yeni materyaller hazırlayacaklara söz varlığı hususunda yardımcı olmak amaçlanmıştır. Bu çerçevede Anadolu Hikâyeleri dizisinde sözcük sıklığı çalışması yapılmıştır.

Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, yapılacak çalışma ile ilgili mevcut kayıt ve belgeleri toplayıp belirli norm veya sisteme göre kodlayıp inceleme işlemidir, doküman analizi sürecinde araştırmacının mevcut kaynakları bulması, kaynakları dikkatli bir şekilde okuması, bilgileri not alması ve bu bilgilerle ilgili bazı değerlendirmeler yapması gerekir (Çepni, 2018: 118).

Bulgular

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan materyaller üzerine yapılmış, farklı materyallerin incelendiği birçok sıklık çalışması bulunmaktadır. Bu çalışmalar hazırlanmakta olan veya hazırlanacak olan yeni dil materyallerine akademik anlamda katkı sağlamakta, ışık tutmaktadır. Tablo 2’de de Anadolu Hikâyeleri Dizisine ait sıklık çalışması yer almaktadır. Bu çalışmada kelimelerin türleri çalışma dışı bırakılmış, yalnızca kullanım sıklığı belirlenmiştir.

Tablo 2 Anadolu Hikâyeleri dizisi sıklık dizini

Sıra	Sözcük	Sıklık	Sıra	Sözcük	Sıklık	Sıra	Sözcük	Sıklık
1	ve	145	330	böyle	3	659	bitir-	1
2	de-	94	331	buçuk	3	660	bitki	1
3	bir	90	332	değerli	3	661	bizim	1
4	o	78	333	dol-	3	662	boş kal-	1
5	ben	76	334	dolu	3	663	boş ver-	1
6	çay	67	335	dua et-	3	664	boşalt-	1
7	sonra	66	336	düz	3	665	bölüm	1
8	bu	65	337	efsane	3	666	börek	1
9	var	64	338	eskiden	3	667	bu kadar	1
10	de	60	339	eşya	3	668	bulun-	1
11	mı	57	340	farklı	3	669	bulut	1
12	çok	54	341	fiyat	3	670	bundan dolayı	1
13	lale	54	342	gerek-	3	671	bunlar	1
14	dede	53	343	görevli	3	672	burası	1
15	at	50	344	hakkında	3	673	canı sıkıl-	1
16	da	50	345	hava	3	674	cep	1

17	git-	47	346	haydi	3	675	cevapla-	1
18	gel-	43	347	hazırla-	3	676	çabuk	1
19	ama	36	348	hep birlikte	3	677	çabuk ol	1
20	onlar	34	349	hepimiz	3	678	çabuk ol-	1
21	anne	33	350	herhalde	3	679	çal-	1
22	bak-	31	351	hisset-	3	680	çalışma yap-	1
23	gün	31	352	ikram et-	3	681	çamur	1
24	güzel	31	353	ilgili	3	682	çardak	1
25	insan	31	354	indir-	3	683	çarmıh	1
26	baba	30	355	iyi	3	684	çay koy-	1
27	biz	27	356	iyi bayramlar	3	685	çekin-	1
28	ol-	26	357	kafa	3	686	çelik	1
29	önce	26	358	kaldır-	3	687	çocuk oyunu	1
30	bana	23	359	kap	3	688	çocuklar	1
31	daha	22	360	kardeş	3	689	dağıl-	1
32	evet	22	361	kes-	3	690	dal	1
33	iste-	22	362	kız-	3	691	damla	1
34	abla	21	363	kim bilir	3	692	damla-	1
35	bugün	21	364	koltuk	3	693	davet et-	1
36	sen	21	365	komşu	3	694	daya-	1
37	şeker	21	366	kuş	3	695	dayanıklı	1
38	amca	20	367	mahalle	3	696	defter	1
39	bil-	20	368	merhaba	3	697	değiş-	1
40	diye	20	369	mezar	3	698	delik	1
41	el	20	370	mola	3	699	demek iste-	1
42	sor-	20	371	motif	3	700	derin	1
43	yap-	20	372	oğul	3	701	ders çalış-	1
44	al-	19	373	orada-	3	702	devlet adamı	1
45	gör-	19	374	otuz	3	703	dik	1
46	yıl	19	375	önceki	3	704	dikkatle	1
47	bahçe	17	376	önemli	3	705	diyar	1
48	yer	17	377	öyle	3	706	diz	1
49	ayakkabı	16	378	özür dile-	3	707	doğa	1
50	dön-	16	379	parmak	3	708	doğu	1
51	en	16	380	rehber	3	709	doksan	1
52	ev	16	381	renk	3	710	dokun-	1
53	şöyle	16	382	resim	3	711	dönem	1
54	topla-	16	383	rüya	3	712	duvar	1
55	yine	16	384	sahip	3	713	dükkan	1
56	beyaz	15	385	san-	3	714	eğlence	1
57	biraz	15	386	sat-	3	715	eğlenceli	1
58	saat	15	387	say-	3	716	ek-	1
59	ver-	15	388	seç-	3	717	elöp-	1
60	yan	15	389	sence	3	718	elçi	1
61	bayram	14	390	senin	3	719	elini tut-	1

62	bey	14	391	seyret-	3	720	emanet et-	1
63	iş	14	392	sır	3	721	en son	1
64	sadece	14	393	sula-	3	722	engel	1
65	zaman	14	394	sür-	3	723	erken	1
66	bu yüzden	13	395	sürekli	3	724	eser	1
67	her	13	396	taraf	3	725	et	1
68	iç-	13	397	tarif et-	3	726	etek	1
69	tam	13	398	tut-	3	727	etki	1
70	baş	12	399	türk	3	728	evcil	1
71	bekle-	12	400	utan-	3	729	fabrika	1
72	çocuk	12	401	var-	3	730	fark et-	1
73	değil	12	402	yağ-	3	731	farksız	1
74	gibi	12	403	yakın	3	732	faydalı	1
75	giy-	12	404	yaklaşık	3	733	fetih	1
76	götür-	12	405	yarım	3	734	fırıl-	1
77	hep	12	406	yarın	3	735	fırsatı ol-	1
78	kalk-	12	407	yaşa-	3	736	fırtına	1
79	lira	12	408	yaz	3	737	fincan	1
80	mor	12	409	ye-	3	738	fiziki	1
81	ne	12	410	yemek	3	739	fotoğraf çek-	1
82	ora	12	411	yeni	3	740	Gana	1
83	otur-	12	412	yoksa	3	741	gazetecilik	1
84	peki	12	413	yürü-	3	742	geçen	1
85	ters	12	414	mayıs	2	743	geriye dön-	1
86	teyze	12	415	abdest al-	2	744	görün-	1
87	yılık	12	416	acele	2	745	görü-	1
88	yok	12	417	acı	2	746	görü-	1
89	anlat-	11	418	adam	2	747	güneşli	1
90	çünkü	11	419	akıllı	2	748	güven-	1
91	gir-	11	420	akraba	2	749	haberleş-	1
92	kahvaltı	11	421	alış-	2	750	hafta sonu	1
93	kapı	11	422	anneanne	2	751	halat	1
94	kendi	11	423	araba	2	752	harika	1
95	koru	11	424	arazi	2	753	hayat	1
96	mağaza	11	425	artık	2	754	hediye-	1
97	masa	11	426	asla	2	755	henüz	1
98	tane	11	427	aynı anda	2	756	her gün	1
99	Turan	11	428	bahar	2	757	her şey	1
100	yeniden	11	429	bazen	2	758	hesap	1
101	başla-	10	430	beden	2	759	hız	1
102	bütün	10	431	belli et-	2	760	hızlan-	1
103	çarşı	10	432	bırak-	2	761	hiç kimse	1
104	duy-	10	433	bilgi	2	762	his	1
105	düşün-	10	434	bir arada	2	763	hoş bul-	1
106	elbise	10	435	bir sürü	2	764	hoşça kal-	1

107	evlat	10	436	bir şey söyle-	2	765	hoşgörü	1
108	gülümse-	10	437	birinci	2	766	huzur içinde yaşa-	1
109	herkes	10	438	bit-	2	767	icat et-	1
110	için	10	439	boş	2	768	içinde	1
111	iki	10	440	boyunca	2	769	içinden de-	1
112	ile	10	441	böylece	2	770	içti	1
113	konuş-	10	442	buluş-	2	771	ihtiyaç	1
114	koy-	10	443	burun	2	772	iki yüz	1
115	neden	10	444	cam	2	773	ikinci	1
116	para	10	445	cevap ver-	2	774	ilan et-	1
117	satıcı	10	446	cins	2	775	ilk defa	1
118	ses	10	447	cümle	2	776	ilkbahar	1
119	tabii	10	448	çanta	2	777	inan-	1
120	birbiri	9	449	çay bahçesi	2	778	inanç	1
121	birçok	9	450	çekil-	2	779	inci	1
122	bu sırada	9	451	çeşit	2	780	indirim	1
123	bul-	9	452	çeşitli	2	781	ingiliz	1
124	bura	9	453	çeşme	2	782	ipek	1
125	çık-	9	454	çılına dön-	2	783	ipekçi	1
126	çiçek	9	455	çıplak	2	784	iri	1
127	dakika	9	456	çiçek aç-	2	785	isim	1
128	dur-	9	457	çift	2	786	işaret et-	1
129	dün	9	458	dans et-	2	787	işlen-	1
130	dünya	9	459	dayan-	2	788	iyice	1
131	göz	9	460	defa	2	789	izle-	1
132	hafta	9	461	demle-	2	790	jüri	1
133	harçlık	9	462	dene-	2	791	kabul	1
134	hayır	9	463	dergi	2	792	kabul et-	1
135	ilk	9	464	devam et-	2	793	kaç-	1
136	kadın	9	465	doğ-	2	794	kader	1
137	kırmızı	9	466	doğal	2	795	kahkaha at-	1
138	koş-	9	467	dolaş-	2	796	kahvaltı et-	1
139	söyle-	9	468	doldur-	2	797	kahve fincanı	1
140	şimdi	9	469	dört	2	798	kalem	1
141	yani	9	470	dua	2	799	kalk	1
142	ad	8	471	durak	2	800	kalp	1
143	arkadaş	8	472	durum	2	801	kamyon	1
144	bazı	8	473	duygu	2	802	kapan-	1
145	bin-	8	474	eğ-	2	803	kara	1
146	birkaç	8	475	eksik	2	804	karar ver-	1
147	birlikte	8	476	el sık-	2	805	karşıla-	1
148	doğru	8	477	engelli	2	806	kasa	1
149	hanım	8	478	eyvah	2	807	kat	1
150	hiç	8	479	fotoğraf çekil-	2	808	katıl-	1

151	iç	8	480	galiba	2	809	kay-	1
152	kadar	8	481	gazi	2	810	kaybet-	1
153	köprü	8	482	geç kal-	2	811	kendine	1
154	nasıl	8	483	gez-	2	812	kendine gel-	1
155	otobüs	8	484	gezegen	2	813	kere	1
156	turist	8	485	giriş	2	814	kez	1
157	uzun	8	486	gökyüzü	2	815	kırgın	1
158	üzeri	8	487	gömlek	2	816	kırıl-	1
159	üzüm	8	488	göre	2	817	kırsal	1
160	yaprak	8	489	göster-	2	818	kısa	1
161	zor	8	490	göz kırp-	2	819	kıyafet	1
162	aile	7	491	güç	2	820	kızar-	1
163	aynı	7	492	güçlü	2	821	kitap	1
164	başka	7	493	gül	2	822	koca	1
165	benim	7	494	günaydın	2	823	kok-	1
166	birden	7	495	hareket et-	2	824	kolay	1
167	biri	7	496	hayal	2	825	kolay gel-	1
168	büyük	7	497	hediye	2	826	kolonya	1
169	çalış-	7	498	hem	2	827	komik	1
170	fakat	7	499	her biri	2	828	koridor	1
171	gece	7	500	heyecanlan-	2	829	korumaya al-	1
172	getir-	7	501	hikaye	2	830	köşk	1
173	kız	7	502	hoş gel-	2	831	köy	1
174	küçük	7	503	ilaç	2	832	kulağına fısılda-	1
175	on	7	504	ilerle-	2	833	kuru-	1
176	orada	7	505	imam	2	834	kurut-	1
177	sev-	7	506	incele-	2	835	kusura bak-	1
178	sonunda	7	507	iyi geceler	2	836	kuzu	1
179	şaşır-	7	508	izin ver-	2	837	lav	1
180	şey	7	509	kal-	2	838	lazım	1
181	tiyatro	7	510	kapat-	2	839	levha	1
182	unut-	7	511	karanlık	2	840	lezzetli	1
183	uyu-	7	512	karşılık	2	841	lise	1
184	yatak	7	513	kazan-	2	842	lokum	1
185	aç-	6	514	kebab	2	843	mama	1
186	altın	6	515	kedi	2	844	memnun	1
187	an	6	516	kenar	2	845	mesafe	1
188	anla-	6	517	kış	2	846	meslek	1
189	ayrıl-	6	518	kız kardeş	2	847	miras	1
190	az	6	519	ki	2	848	mola ver-	1
191	bayramlaş-	6	520	kilim	2	849	mont	1
192	bayramlık	6	521	kimse	2	850	mu	1
193	bir şey	6	522	kocaman	2	851	mutluluk	1
194	camii	6	523	koku	2	852	mü	1
195	çiftlik	6	524	kopar-	2	853	ne kadar	1

196	dağ	6	525	kutu	2	854	ne zaman	1
197	dinle-	6	526	lütfen	2	855	nedir	1
198	festival	6	527	mavi	2	856	nefes al-	1
199	geç-	6	528	merak et-	2	857	neredeyse	1
200	hatırla-	6	529	mikrop	2	858	nine	1
201	heyecan	6	530	milyon	2	859	o halde	1
202	kaç	6	531	misafir	2	860	o kadar	1
203	konu	6	532	mutfak	2	861	o yüzden	1
204	mezarlık	6	533	namaz	2	862	ok	1
205	mutlu	6	534	nereden	2	863	okşa-	1
206	öde-	6	535	normal	2	864	oku-	1
207	ön	6	536	o an	2	865	olay	1
208	sahne	6	537	okul	2	866	olgunlaş-	1
209	sayı	6	538	olur	2	867	olmaz	1
210	son	6	539	orta	2	868	on iki	1
211	soru	6	540	oruç	2	869	onlara göre	1
212	tekrar	6	541	öğrenci	2	870	onlarca	1
213	teşekkür et-	6	542	öl-	2	871	onları	1
214	yağmur	6	543	ömür	2	872	onu	1
215	yetiş-	6	544	özgürlük	2	873	ot	1
216	yorgun	6	545	padişah	2	874	oyna-	1
217	ziyaret et-	6	546	paket	2	875	oysa	1
218	akşam	5	547	pembe	2	876	öğret-	1
219	aslında	5	548	pencere	2	877	öldür-	1
220	bardak	5	549	peri	2	878	ölüm	1
221	belki	5	550	restoran	2	879	önceden	1
222	çıkar-	5	551	ruh	2	880	önemli değil	1
223	çuval	5	552	saat kulesi	2	881	ört-	1
224	dışarı	5	553	sabır	2	882	özel	1
225	diğer	5	554	sabret-	2	883	özgür	1
226	eldiven	5	555	saç	2	884	özle-	1
227	gül-	5	556	sakla-	2	885	pahalı	1
228	hemen	5	557	sanat	2	886	park	1
229	hepsi	5	558	sanki	2	887	patla-	1
230	imparator	5	559	saray	2	888	pazarlık et-	1
231	ise	5	560	serinle-	2	889	poşet	1
232	işçi	5	561	sevin-	2	890	rağmen	1
233	işte	5	562	sıra	2	891	rahatsız et-	1
234	kalabalık	5	563	siyah	2	892	Ramazan	1
235	makas	5	564	soğuk	2	893	ressam	1
236	mevsim	5	565	sohbet	2	894	sadrazam	1
237	oda	5	566	sohbet et-	2	895	sağ	1
238	onun	5	567	sokak	2	896	sakın	1
239	otogar	5	568	söz ver-	2	897	salkım	1
240	öğren-	5	569	sus-	2	898	salla-	1
241	özellik	5	570	süsle-	2	899	sarı	1

242	parla-	5	571	şal	2	900	sarıl-	1
243	renkli	5	572	şarkı	2	901	sarraflık	1
244	sabah	5	573	şeftali	2	902	sebepe	1
245	soğan	5	574	şiddetli	2	903	sefer	1
246	şekil	5	575	şiş-	2	904	sekiz	1
247	şişman	5	576	şu	2	905	sene	1
248	tamam	5	577	şura	2	906	seslen-	1
249	tanı-	5	578	tarım	2	907	sevinç	1
250	tarih	5	579	tek	2	908	siğ-	1
251	tür	5	580	tek başına	2	909	sıkıca	1
252	uyan-	5	581	tekrar et-	2	910	sınıf	1
253	uzat-	5	582	televizyon	2	911	sırasında	1
254	üç	5	583	toprak	2	912	sıraya gir-	1
255	ülke	5	584	trafik	2	913	sırt	1
256	üst	5	585	türbe	2	914	sonuçta	1
257	üzgün	5	586	uyandır-	2	915	soru sor-	1
258	yaz-	5	587	üz-	2	916	söz	1
259	yeşil	5	588	vedalaş-	2	917	surat	1
260	açık	4	589	vs.	2	918	sütlü	1
261	akıl	4	590	yabancı	2	919	şair	1
262	anlaş-	4	591	yaklaş-	2	920	şart	1
263	arka	4	592	yastık	2	921	şaşkın	1
264	ay	4	593	yaş	2	922	şehir	1
265	azal-	4	594	yedi	2	923	şehir merkezi	1
266	bayram namazı	4	595	yerli	2	924	şehit ol-	1
267	beri	4	596	yıka-	2	925	şekil ver-	1
268	bir ara	4	597	yıkan-	2	926	şık	1
269	bir daha	4	598	yorgunluk	2	927	şiir	1
270	bir süre	4	599	zayıf	2	928	şu an	1
271	burada	4	600	eylül	1	929	tak-	1
272	büyü-	4	601	aralık	1	930	takı	1
273	çoğu	4	602	ara	1	931	takip et-	1
274	devir	4	603	abi	1	932	tamam ol-	1
275	eğil-	4	604	acı-	1	933	tanış-	1
276	eski	4	605	acık-	1	934	tart-	1
277	fazla	4	606	açık ol-	1	935	taş	1
278	gelin	4	607	açlık	1	936	tatıl	1
279	güneş	4	608	adım at-	1	937	telefon	1
280	haklı	4	609	affet-	1	938	terzilik	1
281	hangi	4	610	afiyet olsun	1	939	toplan-	1
282	hızlı	4	611	ağaç	1	940	torba	1
283	hiçbir	4	612	ağız	1	941	torun	1
284	içeri	4	613	ağrı-	1	942	turuncu	1
285	in-	4	614	aklına gel-	1	943	tüccar	1
286	kar	4	615	akşam yemeği	1	944	tüken-	1

287	karşı	4	616	akşamüzeri	1	945	uçak	1
288	kaybol-	4	617	alay et-	1	946	ulaş-	1
289	kim	4	618	alo	1	947	uy-	1
290	kork-	4	619	altına	1	948	uygun	1
291	kullan-	4	620	Ankara	1	949	uyku	1
292	kur-	4	621	anlam	1	950	uykusuz	1
293	kültür	4	622	apartman	1	951	uzaklaş-	1
294	memleket	4	623	arap	1	952	üniversite	1
295	niye	4	624	arkadaşlık et-	1	953	üstelik	1
296	o sırada	4	625	arzu	1	954	üzücü	1
297	oyun	4	626	asır	1	955	vali	1
298	öp-	4	627	aşağı-	1	956	vatan	1
299	rüzgâr	4	628	aşın-	1	957	vazo	1
300	salon	4	629	aşk	1	958	veda	1
301	sana	4	630	avlu	1	959	volkan	1
302	sınav	4	631	avuç	1	960	ya	1
303	sonraki	4	632	ayakkabıcı	1	961	yakala-	1
304	su	4	633	az kal-	1	962	yanak	1
305	süre	4	634	baca	1	963	yanına	1
306	taşı-	4	635	bacak	1	964	yanında	1
307	tezgah	4	636	bağ	1	965	yaprak sarması	1
308	tomurcuk	4	637	bağla-	1	966	yara	1
309	uzak	4	638	bakış	1	967	yardım et-	1
310	üzül-	4	639	bakkal	1	968	yarım kal-	1
311	vakit	4	640	baklava	1	969	yarış-	1
312	yağmurluk	4	641	bayrak	1	970	yarışma	1
313	yavaş	4	642	becerikli	1	971	yas tut-	1
314	yol	4	643	bel	1	972	yaşam	1
315	yüz	4	644	benze-	1	973	yavaşla-	1
316	cumartesi	3	645	benzet-	1	974	yayıl-	1
317	acaba	3	646	beraberlik	1	975	yemeklik	1
318	ağla-	3	647	besle-	1	976	yet-	1
319	akla gel-	3	648	bile	1	977	yirmi	1
320	alan	3	649	bilgili	1	978	yorul-	1
321	altı	3	650	bina	1	979	yükle-	1
322	art-	3	651	binlerce	1	980	yüksek	1
323	aşağı	3	652	bir an önce	1	981	yüzlerce	1
324	ayna	3	653	bir anda	1	982	yüzyıl	1
325	balon	3	654	biraz sonra	1	983	zahmet	1
326	banyo	3	655	birazdan	1	984	zamanında	1
327	beğen-	3	656	birbiriyle	1	985	zeki	1
328	bence	3	657	birleştir-	1	986	ziyaretçi	1
329	borç	3	658	birlik	1			

Tablo 2 incelendiğinde toplamda 986 farklı sözcüğün kullanıldığı görülmektedir. Sırasıyla en sık kullanılan on sözcük şu şekildedir: ve, de-, bir, o, ben, çay, sonra, bu, var, de. Sözcük türleri ele alınmaksızın yalnızca tekrarlanan sözcükler incelenmiştir. Örneğin bağlaç, zamir veya edat olarak belirlemeler yapılmamıştır.

Dil öğretimi için hazırlanacak materyallerde sıklık dizinleri göz önünde bulundurulmalıdır. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde de sıklık üzerine birçok çalışma bulunmaktadır [(Açık, 2013), (Aydın, 2015), (Göçen, 2016), (Serin, 2017), (Göçen, Okur, 2017), (Seyhan, 2018), (Şenyiğit, 2020), (Yahşi, 2020) vb.]. Ancak günümüze kadar yapılmış en geniş kapsamlı akademik yayın“a FREQUENCY dictionary of Turkish” adlı kitapta bulunan 5000 kelimelik sıklık dizinidir. Eserde, konuşma dilinde ve yazı dilinde en sık kullanılan 5000 kelimenin İngilizce karşılıkları, bağlam içindeki anlamları ve bu anlamlarla ilgili örnek cümleler bulunmaktadır.

Tablo 3’te; a FREQUENCY dictionary of Turkish sıklık dizini, ABC Çocuklar İçin Türkçe (A2) Çalışma Kitapları sıklık dizini ve Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti A1 Ders Kitabı sıklık dizinine ait en sık kullanılan ilk on sözcük listelenmiştir.

Tablo 3 “Anadolu Hikâyeleri dizisi” sıklık diziniyle “a FREQUENCY dictionary of Turkish, ABC Çocuklar İçin Türkçe (A2) Çalışma Kitabı, Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti A1 Ders Kitabı” sıklık dizini karşılaştırması

Sıra	“Anadolu Hikâyeleri” Sıklık Dizini	“a FREQUENCY dictionary of Turkish” Sıklık Dizini	“ABC Çocuklar İçin Türkçe (A2)” Çalışma Kitapları” Sıklık Dizini	“Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti A1 Ders Kitabı” Sıklık Dizini
1.	ve	bir	ve	ben
2.	de-	ol-	ben	var
3.	bir	ve	git-	bir
4.	o	bu	Türkçe	ve
5.	ben	da	çok	ne
6.	çay	et-	yap-	çok
7.	sonra	o	bir	mı-mi-mu-mü
8.	bu	yap-	için	bu
9.	var	al-	oku-	on
10.	da/de	da/de	mi	da/de

Tablo 3’te Anadolu Hikayeleri Dizisinin sıklık çalışması; a FREQUENCY dictionary of Turkish sıklık çalışması, ABC Çocuklar İçin Türkçe (A2)” Çalışma Kitaplarındaki Söz Varlığı Unsurlarının sıklık çalışması, Anadolu Hikâyeleri dizisi ile “Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti”yle bu kitapları kullanan öğrencilerin söz varlığı sıklık çalışması ile karşılaştırılmıştır. Tablo 2 ve Tablo 3 “Sonuç ve Tartışma” bölümünde yorumlanmıştır.

Veri Toplama Aracı

Yunus Emre Enstitüsü tarafından hazırlanan Anadolu Hikâyeleri dizisi (A1-A2) seti örneklem olarak seçilmiştir. Sette beş hikâye kitabı bulunmaktadır:

1. Yılık
2. Kırmızı Ayakkabılar
3. Laleye Sor
4. Bayramlık.
5. Bir Bardak Çay

Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Hikâye kitapları Bursa Uludağ Üniversitesi ULUTÖMER kütüphanesinden temin edilmiştir. Kitaplardaki kelimelere kitap numarası, sayfa numarası ve satır numarası verilerek kelime dizini oluşturulmuştur. Dizin çalışmaları Microsoft Excel programı ile yapılmıştır.

Sonuç ve Tartışma

Tablo 2'ye göre Yunus Emre Enstitüsü tarafından hazırlanan Anadolu Hikâyeleri dizisinde 986 farklı kelime kullanılmıştır. Tablo 2'ye bakıldığında “ve” bağlacının beş kitabın tümünde 145 kez kullanıldığı görülmektedir. Günlük dilde, olayların anlatımında bu bağlaç sıklıkla tercih edildiğinden A1-A2 düzeyi için hazırlanmış hikâye kitaplarında en sık kullanılan kelime olması, düzeyin söz varlığı kazanımlarını karşılamaktadır. İkinci sırada ise “de-” fiilinin 94 kez kullanıldığı görülmektedir. A1-A2 seviyesi yabancılara Türkçe öğretimi kapsamında doğrudan anlatım daha kolay olduğu ve farklı dil bilgisi yapılarına ihtiyaç olmadan kullanıldığı için “de-” fiilinin sıklıkla kullanılması yine söz varlığı kazanımlarına uygun olduğu görülmektedir. Üçüncü sırada 90 kez kullanılan kelime “bir” olup, günlük dilde sıklıkla tercih ettiğimiz bir kelimedir. Dördüncü sırada ise “o” kelimesi yer almaktadır ve kelime toplamda 78 kez kullanılmıştır. A1 seviyesinde alfabe öğretimi sonrasında ilk öğretilen kelimeler zamirler ve sıfatlardır ve bu doğrultuda “o” kelimesinin sıralamada ilk on kelime arasında yer alması A1-A2 söz varlığı kazanımlarına uygundur. Aynı şekilde “ben” kelimesi de beşinci sırada yer almış ve 76 kez kullanılmıştır. Dil öğrenen bireyin basit ifadelerle kendini ifade edebilmesi için “ben” zmirini öğrenmesi şarttır. Altıncı sırada ise “çay” kelimesinin yer aldığı görülmekte olup kelime 67 kez kullanılmıştır. Ancak “Çay” Türklerin çok sevmesi ve tüketmesinden dolayı sıklıkla kullanılsa da kültüründe çay olmayan yabancı bir bireyin bu kelimeyi çok fazla kullanması beklenemez. Kelimenin en sık kullanılan kelimeler arasında altıncı sırada yer almasının sebebi Anadolu Hikâyeleri dizisinde yer alan “Bir Bardak Çay” adlı hikâyede çayın tarihini hikâyeleştirerek anlatmasından kaynaklanmaktadır. Kitabın konusu gereği çay kelimesi çok sık kullanılmış ve genel sıklık dizinini olumsuz yönde etkilemiştir. Sıklık dizininin yedinci sırasında yer alan “sonra” kelimesinin 66 kez tekrarlandığı görülmektedir. Yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarında “sonra” kelimesinin A1 seviyesinde öğretildiği ve Türkçede olay akışını belli bir sıra ile anlatabilmek için de “sonra” kelimesine sıklıkla ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Bu sebeple “sonra” kelimesinin Anadolu Hikâyeleri dizisinde yedinci sırada yer alması D-AOBM söz varlığı kazanımlarıyla da uyumlu olduğunu göstermektedir. Sıklık dizinin sekizinci kelimesine bakıldığında “bu” kelimesinin 65 kez kullanıldığı görülmektedir. Hikâyelerdeki “bu” kelimesi Türkçeyi yeni öğrenen bir bireyin özellikle adını bilmediği nesnelerin yerine kullanabileceği bir kelime olup temel seviyede ilk on kelime arasında yer alması söz varlığı kazanımları bakımından uygun olduğunu göstermektedir. “Var” kelimesi ise sıklık dizininin dokuzuncu sırasında yer almış ve 64 kez kullanılmıştır. Gerek İngilizce gerek Almanca gerek Türkçe gerekse D-AOBM kazanımlarına göre öğretilen diğer dillerde temel seviyede öğrencilere “var-yok” ifadeleri öncelikle öğretilen kelimelerdendir. Bu kelimenin de sıralamada ilk onda yer alması hikâyelerin seviyesinin söz varlığı kazanımlarına uygunluğunu göstermektedir. Son olarak onuncu sırada “de” bağlacı yer almaktadır. Dahil anlamında kullandığımız bu bağlaç da Türkçede günlük hayatta sıklıkla kullanılan bir kelimedir.

Yabancılar Türkçe öğretimi alanında yapılmış olan sıklık çalışmaları incelendiğinde genellikle “de” bağlacının dizin sıralamalarında ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. Bu sebeple bu kelimenin de D-AOBM A1-A2 seviyesi söz varlığı kazanımlarına uygun olarak kullanıldığını söylemek mümkündür.

Tablo 3’te “a FREQUENCY dictionary of Turkish” adlı eserdeki en sık kullanılan ilk on kelime ile “Anadolu Hikâyeleri” dizisinde kullanılan kelimeler karşılaştırılmıştır. Tablo 3 incelendiğinde en sık kullanılan ilk on kelimedenden beş tanesinin ortak olduğu tespit edilmiş olup bu durum A1-A2 seviyesinde kullanılan söz varlığına uygun olduğunu göstermektedir.

“Anadolu Hikâyeleri” dizisi sıklık dizini ile “ABC Çocuklar İçin Türkçe (A2)” Çalışma Kitaplarındaki Söz Varlığı Unsurları adlı çalışmanın sıklık dizini karşılaştırılmış ve sonuç olarak ilk on kelimedenden sadece üçünün -ve, ben, bir- ortak olduğu görülmüştür. Bu durum iki yayının sık kullanılan kelimelerinin farklı olduğunu göstermektedir.

Tablo 3’teki bir diğer sıklık karşılaştırması ise “Anadolu Hikâyeleri dizisi ile “Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti’yle bu kitapları kullanan öğrencilerin söz varlığının karşılaştırılması” adlı çalışma arasında yapılmıştır. “Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti A1 Ders Kitabı sıklık dizini” ile “Anadolu Hikâyeleri dizisi sıklık dizini” karşılaştırıldığında ilk on kelimedenden altı kelimenin -ben, var, bir, ve, bu, da/de- ortak olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3’te Anadolu Hikâyeleri dizisi ile diğer üç çalışmanın kelime sıklıkları karşılaştırıldığında en sık kullanılan on kelimedede yarı yarıya benzerlikler olduğu görülmüştür. Ancak kelimelerin sıralarının farklı olduğu tespit edilmiştir. En fazla ortak kelimenin “Anadolu Hikâyeleri” sıklık dizini ile “Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti A1 Ders Kitabı” sıklık dizini arasında olduğu görülmüştür. Bu durumun yayıncının aynı kurum olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu da yayınların kendi içindeki uyumluluğunun da yüksek olduğunu göstermektedir. Anadolu Hikâyeleri sıklık dizininde altıncı sırada yer alan “çay” kelimesi, diğer çalışmalarda yoktur. Bu durum bir kitabın konusunun -Bir Bardak Çay- çay olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu çalışmanın, yabancılar Türkçe öğretimi için hazırlanacak materyallerde kullanılması gereken kelimeler açısından araştırmacılara bir fikir vereceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Açık, F (2013). Temel Türkçe (A1/A2) için söz dağarcığı tespit denemesi. Abdurrahman Güzel İçin Armağan Kitabı. Trabzon, Türkiye: Akçağ Yayınları.
- Aksan, D (2002). Ana dilimizin söz denizinde. Ankara, Türkiye: Bilgi Yayınevi.
- Aydın, M (2015). “Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ders ve okuma kitaplarındaki öğretmen ve seviyelere göre kelime hazinesi çalışması.” Yayımlanmamış Tüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Baş, B (2010). “Söz varlığının oluşumu ve gelişiminde çocuk edebiyatının rolü.”, Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi, (27):137-159.
- Baştürk Ş, Kılıç Z (2020). “Yedi iklim Türkçe A1 kitabı ile Sejong Hangugo Korece 1A-1B kitaplarının tema ve kelimeler açısından karşılaştırılması.” Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, no:33(3):802-838.
- Bayraktar, N (2003). “Yabancılar Türkçe öğretiminin tarihsel gelişimi.” Dil Dergisi, no (119):58-71.

- Çepni, S (2018). Araştırma ve proje çalışmalarına giriş. Trabzon, Türkiye: Celepler Matbaacılık Basım Yayın ve Dağıtım.
- D-AOBM (2020). *“Diller için Avrupa ortak başvuru metni, öğrenme, öğretme ve değerlendirme.”* Strazburg: Avrupa Konseyi Yayıncılık.
- Dökmeci, H (2022). *“Yabancılar Türkçe öğretiminde sözlü Türkçenin kelime sıklığını belirleme çalışması ve günlük hayatta kullanılan diyalogların derlenmesi.”* Master's thesis, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Karaman.
- Göçen, G (2016). *“Yabancılar için hazırlanan Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığı ile Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin yazılı anlatımlarındaki söz varlığı.”* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Göçen G, Alpaslan O (2017). *“Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin yazılı anlatımlarındaki sözcüklerin kullanım sıklığı.”* Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, no:19(3):119-136.
- Göçen G, Yatmaz H (2023). *“ABC Çocuklar İçin Türkçe (A2)” Çalışma Kitaplarındaki Söz Varlığı Unsurları. Journal of Sustainable Education Studies.”* Özel Sayı, (Ö2):161-179.
- Göz, İ (2020). *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü*. Ankara, Türkiye: Türk dil Kurumu Yayınları.
- Kurudayıoğlu, M & Zorpuzan, R (2019). *“Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde anlamsal haritalama tekniğinin kelime öğretimi üzerine etkisi.”* Ana Dili Eğitimi Dergisi, (7):4.
- Mustafaoğlu, R (2018). *“Yabancı dil olarak İngilizce ve Türkçe öğretimi A1 ve A2 seviyesindeki ders kitaplarının söz varlığı bakımından karşılaştırılması.”* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sarıgül, K (2021). *Türkçe A1 söz varlığı*. Ankara, Türkiye: Gece Kitap Yayınları.
- Serin, N (2017) *“Yabancı dil olarak Türkçe öğretim için hazırlanmış ders kitapları ile bu kitapları kullanan öğrencilerin söz varlığının karşılaştırılması.”* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Erzurum.
- Seyhan, L (2018). *“Yabancılar Türkçe öğretimi için Avrupa ortak öneriler çerçevesindeki bağlamlardan hareketle Türkçenin temel söz varlığının belirlenmesi.”* Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Şenyiğit, Y (2020). *“Yabancılar Türkçe öğretiminde sözlü dilin kelime sıklığı ve A1-A2 seviye sözlüğü.”* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Tunçel, H (2011). *“Yabancılar Türkçe öğretiminde sözlü Türkçenin kelime sıklığını ve yaygınlığını belirleme çalışması.”* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Yahşi, Ö (2020). *“Yabancılar Türkçe öğretiminde temel düzey söz varlığını belirleme: Yabancılar için hazırlanan Türkçe ders kitapları ile Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin yazılı ve sözlü anlatım uygulamalarına dayalı söz varlığı.”* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Bu çalışma birinci yazar tarafından ikinci yazarın danışmanlığında hazırlanmıştır.

Birinci Yazar %50,

İkinci Yazar %50,

Çatışma Beyanı

Her bir yazar için raporlanan araştırmada, sonuçlarda, yansımalarda ya da belirtilen görüşlerde dolaylı/dolaysız herhangi bir mali çıkar veya bağlantı yoktur. Yazarlara, ilişkili bölümlere, ilişkili kuruluşlara, kişisel ilişkilere veya doğrudan akademik rekabete yönelik ilgili ticari kaynaklar ile diğer finansman kaynakları dâhil olmak üzere herhangi bir yanlılık sorusu doğurabilecek durum yoktur. İlgili araştırma yayınlandıktan sonra yazarların herhangi birinin utanmasına neden olacak, bildirilmeyen herhangi bir düzenleme yoktur.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Fen Eğitimi Alanında Yapılan Beyin Temelli Öğrenme Nitel Çalışmalarının İncelenmesi

English An Examination of Qualitative Studies Using Brain-Based Learning Approach in Science Education

Doktora Öğrencisi İbrahim Enes TOSUN

ORCID: 0000-0002-5436-1827 ♦ Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Bölümü ♦ ibrahimenestosun@gmail.com

Doç. Dr. Şirin İLKÖRÜCÜ

ORCID: 0000-0003-1988-6385 ♦ B Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Bölümü ♦ ilkorucu@uludag.edu.tr

Özet

Bu çalışma fen eğitiminde beyin temelli öğrenme yaklaşımının sonuçları, potansiyel faydaları ve sınırlılıkları hakkında bilgi sağlayarak, nasıl uygulandığına dair geniş bir anlayış sunmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla SCOPUS, SCIENCE DIRECT, ERIC, DERGİ PARK, YÖK TEZ tarafından taranan uluslararası ve ulusal akademik arama motorlarından yapılan çalışmalar daraltma ölçütleri uygulanarak incelenmiştir. Çalışmada Türkiye’de yapılan nitel araştırma yöntemlerini içeren dokuz adet çalışma meta-sentez yöntemiyle derinlemesine incelenmiştir. Araştırmada fen eğitiminde beyin temelli öğrenme yaklaşımını uygulayan çalışmaların genel özellikleri, araştırmaların genel sonuçları, öğrenci ve öğretmenler açısından olumlu ve olumsuz sonuçları analiz edilerek uygulamak isteyen araştırmacılara rehber olması hedeflenmiştir. Araştırma bulguları hem öğretmenler hem de öğrenciler açısından, fen eğitiminde beyin temelli öğrenme yaklaşımının kullanılmasının, öğrenme ve öğretme sürecini olumlu bir şekilde etkilediğini göstermiştir. Elde edilen bulgular, bu yaklaşımın, öğrencinin bilimsel konulara karşı ilgisini ve derse katılımını artırdığını, bu durumun da genel akademik başarıyı olumlu yönde etkilediğini göstermiştir. Aynı zamanda, fen eğitiminde beyin temelli öğrenme yaklaşımının kullanılmasının, öğretmenlerin öğretim stratejilerini yenilikçi ve etkili bir biçimde genişletmelerine yardımcı olduğunu göstermiştir. Bulgular içerisinde beyin temelli öğrenme yaklaşımında ders tasarımı hem öğretmenler hem de öğrenciler açısından en fazla olumsuz olarak değerlendirilen bulgu olarak dikkat çekmiştir. Araştırmanın en önemli bulgularından biri fen eğitiminde beyin temelli öğrenme yaklaşımı ile ilgili son yıllarda yapılan çalışmaların altı makale ve üç tez ile sınırlı kalmış olmasıdır. Bu durum, bu alanın alan yazındaki boşluklarını sunması açısından önemli bir katkı sağlamaktadır. Bu nedenle, nitel yöntemlerle yapılan araştırmaların sayısının artması, fen eğitiminde beyin temelli öğrenme yaklaşımına ilişkin kapsamlı bir perspektif sunarak önemli faydalar sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Meta-Sentez, İlköğretim, Ortaöğretim, Öğretmen Eğitimi, Beyin Temelli Öğrenme

Extended Abstract

Introduction

Current research and technological advancements in the field of education allow for the development of new methods and approaches that enable students to have more effective and enduring learning processes. In this context, educational approaches that consider students' cognitive processes and the principles of brain function, such as brain-based learning, hold significant importance. In this study, it is aimed to provide comprehensive and in-depth information on the more effective and efficient use of the brain-based learning approach by examining the qualitative studies conducted with the brain-based learning approach in science education through the meta-synthesis method. The study is expected to contribute to the design and use of the brain-based learning approach more effectively in teacher education programs and professional development activities. In addition, it is thought to be important in terms of providing a perspective on the effects on academic achievement, interest levels, motivation and attitudes of students of different age groups and educational levels.

The aim of this study is to conduct a meta-synthesis of academic articles and theses, including qualitative research methods, focusing on the application of the brain-based learning approach to science education. This research aims to provide a broad understanding of how the brain-based learning approach has been applied in science education over an eleven-year period

by providing information about its outcomes, potential benefits and limitations. For this purpose, the following questions were sought to be answered.

1. What are the general characteristics of qualitative studies using brain-based learning approach in science education?
2. How does the general result of the brain-based learning approach in science education in terms of education and training?
3. How does the positive result of the brain-based approach in science education for teachers and students?
4. How does the negative result of the brain-based approach in science education for teachers and students?

Method

In this research, the meta-synthesis method was chosen from qualitative research designs to examine the qualitative studies in the field of brain-based learning, identify general trends through an inductive approach, and evaluate them with a critical perspective.

Data Collection. The steps followed in the research are presented:

1. Firstly, after determining the research questions, a literature review was conducted to identify relevant keywords for the search.
2. The time frame and databases for the literature search were determined. The years 2012-2022 and the databases SCOPUS, SCIENCE DIRECT, ERIC, DERGİ PARK, YÖK TEZ were selected for the literature search.
3. Criteria were established for the selection process of the studies. Initially, a total of 561 studies were found both nationally and internationally, using the keywords "brain-based learning," "brain-based education," "brain-based teaching," and "beyin temelli öğrenme." These studies were subjected to several exclusion criteria, including:
 - Being conducted in Turkey between 2012-2022,
 - Being published as journal articles in academic journals,
 - Being a master thesis,
 - Being doctoral dissertations,
 - Involving qualitative research methods and data collection tools,
 - Including sub-disciplines within science education such as physics, chemistry, biology education,
 - Clearly stating the research method and design,
 - Clearly specifying the sample of the study.

Findings.

The research methods and data collection tools used in the studies are summarized in Table 1. Depending on the purpose of the study, different data collection tools were used by researchers, such as research open ended questions and interview notes. Among the conducted studies, most of the studies were conducted at the university and higher levels, followed by the elementary school level. It is noticed that there are fewer qualitative method studies in the intermediate levels, such as middle school and high school.

The studies indicate that the implementation of brain-based learning in education focuses on five main themes: "Supporting the creation of enriched learning environments," "Supporting the improvement of classroom atmosphere," "Supporting teachers' relationships with students," "Supporting students' cognitive development," and "Supporting students' affective development."

According to Table-4, the use of brain-based learning in science education has many advantages for teachers can be summarized as the achievement of meaningful and lasting learning, improvement in students' academic achievements, increased interest and motivation in the subject matter, and establishment of effective communication between teachers and students, for students can be summarized as making the lesson more interesting, appealing to different senses, enhancing retention, involving experiments and observations, promoting group work and peer learning, developing scientific

process skills, facilitating effective communication with both the teacher and classmates, fostering a classroom environment of trust and respect, and optimizing external factors such as seating arrangement and classroom ventilation to support learning.

According to Table 5, when considering the disadvantages of using the brain-based learning approach in science education from the teacher's perspective, it can be mentioned that designing activities suitable for different learning styles can be challenging and time-consuming, or the designed activities may not appeal to all senses. Additionally, there may be difficulties in maintaining classroom management during activities, accessing colourful boards or different visual and auditory materials, and conducting activities in overcrowded classrooms. These situations can be expressed as disadvantages. When looking at the disadvantages of the brain-based learning method in science education from the student's perspective, it is observed that there can be excessive noise in the classroom during activities, and the designed activities may not appeal to all senses.

Conclusion and Discussion

This study is limited to six articles and three theses, and it provides an important contribution by addressing the gaps in the literature of this field. The findings indicate that the use of the brain-based learning approach in science education has positive effects on students' academic achievements, interests, and motivation. However, the study also highlights the emerging disadvantages, the challenges that may be encountered in implementing this approach, and the potential negative effects on students. This study is an important step in better understanding the value and potential of the brain-based learning approach in science education. Furthermore, developing recommendations to overcome the challenges encountered in implementing the brain-based learning approach and identifying strategies for implementation can contribute to the success of studies and practices in this field.

Keywords: Meta-Synthesis, Pre-school, Secondary school, Teacher training, Brain-Based Learning

Giriş

İçinde bulunmuş olduğumuz bilgi çağında yenilikleri takip edebilmek, teknolojiye uyum sağlayabilmek, gelişim ve değişimin farkında olabilmek için öğrenmek şarttır. Öğrenmenin temeli ise beyinden geçmektedir. İnsan beyninin öğretilmek istenen kavramı nasıl anlamlandırdığını, ne şekilde bilgiyi depoladığını ve depolanan bu bilgiyi nasıl geri çağırdığını bilmek, öğrenmeyi daha kalıcı hale getirebilir (Çoruhlu, Nas, & Keleş, 2016). Bu noktada bilim insanları neredeyse sınırsız bir kapasiteye sahip olan insan beynini detaylıca incelemişler ve incelemeye devam etmektedirler. Bilim insanlarının bakış açılarına göre beyin öğrenmesi ve bilgiyi anlamlandırması ile ilgili farklı alanlarda farklı görüşler ortaya konulmuştur. Ortaya konulan bu görüşlerin çalışma alanlarına bakıldığında psikoloji, nörofizyoloji, sosyal, çevresel ve eğitimsel gibi farklı alanlarda insan beyni üzerinde çalışıldığı görülmektedir (Duman, 2015:2; Fenar, 2021:23; Sülün & Çapanoğlu, 2022:11). İnsan beyninin öğrenmesinin eğitimsel alana yansımada ise çoklu zekâ kuramı, beyin temelli öğrenme, kuantum öğrenme gibi farklı alanlarda kullanımları olduğu görülmektedir (Fenar, 2021:23; İnan & Erkuş, 2022:3; Süral, 2014:10).

İnsan beyninin öğrenmesi ve eğitim konusu oldukça geniş bir alanı kapsamakta ve birçok farklı disiplini içermektedir. Beyin görüntüleme teknikleri, beyindeki değişimleri gerçek zamanlı olarak gözlemleyebilmemizi sağlar ve öğrenme sürecinde beyin aktivitesinin ölçülmesine olanak tanır. Bu sürecin daha iyi anlaşılması için, nörobilim, psikoloji, pedagoji ve eğitim teknolojisi gibi disiplinler arası alanlardan faydalanılır. Öğrenme süreci, insan beynindeki nöronlar arasındaki bağlantıların güçlenmesi ve yeni sinaptik bağlantıların oluşması ile gerçekleşmektedir. Bu bağlantılar, deneyimler ve tekrarlar sayesinde daha sağlam hale gelmekte, böylece öğrenme daha kalıcı olmaktadır. Bu süreç, öğrenme hafızasını oluşturarak, gelecekteki öğrenmeleri de kolaylaştırır. Beyin görüntüleme tekniklerinin kullanılması, eğitim ve öğrenme süreçlerini anlamaya yönelik olarak, beyin aktivitesinin hangi bölgelerde yoğunlaştığını ve hangi süreçlerin daha etkili olduğunu belirlememize yardımcı olur. Bu bilgi, öğretmenlerin ve eğitimcilerin öğrenme stratejilerini ve materyallerini geliştirmelerine katkı sağlamaktadır. Ayrıca, bireysel öğrencilerin öğrenme stillerine ve ihtiyaçlarına daha iyi uyum

sağlayabilecek özelleştirilmiş eğitim yaklaşımları geliştirmeye de olanak tanımaktadır (Duman, 2015:1; Gözüyeşil, 2012:14; Kohar, 2022:21).

Günümüzde eğitim alanında yapılan araştırmalar ve teknolojik gelişmeler, öğrencilerin daha etkili ve aynı zamanda kalıcı öğrenme süreçlerine sahip olmaları için yeni yöntem ve yaklaşımların geliştirilmesine olanak tanımaktadır. Beyin temelli öğrenme yaklaşımı, öğrenme süreçlerinde beynin işleyiş şekli ve beynin gerçekleştirdiği bilişsel süreçlerin anlaşılmasıyla ilgilenir. Bu yaklaşım, eğitim ortamlarının ve öğretim yöntemlerinin öğrencilerin beyin yapıları ve işlevleri ile uyumlu hale getirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu bağlamda, beyin temelli öğrenme yaklaşımı gibi öğrencilerin bilişsel süreçlerini ve beynin çalışma prensiplerini dikkate alan eğitim yaklaşımları önemli bir yer tutmaktadır. (Al-Balushi ve Al-Balushi, 2018:33; Shabatat ve Al-Tarawneh, 2021:4). Beyin temelli öğrenme, eğitimsel alanda beynin işleyişine göre kavram öğretiminin yapıldığı alanlardan birisi olup, beynin yapısının, işleyişinin ve fonksiyonlarının irdelendiği bir öğrenme yaklaşımıdır. Başka bir deyişle beyin temelli öğrenme yönteminin amacı etkili bir şekilde öğretim olabilmesi için, öğrenme fonksiyonunu oluşturan beynin biyolojik özelliklerinin, çalışma ilkelerinin öğrenilmesi ve bu doğrultuda öğrenme-öğretme süreçlerinin düzenlenmesidir (Caine ve Caine, 2002:54; Duman, 2015:9). Sonuç olarak beyin temelli öğrenme yaklaşımında ilk olarak beynin çalışma sisteminin bilinmesi, ardından öğrenme- öğretim sürecinin geliştirilmesi yoluyla öğrencilerin daha verimli öğrenme yöntemlerine odaklanması, öğretmenlerin ise öğretim tekniklerini geliştirmeleri sağlanmaktadır.

Fen bilimleri dersi doğası gereği içerdiği konuların yaşam ile iç içe olması, gündelik hayatta bir karşılığının olması ve birçoğunun denenebilir olması bakımından öğrencinin merak duygusunu tetikleyen, araştırma ve keşfetme becerisini arttırmaya yönelik derslerin başında yer almaktadır. Güncel fen bilimleri programında öğrenci merkezli sorgulamaya dayalı yaklaşımla yaratıcılıklarını kullanarak, eleştirel düşünerek, yaparak ve yaşayarak gündelik hayattaki problemlerine çözüm üretmesi beklentisinin öne çıktığı görülmektedir (MEB, 2018:65). Bu bakımdan fen bilimleri dersi içerdiği konu ve kavramlar soyut kavramları içermesi sebebiyle ilköğretim öğrencileri açısından öğrenilmesi zor bir ders olarak ifade edilmektedir (Çoruhlu, Nas, & Keleş, 2016:15). Fen eğitimi, öğrencilere karmaşık kavramları ve doğa olaylarını anlama becerisinin kazandırmasını amaçlaması bakımından önemli bir disiplindir. Bu nedenle, fen eğitiminde kullanılacak eğitim yaklaşımlarının, öğrencilerin öğrenme süreçlerini destekleyici nitelikte olması gerekmektedir. Öğrenciler tarafından zor olarak görülen fen dersinin daha eğlenceli hale getirmenin, aynı zamanda ünite içerisinde bulunan konu ve kavramların öğrenilmesinde beyin temelli öğrenme yaklaşımının kullanıldığı ders içeriklerinin uygulanmasının, akademik başarı ve derse karşı olan ilgileri artırabileceği çeşitli araştırmalarda görülmektedir (Alanazi, 2020:8; Ekemen, 2017:22; Erduran Avcı, 2010:5; Gözüyeşil, 2012:7; İnci, 2014:4; Özden, 2005:12; Tutar, Kurt, & Karamustafaoğlu, 2017:54; Soyalp, 2022:7). Beyin temelli öğrenme yaklaşımının fen bilimleri derslerinde kullanılması, öğrencilerin başarı, motivasyon ve derslere yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilemekte, bunun yanında öğrencilerin öğrenme süreçlerinde daha aktif hale gelmekte, kavramsal anlama düzeyleri ve problem çözme becerileri artmaktadır (Tutar, Kurt ve Karamustafaoğlu, 2017:25; Meral ve Dönel Akgül, 2022:9).

Yapılan araştırmalar incelendiğinde, fen bilimleri eğitimi alanında beyin temelli öğrenme yaklaşımı, çeşitli öğretim yöntemleri ve eğitim kademelerinde uygulanarak incelendiği görülmüştür (Avcı ve Yağbasan, 2010:10; Çelebi ve Afyon, 2011:66; Çengelci, 2007:31; Harman, & Çökelez, 2012:34; Odabaşı, & Celkan, 2010:9; Polat, Akay, & Aydın, 2021:62). Çakmak ve ark. (2022), 2000 ve 2020 yılları arasındaki beyin temelli öğrenme ile ilgili 21 tez ve 5 makaleyi incelemiştir. Bu çalışmada araştırma sorularının odaklandığı alanlar, amaçlar, örneklem grupları, kullanılan veri toplama araçları, elde edilen

sonuçlar ve sunulan öneriler ele alınmıştır. Çakmak'ın çalışmada farklı branşlardaki çalışmalar birlikte betimlenmiştir. Meral ve Dönel Akgül (2021), 2004-2009 yılları arasında farklı alanlarda yapılan beyin temelli öğrenmeyi içeren 40 tezi doküman analizi ile incelemişlerdir. Meral ve Dönel Akgül çalışmaları içerik analizine tabi tutarak, yöntemi, deseni, analizi, değişkenleri, örneklem sayısı, örneklem kategorisi ve bilişsel, duyuşsal, öğretim süreci kategorilerine göre sonuçlarını betimlemişlerdir. Tutar ve ark. (2017), 2000 ve 2015 yılları arasında fen eğitiminde yapılan beyin temelli öğrenmeyi içeren makale ve ve tezlerin doküman analizini yapmıştır. Tutar ve ark. çalışmalarında nitel ve nicel araştırma yöntemlerini ayırmadan toplam 20 çalışmayı, yayınlandığı yer, yayın türü, yayın dili, konu alanı, örnekleme, örneklem seçimi, veri toplama araçları ve anahtar kelimelerine göre betimlemişlerdir. Yaşar (2017) 2006 ve 2016 yılları arasındaki fen eğitiminde beyin temelli tezleri betimleyici içerik ve meta analiz yöntemi ile incelemiştir. Yaşar'ın çalışmasında 21 tez, çalışılan konu, ünite, kullanılan yöntemler, veri toplama araçları, çalışma grupları ve veri analiz yöntemleri betimlenmiştir. Bu çalışmada ise , fen eğitiminde beyin temelli öğrenme yaklaşımı ile yapılan nitel çalışmaların meta-sentez yöntemiyle derinlemesine incelenmesiyle, beyin temelli öğrenme yaklaşımının daha etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasına ilişkin kapsamlı ve derinlemesine bilgi sağlanması hedeflenmektedir. Çalışmanın öğretmen eğitimi programlarında ve profesyonel gelişim faaliyetlerinde, beyin temelli öğrenme yaklaşımının daha etkin bir şekilde kullanılabilmesinde ve tasarlanmasında katkı sağlaması beklenmektedir. Ayrıca farklı yaş grupları ve eğitim seviyelerindeki öğrencilerin akademik başarıları, ilgi düzeyleri, motivasyonları, tutumları üzerine etkileri hakkında bir bakış açısı kazandırması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırma Soruları

Bu çalışmanın amacı, 2012-2022 yılları arasında ülkemizde gerçekleştirilen ve beyin temelli öğrenme yaklaşımının fen eğitimine uygulamasına odaklanan, nitel araştırma metotlarını içeren, akademik makaleler ve tezlerin meta-sentezinin yapılmasıdır. Bu araştırma, on bir yıllık bir süre zarfında fen eğitiminde beyin temelli öğrenme yaklaşımının sonuçları, potansiyel faydaları ve sınırlılıkları hakkında bilgi sağlayarak, nasıl uygulandığına dair geniş bir anlayış sunmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Fen eğitiminde beyin temelli öğrenme yaklaşımının kullanıldığı nitel araştırmaların genel özellikleri nasıldır?
2. Fen eğitiminde beyin temelli öğrenme yaklaşımının kullanıldığı nitel araştırmaların eğitim ve öğretim açısından genel sonuçları nasıldır?
3. Fen eğitiminde beyin temelli öğrenme yaklaşımının kullanıldığı nitel araştırmaların öğretmen ve öğrencilere ilişkin olumlu ve olumsuz sonuçları nasıldır?
4. Fen eğitiminde beyin temelli öğrenme yaklaşımının kullanıldığı nitel araştırmaların öğretmen ve öğrencilere ilişkin olumsuz sonuçları nasıldır?

Yöntem

Bu araştırmada, beyin temelli öğrenme alanındaki nitel çalışmaları incelemek, tümevarımsal yaklaşım ile genel eğilimleri belirlemek ve eleştirel bakış açısıyla değerlendirmek amacıyla nitel araştırma desenlerinden meta-sentez yöntemi tercih edilmiştir. Meta-sentez araştırmaları, belirli bir alanda yapılan çalışmaların nitel bulgularının yorumlanması, değerlendirilmesi, benzer ve farklı yönlerinin ortaya koyulması ve yeni çıkarımlar yapılmasını hedefleyen çalışmalardır. Az sayıdaki nitel çalışmanın

üst düzey bir özetleme ve nitel bulguların pratikte erişilebilir ve genelleştirilebilir hale getirilmesini sağlar. Benzer veya aynı temaları ele alan nitel çalışmalara odaklanır ve bu çalışmalar için açıklayıcı ve yorumlayıcı bir bakış açısı sunar. Meta-sentez yöntemi nitel çalışmalara odaklanır ve nitel araştırmaların sonuçlarını özetlemeye ve birleştirmeye yöneliktir. (Aküzüm, 2020:34; Polat ve Ay 2016:8). Bu çalışmanın meta-sentez çalışması sürecinde aşağıdaki basamaklar temel alınmıştır.

1. Çalışma konusu ve araştırma sorularının belirlenmesi
2. Konuya uygun anahtar kelimelerin belirlenmesi
3. Araştırmanın dâhil edilme ve hariç tutulma ölçütlerinin belirlenmesi ve değerlendirmeye alınacak çalışmaların seçilmesi
4. Seçilen makalelerin, gözden geçirilmesi, değerlendirilmesi ve temaların oluşturulması
5. Oluşturulan temalara ait alt temaların oluşturulması ve benzer ve farklı yönlerinin ortaya koyulması
6. Temalar çerçevesinde elde edilen bulguların sentezlenerek çıkarım yapılması
7. Sürecin ve bulguların ayrıntılı bir şekilde raporlaştırılması (Polat & Ay, 2016:14).

Bu araştırmada meta-sentez yöntemi ile mevcut nitel araştırmalardan sağlanan bilgi ve veriler doğrultusunda fen alanında yapılan beyin temelli öğrenme yaklaşımının sonuçlarının, anlaşılması, değerlendirmesi ve yorumlanması hedeflenmiştir.

Verilerin Toplanması

İlk olarak araştırma soruları belirlendikten sonra alan yazın taranarak aramada kullanılacak çalışma konusuna uygun anahtar kelimeler belirlenmiştir. Anahtar kelime olarak ulusal arama motorlarında “beyin temelli öğrenme” temel kavramı ile sınırlandırılmıştır. Uluslararası arama motorlarında ise “brain based learning”, “brain based education”, “brain based teaching” anahtar kelimeleri ile arama genişletilerek, “brain based learning” içeren çalışmalara ulaşılmaya çalışılmıştır. Ulusal “Fen” “science” kelimesi fizik, kimya ve biyoloji ile ilgili alt disiplinleri içermesi nedeniyle, aramayı genişletmek amacıyla kullanılmamasına karar verilmiştir.

Zaman dilimi ve tarama yapılacak veri tabanları belirlenmiştir. Alan yazında 2012 öncesi beyin temelli öğrenme ile ilgili meta-sentez çalışmalarının bulunması nedeniyle son on yıl olarak 2012-2022 yılları seçilmiştir. Tarama yapılacak olan veri tabanı olarak eğitim konularını içeren SCOPUS, SCIENCE DIRECT, ERIC, DERGİ PARK, YÖK TEZ ile sınırlandırılmıştır.

Araştırmaların seçim süreci için ölçüt belirlenmiştir İlk etapta “brain based learning”, “brain based education”, “brain based teaching” ve “beyin temelli öğrenme”, anahtar kelimelerini içeren ulusal ve uluslararası alanda yapılan toplamda 561 adet çalışma bulunmuştur. Bu çalışmalara bir takım kısıtlama ölçütleri uygulanmıştır. Bu ölçütler;

- 2012-2022 yıllarında yayınlanan ve Türkiye’de yapılan çalışmalar olması,
- Çalışmanın süreli yayın makalesi olması / akademik dergilerde yayımlanması, yüksek lisans tezi olması veya doktora tezi olması,
- Çalışmanın yönteminin nitel araştırma yöntemini ve veri toplama araçlarını içermesi,

- Çalışmanın fen eğitimi veya fen eğitimi içerisinde bulunan fizik, kimya biyoloji eğitimi gibi alt disiplinleri içermesi,
- Çalışmanın yönteminin ve deseninin açıkça belirtilmesi,

Arama yapılırken genelden özele doğru öncelikle anahtar kelimelerin içerdiği toplam sayı, ardından yıl sınırlaması daha sonra araştırma makalesi olması ve fen eğitimi disiplini içinde çalışılmış olması ve son olarak çalışmanın yönteminin, örnekleminin ve araştırma sorularının açıkça nitel olarak ifade edildiği makaleler incelenmiştir. Seçim süreci Tablo 1’de genelden özele doğru özetlenmiştir.

Dâhil edilme ve hariç tutulma ölçütleri uygulanmıştır. Bir tezin makalesi yapıldı ise içeriğe göre kapsamlı bilgi sunan çalışma tercih edilmiştir. Bu nedenle 2017 yılında yapılan D-1 tezinin makalesi 2019 yılında yayınlanmış olması nedeniyle makale tercih edilmiştir. Farklı anahtar kavramlar içerisinde yer alan aynı makaleler çıkarılmıştır, bunun sonucunda altı makale elde edilmiştir. Okul öncesine ait iki çalışma bulunmuş ancak çalışma fen eğitimi ve alt disiplinleri ile sınırlandırıldığı için dahil edilmemiştir. YÖK tez merkezinde bulunan tezler incelenmiş olup sadece nitel yöntemde yapılmış çalışmaya rastlanmamıştır.

Tablo-1 Akademik Arama Motorlarında Bulunan Çalışmalar

Arama Motoru	Anahtar Kelime	Toplam	2012-2022	Araştırma Makalesi	Fen bilgisi/alt disiplinleri	Türkiye/nitel
ERIC	Brain Based Learning	163	58	49	9	-
	Brain Based Education	22	3	2	1	-
	Brain Based Teaching	43	18	11	2	-
SCOPUS	Brain Based Learning	83	71	44	10	3
	Brain Based Education	4	2	1	-	-
	Brain Based Teaching	13	12	10	5	-
Science Direct	Brain Based Learning	108	73	40	1	-
	Brain Based Education	23	11	8	-	-
	Brain Based Teaching	13	10	6	-	-
Dergi Park	Beyin Temelli Öğrenme	46	38	14	9	3
YÖK Tez	Beyin Temelli Öğrenme	43	28	28	12	3

*Karma çalışmaların nitel desenleri

Bu bağlamda beyin temelli öğrenme yaklaşımı üzerine nitel yöntemli çalışmaların tavsiye edilen yeterli sayıda olmaması nedeniyle karma yöntemli çalışmanın sadece nitel bulguları da çalışmaya dahil edilmesine karar verilmiştir. Bir yüksek lisans tezi ve iki doktora tezi çalışmaya dahil edilmiştir. Bu kapsamda altı makale ve üç tez olmak üzere toplam dokuz adet çalışmanın meta-sentez yoluyla incelenmesi yapılmıştır. Bir konuda meta-sentez yapılabilmesi için 8-10 gibi optimum sayıda çalışmanın derinlemesine incelenmesi ve sonuçlarının yorumlanması önerilmektedir (Polat & Ay 2016:22, Weed, 2005:24). İncelenen çalışmalar Ek1’de sunulmuştur.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bir teori olarak meta-sentez, nitel çalışmaların bulgularının yorumlanmasını, organize edilmesini ve temalar halinde ayrıştırılmasını kapsamaktadır (Polat & Ay 2016:18). Çalışmaların kodları araştırmacılar tarafından ayrı ayrı çıkarılmıştır. Araştırmacılar bir araya gelerek oluşturdukları kodlardan kategoriler, kategorilerden ise temaları birlikte oluşturmuştur. İncelenen çalışmalardan elde edilen temaların sentezlenerek tümevarımsal çıkarımda bulunulmuştur. Analizi yapılan her bir çalışmalardan makaleler M1, M2,..., M6, Yüksek lisans tezi Y1 ve doktora tezleri D1, D2 olacak şekilde kodlanmıştır.

Geçerlilik ve güvenilirlik

Araştırmamanın geçerliliği için, incelenen çalışmaların toplanma metodu, dahil edilme hariç tutulma ölçütleri ayrıntılı olarak açıklanmıştır. İlgili çalışmaların künyeleri olası teyit için kayıt altına alınmıştır. Güvenirliğin sağlanması temalar iki alan uzmanı tarafından birlikte oluşturulması, değerlendirmesi ve çözümlemelerin olduğu gibi sunulmasıyla sağlanmıştır. İç geçerliliğin veya inandırıcılığın sağlanması için çalışmanın veri toplama ve veri analiz süreci çerçevesinde belirli bir doygunluğa ulaşınca kadar analize devam edilmiş ve bu iş için yeterli zaman harcanmış, incelenen çalışmaların bulgularından örnekler sunulmuştur. Dış güvenirlik için, benzer çalışmayı yapacak araştırmacılara süreç ve süreçte yapılacaklar ile ilgili ayrıntılı bilgiler sunulmuştur. Etik kurallara uygunluk mevcut çalışma süresince etik ilke gözetimi benimsenmiştir. Bu bağlamda, çalışmanın kuramsal çerçevesinin oluşturulması, veri toplama, verilerin analizi ve yorumlanması sürecinde bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur. Meta-sentezde kullanılan çalışma isimleri Ek 1’de sunulmuştur.

Bulgular

Çalışmada ulaşılan bulgular araştırma sorularının sırasına göre sunulmuştur. Fen eğitiminde beyin temelli öğrenme yaklaşımının kullanıldığı nitel araştırmaların genel özellikleri yıl, çalışma deseni, çalışma grubu, örneklem sayısı, veri toplama araçları olarak Tablo -2 de sunulmuştur.

Tablo-2 Fen eğitiminde beyin temelli öğrenme yaklaşımının kullanıldığı nitel araştırmaların genel özellikleri

Özellikler	Alt özellikler	Çalışmalar
Yılı	2012-2013	M2,M6, D1
	2014-2015	M5
	2016-2017	M3
	2018-2019	M1, M4
	2020-2021	Y1
	2022-2023	D2
Çalışma deseni	Durum çalışması	M3, M6
	Fenomenoloji	M1, M5
	Örnek olay	Y1
	Belirtmemiş	M1, M2, M4, D1, D2
Çalışma grubu	İlköğretim	M3, D2
	Ortaöğretim	Y1
	Lise	D1
	Üniversite	M1, M2, M5, M6
Örneklem	0-15	M5, M6, D1, D2
	16-30	Y1
	31-45	M1, M3
	46-60	-
	61-75	M2, M4
Veri toplama araçları	Açık uçlu sorular (Çalışma kağıtları, anket)	M1, M2, M3, D1
	Görüşme	M5, M6, Y1, D2
	Günlük	M4

Tablo 2 incelendiğinde yapılan nitel çalışmaların oldukça az olduğu fark edilmiştir. Bunun yanında bu çalışmaların çoğunda belli bir desenin kullanılmadığı dikkat çekmiştir. Nitel veri toplama aracı olarak daha çok görüşme tercih edilmiş ancak gözlem ve video- kaydının tercih edilmediği fark edilmiştir.

Fen eğitiminde beyin temelli öğrenme yaklaşımının kullanıldığı nitel araştırmaların eğitim ve öğretim açısından genel sonuçları değerlendirilmiş ve beş temaya ulaşılmıştır. Elde edilen temalar Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo-3 Fen eğitiminde yapılan beyin temelli öğrenme ile ilgili çalışmaların genel sonuçları

Temalar	Kategoriler	Kodlar	Kodları İçeren Çalışmalar
Zenginleştirilmiş öğrenme ortamı oluşturma	Uygulama boyutu	Etkinlik Yapma	M-3, M-4, M-5, M-6, Y-1, D-1, D-2
		Deney ve Gözlem Yapma	M-4, M-5, Y-1, D-1, D-2
		Bilgisayar Destekli Öğretim	M-2, M-4, M-6
		Resim yaptırma	M-1, M-2, M-3, D-1, D-2
		Müzik dinleme	M-1, M-2, M-3, M-5, D-1, D-2
Sınıf atmosferini değiştirme	Fiziksel şartlar boyutu	Sınıf düzeni değişikliği	M-4, Y-1, D-1, D-2
		Oturma düzeni değişikliği	M-4, Y-1, D-1, D-2
		Sınıfın Havalandırılması	M-4, M-5, Y-1, D-1, D-2
Öğretmenlerin öğrencilerle ilişkisi	Öğretmen Davranışı boyutu	Mesleki özellik geliştirme (Etkili iletişim kurabilme, gibi...)	M-2, M-4, M-6, D-1, D-2
		Kişilik özellikleri geliştirme (Güler yüzlü olma, anlayışlı olma gibi...)	M-4, D-1, D-2
Öğrencilerin bilişsel gelişimi	Bilişsel katkı boyutu	Kalıcılığın Artması	M-2, M-3, M-4, M-6, Y-1, D-1, D-2
		Akademik Başarının Artması	M-2, M-4, Y-1, D-1, D-2
Öğrencilerin duyuşsal gelişimi	Sosyal katkı boyutu	Akran Öğrenmesi	M-1, M-2, M-3, M-5, Y-1, D-1
		Aktif Katılım	M-2, M-3, M-4, M-5, M-6, D-2
		Grup Çalışması	M-2, M-3, M-4, M-5, Y-1, D-2
	Tutum geliştirme boyutu	Derse Karşı İlginin artması	M-4, M-5, M-6, Y-1, D-1, D-2
		Eğlenceli ve Zevkli Bulma	M-2, M-3, M-4, M-5, M-6, Y-1, D-1, D-2
	Bireysel katkı boyutu	Öz-yeterlilik algısını geliştirme	M-1, M-2, M-3, M-4, M-5, Y-1, D-1, D-2
		Etkili iletişim kurma	M-2, M-3, M-4 Y-1, D-1, D-2

Yapılan çalışmaların eğitim ve öğretim açısından genel sonuçları olarak “Zenginleştirilmiş öğrenme ortamı oluşturma”, “Sınıf atmosferini geliştirme” “Öğretmenlerin öğrencilerle ilişkisi”, “Öğrencilerin bilişsel gelişimi” ve “Öğrencilerin duyuşsal gelişimi” açısından beş temaya ulaşılmıştır. Bu temalardan yararlanarak araştırmaların öğretmenler ve öğrenciler açısından olumlu ve olumsuz sonuçları değerlendirilmiştir.

Fen eğitiminde beyin temelli öğrenme yaklaşımının kullanıldığı nitel araştırmaların öğretmen ve öğrencilere ilişkin olumlu sonuçları ulaşılan beş temaya göre değerlendirilmiş elde edilen veriler Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo-4 Fen eğitiminde beyin temelli öğrenme yaklaşımının öğretmen ve öğrenci açısından olumlu sonuçları

	Tema	Kod	Kod	Çalışma	
Öğretmen			Anlamli öğrenmenin gerçekleşmesi	M-1, M-2, M-3, M-4, M-5, M-6, Y-1, D-1, D-2	
	Öğrencilerin bilişsel gelişimi	Bilişsel katkı	Öğrencilerin akademik başarısının yükselmesi	M-2, M-4, Y-1, D-1, D-2	
			Öğrencilerin hatırlama düzeylerinin yükselmesi	M-2, M-3, M-4, Y-1, D-1	
	Öğrencilerin duyuşsal gelişimi	Tutum geliştirme	Öğrencilerin derse karşı ilgi ve istek duyması	M-2, M-3, M-4, M-5, M-6, Y-1, D-1, D-2	
		Sosyal katkı	Sınıf içi işbirliğı ve bilgi paylaşımının artması	M-2, M-3, M-4, M-6, Y-1, D-2	
Sınıf atmosferini değıştirme	Fiziksel şartlar	Sınıf içi oturma düzeniyle öğretmen-öğrenci arasındaki etkileşiminin artması	M-4, Y-1, D-1, D-2		
Öğrenci	Zenginleştirilm iş öğrenme ortamı	Uygulama boyutu	Deney ve gözlem yapması	M-4, Y-1, D-1, D-2	
			Tiyatro, resim ve müzik gibi farklı öğrenme ortamlarını deneyimleyebilme	M-1, M-2, M-3, M-5, D-1, D-2	
	Öğrencilerin bilişsel gelişimi ve duyuşsal gelişimi	Bilişsel katkı, Duyuşsal katkı Sosyal katkı	Bilimsel Süreç becerilerinin gelişmesi	M-1, M-2, M-3, M-4, M-5, Y-1, D-1, D-2	
			Tutum geliştirme	Derse karşı tutumların pozitif yönde olması	M-4, M-5, M-6, Y-1, D-1, D-2
				Dersin ilgi çekici olması	M-1, M-2, M-3, M-4, M-5, M-6, Y-1, D-1, D-2
	Öğrencilerin duyuşsal gelişimi	Sosyal katkı	Grup çalışması ve akran öğrenmesi	M-2, M-3, M-4, M-5, Y-1, D-2	
			Öğretmenle etkili iletişim kurabilme	M-2, M-4, D-1, D-2	
			Sınıf arkadaşlarıyla etkili iletişim kurabilme	M-2, M-3, M-4, Y-1, D-2	
		Bireysel katkı	Öğrencilerin öz-yeterlilik algılarının gelişmesi	M-2, M-3, M-4, M-5, Y-1, D-1, D-2	
	Öğretmenlerin öğrencilerle ilişkisi	Öğretmen davranışı	Sınıf içi güven ortamında öğrencinin kendini rahat hissetmesi	M-2, M-3, M-4, Y-1, D-1, D-2	
	Sınıf atmosferini değıştirme	Fiziksel şartlar	Sınıfın havalandırılması, oturma düzeninin uyarlanması gibi dış uyaranların öğrenmeye elverişli hale gelmesi	M-4, M-5, M-6, Y-1, D-1, D-2	

Tablo-4 incelendiğinde fen eğitiminde beyin temelli öğrenme yaklaşımının kullanılmasına ilişkin öğretmenler açısından olumlu sonuçları, öğrencilerde anlamli öğrenmenin gerçekleşmesi, öğrencilerin akademik başarılarının yükselmesi, öğrencilerin hatırlama düzeylerinin artması, derslerin daha ilgi çekici olması, öğrencilerin derse olan ilgi ve isteklerinin artması, sınıf içinde işbirliğinin artması, öğretmen ve öğrenci arasındaki etkileşimin artması olarak ifade edildiği görülmüştür. Öğrenciler açısından olumlu sonuçları ise deney ve gözlem yapabilme, bilimsel süreç becerilerini geliştirme, farklı öğrenme ortamlarını deneyimleyebilme, derse karşı olumlu tutum geliştirme, dersin ilgi çekici bulma,

grup çalışması, akran öğrenmesini geliştirme, öz yeterlilik algılarını geliştirme, sınıfta kendini rahat hissetme, dış uyaranların kontrolü sayesinde öğrenmelerinin kolaylaşması olarak belirtilmiştir.

Fen eğitiminde beyin temelli öğrenme yaklaşımının kullanıldığı nitel araştırmaların öğretmen ve öğrencilere ilişkin olumsuz sonuçları ulaşılan beş temaya göre değerlendirilmiş elde edilen veriler Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo-5 Fen eğitiminde beyin temelli öğrenme yaklaşımının öğretmen ve öğrenci açısından olumsuz sonuçları

	Tema	Kod	Örnek	Çalışma
Öğretmen	Zenginleştirilmiş öğrenme ortamı	Uygulama boyutu	Tüm duylara hitap eden etkinlikler veya çalışmalar hazırlamanın zorlukları	M-1, M-2, M-3, M-4, M-6, Y-1, D-1, D-2)
			Malzeme ve materyal eksikliği, etkinlikler için yeterli zaman oluşturmama	M-3, M-4, Y-1, D-1, D-2)
	Öğretmenlerin öğrencilerle ilişkisi	Öğretmen davranışı	Deney veya etkinlik yaparken sınıf hakimiyetinin azalması	M-4, M-6, Y-1, D-1
	Sınıf atmosferini değiştirme	Fiziksel şartlar	Kalabalık sınıflarda etkinliklerin yapılmasının zor olması	M-2, M-3, M-4, D-2
Öğrenci	Zenginleştirilmiş öğrenme ortamı	Uygulama boyutu	İlgi çekici etkinliklerin tasarlanamaması	M-2, M-3, M-4, M-5, M-6, D-1, D-2
	Öğretmenlerin öğrencilerle ilişkisi	Öğretmen davranışı	Etkinlikler esnasında sınıfta çok gürültü oluşması	M-2, M-4, Y-1, D-1

Tablo-5 incelendiğinde fen eğitiminde beyin temelli öğrenme yaklaşımının kullanılmasına ilişkin öğretmenler açısından olumsuz sonuçlar, tüm duylara hitap eden etkinlik veya çalışma hazırlamada zorlanma, malzeme ve materyal eksikliği nedeniyle etkinlikler için zamanı kullanamama, etkinliklerin uygulanması sırasında sınıf hakimiyetini kontrol etmede zorlanma gibi durumlar olarak ifade edilmiştir. Öğrenciler açısından olumsuz sonuçlara bakıldığında ise ilgilerini çeken etkinliklerin tasarlanmaması ve etkinlikler esnasında sınıfta çok fazla gürültünün oluşması olarak belirtildiği görülmüştür.

Sonuç ve Tartışma

Fen eğitiminde beyin temelli öğrenme yaklaşımının kullanıldığı nitel çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde, fenomenoloji, durum çalışması, örnek olay desenlerinin kullanıldığı, veri toplama aracı olarak en sık açık uçlu sorular ve görüşmelerin tercih edildiği anlaşılmaktadır. Ancak yapılan bu çalışmaların çoğunda belli bir desenin tercih edilmemesi ve ayrıntılı veri toplama yöntemlerinin kullanılmaması, fen eğitiminde yapılan beyin temelli öğrenmeye ilişkin nitel çalışmaların zayıf olduğu fikri oluşturmaktadır. Bunun yanında çalışmaların daha çok üniversite düzeyinde tercih edilmiş olduğu fark edilmektedir. Bu durum, ilköğretim ve ortaöğretimdeki nitel çalışma ihtiyacını ortaya koymaktadır. Beyin, öğrenme ve eğitim alanında çeşitli sınıf düzeyindeki araştırmalar, öğretmenlere öğrencilerin beyinlerini daha etkili uyaran ders planları hazırlamalarında rehberlik edebilir. Beyin, öğrenme ve eğitim çalışmaları, öğrencilerin öğrenme süreçlerindeki davranışlarını, algılarını ve beyin aktivitelerini anlamaya yöneliktir. Bu bilgi, öğrencilerin daha başarılı öğrenme süreçlerine sahip olmalarını sağlamak amacıyla eğitim uygulamalarının tasarlanması ve öğretmenlerin öğretme stratejilerinin geliştirilmesinde büyük öneme sahiptir (Caulfield ve ark., 2000:56; Treays, 2003:54).

Fen eğitiminde beyin temelli öğrenme yaklaşımının uygulanmasının genel sonuçları değerlendirildiğinde, bu yaklaşımın öğrenme ortamı, öğretmenlerin öğrencileriyle ilişkisi, öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve sosyal gelişimi açısından etkili olduğu fikri ortaya çıkmaktadır. Beyin temelli öğrenme yaklaşımının öğrencilerin akademik performansları ve sosyo-duygusal gelişimleri üzerindeki etkisine dair bilgi birikimini geliştirdiği bilinmektedir (Stang, 2022:67). Bu yaklaşımın fen bilimleri eğitimine bütünleştirilmesi, sadece öğrencilerin akademik başarılarını arttırmayı amaçlamakla kalmamakta, aynı zamanda sosyal ve duygusal becerilerini de geliştirebilmektedir. (Slavkin, 2004:52).

Beyin temelli öğrenme yaklaşımının olumsuz sonuçları değerlendirildiğinde, ders tasarımı ve uygulama süreci ile ilgili bulgular dikkat çekmektedir. Dubinsky'e (2010) göre öğretmenlerin tüm öğrencilerin beyin kapasitelerinin değişebileceği gibi bir anlayış kazanmaları, onların bakış açılarını etkileyerek öğrencilerinin potansiyelleri ile ilgili anlayışlarını değiştirmelerini sağlayabilmekte ve öğrenci merkezli öğretimlerini de arttırabilmektedir. Beyin temelli öğrenme, insan beyninin fonksiyon ve işleyişine odaklanarak sürecin ilerlemesini takip edebilmektedir. Öğrenmenin anlamlı olabilmesi için bireyin durum ve olayların özelliklerini algılaması, zihinde yeniden organize etmesi gereklidir. Birey, beyin yoluyla algılarını üst düzey genelleme ve soyutlama yaparak önceki öğrenmeleri üzerine organize ederek özümser ve içselleştirir. Bu durumun sonucunda zihinde yeni bir anlam gelişir (Caine ve Caine, 1991:76; Köksal, 2011:32; Ülgen, 1997:78). Gelişen bu anlam sayesinde kalıcı öğrenmenin sağlanabilir (Harden & Jones, 2022:39; Süral, 2014:44). Dolayısıyla ders tasarımında öğretmenlerin sınıf yönetimini kolaylaştıran, öğrencilerin aktif derse katılmalarına imkân tanıyan ve sınıf atmosferini dikkat alan planlamaların yapılmasının, beyin temelli yaklaşımın istenen kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmesine yönelik işleyişinde önemli olduğu açıktır.

Elde edilen bulgular, fen eğitiminde beyin temelli öğrenme yaklaşımının kullanılmasının öğrencilerin akademik başarıları, ilgi ve motivasyonları açısından önemi hakkında olumlu sonuçları ortaya koyarken, ortaya çıkan olumsuz sonuçlar, bu yaklaşımın uygulamasında yaşanabilecek zorlukları, öğretmen ve öğrenciler açısından yaşanabilecek olumsuzlukların fark edilmesini sağlamaktadır. Bunun yanında çalışma bulguları öğretmenler ve öğrenciler açısından beyin temelli öğrenme yaklaşımının nasıl daha iyi nasıl kullanılacağı konusunda bilgi ve fikirler sunmaktadır. Bu bağlamda, bu çalışma, beyin temelli öğrenme yaklaşımının fen eğitiminde daha etkili bir şekilde kullanılması ve geliştirilmesi için bir temel oluşturarak, eğitimciler, araştırmacılar ve eğitim politikalarını düzenleyenler bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Araştırmanın en önemli bulgularından biri fen eğitiminde beyin temelli öğrenme yaklaşımı ile ilgili son yıllarda yapılan çalışmaların altı makale ve üç tez ile sınırlı kalmış olmasıdır. Bu açıdan çalışma alan yazındaki boşluğu sunması açısından önemli bir katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, özellikle nitel araştırmaların sayısının artırılması ve öğrenci ve öğretmenlerin duygu, düşüncelerinin daha derinlemesine analiz edilmesi, beyin temelli öğrenme yaklaşımının fen eğitiminde nasıl daha etkili hale getirilebileceği konusunda daha fazla bilgi sunacaktır. Bunun yanında, çalışmada ortaya çıkan olumlu ve olumsuz sonuçlar, beyin temelli öğrenme yaklaşımının uygulanmasında karşılaşılan zorlukların aşılması için önerilerin geliştirilmesi ve uygulamaya yönelik stratejilerin belirlenmesi, bu alandaki çalışmaların ve uygulamaların daha başarılı olmasına katkı sağlayabilir. Bu nedenle, nitel yöntemlerle yapılan araştırmaların sayısının artması, fen eğitiminde beyin temelli öğrenme yaklaşımına ilişkin kapsamlı bir perspektif sunarak önemli faydalar sağlayacaktır. Okullarda, beyin temelli öğrenme yaklaşımını destekleyecek materyal ve malzemelerin eksikliğini gidermek için gerekli kaynakların sağlanması önemlidir. Bu sayede, öğretmenler beyin temelli öğrenme yaklaşımına yönelik, öğrencilerin tüm duyularına hitap eden ve öğrencilerin etkinliğe katılmalarını teşvik eden sınıf içi etkinlikler

planlayabilecek veya etkinlikleri daha kolay ve etkili bir şekilde uygulayabileceklerdir. Gelecekte yapılacak çalışmalarda, farklı eğitim düzeylerinde beyin temelli öğrenme yaklaşımının etkililiğini inceleyen nitel çalışmalar yapılabilir. Bu çalışmalar beyin temelli öğrenme yaklaşımın hangi düzeylerde daha etkili olduğu hakkında bilgi verebilir. Bu önerilerin uygulamada karşılaşılan zorlukların üstesinden gelmek ve yaklaşımın etkililiğini artırmak için etkili olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Alanazi, FH (2020). Brain-based learning as perceived by Saudi teachers and its effect on chemistry achievement of 7th graders. *Journal of Baltic Science Education*, 19(6):864-874. <https://doi.org/10.33225/jbse/20.19.864>
- Al-Balushi KA, Al-Balushi SM (2018). Effectiveness of brain-based learning for grade eight students' direct and postponed retention in science. *International Journal of Instruction*, 11(3):525-538. <https://doi.org/10.12973/iji.2018.11336a>.
- Aküzüm, C (2020). *Eğitimde Meta-Sentez Çalışmaları. B. Oral, & A. Çoban içinde, Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (s. 379-396). Ankara: Pegem Akademi.
- Ar M E, Ilkorucu S (2016). Fen bilgisi öğretmen adaylarının sağ ve sol beyin bölgelerine ve eğitimle olan ilişkilerine yönelik bilgilerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 3(2):675-691. <https://doi.org/10.21733/ibad.422705>
- Caine RN, Caine C (1991). *Making Connections: Teaching and The Human Brain*. Alexandria: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Caine RN, Caine G (2002). *Beyin temelli öğrenme* (Çev. Gülten Ülgen). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Caulfield J, Kidd S, Kocher T (2000). Brain-Based Instruction in Action. *Educational Leadership*, 58(3): 62-65.
- Çakmak Z, Akgün İH, Salur M (2022). Beyin temelli öğrenme ile ilgili akademik çalışmaların incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 11(4):1766-1784.
- Çelebi K, Afyon A (2011). İlköğretim fen bilgisi dersinde uygulanan beyin temelli öğrenme yaklaşımının öğrencilerin başarılarına etkisi. *Selçuk Üniversitesi: Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, (31):169-182.
- Çengelci, T (2007). Sosyal bilgiler dersinde beyin temelli öğrenmenin akademik başarıya ve öğrenmenin kalıcılığına etkisi. *İlköğretim Online*, 6(1):62-75.
- Çoruhlu TŞ, Nas SE, Keleş E (2016). Beyin Temelli Öğrenme Yaklaşımına Dayalı Web Destekli Öğretim Materyalinin Etkililiğinin Değerlendirilmesi: Işık ve Ses Ünitesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1):104-132.
- Duman, B (2015). Kuramsal Çerçeve. B. Duman içinde, *Neden Beyin Temelli Öğrenme?* (s. 25-27). Ankara: Pegem Akademi.
- Dubinsky JM(2010). Neuroscience education for prekindergarten-12 teachers. *The Journal of Neuroscience*, 30(24):8057-8060
- Ekemen, H (2017). *Beyin temelli öğrenmenin akademik başarı ve öğrenci tutumu üzerindeki etkisi: Bir meta-analiz çalışması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

- Erduran Avcı D, Yağbasan R (2010). Beyin Temelli Öğrenme Hakkında Öğrenci Görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18 (1): 1-18.
- Fenar, A (2021). *6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinin Kuantum Öğrenme Modeline Göre İşlenmesine Yönelik Bir Karma Yöntem Araştırması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Gülden, B (2022). *Fen Bilimleri Dersinde Beyin Temelli Öğrenme Modelinin İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarı ve Motivasyonel Kararlılığına Etkisi* (Yayımlanmış Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya
- Günay Ermurat, D (2013). *Öğrenme Stiller ve Beyin Temelli Öğrenme Yaklaşımının Öğrencilerin Biyoloji Dersindeki Başarı ve Tutumlara Etkisi* (Yayımlanmış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Gözüyeşil, E (2012). *Beyin temelli öğrenmenin akademik başarıya etkisi: Bir meta analiz çalışması* (Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde
- Harden V, Jones VN (2022). Applying the Principles of Brain-Based Learning in Social Work Education. *Advances in Social Work*, 22(1):145-162. <https://doi.org/10.18060/25142>
- Harman G, Çökelez A (2012). Fen bilgisi öğretmen adaylarının beyin temelli öğrenme ile ilgili bilgilerinin incelenmesi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 9(4):64-83.
- İnci, N (2014). *Beyin Temelli Öğrenme Tasarımlarının Öğrencilerin Akademik Başarı, Tutum ve Öğrenmelerinin Kalıcılığı Üzerine Etkisi* (Yayımlanmış Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- İnan C, Erkuş S (2022). Çoklu zekâ kuramına dayalı hazırlanan çalışma yapraklarının ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin matematik başarılarına ve tutumlarına etkisi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9 (30):111-154. <https://doi.org/10.29228/INESJOURNAL.54743>
- Kahraman, F (2021). *Ortaokul 7. Sınıf Hücre ve Bölünmeler Ünitesi Öğretiminde Beyin Temelli Öğrenme Yaklaşımının Etkililiğine Yönelik Bir Karma Yöntem Araştırması* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Kohar, D (2022). Measuring the Effectiveness of the Brain-Based Learning Model on the Level of Reading Comprehension Based on Exposition Reading Structures in Junior High School. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 22 (1):78-89. <http://dx.doi.org/10.12738/jestp.2022.1.0007>
- Köksal, N (2011). *Beyin temelli öğrenme. Eğitimde Yeni Yönelimler* (Ed. Ö. Demirel) içinde (111-121). Ankara: Pegem Akademi.
- MEB (2018). *Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Meral M, Dönel Akgül G (2022). *Beyin Temelli Öğrenme Yaklaşımı Konulu Yüksek Lisans Tezlerine Yönelik Bir İçerik Analizi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, (53), 48-64. DOI: 10.53444/deubefd.898688
- Odabaşı B, Celkan PY (2010). Beyin Temelli Öğrenme Yaklaşımının 12 sınıf Öğrencilerinin Başarıları Üzerine Etkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (3): 87-104.
- Özden, M (2005). *Fen Bilgisi Dersinde Beyin Temelli Öğrenmenin Akademik Başarıya Ve Hatırlama Düzeyine Etkisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmış Tez).

- Polat S, Ay O (2016). Meta-sentez: Kavramsal bir çözümleme. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi- Journal of Qualitative Research in Education*, 4(1):52-64.
- Polat Ö, Akay D, Aydın E (2021). MEB 2013 okul öncesi eğitim programının beyin temelli öğrenme yaklaşımı açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(229):419-444.
- Shabatat K, Al-Tarawneh M (2016). The impact of a teaching learning program based on a brain-based learning on the achievement of the female students of 9th grade in chemistry. *Higher Education Studies*, 6(2):162. <http://dx.doi.org/10.5539/hes.v6n2p162>
- Slavkin, M (2004). *Authentic Learning: How Learning About the Brain Can Shape the Development of Students*, Lanham, MD: Scarecrow Education.
- Soyalp, T (2022). *Beyin Temelli Öğrenme Kuramının Fen Öğretiminde 8. Sınıf Öğrencilerinin Başarı ve Tutumlarına Etkisi* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Stang, K (2022). *Brain-Based Methods and Student Achievement*. Bethel University. <https://spark.bethel.edu/etd/898>
- Sülün A, Çapanoğlu F (2022). Fen Bilgisi Öğretmenlerinin Nörofizyolojik Öğrenme Algı Düzeylerinin İncelenmesi. *Anadolu Öğretmen Dergisi*, 6(1):58-87. DOI: 10.35346/aod.1089504
- Süral, S (2014). Beyin Temelli Öğrenme Yönteminin Öğrencilerin Fen Bilimleri Dersinin Erişimine Etkisi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(4):33-42. DOI: 10.30803/adusobed.188823
- Treays, R (2003). *Beyin*, (Çev.: F. Halatçı), Ankara, Tübitak Yayınları.
- Tutar M, Kurt M, Karamustafaoglu O (2017). Fen Bilimleri Eğitimindeki Beyin Temelli Öğrenme Araştırmalarının İncelenmesi (2000-2015 Yılları Arası) . *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi* , 5 (2): 236-249.
- Ulu E, Kiraz A (2014). Science education and cognitive development in updated 2012 pre-school curriculum. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 136, 438-451. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.05.354>
- Ülgen, G (1997). *Eğitim Psikolojisi* (s. 71). İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Üçüncü, G (2017). Dördüncü Sınıf Fen Bilimleri Dersinde Beyin Temelli Öğrenme Modelinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Yayımlanmış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Üçüncü G, Sakız G, Ada S (2016). A task development process: The case of fourth grade introduction to matter unit. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, Special Issue, 155-164.
- Weed, M (2005). "Meta interpretation": A method for the interpretive synthesis of qualitative research. In Forum Qualitative Sozialforschung/Forum. *Qualitative Social Research*, 6(1):1-21. <https://doi.org/10.17169/fqs-6.1.508>
- Yaşar, MD (2017). Brain Based Learning in Science Education in Turkey: Descriptive Content and Meta Analysis Of Dissertations. *Journal of Education And Practice*, 8(9):161-168.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Yazım ve uygulama aşamasında araştırmacıların katkısı (% 50) eşit orandadır.

Çatışma Beyanı

Araştırmada herhangi mali çıkar ya da bağlantı olmadığını, çıkar çatışması yaşanmadığını ve yanlılık bulunmadığını beyan ederim.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Ek 1. Meta-sentez için seçilen çalışmalar

- M 1-** Ar, ME, Ilkorucu, S (2018). Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Sağ ve Sol Beyin Bölgelerine ve Eğitimle Olan İlişisine Yönelik Bilgilerinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 3 (2), 675-691. <https://doi.org/10.21733/ibad.422705> (DERGİPARK)
- M 2-** Harman, G, Çökelez, A (2012). Fen bilgisi öğretmen adaylarının beyin temelli öğrenme ile ilgili bilgilerinin incelenmesi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 9(4), 64-83. (SCOPUS)
- M 3-** Üçüncü, G, Sakız, G, Ada, S (2016). A Task Development Process: The Case of Fourth Grade Introduction To Matter Unit [Special issue for INTE 2016]. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, November, 155-164 (SCOPUS)
- M 4-** Üçüncü, G, Sakız, G (2019). Beyin Temelli Öğrenmenin Fen Bilimleri Dersinde Öğrencilerin Akademik Başarıları ve Başarıya Yönelik Duyguları Üzerine Etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32 (1), 345-378. <https://doi.org/10.19171/uefad.533251>. (DERGİPARK)
- M 5-** Demirhan, E, Önder, I, Beşoluk, S (2014). Brain based biology teaching: Effects on cognitive and affective features and opinions of science teacher trainees. *Journal of Turkish Science Education*, 11(3), 65-78. <https://doi.org/10.12973/tused.10119a> (SCOPUS)
- M 6-** Paliç, G, Akdeniz, AR (2012). Beyin Temelli Öğrenmeye Dayalı Web Destekli Bir Öğretim Materyalinin Tasarlanması ve Değerlendirilmesi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 6 (1) , 67-93 . (DERGİPARK)
- Y 1-** Kahraman, F (2021). Ortaokul 7. Sınıf Hücre ve Bölünmeler Ünitesi Öğretiminde Beyin Temelli Öğrenme Yaklaşımının Etkililiğine Yönelik Bir Karma Yöntem Araştırması (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van. (YÖK TEZ)
- D 1-** Günay Ermurat, D (2013). Öğrenme Stiller ve Beyin Temelli Öğrenme Yaklaşımının Öğrencilerin Biyoloji Dersindeki Başarı ve Tutumlara Etkisi (Yayımlanmış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum. (YÖK TEZ)

Türk Deniz Tarihinin Turgut Reis ve Uluç Reis Adlı Romanlara Yansıması

English Reflection of Turkish Naval History on the Novels Turgut Reis and Uluç Reis

Doç. Dr. Erol OGUR

ORCID: 0000-0002-7710-3361 ♦ Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler
Eğitimi Bölümü, Öğretim Üyesi ♦ ogur@uludag.edu.tr

Özet

Türklerde deniz kültürünün gelişmesi diğer milletlere göre daha geç olmuştur. Türklerin donanmanın önemini kavrayıp denizde de üstünlük kurma teşebbüslerinin ilk önemli hamlesi İstanbul'un fethi dönemindedir. 16. yüzyılda artık imparatorluk devrine ulaşan Osmanlı Devleti, karada olduğu kadar denizde de gücünü ve hâkimiyetini güçlü biçimde göstermiştir. Bu sebeple Türk deniz tarihinde 16. yüzyıl çok önemli bir dönemdir. Oruç, Hızır, İlyas, Turgut, Uluç Ali Reisler, Türklerin Ege ve Akdeniz'de hâkimiyetini ilan etmişlerdir. Türk romanının başlangıcından itibaren Türk tarihinin de romana konu olduğu görülür. Türk deniz tarihinden konusunu alan romanlarda genellikle bu döneme ait olaylar ve şahsiyetler anlatılmaktadır. Cevat Şakir'in, romanlarında ve hikâyelerinde mekân Akdeniz ve Ege kıyılarıdır. Ege ve Akdeniz kıyılarını çok iyi tanıyan yazar, bu mekânları tarih ve kültürüyle birlikte ele alır ve anlatır. Halikarnas Balıkcısı, bu şahsiyetlerden Turgut Reis ve Uluç Reis adlı romanlarında, tarihî roman bağlamında Türk denizcilik tarihinin bir boyutunu romana taşımıştır. Yazar, Turgut Reis ve Uluç Reis romanlarında Turgut Reis'in tarihî kişiliğine sadık kalmaya çalışmış, elindeki tarihsel bulguları eserini yaratma sürecinde kullanmaya çalışmıştır. Böylece, Turgut Reis ve Uluç Reis gibi büyük Türk denizcilerini okurun zihninde canlı bir kişilik hâlinde canlandırmaya çalışmıştır. Turgut Reis'in ve Uluç Reis'in denizcilğe başlaması ve bu alanda kazandığı kahramanlıkları; Bodrum ve çevresinin sosyal hayatı, yaşama tarzı, gelenekleri; deniz savaşlarında kullanılan savaş araç-gereçlerinin çok ayrıntılı biçimde anlatılması gibi bilgiler roman kurgusunda yer almaktadır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde denizciliğin ihmal edilmesi, özellikle Kanuni döneminden başlayan devlet işleyişindeki bozukluklara dair yorumlar da dikkat çekmektedir. Tarihî gerçeklikle büyük ölçüde örtüşen romanlarda yazarın yaratıcı muhayyilesinin etkisini gözden uzak tutmamak gerekir. Tarihî romanda yazar eserini daha etkileyici kılmak, okurun ilgisini yüksek tutabilmek için zaman zaman ana olaya bağlı küçük yan olaylar ve karakterler ortaya çıkarabilir. Ancak bunu yaparken tarihî gerçeklikten ayrılmaması en önemli husustur. Bu sebeple bu çalışmada, Cevat Şakir'in romanlarında olay kurgusunu oluştururken tarihî gerçeklere ne ölçüde bağlı kaldığı, ondan ne şekilde ayrıldığı belirlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Halikarnas Balıkcısı, tarihî roman, Uluç Reis, Turgut Reis

Extended Abstract

After the entry of the Turks into Anatolia, they also try to establish dominance in the seas. However, the creation of a naval force and the entry into naval wars with the Westerners happens during the Fatih period. II. Bayezid was the first Sultan who realized the importance of a naval strategy for the Ottoman Empire. II. Bayezid realized that this progress could only be sustained if there was a naval power that dominated the high seas. During the reign of Sultan Suleyman the Magnificent, the Turks created a tremendous naval force in the Mediterranean and experienced the most glorious period of naval history. The entry of the pirate Barbaros Hayrettin, who founded a state in Algeria, into the Ottoman service started a new era in the Mediterranean.

The novels of the Halikarnas Balıkcısı that are the subject of the study are historical novels that take their subject from Turkish naval history. Novels and stories that take their subjects from history are of great importance. Historical novels and stories should give the reader an awareness of history because interpreting history means historical consciousness in a sense.

The publication of historical novels in the West began immediately after the French Revolution. Historical novels are influential in forming of national awakening, unity, and togetherness among the people. The novelist should study the social situation of the period he is going to write about and the customs and traditions of the people well. When examining historical novels, the time of the event is considered first. Because the main element that determines the historical novel is time, first it should determine the time of the case in the novels, and it should be emphasized whether this time continues chronologically. Novels should also be evaluated in terms of social time.

The novel of Uluç Reis is the first of the author's historical novels. It is a 506-page voluminous book published in 1962. It describes the events from the birth of Uluç Ali to his death. The novel begins in June 1557. Turgut Reis's novel is the author's second novel in the field of historical novels. The first edition was published in 1966. In terms of volume, it is shorter than the Uluç Reis novel, and it is 312 pages. The historical events in this novel are the same as the previous one.

The novels contain the following events that took place in history

II. bayezid's abstention on helping Muslims in Spain

The Conquest of Rhodes and the surrounding islands

Turgut Reis and the Wars He Participated in

Preveze Victory

Rüstem Pasha's grand viziership and political games in the palace

Uluç Ali (Sword Ali)

The conquest of Tunisia

The Crusader navy's Capture of Tunisia

Conquest of the twelve islands

Charlemagne's Expedition to Algeria

The conquest of Cerbe

The Siege of Malta and the Martyrdom of Turgut Reis

II. Selim's accession to the throne and the conquest of Cyprus

The Battle of Inebahti (Lepanto)

Uluç Ali Reis Captain-i Derya

The Conquest of Tunisia

In a historical novel, the author may reveal small side events and characters related to the main event from time to time in order to make his work more impressive and to keep the reader's interest high. However, it is the most important thing to keep from historical reality while doing this. The Fisherman of Halicarnassus Turgut Reis and Uluç Reis tried to stay true to the historical personality of Turgut Reis in his novels. He tried to use the historical findings he had in creating his work. Thus, he tried to portray the great Turkish sailors such as Turgut Reis and Uluç Reis as a living personality in the reader's mind.

The initiation of Turgut Reis and Uluç Reis into seafaring and the heroics they gained in this field are described in detail in the novels. Bodrum's social life, lifestyle, traditions and surroundings; 16. Insights into the state politics of the century, The development of the struggle between the West and the Ottomans depending on the political Decibels of Europe, That piracy and pirates had a huge share in the development of Ottoman maritime; Information such as a very detailed description of the naval battles between the Ottoman Empire and the European crusader alliance and the combat Decoys used in these wars are included in the novels.

Halikarnas Balıkçısı also refers to the neglect of seafaring during the Ottoman Empire. In particular, his comments on the disorders in the functioning of the state starting from the Kanuni Sultan Süleyman period are noteworthy. While the author gives the life story of these two heroes of our maritime history, on the other hand, he is in a state of questioning related to a period of the Ottoman Empire.

In the novels, the heroes commemorated with the victories they achieved in our maritime history have their lives from birth to death. The author has fictionalized the epic lives of these sailors, who are not as well-known in our Turkish naval history as Barbaros, but who had a significant share in the development of Turkish shipping and the establishment of dominance of the Ottoman Empire in the Mediterranean and Africa. Thus, he also aimed to create a history consciousness in the reader.

Turgut Reis's novel also describes the lifestyle of Bodrum and its surroundings based on centuries shaped by the sea. In the novels, the development of the heroes from childhood, the lifestyle-related to seafaring are presented to the reader. In particular, he combines what is known about the life of Turgut Reis with the power of fiction as a writer who knows the region where he was born and lived well. The birth of Turgutca and the naming ceremony show that the author knows the way of living very well based on tradition.

Although the Halikarnas Balıkcısı wrote these novels based on historical reality. Even so, it is essential to approach the text knowing that this is not a date. It will be the correct way to read novels with this way of looking and a critical approach.

Keywords: Halikarnas Balıkcısı, historical novel, Uluç Reis, Turgut Reis

Giriş

Türklerin Anadolu'ya girişinden sonra denizlerde de hâkimiyet kurmaya çalıştıkları görülür. Ancak bir donanma gücünün oluşturulması ve Batılılarla deniz savaşlarına girilmesi Fatih döneminde olur. Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'un fethinden sonra Akdeniz'in doğusunda hâkimiyet sağlamak için bu denize giden yol üzerindeki adaları önce hâkimiyeti altına almaya sonra da topraklarına katmaya çalışır. Bu suretle yabancılara sığınacak yer bırakmayarak Türk sahillerine yapılacak korsanlık hareketlerini önlerken diğer taraftan da bölgedeki ticareti ele geçirmektedir. Ege Denizindeki adalar Venedik, Ceneviz ve Bizans'a aittir. Fatih, Ege'de ilerlerken iki istikamet tayin eder. Birincisi, yol üzerindeki adalardan bir kısmını ele geçirerek İtalya'ya ulaşmak. İkinci yol da Anadolu sahilleri yakınından giderek bunları haraca bağlayarak ya da ilhak ederek Rodos'a kadar ulaşmak. Bu sebeple Fatih, 1456'dan 1479'a kadar sürekli olarak Hristiyan Avrupa'nın donanmalarıyla mücadele halindedir (Arı, 2007:266-267).

Osmanlı Devleti için bir deniz stratejisinin önemini açıkça idrak eden ilk Sultan II. Bayezid olmuştur. Bayezid, açık denizlere hâkim bir deniz gücü olmadıkça bu ilerlemenin sürdürülemeyeceğini kavramıştır. Bunun için ilk büyük hedef Kıbrıs adasıdır. Kardeşi Cem'in rehin tutulması Bayezid'i siyasi olarak elini kolunu bağlar. Nitekim ondan kurtulur kurtulmaz deniz faaliyetlerini de hızlandırır. Devrin en büyük denizcisi ve korsan Kemal Reis'i 1495'te devlet hizmetine alır. Venedik'e karşı yürüttüğü deniz siyaseti, aynı zamanda İspanya'yı da İtalya-Malta hattının batısında sınırlandırmayı hedefler.

Kanuni Sultan Süleyman döneminde Türkler Akdeniz'de büyük bir donanma gücü meydana getirmiş, deniz tarihinin en şanlı dönemini yaşamıştır. Cezayir'de bir devlet kuran korsan Barbaros Hayrettin'in Osmanlı hizmetine girmesi Akdeniz'de yeni bir dönemi başlatır. 1538 Preveze Zaferi'nden sonra artık Osmanlı gerçek bir deniz gücüdür. Bu dönemde Osmanlı deniz üsleri şunlardır:

- İstanbul'da Kasımpaşa'daki büyük donanma
- Gelibolu donanması
- Arnavutluk'ta Avlonya'da, Adriyatik Denizi'ndeki donanma ve korsanlar,
- Mısır ve Suriye'yi koruyan İskenderiye donanması
- Hint Okyanusu'nda faaliyet gösteren Kızıldeniz'deki Süveyş donanması
- Batı Akdeniz'de Tunus, Cezayir ve Trablusgarb Beylerbeyliklerine bağlı korsan donanmaları.

1571 İnebahtı (Lepanto) mağlubiyetine kadar Akdeniz'de Osmanlı filoları bir taraftan sahilleri muhafaza için devriye gezecek, diğer taraftan da düşmanlarına korku salacaktır. İnebahtı Deniz Muharebesi'ndeki muazzam kayıplara rağmen ertesi yıl Osmanlı donanmasının yeniden inşa edilerek Akdeniz'e açılması Haçlı ittifakının planlarını altüst eder. 1573'te Osmanlı diplomasisi Venedik'i ittifaktan ayırmayı başarır. 1574'te ise Tunus İspanyollardan geri alınır. Osmanlı hâkimiyeti Kuzey Afrika'da Fas kıyılarına kadar uzanır (Arı, 2007:268-269).

Halikarnas Balıkcısı'nın incelemeye konu olan romanları konusunu Türk deniz tarihinden alan tarihî romanlardır. Edebî eserler, geçmişte yaşananları öğrenmede ve özümsemede, tarihî kaynaklardan daha etkilidir. Sanatçı, tarihten aldığı bir olaydan hareketle kurmaca bir metin meydana getirme sürecinde elde ettiği bulguları kaleme alırken tarihçiden farklı davranır. Tarihî gerçeği, aldığı kültür,

dünya görüşü, bilgi birikimi ve sanat gücüne bağlı olarak tekrar kurgular. Bu açıdan bakıldığında, konularını tarihten alan roman ve hikâyelerin önemi büyüktür. Tarihî roman ve hikâyeler, okuyucuya tarih bilinci vermelidir; çünkü tarihi yorumlamak bir anlamda tarih bilinci demektir (Ogur, 2011:93).

Geçmişteki günlük yaşantıların tasvirini yaparak tarihsel figürleri daha canlı kılan tarihsel roman, değer aktarımı ve ulusal bir tarih bilincinin yaratımında okul dışı tarih öğretimi için etkili bir eğitim/öğretim aracı olabilir. Bireylerin eleştirel düşünce becerilerini sekteye uğratmayacak, kaba ideolojik yaklaşımların dışında bir söylemle tarihsel gerçeklere atıfta bulunacak, onların zihinsel ve özellikle de duygusal gelişimlerine katkı sağlayabilecek tarihsel romanlar, eğitim açısından önemli bir değere sahiptir (Şimşek, 2006:75).

Yöntem

Yöntem nitel araştırma, gözlem görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanır. Başka bir deyişle nitel araştırma, kuram oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı bulundukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır.

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 140).

Çalışmada, Cumhuriyet dönemi roman yazarı Halikarnas Balıkcısı'nın tarihî romanları Uluç Reis ve Turgut Reis romanları Türk denizcilik tarihi bağlamında incelenecektir.

Bulgular

Tarihî Roman

Tarihî romanların batıda yayınlanması, Fransız ihtilâlinin hemen ardından başlar. İlk örneğini Avrupa'da Sır Walter Scott ile veren bu tür yine bu yazarın başarısı sayesinde bütün Avrupa'da bir tutku haline gelmiştir. O yılların moda akımı olan romantizmin kaynak olarak sanatkârlara tarihin kapılarını açmış olması, dolayısıyla tarihî romanın benimsenmesine ve yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Walter Scott'un bütün dünyaya özellikle romantiklere tesir eden tarihî romanları bizde de örnek alınmıştır (Argunşah, 1990). Arka arkaya yazılan tarihî romanlar, halkta millî uyanışın, birlik ve beraberliğin oluşumunda etkili olur. Tarihî roman hakkında çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

“Yazarı tarafından gözlemlenememiş bir devri tarihî hakikatlere sadık kalarak anlatan romanlara tarihî roman adı verilir.”

“Tarihi sadece bir çerçeve olarak alan fakat bu çerçeve içinde yazarın icat ettiği kahramanları yaşatan bir eser tarihî roman sayılabilir. “Eğer yazar gözlemleyemediği bir zamanı konu olarak seçerse eseri tarihî romandır.”

“İşlenen vak”anın hâlde devam etmesi yerine başlangıç ve sonucu gözlenebilen zamandan öteye dayanmasıdır.”

“Yazarın yaşamadığı veya kendi çocukluk döneminin arkasında kalan devir gözlemleyemediği / şahidi olmadığı dönem diye çizdiği sınır, bir bakıma yazarın doğmadan önceki yılları olarak da algılanabilir.

Buna göre bir yazar, romanına konu olarak doğmadan önceki yılları (yazarın yaşamadığı yılları) seçerse o eser zaman bakımından tarihî roman sayılabilir.” (Topdemir, 2012:292).

Kurmaca ve gerçeklik kavramlarının kesişim noktasında bir tür olan roman, tarihsel ya da tarihî roman hüviyeti kazandığında durum biraz daha tartışmalı bir hâl almaktadır. Edebiyatın gerçek yaşamla olan organik bağı tüm türlere olduğu gibi romana da sirayet etmiştir. Hatta tüm edebî türler içerisinde romanın diğerlerine oranla gerçeklik kavramına daha çok yaslanması gerekmektedir. Tarihsel romanlarda bu organik bağ daha da güçlüdür. Çünkü yazar tarihsel bir gerçeği, olayı ya da kişiyi anlatma taahhüdünü en başından okura vermektedir. Ancak ne olursa olsun yazar bir tarihçi değildir. Okurun da niyeti bir tarih kitabı okumak değildir. Bu anlaşma sağlandığına göre yazar tarihsel bir gerçekliğe dayandığı eserini kendi hayal gücüyle ve yaratım elemanlarıyla donatarak okura sunacaktır. (Argunşah, 2007:411).

Tarihî roman konusundaki asıl tartışma gerçek ve kurmaca arasında kurulan oranla ilgilidir. Yazarın bir tarihçi gibi olayları kronojik olarak hiç atlamadan vermesi didaktik ve kuru bir anlatıma neden olacaktır. Yazar daha ziyade tarihsel olaylar ve tarihî kişilerle kurduğu fona kendi hayal gücünün ürettiği olayları ve kişileri de ekleyerek okura daha canlı ve çekici gelecek bir dünyanın peşinde koşmaktadır.

Yazar da elbette bu dünyayı kurarken tıpkı tarihçi gibi belgelerden yararlanabilir ancak bu belgeleri kullanırken kişisel yorumlarına başvurabilir, nesnellikten uzaklaşabilir. Bu durum bir yaratım eylemi gerçekleştiren yazar için bir haktır. Bu tavır yazarın özgürlük alanını oluşturur. Tarihî romanın amacı okura tarihi öğretmek değildir. Tarihî romancı tarihsel gerçeklerden hareketle okura yeni bir dünya aralamaya çalışır. Yazar için öncelikli amaç öğreticilik değil, estetik kaygılardır.

Tarihî romanlar incelenirken ilk olarak romandaki olay zamanı ele alınır. Çünkü tarihî romanı belirleyen temel öge zamandır. Önce romanlardaki vaka zamanını belirleyip bu zamanın kronolojik bir şekilde devam edip etmediği hususu üzerinde durmak gerekir. Zamanın başka bir ögesi olan kozmik zamanı incelerken; yıl, mevsim, ay, hafta, gün, gece vb. ögelerin kullanım biçimi ortaya konulur.

Romanları sosyal zaman açısından değerlendirirken ele alınması gereken hususlar şöyledir: Sosyal zaman olarak; yaşam şekli, inançlar, gelenek ve görenekler, düğünler, eğlence şekilleri, alışkanlıklar, yeme içme kültürü, giyim tarzı, yarışmalar, törenler, unvan ve ad verme gibi sosyal yaşamın öğeleri ele alınır.

Tarihî romanlar zaman kavramının daha çok ön plâna çıktığı roman türüdür. Bir tarihî olayı zaman unsurundan ayrı değerlendirmek mümkün değildir. Tarihî roman yazılmakla, bizzat zamana değer verildiği ortaya konmuş oluyor. Araştırma ve tecrübelerle edinilen bilgilere dayanarak yazılan tarihî, biyografik ve otobiyografik romanlarda sunulan gerçeklikler bile, yazar tarafından ve onun zihninden, kültüründen, bakış açısından, sınırlı bilgi birikiminden hareket eden ve kişiden kişiye değişebilen gerçeklikler hâlinde karşımıza çıkar. Zira yazar, kaleme almayı düşündüğü eserinin tarih, biyografi, otobiyografi olmaması için eserini roman formunda yazmak ve gerçeklere uyup uymadığı konusunda kesin bilgisi olmayan konular dahil olmak üzere birçok noktada hayaline, kurgulamaya başvurmak zorundadır. Aksi takdirde eser, roman olmaktan ziyade tarih, biyografi veya otobiyografi olurdu (Cıkla, 2002:121).

Turgut Reis ve Uluç Ali Reis Romanlarında Zaman

Romanlara Konu Olan Tarihi Olaylar

Uluç Reis romanı, yazarın tarihî romanlarının ilkidir. 1962 yılında yayımlanmış, 506 sayfalık hacimli bir kitaptır. Uluç Ali'nin doğumundan ölümüne kadarki olayları anlatmaktadır. Roman 1557 yılının haziran ayında başlar. Turgut Reis romanı, yazarın tarihi roman sahasındaki ikinci romanıdır. İlk baskısı 1966 yılındadır. Hacim bakımından Uluç Reis romanına göre daha kısa, 312 sayfadır. Bu romandaki tarihî olaylar, öncekiyle aynıdır. Yazar, Turgut Reis'in denize ve denizciliğe merak salmasını ve onu iyi bir denizci yapan özellikleri mekân ve tarih bağlamında okuyucuya göstermektedir.

Romanlarda, tarihte gerçekleşen şu olaylar yer almaktadır:

II. Bayezid'in İspanya'daki Müslümanlara yardım konusunda çekimser kalması

II. Bayezid'in tahta geçtikten sonra kabul ettiği elçiler arasında Endülüs müslümanlarını temsilen Gırnata Prensi de vardır. Kral Ferdinand tarafından baskı altında tutulan İspanya'daki Müslümanların kurtarılması için sultana etkili ve dokunaklı bir dille yazılmış Arapça bir kaside, bir mersiye sunulmuştur. Bayezid, buna karşılık Kemal Reis kumandasında bir Osmanlı donanmasını İspanya kıyılarını tahrip etmek için bir donanma gönderilmesini emretmiştir (Hammer, 1966: 212). Cem olayından dolayı, Sultan Bayezid, Batılılarla anlaşma yoluna gitmek zorunda kalmıştır. Bunun için de vezirleri Gedik Ahmet Paşa ve Mesih Paşa'yı görevlendirmiştir. Papanın üç kişilik elçisi ile yapılan anlaşma ile karada ve denizde barış, iki taraf için ticaret serbestliği, esirlerin karşılıklı olarak değiştirilmesi gibi kararlar alınmıştır (Hammer, 1966:201).

Rodos ve çevresindeki adaların fethedilmesi:

Romanlarda Kanuni Sultan Süleyman zamanındaki Rodos'un ve etrafındaki adaların fethi hatıralar ve göndermelerle dile getirilir. Rodos, Fatih Sultan Mehmet zamanında da kuşatılmış ancak fethedilememiştir. Kanuni hem bu girişimi tamama erdirmek hem de İstanbul ile Mısır arasında bir ulaştırma noktası kurarak Suriye'ye ulaşmayı kolaylaştırarak ticaretin gelişmesini sağlamak, hacıların güvenliğini sağlamak gibi amaçlarla 18 Haziran 1522'de İstanbul'dan donanmanın çıkışıyla başlayan fetih, 1 Ocak 1523'te Rodos'un teslim alınmasıyla sonuçlanır (Hammer, 1966:297-301).

Turgut Reis ve Katıldığı Savaşlar:

Turgut Reis 1485 yılında Menteşe (Muğla) sancağının bir köyünde bir çobanın oğlu olarak doğmuştur (Öztuna, 2004:173). Turgut Reis korsanlık yaparken Korsika'nın fethinde Andrea Dorya'ya yenilerek esir alınmış, Barbaros'un tehditleri karşısında serbest bırakılmıştır. Bundan sonra hep Barbaros'un yanında olmuştur. Tunus ve Trablus arasındaki Mehdiye'yi alarak buraya yerleşir. 1550 yılında Şarlıken'in ordusu Mehdiye'yi alır. Turgut Reis Cerbe adasına çekilmek zorunda kalır. Ancak burada da kendisine saldıran düşman donanmasını şaşırtarak yenilgiye uğratar (Hammer, 1966: 44-52). Osmanlı Devleti'yle Venedik arasındaki barışı yaptığı saldırılarla bozduğu gerekçesiyle İstanbul'a çağrılır. Fakat ne olacağını bildiğinden Fas'a çekilir. Malta şövalyelerine karşı Turgut Reis'in yardımına ihtiyaç duyan Kanuni, kendisine Trablus'u fethederse buranın idaresini kendisine vereceğini söyleyerek onu affeder. Sinan Paşa'nın yardımıyla Trablus'u fetheder (Önal, 1967: 175). Rüstem Paşa'nın entrikalarıyla Trablus Valisi olamayan Turgut Reis, padişaha bağlılığını sunarak kendisine Trablus Beylerbeyi unvanı verilir. Cerbe, Andre Dorya kumandasındaki haclı donanması tarafından 1560'ta kuşatılır. Turgut Reis önce Trablus'a çekilir. Piyale Paşa kumandasındaki Osmanlı donanmasının yardımıyla 31 Temmuz 1560'da Cerbe

yeniden Osmanlı'ya bağlanır. Turgut Reis'in son seferi Malta seferidir. Kaptan-ı derya Piyale Paşa kumandasındaki Osmanlı donanması Vezir Mustafa Paşa kumandasındaki ordu ile Malta'ya gelir. 1565 yılının Mayıs'ında Malta'yı kuşatırlar. Kanuni'nin mutlaka Turgut Reis'in beklenmesi ve onun önerilerinin dikkate alınması önerisine rağmen, Mustafa Paşa, Turgut Reis gelmeden fethe girişir. Bu savaş sırasında bir güllenin parçaladığı taşlardan birisi Turgut Reis'in başına isabet etmesiyle, Turgut Reis 16 Haziran 1565'te şehit olur.

Turgut Reis'in hayatı, Cerbe savaşı, Kanuni'nin çağırdığında İstanbul'a gidişi, İspanya'nın Peştiye hisarını kuşatıp buradaki ganimeti elde edip hisardaki yedi bin kadar esir Müslümanı kurtarması ve Kanuni tarafından Cezayir Beylerbeyliği verilmesi Kâtip Çelebi'nin *Tuhfetü'l-Kibâr Fi-Esfâri'l Bihâr* adlı eserinde anlatılmaktadır ((Katip Çelebi, 1973: 98-102).

Barbaros Hayrettin Paşa:

Romanlardaki olaylarda adı en çok zikredilen, Turgut Reis ve Uluç Reis'in korsanlıktan büyük denizci olmaları yolunda yardım ve tecrübelerinden yararlandıkları şahsiyet Barbaros olmuştur. Hızır Reis, kardeşleri İlyas ve Oruç Reislerle birlikte korsanlık etmiş, önce Mısır sultanının daha sonra da Osmanlı sultanı Yavuz Sultan Selim'in yardımını almışlardır (Öztuna, 1948: 51-52). İlyas ve Oruç Reislerin şehadetinden sonra Hızır Reis, Kanuni zamanında İstanbul'a davet edilerek kendisine kaptan-ı deryalık unvanı ve makamı verilmiştir. Barbaros, kaptan-ı deryalık görevi boyunca padişahın en yakın müşaviri olmuştur. Fikirlerini kendisiyle paylaşan padişahın da desteğiyle, donanmayı kara ordusu kadar kuvvetli ve üstün bir duruma getirmek için her imkânı vermiştir (Öztuna, 1989: 59-60).

Preveze Zaferi

Turgut Reis, Preveze Deniz Savaşlarında (1538) çeşitli yararlılıklar gösterir. Bu zafer Osmanlı'nın Akdeniz'deki hâkimiyetinin en üst noktası olarak tarihe geçecektir. Halikarnas Balıkçısı, bu deniz zaferini en ince ayrıntısına kadar, bir film şeridi gibi, denizcilik terimlerini de kullanarak, sanki savaşların ortasında yer almış gibi anlatılır.

Rüstem Paşa'nın sadrazamlığı ve sarayda politik oyunlar

Sokollu'nun Rumeli Beylerbeyliğine tayininde sonra Rüstem Paşa sadrazam olur. Denizi hiç bilmemesi, denizcilikle alakası olmamasına, rüşvetçi birisi olmasına rağmen, kaptan-ı deryalığa kardeşi Sinan Paşa'yı getirir. Yazar, Rüstem Paşa ve kardeşi Sinan Paşa'yı olumsuz özellikleriyle anlatır (Halikarnas Balıkçısı, 1983: 396-398). Bu anlatımlarda sarayda yetişen ve alaylı paşalar arasındaki çekişmelere dikkat çekilir.

Rüstem Paşa ve Sinan Paşa, Türk korsan reislerinin başarılarını kıskanmakta ve onların kendi makamlarını ele geçirmesinden korkmaktadırlar. Bunun için de reisler İstanbul'a çağrılır ve onlara çeşitli devlet görevleri ile payeler verilir. Rüstem Paşa, Turgut Reis'i kendi makamı için bir tehlike olarak gördüğünden onu öldürmek veya gözden düşürmek için hiçbir fırsatı kaçırmaz.

1551'de Şarlken, Fransa kralı II. Henry'ye savaş açar. Fransa kralı da Kanuni'den yardım ister. Bunun üzerine Uluç Ali ve Turgut Reisler İtalya kıyılarını basarak birçok yerleri zapt eder ve esirleri kurtarırlar. Bu başarılardan memnun olan Kanuni, Turgut Reis'i Cezayir Beylerbeyi ve kaptan-ı derya olarak tayin eder. Ancak Rüstem Paşa, iktidarını tehlikede bularak, Kanuni'ye, Turgut Reis'in bir taşralı olduğunu söyleyerek, belki de padişaha karşı bilmeden bir kusur işlerim düşüncesiyle saraydan uzak durmak istediği yalanını söyleyerek, Sultan'ı bu kararından vazgeçirir.

Uluç Ali (Kılıç Ali):

Uluç Ali Reis hakkında romanda anlatılanlarla tarih kaynaklarında verilen bilgiler arasında farklılık vardır.¹ A'dan Z'ye Tarih Ansiklopedisindeki bilgilere göre Uluç Ali, 1500 yılında İtalya'da Kalabriya'nın bir köyünde yoksul bir balıkçının oğlu olarak dünyaya gelir. İlk gençlik döneminde rivayete göre papaz olmak üzere Napoli'ye giderken Berberi korsanlarından Ali Ahmet Reis tarafından tutsak alınmıştır. Uzun süre kadirgallarda forsalık yapar. Daha sonra Müslüman olarak özgürlüğünü kazanır ve Ali adını alır. Korsanlık yapmaya başlayarak Arap olmayan korsanlara verilen "Uluç" namı ile de anılmaya başlanır. 1548'de Turgut Reis ile tanışır ve bundan sonra Turgut Reis'in ölümüne kadar onun yakınından ayrılmayarak Akdeniz sularında korsanlık eder (1984:610).

Romanda, yazar onu Müslüman bir anne ve babanın oğlu olarak 1510 yılında dünyaya geldiğini gösterecek şekilde kurgulamış, tarihî gerçekliği roman bağlamında değiştirme yoluna gitmiştir. Ancak romanın ilerleyen bölümlerinde verilen tarihler ile Uluç Ali'nin yaşının hesaplanmasında hem yazarın verdiği doğum tarihi hem de tarih kaynaklarının verdikleri doğum tarihi arasında da bir tutarsızlık dikkati çeker. Yazar, Uluç Ali Reis'in Kılıç Ali Paşa olarak kaptan-ı derya olduktan yedi ay sonra yeni donanma inşa edildiği ve altmış sekiz yaşında olduğu bilgisini verir (Halikarnas Balıkçısı, 1988). Uluç Ali, 1587 yılında vefat etmiştir. Vefat ettiğinde 84 yaşında olması gerekir. Yazarın romanında verdiği bu bilgiye göre, Kılıç Ali Paşa 1503 yılında doğmuş olmalıdır. Bu tarih, kaynaklarda verilen doğum tarihinden farklılık göstermektedir. Bunun dışında, Uluç Ali hakkında anlatılanlar tarihî gerçeklik arasında uyum mevcuttur.

Tunus'un fethi

Barbaros, 1534 ilkbaharında büyük bir donanmayla İstanbul'dan yola çıkarak Akdeniz'e açılır. Şariken, Osmanlıları Akdeniz'den ve Batı Afrika'dan atmak için büyük bir donanma hazırlatmaktadır. Osmanlılarla ittifak yapan Fransa kralı Fransuva, Barbaros'tan Cenova'ya saldırmasını isteyerek kendisinin de karadan saldıracağını vaat eder. Cenova'nın zaptı ile İtalya'nın boyun eğmesi ve İspanyollara yardım eden Cenevizlilerin saf dışı bırakılması ile Şariken'in Kuzey Afrika'ya saldırısı engellenecektir. Turgut Reis ve Uluç Ali de Messina Boğazında Barbaros'la buluşmak için Cezayir'den yola çıkarlar. Fransuva'nın karadan saldırmaktan vazgeçmesi üzerine sinirlenen Barbaros da İspanyollara yardım eden Tunus emirini yakalamak ve Tunus'u fethetmek için gemileriyle Cezayir'e gider.

Barbaros Tunus'a doğru yola çıkınca ilkönce Bizerta'yı ardından da Halkulvad'ı (La Gouletta) ve ardından da Tunus şehrini ele geçirir. İç kısımlara kaçan Tunus hâkimi Hasan'ı yakalamak amacıyla Tunus'un içlerine doğru gidilir. Topları çekecek hayvan bulamayan Barbaros, top kundaklarını söktürür, bunların üzerine seren direklerini bağlayarak bunların yelkenlerini açtırır ve böylece topları karadan yürütür. Top taşınmasında yelken kullanılması tarihte ilk kez görülen bir olaydır. ((Halikarnas Balıkçısı, 1988:333-334)

¹ Radovan Samarcic, Uluç Reis'in doğumu hakkında şu bilgiyi verir: "Turgut Reis'in yanında yetişmiş bu ünlü korsan, 1500'de Güney İtalya'da, Kalabriya'nın bir köyünde yoksul bir balıkçının oğlu olarak dünyaya gelmişti. Daha sonra henüz yeni yetmelik döneminde Berberi korsanları tarafından kaçırılmış, önce küreğine zincirli bir kürek mahkûmuyken, sonra İslâm'ı kabul ederek özgürlüğüne kavuşmuştu." Radovan Samarcic, Dünyayı Avuçlarında Tutan Adam Sokollu Mehmed Paşa, Çev. Meral Gaspıralı, Sabah Kitapları, İstanbul, 1997, s. 245.

Haçlı donanmasının Tunus'u alması

Afrika kıyılarına sefere çıkacak Andrea Dorya komutasındaki İspanyol donanması Şarlıken için 1535'te Barcelona limanında gösterişli bir tören yaparak 30 Mayıs 1535'te limandan ayrılır. Dorya, ilk önce Halkulvad limanına gelir. Asıl hedefi Cezayir olmakla birlikte, İtalya'yı tehdit eden ve Barbaros tarafından zaptedilmiş olan Tunus'u almayı kararlaştırır. Barbaros, Tunus istihkamlarını güçlendirmiş, Cezayir'e saldırmaya gelen haçlı donanmasının gücünü burada harcaması için gereken tedbirleri almıştır. Ancak güçlü düşman karşısında savaşıarak Tunus'a geri çekilmek zorunda kalırlar. Eski Tunus hâkimi Mevlay Hasan, Tunus kalesindeki yerlilere birtakım vaatlerde bulunarak onları Barbaros'un aleyhine kışkırtır. Tunus'a çekilen Barbaros ve çevresindekilere kapılar açılmayınca, savaşa savaşa Cezayir'e gelirler. Buradaki reislerin emrindeki gemilere binerek Cezayir'den ayrılırlar. Şarlıken de donanmayla birlikte Tunus'a gelmiştir. İspanyollar büyük katliam yaparlar. Artık Tunus'tan bir adım öteye gitme mecali kalmayan İspanyol donanması da geri dönmek için yola çıkar.

On iki adaların fethi

Barbaros 1536'da İstanbul'dan Akdeniz'e açılır. Donanma İstanbul'a dönmesine ve kış gelmesine rağmen Barbaros o kışı denizde geçirir. Turgut Reis, Uluç Reis ve yanındaki diğer korsan reisleriyle birlikte On İki Adaları olarak (1537) Venediklileri Adalar Denizinden atmış olur.

Preveze Zaferi

Papa Üçüncü Pol, Cenova, Portekiz, Malta, İspanya ve Venediklilerden oluşan bir donanma toplanması için harekete geçer. Andrea Dorya komutasındaki altı yüz teknelik düşman donanmasına karşılık, Barbaros'un emrindeki Türk donanması ise yüz yirmi parçadan ibarettir. İki donanma Preveze'de karşılaşır. Filoya Barbaros kumanda ederken korsan gemilerinden oluşan yedek kuvvetin başında da Turgut Reis vardır. 1538 yılının eylülünde Preveze Savaşı başlar. Ancak birdenbire çıkan sert güney rüzgârı düşmanın büyük kadirgalarına büyük bir manevra imkânı verir. Türk gemileri ise durgun havalarda küreklerle hızlı manevra yaparak düşmanı gafil avlamaktadırlar. Barbaros, *"Kul gayret etsin, Tanrı da yardım eder."* Ayetini kâğıda yazdırarak kendi gemisinin iki yanına astırır. Rüzgâr birden kesilir ve şartlar tekrar Türklerin lehine döner. Barbaros'un, Turgut Reis'in ve Uluç Ali'nin emrindeki gemilerin düşmanı şaşırtan bir hızla ve şiddetteki hücumları karşısında düşman donanması çok büyük kayıplar verir. Düşman, bu savaşta 110 parça gemisiyle birlikte Akdeniz'deki hâkimiyetini de kaybetmiştir. ((Halikarnas Balıkcısı, 1988:359)

Şarlıken'in Cezayir Seferi

Şarlıken, 10 Ekim 1541'de, Akdeniz korsanlarının Akdeniz'deki egemenliğine son vermek için büyük bir donanma hazırlayarak Cezayir üzerine yürür. Kasım'ın ilk günü Cezayir önlerine ulaşır. Düşmana karşı Cezayir'i Barbaros'un oğlu Hasan Reis'in kumandasındakiler savunmaktadır. Barbaros orada olmadığı gibi Turgut Reis de esirdir. Uluç Ali, Seydi Ali Reis ve birkaç reis daha savunmayı idare etmektedirler. Kasımın 25. günü çıkan şiddetli fırtına ve yağmur, karadaki askerlerle deniz kuvvetleri ve gemiler arasındaki irtibatı keser. Türk güçlerinin de saldırısı karşısında düşman büyük kayıplar vererek geri çekilmeye çalışır. Hava şartlarının olumsuzluğu da buna eklenince düşman donanması 120 gemi kaybeder.

Cerbe'nin fethi

İspanyolların “Gelves”, yerlilerin “Cerbah” ve Türklerin de “Cerbe” adını verdikleri, Malta'nın güney batısındaki Gabes körfezinde yer almakta olan bu Kuzey Afrika'nın en büyük adası Tunus kıyılarından dar bir boğazla ayrılır. Adanın İspanya'ya bağımlılığı 1540 yılına kadar sürer. Daha sonra Turgut Reis Trablusgarp beylerbeyi olunca Cerbe adasının şeyhi ona senelik bir vergi ödemek zorunda kalmıştır. İspanyollar 1580'de tekrar Cerbe'ye gelirler. Haçlı donanması 2 Mart'ta Cerbe'ye ulaşmasına rağmen kötü hava şartları yüzünden ancak beş gün sonra karaya asker çıkarabilmişlerdir. 1554'te donanmanın başına Piyale Paşa getirilir. Piyale Paşa komutasındaki Türk donanması İstanbul'dan 4 Nisan'da hareket etmiş 1 Mayıs'ta Trablusgarp'a gitmek üzere demir almasına rağmen fırtına donanmayı Gozo adasına doğru sürükleyince 6 Mayıs'ta adanın yakınlarına gelir. 27 Temmuz gecesi yapılan çarpışma sonucu kale teslim alınır (Önalp, 2001). Piyale Paşa, Turgut ve Uluç Ali Reislerle birleşerek Akdeniz'de İspanyollara karşı büyük başarılar kazanır. 1560 yılında İspanyol donanması, Trablusgarp'ı ele geçirerek Türkleri Akdeniz'den silmek ister. İstanbul'dan yardım isteyen Türklere Piyale Paşa kumandasında bir filo yola çıkar. Trablus'a gelen haçlı filosunda çıkan hastalık büyük kayıplara sebep olunca donanma Cerbe Adası'na çekilir. Gelen Türk donanmasını görünce kaçmaya çalışırlar ancak büyük bölümü ya yok edilir ya da esir alınır. Böylece İspanyolların bu macerası da hüsrarla sona erer. Bundan sonra Türkler Cerbe Adası'nı işgal etmeye girişirler. Uzun bir kuşatma ve mücadeleden sonra 1560'ta ada ele geçirilir.

Malta Kuşatması ve Turgut Reis'in şehadeti

Malta'da üslenen korsanlar Osmanlı Devleti'ni ve Müslümanları taciz etmeye başlayınca, 1565'te Piyale Paşa kumandasındaki deniz filosu ile Mustafa Paşa kumandasındaki kara ordusu Malta'yı kuşatır. Kanuni, Turgut Reis'in fikrini almadan bir teşebbüse geçilmemesi şeklindeki ikazına rağmen, Mustafa Paşa'nın kıskançlığı yüzünden savaş kararlaştırıldan önce başlar. Çetin mücadeleye rağmen kale alınamaz. Turgut Reis ve Mustafa Paşa, bir istihkam yapılması için savaş alanında gezerken atılan bir topun parçaladığı taşlar Turgut Reis'in başına isabet eder. Yaralanan reis, dört gün yattıktan sonra 1565 yılında 82 yaşında şehit olur.

II. Selim'in tahta geçmesi ve Kıbrıs'ın fethi

Kanuni, Zigetvar Seferinde ölmüş, oğlu II. Selim 1566 yılının 24 Eylül'ünde hükümdarlığını ilan etmiştir. Osmanlılar, Vezir Lala Mustafa Paşa'nın kumanda ettiği ve Piyale Paşa'nın deniz gücünün başında bulunduğu Osmanlı askeri 1570 Mart'ında Venedik hâkimiyetindeki Kıbrıs'a doğru yola çıkarlar. O sırada Uluç Ali, Cezayir'de olup, düşman filolarının hazırlıkları ve hareketleri hakkında bilgi toplayıp hükümete bildirmekle görevlidir.

Uluç Ali, Kıbrıs'a giderken yolda Malta filosuyla karşılaşır ve onlarla savaşa tutuşur. Yazar, bu savaşta düşmanın hazırlıklarını, kuvvetlerini ve bunların niteliklerini bütün ayrıntılarıyla anlatır. Maltalıların o zamanın en modern ve büyük savaş gemilerini ele geçiren Uluç Ali, eksiklerini gidermek için Tunus'a gider. Lefkoşa'ya girilmiş, fetih ertesi yıla bırakılmış, Uluç Ali de kışı geçirmek için Cezayir'e çekilmiştir. Türklerle Venedik 1571 Mayıs'ında Roma'da anlaşma imzalar. Böylece Kıbrıs ele geçirilmiştir.

İnebahtı (Lepanto) Savaşı

Venedik, Kıbrıs'ın acısını almak için büyük bir donanma toplar. 1571 yılının haziran başında Türk donanmasının başında Pertev Paşa ve kaptan-ı derya Müezzinoğlu (Meyzinoğlu) vardır ve donanma Meis adasındadır. İttifak donanmasının bir kısmı Girit'te bir kısmı Korfo'dadır. Uluç Ali de Osmanlı donanmasına katılır. Uluç Ali, savaş meclisinde donanmanın bakıma ve askere ihtiyacı olduğunu

söyleyerek savaşın ertesi yıla bırakılmasında ısrar eder. Ancak gerek düşmanın gerçek kuvvetinin tespit edilememiş olması gerekse İstanbul'dan gelen savaş emirleri Pertev Paşa'nın savaş kararı almasına sebep olur. Oysa düşman donanması kalabalık olmasına karşın, farklı devletlerden olmaları ve aralarındaki çekişmeler yüzünden savaş olmasa belki de kendiliğinden dağılacaktır. Yazar, savaş öncesindeki savaş meclisini Kâtip Çelebi'den alıntı yaparak da anlatmaktadır.

Yazar, Lepanto (İnebahtı) savaşının hazırlıklarını çok ayrıntılı olarak nakleder. Savaşın gelişmesi, uygulanan taktikler de ayrıntılıdır. Uluç Ali, büyük bozguna rağmen, yer aldığı sol kanatta yaptığı seri hareketler ve hücumlarla düşman donanmasına çok büyük kayıplar verdirmiştir. Yazar, Türk merkez ve sağ kanadının yarım saat daha dayanabilse Uluç Ali'nin hücumlarıyla zaferin Türklerin olacağını iddia etmektedir. Diğer yandan İnebahtı Savaşı'nın Türkler için büyük bir yenilgi olduğunu kabul etmeyen yazar, Uluç Reis'in tek başına düşman donanmasının hakkından gelmek üzere olduğunu ve düşmanın çok daha ağır kayıplar verdiğini ileri sürmektedir ((Halikarnas Balıkcısı, 1988:489-491).

Uluç Ali Reis Kaptan-ı Derya

Uluç Ali Reis, savaşın ardından İstanbul'a dönmeyerek Cezayir'e gider. Savaş hakkında bir rapor hazırlar. Rapor 23 Aralık 1571'de II. Selim'e ulaşır. Uluç Ali, artık Kılıç Ali Paşa olarak kaptan-ı derya, yanındaki kumandanlar da kadirga kumandanı olur. Yedi ay gibi bir sürede yeni donanma inşa edilir. Uluç Ali artık altmış sekiz yaşındadır.

Tunus'un Fethi

1573 Mart ayında Osmanlılar ile Venedik arasında bir anlaşma imzalanmıştır. Aynı yıl Tunus'un alınması için hareket edilir. Yaklaşık 33 günlük kuşatmadan sonra İspanyol kumandanı Don Piyetro Halkulvad kalesini Türklere teslim etmek için kaleye davet eder. Uluç Ali, Sinan Paşa ve maiyetindekiler kaleyi teslim almak için giderler. Don Piyetro'nun karısı ve kızı Emilya da kalededir. Uluç Ali ile Emilya birbirlerine âşık olurlar. Uluç Ali, Emilya ile evlenir ve orada kalır. Kışa doğru Emilya'yı Tunus'ta bırakarak İstanbul'a döner. Yazar, saraydaki düşmanlarına rağmen 1584'te de kaptan-ı deryalıkta kalan Uluç Ali'nin Karadeniz ve Kefe'ye giderek İslâm Giray'ı Tatar Hanlığına oturttuğunu belirtir. Uluç Ali, 1587 yılının haziran ayında vefat etmiş olup, kabri İstanbul Beşiktaş'tadır.

Sonuç

Tarihî romanda yazar eserini daha etkileyici kılmak, okurun ilgisini yüksek tutabilmek için zaman zaman ana olaya bağlı küçük yan olaylar ve karakterler ortaya çıkarabilir. Ancak bunu yaparken tarihî gerçeklikten ayrılmaması en önemli husustur. Halikarnas Balıkcısı Turgut Reis ve Uluç Reis romanlarında Turgut Reis'in tarihî kişiliğine sadık kalmaya çalışmış, elindeki tarihsel bulguları eserini yaratma sürecinde kullanmaya çalışmıştır. Böylece, Turgut Reis ve Uluç Reis gibi büyük Türk denizcilerin, okurun zihninde canlı bir kişilik hâlinde canlandırması amaçlanmıştır.

Turgut Reis'in ve Uluç Reis'in denizciliğe başlaması ve bu alanda kazandığı kahramanlıkların ayrıntılı biçimde anlatıldığı romanlarda; Bodrum ve çevresinin sosyal hayatı, yaşama tarzı, gelenekleri; 16. Yüzyılın devlet siyasetindeki anlayışlar, Batı ile Osmanlılar arasındaki mücadelenin Avrupa'nın siyasi dengelerine bağlı olarak gelişmesi; Osmanlı denizciliğinin gelişmesinde korsanlığın ve korsanların çok büyük paylarının olduğu; Osmanlı ile Avrupa haçlı ittifakının arasında geçen deniz savaşlarının ve bu savaşlarda kullanılan savaş araç-gereçlerinin çok ayrıntılı biçimde anlatılması gibi bilgiler roman kurgusunda yer almaktadır.

Ayrıca Halikarnas Balıkcısı'nın, Osmanlı İmparatorluğu döneminde denizciliğin ihmal edilmesine, özellikle Kanuni döneminden başlayan devlet işleyişindeki bozukluklara dair yaptığı yorumlar dikkat çekici boyuttur. Çelik, "Halikarnas Balıkcısının, Osmanlı İmparatorluğu döneminde denizciliğin ihmal edilmesine, özellikle Kanunî döneminde başlayan devlet işleyişindeki bozukluklara dair yaptığı yorumlar dikkat çekici boyuttur. Bu bakımdan roman hem denizcilik tarihimizden bir kahramanın hayat hikâyesi hem de Osmanlı İmparatorluğunun bir dönemine ait yapılmış sorgulama durumundadır" (2010:153-154) sözleriyle bu durumu özetlemektedir. Bu bakımdan roman, hem denizcilik tarihimizin bu iki kahramanın hayat hikâyesi hem de bir Osmanlı İmparatorluğunun bir dönemine ait yapılmış sorgulama durumundadır.

Romanlarda, denizcilik tarihimizde elde ettiği zaferlerle anılan kahramanların doğumlarından ölümlerine kadarki maceraları vardır. Yazar, Türk deniz tarihimizde Barbaros kadar tanınmayan ama Türk denizciliğinin gelişmesinde ve Osmanlı Devleti'nin Akdeniz ve Afrika'da hâkimiyet kurmasında çok büyük payı olan bu denizcilerin destansı hayatlarını kurgulayarak, okuyucuda bir tarih şuuru oluşturmayı da amaçlar. Tarihî romanların bir diğer özelliği olan epik ve coşkulu anlatım biçimi romanda özellikle deniz ve savaş betimlemelerinde karşımıza çıkar. Bu durum, yazarın denizciliğe, denizcilik terimlerine, deniz hayatına ait deneyimlerinin veengin bilgisini yansıtmaktadır.

Turgut Reis romanında, Bodrum ve çevresinin geçmiş yüzyıllara ait denizle şekillenmiş yaşam tarzı ayrıntılı biçimde okuyucuya sunulur. Romanlarda, kahramanlar da aynı şekilde, çocukluk yıllarından itibaren, denizciliğe bağlı yaşam tarzı çevresinde okuyucuya tanıtılır. Özellikle Turgut Reis'in hayatına dair bilinenleri, doğduğu ve yaşadığı bölgeyi iyi bilen bir yazar olarak, kurgulama gücüyle birleştirir. Turgutca'nın doğumu ve isim alma töreni, yazarın geleneğe dayalı yaşama biçimini çok iyi bildiğini göstermektedir.

Halikarnas Balıkcısı her ne kadar tarihî gerçeklikten hareket ederek bu romanlarını yazmış olsa da bunun bir tarih olmadığını bilerek metne yaklaşmak önemlidir. Bu bakış tarzıyla ve eleştirel bir yaklaşımla romanları okumak en doğru yol olacaktır.

Kaynakça

- Argunşah, H E (1990). "*Türk Edebiyatında Tarihi Roman (Türk tarihi ile ilgili)*", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Argunşah, H (2007). "*Tarihî Roman*". (Ed. Talât Sait Halman). Türk Edebiyatı Tarihi 4. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. s. 410-418.
- Arı, B (2007). "*Akdenizde Korsanlık ve Osmanlı Deniz Hukuku*". Türkler ve Deniz, İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Cıkla, S (2002). "Romanda Kurmaca ve Gerçeklik". Hece, 6 (65-66-67):111-129.
- Çelik, Y (2010). "Ova'dan Okyanusa Turgut Reis". TÜBAR-XXVIII-Güz.
- Halikarnas Balıkcısı (1983). Turgut Reis. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Halikarnas Balıkcısı (1988), Uluç Reis. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Karataş, E (2014). "Halikarnas Balıkcısı'nın Turgut Reis Adlı Eserinin Tarihî Roman Kavramı Çerçevesinde Değerlendirilmesi". Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(26): 11-26.

- Kâtip Çelebi (1973). Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfârî'l Bihâr. Orhan Şaik Gökyay (Yay. Haz.). Kültür Bakanlığı 1000 Temel Eser. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- “Kılıç Ali Paşa” (1984). A'dan Z'ye Tarih Ansiklopedisi. İstanbul: Serhat Yayınevi.
- Ogur, E (2011). “Ömer Seyfettin'in Tarih Konulu Hikâyelerinde Değerler”. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(20):91-109.
- Önalp, E (2001). “1560 Cerbe Deniz Zaferi ve Cerbe Kalesinin Fethi”. OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 12(12):173-218.
- Öztuna, Y (1989). Kanuni Sultan Süleyman. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları: 1049.
- Öztuna, Y (2011). Osmanlı Devleti Tarihi Siyasi Tarih 1. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Samarcic, R (1997). Dünyayı Avuçlarında Tutan Adam Sokollu Mehmed Paşa. Meral Gaspıralı (Çev.), İstanbul: Sabah Kitapları.
- Şimşek, A (2006). “Tarihsel Romanın Eğitimsel İşlevi.” Bilig, 37, 65-80.
- Topdemir, R (2012). “Tarihî Romanda Zaman Meselesi”. The Journal of Academic Social Science Studies, International Journal of Social Science, 5 (2):291-303.
- Von Hammer, J (1966). Osmanlı Tarihi. Mehmet Ata (Çev.), C. 1, İstanbul: Milliyet Matbaası.
- Von Hammer, J (1966). Osmanlı Tarihi. Mehmet Ata (Çev.), C. 2, İstanbul: Milliyet Matbaası.
- Yıldırım A, Şimşek H (2000). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınları.

Etik Kurul Kararları (Gerekli ise)

Çalışma belge tarama yöntemine dayalı olduğundan etik kurul kararına ihtiyaç duyulmamıştır.

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Afiş Tasarımının Kültür Sanat Organizasyonunda Kullanımı: Fluxus Örneği

Use of Poster Design in Culture and Art Organization: The Example of Fluxus

Dr. Aynur KARAGÖL

ORCID: 0000-0001-9247-2483 ♦ İstanbul Topkapı Üniversitesi, Grafik Tasarım, Öğretim Üyesi ♦
aynurkaragol@topkapi.edu.tr

Özet

Kavramsal sanatın geliştiği 20. yüzyıl itibarıyla sanatçılar, sanat fikirlerinin sanatın biçiminden daha önemli olduğu düşüncesi üzerine üretim gerçekleştirmişlerdir. Modern sanat anlayışıyla gelişen bu yeni bakış açısı, kavramların öne çıkmasına sebep olmuştur. Kavramsal sanat, eserin görsel sunumundan kasıtlı bir şekilde uzaklaşılması ve eserin anlamının kelimelerle ifadesinin gerekli görülmesiyle oluşmaktadır. Sanatçılara farklı malzemeleri kullanma cesareti vererek hayatın içindeki her şeyin sanata taşınmasına sebep olmuştur. Fluxus (akış sanatı) modern sanatın en çarpıcı örneklerini verildiği 1960'ların başında Amerika'da Litvanyalı/Amerikalı sanatçı George Maciunas tarafından bir manifesto ile duyurulmuştur. Edebiyat, müzik, plastik sanatlarda üretim yapan sanatçıları bir araya getiren Asya, Avrupa ve Amerika'da festival organizasyonları yapmışlardır. "Akış" anlamına gelen Fluxus, olayların, seslerin ve malzemelerin kullanımı sayesinde hayatı, sanatın içine çekmektedir. Joseph Beuys, Dick Higgins, Alice Hutchins, Yoko Ono, Nam June Paik, Ben Vautier, Robert Watts, Benjamin Patterson ve Emmett Williams dahil olmak üzere birçok önemli avangard sanatçı Fluxus'ta yer almıştır. İlk Fluxus etkinliği 1961'de New York'ta AG Gallery'de sahnelenir ve 1962'de Avrupa'daki festivaller izlenir. Fluxus faaliyetinin başlıca merkezleri New York, Almanya ve Japonya'dır. Fluxus, sanatın ne olabileceğine dair tanımların açılmasında önemli bir rol oynamıştır. 1960'lardan bu yana, çeşitli sanat formları ve yaklaşımlarının var olduğunu ve yan yana geliştiğini gören sanat üretiminin doğasını derinden etkilemiştir. Küçük ama uluslararası bir sanatçı ve besteci ağı sağlayan bir kulüp olarak başlayan Fluxus'ın aynı zamanda üç ayda bir çıkarılacak bir derginin ismi olarak belirlenmiştir. 1962'den 1977'ye kadar olan uluslararası Fluxus etkinliklerinin tanıtımında kullanılan afişler, Modern Sanat Müzesi'ndeki Gilbert ve Lila Silverman'ın Fluxus Koleksiyonu'nda yer almaktadır. Fluxus ve görsel dağılımı (postalar, gazeteler, posterler vb. aracılığıyla), ilişkili sanatçıların ağı ve sanatın performatif tarafı hakkında bir anlayış oluşturmak için gerekli veriyi sağlamaktadır. Organizasyonlar grafik tasarım çalışmalarıyla duyurulmuştur. İki boyutlu tasarım öğeleriyle grafik tasarım tanıtım ve duyurum faaliyetlerinde özel çalışmalar ile organizasyonlara değer katmaktadır. Afiş sanatı, tanıtım, duyuru için en eski ve bilinen yöntemdir. Bir medya olarak afiş, kitlesel iletişimi sağlamaktadır. Bu yönüyle afiş tasarımı, grafik tanıtım ürünlerinin en öne çıkarıdır. Afiş tasarımında temel bir öğe olarak sayfa düzeni konusu bulunmaktadır. Sayfa düzenini sağlamak için mizanpaj tasarımı yapılırken denge, orantı, hiyerarşi, devamlılık, bütünlük, vurgu gibi tasarım ilkelerinin kullanılmasıyla başarılı bir tasarım yapılabilirdiği üzerinde durulmaktadır. Belli kuralların varlığı yalnızca bu kurallara uyulduğu takdirde başarılı tasarım elde edileceği düşünülebilir. İçeriklerin düzenlenmesiyle oluşturulan afiş çalışmalarının hedef kitleye iletilmesinde tasarım ilkeleri ve sayfa düzeninin payı bulunmaktadır. Kompozisyonun görsel ve metin öğeleri ile temel bir sayfa düzeni olarak simetrik veya asimetrik bir tasarım tercih edilebilir. Çalışma, ne kadar akılda kalıcı ve hatırlanabilir ise o kadar başarılı kabul edilebilir. Afiş tasarımları, kullanıldıkları organizasyon çalışmalarında ise içeriğin görsel düzenleme ile hedef kitleye doğru yansıtılması en önemli amaçtır.

Betimsel nitelik analizi ile çalışmanın kapsamı afiş tasarımının ana unsuru olan tipografi, görsel öğe, renk kullanımının yanında sayfa düzeninde tercihler ile sınırlandırılmıştır. Çalışmada yer verilen afişler örneklem olarak rastgele seçim tekniği ile yedi adet olarak belirlenmiştir. Afiş tasarımları nitelik bakımından incelenirken veri analizi sürecinin temel amacı ham veriden anlam çıkarılmaktır. Bu amaçla araştırmacı gözlemediklerinden elde ettiği verileri konunun özüne inerek yorumlamaktadır. Tasarımlar, tipografi, renk, görsel öğe ve sayfa düzeni açısından incelenmiştir. Tasarımlarda tipografinin baskın olduğu görülmektedir. Ayrıca tipografinin kompozisyonlarda ağırlıklı olarak kullanılması ile beraber görsel öğe kullanımından kaçınıldığı düşünülmektedir. Görsel öğeler; soyut şekiller ve belirsiz figürlerden oluşmaktadır. Tipografi de ise, serifli-serifsiz, büyük-küçük, harf-kelime-satır es-pasları (boşlukları) ile oynandığı tespit edilmektedir. Sayfa düzeninde satır, sütun ızgara kullanımları dışında dengeyi bozabilen boşluktan kaçınılmadığı görülmektedir. Kompozisyonlar da simetrik ve asimetrik tercihlerle şekillendirilmiştir. Fluxus sanat organizasyon afişlerinin, bir sanat tavrı olarak niteleyebileceğimiz Fluxus'un etkisinde kaldığı anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Organizasyon afişi, afiş tasarımı, Fluxus sanatı, sanat afişi, festival afişi, görsel tasarım

Extended Abstract

As of the 20th century, when conceptual art developed, artists produced on the idea that art ideas are more important than the form of art. This new perspective, which developed with the understanding of modern art, caused the concepts to come to the fore. Conceptual art is formed by deliberately moving away from the visual presentation of the work and considering the meaning of the work to be expressed in words. By giving the artists the courage to use different materials, it caused everything in life to be transferred to art. Fluxus (flow art) was announced with a manifesto by Lithuanian/American artist George Maciunas in the USA in the early 1960s, when the most striking examples of modern art were given. They organized festivals in Asia, Europe and America, bringing together artists who produce in literature, music and plastic arts. Fluxus, meaning "flow", draws life into art through the use of events, sounds and materials. Many important avant-garde artists have been on Fluxus, including Joseph Beuys, Dick Higgins, Alice Hutchins, Yoko Ono, Nam June Paik, Ben Vautier, Robert Watts, Benjamin Patterson, and Emmett Williams. The first Fluxus event was staged at the AG Gallery in New York in 1961, followed by European festivals in 1962. The principal centers of Fluxus activity are New York, Germany and Japan. Fluxus has played an important role in opening up definitions of what art can be. It has profoundly influenced the nature of art production since the 1960s, which saw various art forms and approaches exist and develop side by side. Fluxus, which started as a small but international network of artists and composers, has also been designated as the name of a quarterly magazine. Posters used to promote international Fluxus events from 1962 to 1977 are in the Fluxus Collection by Gilbert and Lila Silverman at the Museum of Modern Art. Fluxus and its distribution of images (via mailers, newspapers, posters, etc.) provide the necessary data to build an understanding of the network of associated artists and the performative side of art. Organizations are announced through graphic design studies. With its two-dimensional design elements, graphic design adds value to organizations with special works in promotion and publicity activities. Poster art is the oldest and most known method for promotion and announcement. As a media, poster provides mass communication. In this respect, poster design is the most prominent of the graphic promotional products. There is the issue of page layout as a basic element in poster design. While designing the layout to ensure the page layout, it is emphasized that a successful design can be made by using design principles such as balance, proportion, hierarchy, continuity, integrity and emphasis. The existence of certain rules can be thought to be successful only if these rules are followed. Design principles and page layout play a role in conveying the poster works created by editing the content to the target audience. A symmetrical or asymmetrical design may be preferred as a basic page layout with the visual and text elements of the composition. The more catchy and memorable the work, the more successful it can be considered. In poster designs and organizational studies where they are used, the most important goal is to reflect the content to the target audience with visual editing.

With descriptive quality analysis, the scope of the study was limited to typography, visual element, color usage, which is the main element of poster design, as well as preferences in page layout. The posters included in the study were determined as a sample of seven by random selection technique. While the poster designs are examined in terms of quality, the main purpose of the data analysis process is to make sense of the raw data. For this purpose, the researcher interprets the data obtained from the observations by getting to the core of the subject. The designs were examined in terms of typography, color, visual element and page layout. It is seen that typography is dominant in designs. In addition, it is thought that the use of visual elements is avoided with the use of typography in compositions. visual elements; consists of abstract shapes and indefinite figures. In typography, it is determined that it is played with serifs and no serifs, upper and lower case, letter-word-line spacing (spaces). In the page layout, apart from the use of rows, columns and grids, it is seen that spaces that can disrupt the balance are not avoided. Compositions are also shaped with symmetrical and asymmetrical preferences. It is understood that the Fluxus art organization posters were influenced by Fluxus, which we can describe as an art attitude.

Keywords: Organization poster, poster design, Fluxus art, art poster, festival poster, visual design

Giriş

Sanat üretimi, çeşitli organizasyonlarla duyurulmaktadır. Bu organizasyonlarda grafik tasarımın desteğiyle afiş, broşür, el ilanları, programlar üretilmesi gerekmektedir. Tasarım, sanatın sunumu için grafik üretimler yapmaktadır. Sanat organizasyonları için üretilen görsel grafik ürünler ise hangi sanat alanı için üretildiyse ona uygun bir görsel dil barındırmaktadır. Çeşitli sanat anlayışıyla üretilen sanat yapıtlarının tanıtım için üretilen grafik tasarım ürünlerine de ilham olmuştur. Sanatın bu anlamıyla tasarım dünyasını etkilemesi söz konusudur. Afiş tasarımı organizasyon tasarımlarında en öne çıkan ve diğer tasarım ürünlerine şekil veren ana tanıtım ve iletişim aracıdır. Afiş tarih, program içeriği, organizasyon başlığının bulunduğu görsel bir düzenleme ile sunulmaktadır. Mesajın iletimi açısından afiş tasarımının dikkat çekiciliğini sağlamak için renk, görsel öğeden yararlanmaktadır. Çalışmada incelenen

Fluxus sanat organizasyonları afişlerinde de kompozisyon, renk, tipografi seçimlerinde afişin içeriğini oluşturan sanat yapıtlarının etkileri görülmektedir.

Yöntem

Fluxus sanat organizasyonları afiş tasarımlarından yedi adedi nitelik yönünden incelenmiştir. Veri analizi sürecinin temel amacı ham veriden anlam çıkarmaktır. Betimsel nitelik analizi ile çalışmanın kapsamı afiş tasarımının ana unsuru olan tipografi, görsel öğe, renk kullanımının yanında sayfa düzeni incelemesi ile sınırlandırılmıştır.

Bulgular

Çalışmada yer verilen afişler örneklem olarak rastgele seçim tekniği ile yedi adet olarak belirlenmiştir. Fluxus sanat organizasyon afişlerinin sanat eserlerinin etkisinde kaldığı anlaşılmaktadır. Tasarımlarda tipografinin baskın bir tasarım unsuru olduğu görülmektedir. Tipografi, ağırlıklı olarak afiş tasarımlarında öne çıkarken görsel öğelerin soyut şekiller ve belirsiz figürlerle oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Öne çıkan tasarım unsuru olarak tipografi seçimlerinde ise, serifli-serifsiz, büyük-küçük, harf-kelime-satır es-pasları (boşlukları) ile oyunları dikkat çekmektedir. Sayfa düzeni (layout) seçimlerinde satır, sütun ve ızgara (grid) kullanımları dışında boşlukların cesurca kullanıldığı simetrik ve asimetrik kompozisyonlar oluşturulmuştur.

Modern Sanatta Fluxus Sanatı

Sanatta ifade biçimleri 20. yüzyıl itibariyle modern sanat anlayışı olarak tanımlanmaktadır. 1900'ler boyunca teknolojik ve toplumsal değişimler büyük savaşlar ve üretim modellerindeki değişimler ile toplumu sarsıntılı biçimde şekillendirmiştir. Sanat anlayışında bu dönemi gelişme bakımından üçe ayırmak mümkündür (Bozkurt, 2014: 84). Birincisi “gerçekliğin yansıtılmasının krizi”: Kübist, Dadaist, Sürrealist yaklaşımlardır. İkincisi “sunulamayanın sunulması olarak soyutlama”: süprematizm, destijl, konstruktivizm, ekspresyonizm, minimalizmdir. Üçüncüsü ise; “sunuşun yadsınması ya da estetik sürecin terki: Kavramsalcılıktır”. Marcel Duchamp'ın hazır nesneleri, John Cage'in hazır sesleri ve George Brecht ve Ben Vautier'in hazır eylemleri kavramsal sanatın (conceptual art) örnekleridir. 1960'ların sonlarından 1970'lerin başına kadar, fiziksel sanat nesnesinden ziyade kavram veya fikre vurgu yapılan çok çeşitli sanatsal pratiğine kavramsal sanat denmektedir. Ayrıca, daha genel bir ifade olarak ise “Çağdaş Sanat” kullanılmaktadır. Kavramsal Sanat, geleneksel tanımlama ve sınıflandırma biçimlerine meydan okuduğu ve tek tip bir stil veya araçla tanımlanamadığı için, terimin kökeni ve anlamı tartışmalıdır. Sanatçılar böylece resim ve heykele atfedilen özgünlük, üslup, ifade, zanaat, kalıcılık, dekorasyon ve sergileme gibi geleneksel sanat biçimlerinin araca özgü yönlerinin ötesinde düşünmenin yollarını aramışlardır (Byrne & Moran, 5). Uluslararası alanda Kavramsal sanat hem metin hem de bulunan nesneler, hazır yapımlar, fotoğraf, video, performans, belgeleme ve film gibi geçici veya gündelik malzemeleri kullanmasıyla tanınmaktadır. Fransız sanatçı Marcel Duchamp, tarihsel olarak, sanatın ne olduğu ve onu kimin belirlediğine dair pek çok sorunun önüne geçerek, hazır-nesneleriyle sanata kavramsal bir yaklaşıma öncülük etmiştir. Hazır-nesne (Readymade) terimi New York'taki Bourgois Gallery'nin sergi kataloğunda yer almıştır (Daniels, 2002: 6). Kavramın, anlamın görsel nesnenin önüne geçmesi, görsel bir anlatım olan sanat için büyük bir yıkım demektir. Bu sebeple de Duchamp, yergi ve övgü arasındaki gerilim ile karşı karşıya kalmıştır. Pisuarın çeşme ismi ile sergilenmesi Duchamp'ın en çarpıcı ve bilinen işi olarak 1). 1900'lü yılların ilk çeyreğinde kavramsal sanatın ortaya çıkışı Dada, Fütürizm ve Rus Konstruktivizmi'nin bazı yönleri, 1909 ile 1929'lar itibariyle

değişen sanat anlayışı, 1950'lerin ortalarından sonra Fluxus yaklaşımını besliyordu (Hendricks, 1988: 17). Sanatı kavramsal yaklaşımla ele almanın getirdiği bakış açısı, alanda yeni yollar açılmasına sebep olmuştur.

Resim 1 Marcel Duchamp'ın Çeşmesi, 1917

Fluxus, kelime anlamı olarak “akış” demektir. Sanatta kendini gösteren bir anlayışın ortak dürtüsü, olayların, seslerin ve malzemelerin kullanımı yoluyla hayatı sanatın içine çekmek böylece sanat dünyasında sosyal ve ekonomik değişim sağlamaktır (britannica.com). Dünyaya yayılan bir uluslararası sanatçı kitlesi bulunan Fluxus edebiyattan, müziğe ve plastik sanatlara kadar geniş bir sanat anlayışıdır. 1960 yılında Litvanyalı/Amerikalı sanatçı George Maciunas'ın öncülüğünde şekillenen Fluxus, küçük ama uluslararası bir sanatçı ve besteci ağı olarak başladı ve bir hareketten ziyade ortak bir tutum olarak nitelendirilmiştir (tate.org.uk). Bir kulüp olarak başlayan Fluxus'ın aynı zamanda üç ayda bir çıkarılacak bir derginin ismi olarak belirlenmiştir. Maciunas, derginin Amerika Birleşik Devletleri, Batı Avrupa, Doğu Avrupa ve Japonya'ya odaklanan belirli sayılarıyla elektronik müzik, anarşizm, deneysel sinema, nihilizm, olaylar, lettrizm, sesli şiir ve hatta resim üzerine makaleler eklemeyi planlamıştır (georgemaciunas.com). “Almanya'dan çıkıp birçok Avrupa kentine ve New York'a akan Fluxus, ortak bir üslup olmaktan çok, o akışa kapılan sanatçıların taşıdığı ortak bir tavidir” (Antmen, 2008: 204). Joseph Beuys, Dick Higgins, Alice Hutchins, Yoko Ono, Nam June Paik, Ben Vautier, Robert Watts, Benjamin Patterson ve Emmett Williams dahil olmak üzere birçok önemli avangard sanatçı Fluxus'ta yer almıştır. Fluxus'ta tek birleştirici tarzda eserler üretilmez bunun yerine sanatçılar, yaratıcı etkinliğe karşı “do-it-yourself” tutumunu benimsemektedir. Genellikle de rastgele performanslar sahnelenir ve sanat yapmak için eldeki malzemeleri kullanılmaktadır. Kendilerini akademik sanat ve müziğe alternatif olarak gören Fluxus, herkese açık demokratik bir yaratıcılık biçimi iddiasındadır. Performans ve sürecin önemli yeri olan ortamlar sanat aktivitesi için kullanılmaktadır (Resim 2).

Resim 2 George Maciunas, George Brecht'in “Drip Music” adlı eserini seslendiriyor, Düsseldorf, 1963 (kat. 66). Fotoğraf: Manfred Leve (Maciunas, 1988: 30).

İlk Fluxus etkinliği 1961'de New York'taki AG Gallery'de sahnelenir ve 1962'de Avrupa'daki festivaller izlenir. Fluxus faaliyetinin başlıca merkezleri New York, Almanya ve Japonya'ydı. Fluxus, sanatın ne olabileceğine dair tanımların açılmasında önemli bir rol oynadı. 1960'lardan bu yana, çeşitli sanat formları ve yaklaşımlarının var olduğunu ve yan yana geliştiğini gören sanat üretiminin doğasını derinden etkilemiştir.

Dönemin Afiş Tasarımı Anlayışı

Afiş tasarımı grafiğin olduğu kadar sanatın da konusudur. Sanatçı tasarımcılar sanat akımları grafik tasarım çalışmalarını da etkilemiştir. Özellikle afiş tasarımı organizasyon olarak sanat aktiviteleri için önemlidir. Snefeder'in 1798 yılında taşbaskı tekniğini bulması neticesinde sanatın afiş tasarımı etkisi görülmektedir (Becer, 2018: 201). Taşbaskı tekniği ile afiş baskısı yapımı uzun süre kullanılmıştır. Büyük boyutta tasarımların baskısı taş baskı yöntemiyle mümkün olmuştur. Seri üretimin henüz aktif olmadığı yıllarda taş baskı baskı ve çoğaltma sağlamaktadır. Weill (2019)'da Segard'ın Litograf Jules Cheret Hakkında eserinden aktardığına göre "Litografi kalemi onun ara renkleri belirlemesini sağlar; mürekkepe sağlamlığı, desenin temel çizgilerini vurgulamasına yardım eder. Ne kadar ana renk varsa o kadar taş: kırmızı, sarı, mavi! Üç baskıya bazen grileri zenginleştirmek için dördüncüsü eklenir." Cheret özellikle Paris tiyatro ve kabarelerindeki gösteriler için afişler üretmektedir. Tasarımlarında oyun dünyasının hareketli, canlı hallerini renk, figür ve tipografi unsurlarının hepsinde birden görmek mümkündür (Resim 3).

Resim 3 Cheret'in Kabare Afiş Tasarımı Kaynak: <https://catalogue.swanngalleries.com/Lots/auction-lot/JULES-CH%C3%89RET-%281836-1932%29--BAL-AU-MOULIN-ROUGE-1889-48x35-inc?saleno=2558&lotNo=34&refNo=776765>

Amerikan grafik tasarımını şekillendiren isimlerin başında gelen Glaser, başarılı bir afişte olması gerekenleri şöyle özetlemektedir (Becer, 2018: 204): Hedef kitlenin göz önünde bulundurulmasıyla tasarımında dil ve görsel bütünlüğü sağlanmalıdır. Afiş dikkat çekiciliği sayesinde hedef kitlesini hareketi tetikleyici olarak eyleme teşvik etmelidir. Afiş tasarımında, içerik biçimi etkilemekte içeriğin dili editöryel olarak doğru değerlendirildiyse biçim mesajın iletilmesinde üst düzey bir katkı sağlayabilir. İki boyutlu bir ortam olan kağıt veya dijital ekranlar için üretilen afiş tasarımı sayfa düzeninde renk, tipografi, görsel öge tercihleriyle belirlenmektedir. Ayrıca afiş tasarımında temel bir öge olarak sayfa düzeni konusu bulunmaktadır. Sayfa düzenini sağlamak için mizanpaj tasarımı yapılırken denge, orantı, hiyerarşi, devamlılık, bütünlük, vurgu gibi tasarım ilkelerinin kullanılmasıyla başarılı bir tasarım yapılabileceği üzerinde durulmaktadır. Belli kuralların varlığı yalnızca bu kurallara uyulduğu taktir de

başarılı tasarım elde edileceği anlamına gelmemektedir. Ancak algı ve görme gibi kişiden kişiye göre değişen duylarda en azından temel bir sayfa düzeni kurmayı sağlamaktadır. Sayfada düzeni sağlamak için satır, sütun modül ile ızgara sistemi kurulmakta böylece görsel ve metnin yerleştirilmesi kolaylaşmaktadır. Samara (2002: 22) bir ızgara şema ile çalışmanın “açık, kullanışlı, ekonomik ve sürdürülebilirlik” sağlayacağını belirtmektedir. Farklı ızgara (grid) sistemlerinin tasarımcının işini kolaylaştırması beklenirken onun tasarım gücünü sınırlandırmamalıdır. Afiş tasarımında düzenlemenin dikkat çekici noktalarını renk seçimleri de belirlemektedir. Renk genel olarak görsel öğede kullanılsa da bazı zamanlarda zeminde ya da tipografide tasarıma farklı katkılar sağlayabilmektedir. Geçmişten günümüze günlük hayatımızın bir parçası olan renkler, atalarımızın hayatta kalmasında etkili olmuştur. İnsanoğlunun yaşam mücadelesi neyi tüketip neyden kaçacağına bağlı olduğu için doğal bir biçimde renklere tepkisi oluşmaktadır. (Ambrose, G. & Harris, P. 2005: 6). Çoğu zaman insanın, renge tepki verdiğini fark edilmezken, ondan çok güçlü mesajlar iletilebilir. Bu bilinçaltı tepki, rengi iletişim ve grafik tasarımın bu kadar önemli bir parçası olmasına sebep olmaktadır. Örneğin hazır yemek firmalarının kırmızı ve canlı sarı tonlarının tercih etmesi, dikkat gerektiren tabelalarda uyarıcı olarak kırmızı kullanılmaktadır. Renk kullanımında her tercih çalışmaya farklı anlamlar katmaktadır. İçeriğin sunulmasında bir etken olarak renk, koyu-açık, parlak-mat, rengin valör değeri gibi seçeneklerin değerlendirilmesi gerekmektedir. Örneğin bir çalışmada yeşil rengi ele alacak olursak parlak bir fıstık yeşili; canlı, sıcak bir etki sağlarken asker yeşili; mat ve koyu olmasıyla ciddi, soğuk bir değer katmaktadır. Kullanılan görsel öğe tipografi ve zemin renginin tercihini etkilemektedir. Hem içeriğin etkisi hem de görsel kullanımının etkisi afiş tasarımında renk faktörünü belirlemektedir.

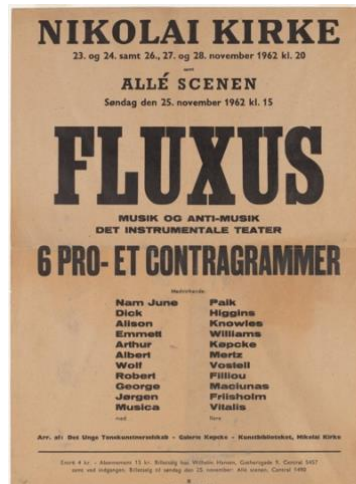
Tasarımın en önemli parçası olan yazı ise hedef kitleye iletilmek istenene mesajı içermektedir. Bu yönüyle tipografinin anlaşılır kullanılması önemli görülmektedir. Yazının kalınlığı ile değişen görüntünün açıklık koyuluk değerine ağırlık (weight), yazı karakterinin satır düzlemindeki durumu genişlik (width) anlatmaktadır. Tipografide harf veya satır boşlukları es-pas olarak ifade edilmektedir. Farklı es-pas kullanımları tasarımı farklı ifadelere taşımaktadır. Sayfa düzenin de tipografinin bir de uzun metinlerde düzenlenmesi söz konusudur. Gözün satırı takibi açısından sağa ve ortaya hizalanmış (align) metinlerde okuma zorluğu oluşturmaktadır (Pehlivan, 2022: 115). Bu sebeple uzun metinlerde yazının soldan sağa doğru okunduğu göz önünde bulundurularak sola hizalı sağ serbest metin düzeni seçeneği en okunaklı yöntem olarak görülebilir.

Son olarak afiş tasarımında mesajın iletilmesini sağlayan tipografinin yanında onu destekleyen ve hedef kitleye erişmek için dikkat çekici bir unsur sağlayan görsel öğedir. Görsel öğe, illüstrasyon, fotoğraf ve bu ikisinin farklı kombinasyonlarla bir arada kullanıldığı kolaj tekniği ile oluşturulmaktadır. İllüstrasyon yazılı bir metni açıklayan, görsel olarak temsil eden veya yalnızca süsleyen bir çizim, resim veya basılı sanat eseridir. Görsel kültür tarihçisi Growans (1971'den aktaran Doyle vd.: 2019) bilgilendiren illüstrasyonun amaçlarını dört madde de belirtmektedir: 1. Belgelemek; görsel kayıt oluşturmak, 2. Anlatmak; açıklamak, eğlendirmek, 3. İkna etmek; fikirleri oluştururken devamlılık sağlamak ve tahrip etmek, 4. Süslemek; kimliğin dekoratif bir biçimde sunum ve böylece yaşamı somut olarak geliştirip, görselleştirmektir. İllüstrasyon, en eski üretim tekniği olarak çizgi roman, karikatür, çocuk ve yetişkin kitapları, dergi ve poster tasarımında kullanılmaktadır. İllüstrasyona bir alternatif olarak anı dondurabilen, hareketi sabit kılan fotoğraf gelişmiştir. Fotoğrafın keşfi, modern bilimin gelişmesiyle Niepce ve Daguerre tarafından bulunmuştur (History and Handbook of Photography, 1876). Görüntüyü sabitlemek için kimya, optik gibi farklı bilim alanlarından çalışmaların yapılması gerekmiştir. Makineleşmenin getirdiği gelişmelerden olan fotoğraf tekniği, çoğaltma ve üretimde hızı ortaya çıkarmıştır. Fotoğrafta hem belgeleme, gösterme, anlatma, ikna etme ve süsleme için basılı ve dijital

medyaların vazgeçilmezi olmuştur. Farklı malzeme arayışına giren tasarımcılar, birbirine benzemez parçaları bir araya getirerek kolaj (kesyap) çalışmaları ortaya koymuşlardır. Kolaj, manuel yöntemlerle yapılabildiği için sanatçı ve tasarımcılar elle müdahale ile birleştirdikleri farklı malzeme ve görselleri bir araya getirmiştir. Ancak teknolojinin yaygınlaşması ve bireysel bilgisayar kullanıcılarının ortaya çıkmasıyla sanatçı ve tasarımcılar dijital olarak çok daha hızlı ve farklı denemelere imkan bulmuşlardır. Görsel öge açısından kolaj afiş tasarımı içinde malzeme çeşitliliği ile tasarımda arayışlara izin vermekte ve tahmin edilemez biçimde farklı bakış açıları sağlamaktadır. Afiş tasarımına katkısı bakımından görsel öge mesajın iletilmesinde tipografiye eşlik etmekte ve mesajı vurgulamaktadır.

Fluxus Afişlerinin Değerlendirilmesi

Fluxus etkinlikleri, farklı sanatsal ifadelerinin birbiriyle ilişkilendirilebilmesi sağlayan ortak bir alan oluşturmuştur. Avrupa'nın önemli şehirlerinde Kopenhag, Düsseldorf, Amsterdam, Paris ve Londra gibi kentlerde gerçekleştirilen Fluxus'un tek bir kent, tek bir ülkeyle sınırlı kalmaması, hareketin gerçek anlamda uluslararası bir oluşum haline gelmesini sağlamıştır (Antmen, 2008: 205). Çalışmada yer alan afişler, 1962'den 1977'ye kadar olan uluslararası Fluxus etkinliklerinin tanıtımında kullanılmıştır. Afişler örneklem olarak rastgele seçim tekniği ile yedi adet seçilmiş ve tipografi, renk, görsel öge, sayfa düzeni açısından incelenmiştir. Çalışmada gösterilen afiş tasarımları Modern Sanat Müzesi'ndeki Gilbert ve Lila Silverman Fluxus Koleksiyonu'nda yer almaktadır. Modern Sanat Müzesi MOMA'nın arşivinde bulunan eserler dönemin sanat etkinliklerinin kataloglanması sırasında, Fluxus'un festivallerinin, eserlerinin, sanatçıların, fotoğrafçıların, tasarımcıların ve izleyicilerin fotoğrafları ve bazı nesnelerden oluşmaktadır. Fluxus ve görsel dağılımı (postalar, gazeteler, posterler vb. aracılığıyla), ilişkili sanatçıların ağı ve sanatın performatif tarafı hakkında bir anlayış oluşturmak için gerekli veriyi sağlamaktadır. Afiş tasarımları nitelik bakımından incelenirken “veri analizi sürecinin temel amacı ham veriden anlam çıkarmaktır. Bu amaçla araştırmacı okuduklarını, gözlemlediklerini ve katılımcılardan elde ettiği verileri yorumlamalı, azaltmalı ve sağlamlaştırmalıdır (Çelik vd., 2020: 381).” Bu sebeple analizlerde çalışmanın kapsamı afiş tasarımının ana unsuru olan tipografi, görsel öge, renk kullanımının yanında sayfa düzeninde tercihler ile sınırlandırılmıştır.

Resim 4 Festum Fluxorum, Kopenhag, 23-28 Kasım 1962, Danimarka, tasarımcısı bilinmiyor, tipo baskı, Modern Sanat Müzesi, New York, Gilbert&Lila Silverman Fluxus Koleksiyon Hediyesi, 2008. Kaynak: <https://post.moma.org/festum-fluxorum-posters-of-fluxus-festivals/>

Tasarımcısı bilinmeyen 1962 yılına tarihlenen afişin kraft kağıdı zemini sadece siyah yazılardan oluşması tırnaklı güçlü kalın bir font tercih edilmesi dikkat çekmektedir (Resim 4). Metin üzerinde bir hiyerarşi

görölmektedir. Sayfada düzen ortalanmıştır. Ana başlıklarda ve öne çıkarılan yazılarda büyük harf (manjiskül) tipografi tercih edilmiştir. Büyük harfler ve punto büyüklüğüyle Fluxus yazısı ilk göze çarparken tırnaksız bir font daha metinde kullanılmıştır. Organizasyona katılan sanatçıların isimleri liste olarak verilmiştir. Tasarımda hiçbir görsel öğeye yer verilmemesi dikkat çekicidir.

Resim 5 Fluxus Konseri, Art Totale, Torino, İtalya, 26-28 Nisan 1967, tasarımcısı bilinmiyor, ofset litografi baskı, Modern Sanat Müzesi, New York, Gilbert&Lila Silverman Fluxus Koleksiyon Hediyesi, 2008. Kaynak: <https://post.moma.org/festum-fluxorum-posters-of-fluxus-festivals/>

1967 yılında İtalya, Torino’da düzenlenen Fluxus konser programı için tasarlanan afişi üreten tasarımcı bilinmiyor (Resim 5). Sıcak renklerden sarı ve yeşilin hakim olduğu tasarımda geometrik şekillerden bir rüzgar gülü formu oluşmaktadır. Sıcak renklere soğuk bir renk olarak turkuaz eşlik etmektedir. Dikdörtgen tasarımda figür sayfa düzeninin dörtte üçünde yer almaktadır. Tipografi ise rüzgar gülü formuna uygun olarak tasarımda yer almaktadır. Tırnaklı küçük harf tipografi seçimi ile organizasyon ilgili bilgiler görölmektedir. Tasarımda görsel öğe kullanılmıştır. Bunun yerine tipografi ve geometrik şekillerin sayfa üzerinde bir form oluşturması sağlanmış, görsel çarpıcılığı ise sıcak renk seçimi göstermektedir.

Resim 6 Fluxus Haftası Poster, Tokyo, Japonya, 8, 9, 11, 14 Eylül 1965 Kuniharu Akiyama, Kumaş üzerine mürekkep, Modern Sanat Müzesi, New York, Gilbert&Lila Silverman Fluxus Koleksiyon Hediyesi, 2008. Kaynak: <https://post.moma.org/festum-fluxorum-posters-of-fluxus-festivals/>

Fluxus organizasyonları global bir şekilde Avrupa dışında Asya’da da görölmüştür (Resim 6). Akiyama, tasarımı olan bez üzerine el yazısıyla oluşturulmuş programın anlatımı kırmızı, mavi ve siyah renkleri

kullanarak üretilmiştir. Farklı materyallerle tasarımı zenginleştirmenin mümkün olduğu bilinmektedir. DeneySEL malzeme kullanımları bulunmaktadır. Sayfa düzeni açısından ise satır ve metin yazıları ile tamamlanmıştır. Makineleşme ve bunun getirdiği üretimdeki hatasız çıkışlar yerine burada her bir kişi için farklılık gösterecek el yazısı kullanılmıştır. Öyle ki bu el yazısı farklı zamanlarda yazacak aynı kişi bile olsa farklı sonuçlar doğuracaktır.

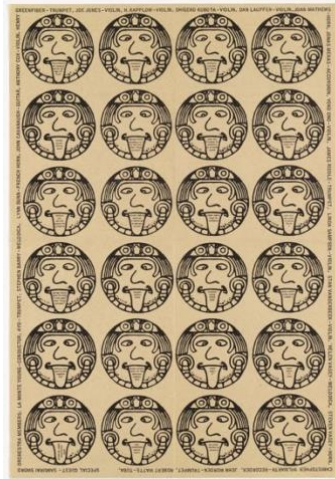
Resim 7 Fluxus Poster, Art Total, Lund, İsveç, 10-12 Mart 1967, Ben Vautier, harf ton kabartmalı tipo baskı, Modern Sanat Müzesi, New York, Gilbert&Lila Silverman Fluxus Koleksiyon Hediyesi, 2008. Kaynak: <https://post.moma.org/festum-fluxorum-posters-of-fluxus-festivals/>

İsveç'te gerçekleştirilen Fluxus organizasyonunda 1967 yılında Vautier tasarımı çalışmada siyah beyaza, turuncu tek bir renk kullanılmıştır (Resim 7). Görsel öge olarak çerçeveli küçük bir arkası dönük fotoğraf kullanılmış, sayıdaki görselliği turuncu tırnaklı harfler oluşturmaktadır. Afiş içeriğinde blok şeklinde program bilgileri sütun olarak bulunmaktadır. Sayfa tasarımı (layout design) bakıldığında sütun ızgara sistemi olarak düzenlenmiştir. Parlak turuncu majiskül harflerin üzerine gelen paragraf yazılar, renkli harflerin birer görsel öge gibi algılanmasına sebep olmaktadır. Turuncu harfler afişin bütününde bir kelime oluştursa da aynı zamanda bir görsel öge işlevi de görmektedir.

Resim 8 Küçük Bir Yeni Müzik Festivali Poster, Goldsmith's Collage, Londra, 6 Temmuz 1964, tasarımcı bilinmiyor, serigraf, Modern Sanat Müzesi, New York, Gilbert&Lila Silverman Fluxus Koleksiyon Hediyesi, 2008. Kaynak: <https://post.moma.org/festum-fluxorum-posters-of-fluxus-festivals/>

Küçük Bir Müzik Festivali ismiyle Londra Goldsmith's Collage gerçekleştirilen Fluxus organizasyonunda bir erkek figürü yumruğunu seyirciye doğru uzatmaktadır (Resim 8). Tek rengin kontrast değerinde kullanılıp beyaz boşluklar oluşturulması ile festivalin ismi parmakların üzerine gelecek şekilde dizilmiştir. Figürün başı afişin soluna gelecek şekilde eğik durmaktadır. Beyaz boşluk oluşturan yumruk ise afişin sağdan yükselmektedir. Afişin dörtte ikisine yakın bir kısmında ise festivalle ilgili gerekli bilgiler paylaşılmakta burada da yırtılmış kağıt etkisi ritmik olarak üç satır biçiminde tekrarlanmaktadır. Afişin görsel akışı sol üstte başlamakta sonra sağ ortada devam etmekte ancak yine sol altta son bulmaktadır. Yoğun dolu bir zemin etkisi oluşturan erkek figürü sayfayı yumruk görseli ile ön arka ilişkisinde tutmaktadır.

Resim 9 25 Eylül 1965, Carnegie Resital Salonu'nda Fluxorchestra için poster, George Maciunas, ofset litografi Modern Sanat Müzesi, New York, Gilbert&Lila Silverman Fluxus Koleksiyon Hediyesi, 2008. Kaynak: <https://post.moma.org/festum-fluxorum-posters-of-fluxus-festivals/>

Amerika'da gerçekleşen Fluxorchestra müzik organizasyonu afiş tasarımının George Maciunas gerçekleştirmiştir (Resim 9). Bir dairenin içine yerleştiren figürün gözleri birbirine yakın dili dışardadır. Saçları başındaki miğferi ile Galyalı karakterine benzemektedir. Bütün sayfaya bir doku şeklinde birebir kopyalanan ve tekrar edilen çizgisel illüstratif figürü içerikle ilgili bilgi veren tipografi çevrelemektedir. Tırnaksız (serifsiz), orta kalınlıkta (medium) ve büyük harf (majiskül) font kullanımı tercih edilmiştir. Tekrar, tasarımda kullanılan bir görselleştirme yöntemi olarak ritim sağlamaktadır. Afişte görsel öge öne çıkarken mesajın iletildiği tipografi çevresinde daha pasif olarak konumlanmıştır.

Resim 10 Fluxus Internationale Festpiele Neuerer Musik Afişi, Städtisches Museum, Wiesbaden, Almanya, 1-23 Eylül 1962
George Maciunas ofset litografi, Modern Sanat Müzesi, New York, Gilbert & Lila Silverman Fluxus Koleksiyon Hediyesi, 2008.
Kaynak: <https://post.moma.org/festum-fluxorum-posters-of-fluxus-festivals/>

Avrupa'nın neredeyse tümünde Fluxus etkinlikleri düzenlenmiştir. Almanya'da gerçekleştirilen müzik organizasyonunda kullanılmak üzere George Maciunas tarafından 1962 yılında afiş tasarımları üretilmiştir (Resim 10). Bütün programa yer verilen afişte görsel bir öğe kullanılmazken tipografide büyük küçük etkisi ve harf, satır es pas (boşluklarla) çalışma tamamlanmıştır. Sayfa tasarımında satır ızgara sistemi kullanılmıştır. Koyu zemin üzeri açık renk tipografi uygulaması okuma sorunu yaşatmaktadır. Başlıktaki büyük, küçük ve punto farklılıkları ile dikkat çekicilik sağlanmıştır. Tasarımda satırların sıklığı ve yoğun dişi yazı okumayı zorlaştırmakta tasarımı sıkıcı kılmaktadır.

Sonuç

Sanat ve tasarım dünyadaki sosyal ve ekonomik gelişmelerden etkilenmektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Avrupa'nın hemen hemen her yerinden sanatçılar ve tasarımcılar Amerika'ya göç etmiştir. 1960 yılında Litvanyalı/Amerikalı sanatçı George Maciunas tarafından kurulan Fluxus tam olarak bu noktada ortaya çıkmıştır. Sanatta, olayların, seslerin ve malzemelerin kullanımı ile hayatın sanatın içinde olduğu vurgulanmaktadır. Bu sebeple seçilen Fluxus, kelime anlamı olarak "akış" demektir. Akım olarak değil de bir anlayış olarak görülmüştür. Çeşitli müzik, sergi ve festivaller düzenleyen Fluxus, farklı malzeme ve ses kullanımları ile dikkat çekmiştir. Fluxus'un bu farklı tarzı organizasyonların afiş tasarımlarına da yansımaktadır. Özellikle basit, sade, belirlenemez, şaşırtıcı, oyun, yeni deneyimler, eski ve yeninin bir arada bulunuşu gibi etkiler hem sanat işlerinde hem de organizasyon afiş tasarımlarında görülmektedir. İletişimin doğrudan olarak en önemli akışını sağlayan afiş tasarımları, cadde bulvarları dolaşan insanlarla kitlesel olarak buluşan önemli bir medya vazifesi görmüştür. Televizyon ve dijital medyanın gelişmediği dönemler için hedef kitleye ulaşmanın yegane kanalıdır. New York Modern Sanat Müzesi arşivinde bulunan Fluxus afişleri, görsel öğe, tipografi, sayfa tasarımı açısından incelendiğinde cesur tasarımlarda ağırlıklı olarak tipografi kullanılmaktadır. Figür tercihlerinin özellikle detaysız yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu durum kelimelerin birer görsel öğe gibi kullanılmasını doğurmuştur. Büyük-küçük harfler, harf-kelime-satır es pasları (boşlukları) dişi ve canlı renk seçimleri, sütun ve satırlarla sayfa düzeni oluşturulmuştur. Boşluk, tekrar, simetri ve asimetri göz önüne alınarak kompozisyonlar üretilmiştir. Ayrıca afiş tasarımlarının ana unsurları tipografi, renk ve görsel öğe (illüstrasyon, fotoğraf, kolaj) tercihleri ve malzeme seçeneklerinde farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Görsel öğenin daha çok leke ve geometrik şekillerde kullanılmaktadır. Tipografinin bir görsel öğe niteliği taşıyacak şekilde renk ve punto kullanımı farklılıkları dikkat çekmektedir.

Kaynakça

- Ambrose G, Harris, P (2005). Colour. Lausanne: AVA Publishing SA.
- Antmen, A (2008). 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar. 2.bs. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Becer, E (2018). İletişim ve Grafik Tasarım. Ankara: Dost Yayınevi.
- Bozkurt, N (2014). Sanat ve Estetik Kuramları. Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Britannica, ET, 07.05.2023, Erişim: <https://www.britannica.com/art/Fluxus>
- Byrne S, Moran L, what is- conceptual art?. education and community programmes, Irish Museum of Modern Art, IMMA, ET, 07.06.2023, Erişim: <https://imma.ie/wp-content/uploads/2018/10/whatisconceptualart.pdf>

- Çelik H, Başer Baykal, N, Kılıç Memur H N, (2020). Nitel Veri Analizi ve Temel İlkeleri. Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi-ENAD Journal of Qualitative Research in Education-JOQRE, 8 (1): 379-406. ET, 09.06.2023, Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/957173>
- Daniels, D (2002). Marcel Duchamp: The Most Influential Artist of the 20th Century?. ET, 11.05.2023, Erişim: <http://georgemaciunas.com/about/cv/manifesto-i/>
- History and Handbook of Photography (1876). Çev. Gaston Tissandier. Ed. J. Thomson. New York: Scovill. ET, 08.05.2023, Erişim: <https://ia600204.us.archive.org/24/items/historyhandbooko00tissuoft/historyhandbooko00tissuoft.pdf>
- History of Illustration (2019). Ed. Susan Doyle, Jaleen Grove, Whitney Sherman. ABD: Bloomsbury Publishing ET, 23.04.2023, Erişim: https://www.hgb-leipzig.de/daniels/Dieter-Daniels_Marcel-Duchamp-The-Most-Influential-Artist-of-the-20th-Century_2002.pdf
- Pehlivan Baskın, Z (2022). Görsel İletişim Tasarımında Tipografi Tarihi ve Temel Terimler. Görsel İletişimi Tasarlamak. İstanbul: YEM Yayınları (96-115).
- Phillpot C, Hendricks J (1988). Fluxus: selections from the Gilbert and Lila Silverman Collection. ET, 07.05.2023, Erişim: https://www.moma.org/documents/moma_catalogue_2141_300103273.pdf
- Samara, T (2002). Making and Breaking the Grid. ABD: Rockport Publishers.
- Tate Museum, ET, 22.04.2023, Erişim: <https://www.tate.org.uk/art/art-terms/f/fluxus#:~:text=Fluxus%20founder%20Maciunas%20said%20that,art%2C%20anti%20Dart%27.>
- Weill, A (2019). Grafik Tasarım. çev. Orçun Türkay. 6.bs. İstanbul: YKY.

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Tasarım Bölümü Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimleri ile Beyin Baskınlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Examination Of The Relationship Between Design Department Students' Entrepreneurship Tendencies and Brain Dominance

Prof. Dr. Rıdvan EZENTAŞ

ORCID: 0000-0001-8619-8334 ♦ Bursa Uludağ Üniversitesi, Matematik ve Fen Bilimleri Bölümü ♦
rezentas@uludag.edu.tr

Öğr. Gör. Hülya BOZYOKUŞ

ORCID: 0000-0002-4508-6456 ♦ Bursa Uludağ Üniversitesi, Teknik Bilimler MYO, Bilgisayar Teknolojileri bölümü ♦ hulya@uludag.edu.tr

Özet

Tasarım, yaratıcı düşünce, estetik anlayış ve işlevsellik temelinde çözümler üretme sürecidir. Tasarım, bir ürünün veya hizmetin kullanıcı deneyimini iyileştirmeyi, görsel çekicilik sağlamayı ve kullanılabilirliği artırmayı hedefler. Tasarım, moda ve grafik tasarımı gibi farklı alanlarda uygulanabilir ve girişimcilikle birleştiğinde yeni ürünlerin veya markaların oluşturulmasında ve işletmelerin rekabet avantajı elde etmesinde etkili bir araç haline gelir. Girişimcilik eğilimi, bir kişinin yenilikçi fikirler üretme, risk alma, kaynakları yönetme, işletme kurma ve geliştirme gibi girişimcilikle ilgili özelliklere sahip olma isteği veya yeteneğidir. Ned Herrmann, bütünsel beyin teknolojisi çerçevesinde beyin yarımkürelerinin mesleklerin dağılımında farklılıklar gösterdiği iddiasında bulunmaktadır. Sol beyin, ardışık işleri daha etkin bir şekilde gerçekleştirme yeteneğine sahipken, sağ beyin aynı anda birden fazla işi yapabilme kabiliyetine sahiptir. Girişimciliğin teşvik edilmesi ve girişimcinin beyin baskınlık analizinin değerlendirilmesi, Türkiye ve diğer gelişmekte olan ülkeler için son derece önemlidir. Bu araştırmanın amacı, Bursa Uludağ Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Tasarım bölümünde okuyan öğrencilerin girişimcilik eğilimleri ile beyin baskınlığı arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu doğrultuda, nicel araştırma yöntemlerinden biri olan anket tekniği kullanılarak, öğrencilerin girişimcilik özellikleri ile beyinlerindeki baskın olan taraf arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmaya, tasarım bölümünde öğrenim gören 81 öğrenci katılmıştır. Anket üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde cinsiyet ve girişimcilik geçmişiyle ilgili 5 soru bulunmaktadır. İkinci bölümde Yılmaz ve Sünbül (2009) tarafından geliştirilen "Üniversite Öğrencileri Girişimcilik Ölçeği" yer almaktadır ve toplamda 36 sorudan oluşmaktadır. Anketteki üçüncü bölümde ise Ned Herrmann tarafından geliştirilen "Hermann Beyin Baskınlık Analizi Formu" kullanılmıştır ve toplamda 14 soru içermektedir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, tasarım bölümünde okuyan öğrencilerin girişimcilik eğitimi alması ve önceden girişimcilik deneyimi yaşaması ile girişimcilik eğilimleri ve beyin fonksiyonları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Ancak, girişimcilik eğilimleri ile cinsiyetleri, kendini girişimci kişiliğe sahip görme durumları ve gelecekte kendi işini kurmayı düşünenler arasında anlamlı bir ilişki gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, sağ-sol beyin baskınlığı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Girişimcilik eğilimleri ile sağ ve sol beyin fonksiyonları arasında pozitif yönde bir korelasyon olduğu görülmüştür. Aynı zamanda girişimcilik eğilimleri ile sağ ve sol beyin fonksiyonları arasındaki ilişkinin benzer etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: tasarım, girişimcilik, girişimcilik eğilimleri, beyin baskınlık analizi

Extended Abstract

Design is the process of creating solutions based on design thinking, creative thought, aesthetic understanding, and functionality. Design aims to improve the user experience, provide visual appeal, and enhance usability of a product or service. Design can be applied in various fields such as fashion and graphic design, and when combined with entrepreneurship, it becomes an effective tool in creating new products or brands and gaining a competitive advantage for businesses. Entrepreneurial inclination refers to the desire or ability of an individual to have entrepreneurial characteristics such as generating innovative ideas, taking risks, managing resources, establishing and developing businesses. Ned Herrmann claims that the brain hemispheres exhibit differences in the distribution of professions within the framework of holistic brain technology. The left brain is more effective in performing sequential tasks, while the right brain has the ability to multitask

simultaneously. Encouraging entrepreneurship and evaluating the entrepreneurial dominance analysis of individuals are crucial for Turkey and other developing countries.

This study aims to provide guidance on job opportunities and employment creation for students in the Design Department of Bursa Uludağ University Vocational School of Technical Sciences (TBMYO). It investigates the relationship between "entrepreneurial tendencies" and "brain dominance analysis values". The main objective of the study is to determine whether there is a relationship between entrepreneurial tendencies and the dominant hemisphere in the brains of students studying in the Design Department of Bursa Uludağ University Vocational School of Technical Sciences. In this context, the following research questions will be addressed: 1. What is the relationship between entrepreneurial tendencies and brain dominance based on the personal information of students in the Design Department? 2. What are the correlations between entrepreneurial tendencies and brain dominance among students in the Design Department?.

The study included 81 students studying in the design department. The survey consists of three sections. The first section includes 5 questions related to gender and entrepreneurial history. The second section includes the "University Students Entrepreneurship Scale" developed by Yılmaz and Sünbül (2009), consisting of a total of 36 questions. The third section of the survey utilizes the "Hermann Brain Dominance Analysis Form" developed by Ned Herrmann, comprising a total of 14 questions. The 50 questions in the second and third sections of the survey are answered on a 5-point Likert scale, ranging from "Strongly Disagree" to "Strongly Agree". In the analysis of the data obtained in the study, SPSS 28.0 software program was used. In this study, prior to the administration of the questionnaire, a measurement was conducted with 33 participants, and the Cronbach's alpha reliability coefficient of the University Students' Entrepreneurship Scale was found to be 0.962. The Cronbach's alpha reliability coefficient of the Hermann Brain Dominance Analysis Form was calculated as 0.841. The overall Cronbach's alpha reliability coefficient for the questionnaire was found to be 0.964. The data was found to follow a normal distribution, and parametric tests such as independent t-test, Pearson correlation, and regression analysis were used for analysis.

According to the results of this study, a significant difference was observed between the entrepreneurial tendencies and gender of the students in the design department. Statistically, it was determined that men have higher entrepreneurial tendencies compared to women. Furthermore, there was no significant difference in terms of entrepreneurial tendencies, right brain dominance, and left brain dominance between the design department students who received entrepreneurship education and those who did not. In addition, it was found that there was a significant difference in entrepreneurial tendencies between the design department students who perceive themselves as having an entrepreneurial personality and those who plan to start their own businesses in the future. However, no significant difference was observed in terms of right brain dominance and left brain dominance. According to the analyses of this study, no significant difference was found between design department students who have previously engaged in entrepreneurial activities and those who have entrepreneurial tendencies and have right-left brain dominance. This study's regression analyses revealed a positive and high correlation between entrepreneurial tendencies and right-left brain functions. According to the regression analyses conducted in this study, the most suitable model for the relationship between entrepreneurial tendencies and right brain dominance is a parabolic curve, while the most suitable model for the relationship between entrepreneurial tendencies and left brain dominance is a cubic curve. Furthermore, the multiple regression analysis revealed that the model for the relationship between entrepreneurial tendencies and right-left brain dominance is a plane equation given by "Entrepreneurship = 1.936 * Right Brain Dominance + 1.634 * Left Brain Dominance + 42.258".

Keywords: design, entrepreneurship, entrepreneurial tendencies, brain dominance analysis

Giriş

Tasarım, yaratıcı düşünce, estetik anlayış ve işlevsellik temelinde çözümler üretme sürecidir. Tasarım, bir ürünün veya hizmetin kullanıcı deneyimini iyileştirmeyi, görsel çekicilik sağlamayı ve kullanılabilirliği artırmayı hedefler. Tasarım aynı zamanda marka kimliğinin oluşturulmasında, iletişim araçlarının tasarlanmasında ve kullanıcıların duygusal bağ kurabileceği deneyimlerin sunulmasında da önemli bir rol oynar. Tasarım, moda ve grafik tasarımı gibi farklı alanlarda uygulanabilir ve girişimcilikle birleştiğinde yeni ürünlerin veya markaların oluşturulmasında ve işletmelerin rekabet avantajı elde etmesinde etkili bir araç haline gelir. Moda tasarımı, yaratıcılık, yenilikçilik ve kişisel ifade gibi unsurları içeren bir sanat formudur. Moda tasarımıyla ilgilenenlerin girişimcilik becerilerini geliştirmeleri ve kendi işletmelerini kurmaları, yaratıcı vizyonlarını gerçekleştirmek ve moda endüstrisinde başarı elde

etmek için önemli bir adımdır. Grafik tasarımı, görsel iletişim aracılığıyla mesajların iletilmesini sağlayan bir sanat ve meslek alanıdır. Grafik tasarım, metin, resim, renk, şekil, tipografi ve diğer görsel öğelerin kullanımını içerir. Amacı, bir tasarımın estetik, işlevsel ve iletişimsel açıdan etkili olmasını sağlamaktır. Grafik tasarımı ve girişimcilik birleştiğinde, yaratıcı ve iş odaklı bir yaklaşım ile başarılı projeler ve işletmeler ortaya çıkabilir.

Girişimci kavramı, kapitalist üretim sürecinin ortaya çıkmasıyla birlikte alanyazına girmiş ve zamanla bugünkü anlamını kazanmıştır. Girişimci, tarıma dayalı ve feodal yapıdan sanayi toplumuna geçiş sürecinde toplumun önemli bir dinamiği haline gelmiştir. Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişle birlikte, ulusal ve uluslararası düzeyde gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde daha da önem kazanmıştır. Bugün itibarıyla, girişimcilik ekonomik ve toplumsal açıdan birçok sektör için önemli bir konudur. Bu nedenle, girişimcilik bilgi toplumunun belirleyici unsurlarından biri olacağı açıktır (Mueller & Thomas, 2001). Girişimcilik başka bir tanıma göre, belirsizlik ve karmaşa dolu bir ortamda, insan odaklı bir yaklaşımla yeni ürün geliştirmenin yönetildiği bir süreci ifade etmektedir (Ries, 2014:21). Girişimcilik, karmaşık bir iş dünyasında farklılıkları kucaklayan ve değişime odaklanan bir yaklaşımla yenilikçi çözümler üretmeyi amaçlar. Girişimcilik, bireylerin öz iradesiyle ortaya çıkan ve geçmiş bilgi ve deneyimlerine dayanarak gönüllü olarak gerçekleştirdikleri bir insan davranışının sonucunda ortaya çıkmaktadır (Minniti & Bygrave, 2001:67). Girişimcilik süreci, yetenek, fikir, sermaye ve bilginin birleştirilmesini gerektirir. Bu birleştirme süreci riskli, belirsiz ve zaman zaman rastlantılara bağlı olabilir, ancak her zaman dinamiktir (Cansız, 2007:9).

Girişimcilik eğilimi, bir kişinin yeni fikirler üretme, risk alma, kaynakları yönetme, işletme kurma ve geliştirme gibi girişimcilikle ilgili özelliklere sahip olma isteği veya yeteneğidir. Girişimcilik eğilimi genellikle yenilikçilik, takım çalışması becerileri, karar verme yeteneği, motivasyon ve dayanıklılık gibi özelliklerle ilişkilendirilir. Girişimciler genellikle fırsatları görebilme, riskleri yönetebilme ve yenilikçi çözümler üretebilme becerisine sahiptirler (Yetim, 2002:35). Aynı zamanda, girişimcilik eğilimi kişinin iş kurma ve başarıya ulaşma motivasyonunu da içerir. Bu eğilim, bir kişinin kendi işini kurma, bir şirkette liderlik rolü üstlenme veya inovasyon alanında çalışma gibi farklı şekillerde ortaya çıkabilir. Girişimcilik eğilimi, hem doğal yeteneklerin bir sonucu olabilir hem de deneyim, eğitim ve çevresel faktörlerle geliştirilebilir (Uygun ve diğerleri, 2012:45).

Girişimci, iş dünyasında başarıya ulaşmak için bilinenlerin en iyi pratiklerini uygulayan, olağan ve olağanüstü durumlarda iş gücünü ve sermaye kaynaklarını etkili bir şekilde yönlendiren, analiz yapabilen ve elde edilen sonuçları kontrol edebilen kişi olarak tanımlanır (Kurt ve diğerleri 2006:56). Küreselleşen dünyada teknolojinin hızla ilerlemesi ve acımasız rekabet ortamının egemenliği, ekonomik gelişmişliğe bağlı olarak avantajlı bir şekilde uyum sağlama ve ayakta kalma becerisini gerektirmektedir. Bu bağlamda, girişimciler ekonomilerin ayakta kalmasını sağlayan dinamik unsurlardan biridir. Fırsatları takip eden, yeniliklere açık olan ve riskleri hesaba katarak üretim faktörlerini birleştiren bu dinamik bireylerin sayısı arttıkça, toplumun gelişmişlik seviyesi de artmaktadır (Demirel & Tikici, 2010:33).

Girişimcilerin sayısının artması, büyüme ve çağı yakalama hatta aşma başarı düzeyini artırırken, güçlü ve hızlı büyümeyi destekleyen girişimcilerin rolü de büyük önem taşır. Girişimci sınıfın nüfus içindeki oranının artmasıyla birlikte, ülkenin sermaye ve teknoloji birikimi ile gelişmişlik düzeyi de artma eğilimi gösterir. Özellikle gelişmekte olan ekonomiler için, girişimci sayısının artırılması son derece önemlidir. Girişimcilerin kurdukları işletmelerin sürekliliğinin sağlanması, girişimcilik faaliyetleriyle kazanç elde

edecekleri ve sektörlerinde sürekli başarıyı sürdürebilecekleri bir ortamın oluşturulması hedeflenmelidir (Tikici & Aksoy, 2009:11).

Gelişme sürecinde, güçlü girişimcilerin sayısı ne kadar artarsa, büyüme, çağa ayak uydurma ve hatta aşma başarısı da o denli yüksek olur. Girişimci sınıfının toplam nüfus içindeki oranı ne kadar yükselirse, ülkenin sermaye birikimi, teknoloji birikimi ve gelişmişlik düzeyi de aynı oranda artacaktır. Girişimci sayısını artırmak, her ekonomi için önemlidir, özellikle de gelişmekte olan ekonomiler için büyük bir önem taşır. Girişimcilerin işletmelerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması, onların sadece girişimcilik faaliyetleriyle kazanç elde edebilecekleri ve sektörlerinde sürekli başarıyı takip edebilecekleri bir ortamın yaratılmasını gerektirir (Tikici & Aksoy, 2009:44). Başarılı girişimcilik eğilimleri genel olarak bağımsızlık, risk alma, özgüven, yenilikçilik, liderlik, öz denetim ve iyimserlik gibi faktörlerden oluşur. Girişimciler, gelecekteki fırsatları değerlendiren ve mevcut durumu aşma potansiyeline odaklanan kişilerdir (Duran ve diğerleri, 2013:23).

İyi bir girişimci, olumlu bir bakış açısına sahip olan, her durumda çözüm yolları bulabilen ve her düşünceyi ve eylemi olumlu yönde değerlendirebilen bir kişilik özelliğine sahip olmalıdır. Bu özellik, iyimserlik ve kötümserlik arasındaki farkı yansıtır. İyi bir girişimci her zorlukta bir fırsat görebilirken, kötümser biri her fırsatta bir felaket görmeye meyillidir. Başarısızlık veya başarısız olma olasılığıyla karşılaştığında bile, girişimciler kolaylıkla kötümserliğe kapılmamakta ve bu da rekabet avantajı elde etmelerinde önemli bir fırsat sunmaktadır (Demirel, 2003:5). Girişimcilik insan üzerinde genetik olarak etkiler yaratabilir, ancak aile, çevre ve eğitimin girişimci kişiliğin oluşumunda önemli rol oynadığı bilinmelidir. Girişimci bir kişi, kafasındaki projelere başlama cesaretini göstermeli ve başarı hedefini her zaman koruyarak pes etmemelidir. Girişimci kişilik oluşumunda ailenin kültürü, aile bireylerinin birbirleriyle olan etkileşimleri, ailede girişimci bir bireyin varlığı, yetiştirilme tarzı gibi faktörler, kısıtlayıcı veya teşvik edici etkilere sahip olabilir (Demirel & Tikici, 2010:14).

Beyin, birçok işlevi eşzamanlı olarak yerine getiren karmaşık bir organdır. Vücut hareketlerimizi kontrol etmenin yanı sıra organlarımızın düzenli çalışmasından, öğrenme, düşünme ve hatırlama süreçlerimizden sorumludur (Foster Deffenbaugh, 1996; Wortock, 2002:77). Beyin, bilişsel yeteneklerimizi kullanmamızı sağlar ve karmaşık düşünme süreçlerimize katkıda bulunur. Aynı zamanda duygularımızı denetler ve hafızamızı şekillendirir. Beynimiz, sinir hücrelerinin karmaşık bir ağıyla örülmüş bir yapıdır. Bu ağ, yeni bilgilerin önceki bilgilerle birleştirilmesini ve daha önce edindiğimiz bilgilerin geri çağırılmasını mümkün kılar (Weiss, 2000:33). Sinir hücreleri arasındaki bağlantılar sayesinde bilgilerimizi işleyebilir, anılarımızı depolayabilir ve zihinsel süreçlerimizi gerçekleştirebiliriz. Beyin, karmaşık bir iletişim ağı olarak çalışır ve bilişsel faaliyetlerimizin temelini oluşturur. Bu nedenle, beyin fonksiyonlarının sağlıklı bir şekilde işlemesi, düşünme, öğrenme ve hafıza gibi temel zihinsel süreçlerimizin etkin bir şekilde yürütülmesi için önemlidir.

Son zamanlarda, gelişmiş teknolojilerin kullanılmasıyla insanların nasıl beyinlerini kullandıklarını belirlemek için yapılan araştırmalar, farklı bilim insanları tarafından beyin yapısı hakkında çeşitli modellerin ortaya atılmasına yol açmıştır. Bu çalışmalar, beyin fonksiyonlarının anlaşılmasına ve insan zihniyle ilgili daha derin bir kavrayışa katkıda bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar, beyin aktivitesinin belirli bölgeler ve ağlar arasında nasıl organize olduğunu ve çeşitli bilişsel süreçlerin beyinde nasıl temsil edildiğini anlamaya yönelik değerli bulgular sunmaktadır.

Sağ ve sol beyin yarımkürelerini açıklayan model, "split brain" kavramının 1970'lerde ortaya atılmasıyla temellendirilmiştir (Wortock, 2002:34). Bu model, beyin yarımkürelerinin farklı işlevlere sahip olduğunu ve beyin işbirliği içinde çalışarak karmaşık zihinsel süreçleri gerçekleştirdiğini

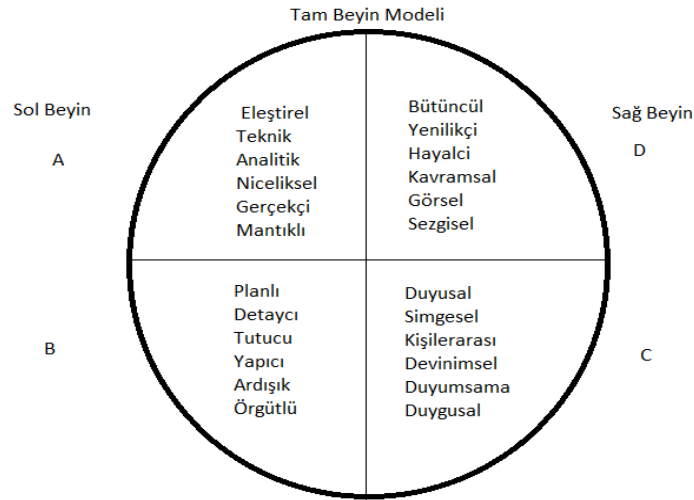
göstermektedir. Beynin işlevleriyle ilgili yapılan araştırmalar, sol ve sağ yarımkürelerin farklı roller üstlendiğini ortaya koymaktadır. İlk olarak, beyin üzerine yapılan çalışmalar sol yarımkürenin vücudun sağ tarafını, sağ yarımkürenin ise vücudun sol tarafını kontrol ettiğini göstermiştir. Sol yarımküre; matematik, dil, yazma, fikir sınıflandırma, sözel, mantıksal, analitik ve lineer operasyonlar gibi işlevleri yönettiğini ortaya koymaktadır. Sağ yarımküre ise sözel olmayan işlevlere odaklanmaktadır. Hayal gücü, renk, müzik, ritim, şekil, şemalar (grafik, harita ve çizgiler), sezgi kullanımı, uzaysal farkındalık, belirsizlikle başa çıkma, rastlantısal ve açık uçlu fikirlerin işlenmesi ve görsel-uzaysal işlemler gibi işlevleri yönetmektedir (Özden, 2003:9; Demirel, 2003:17; Gülpınar, 2005:21).

Beynimizin belli bölgelerini farkında olmadan kullanmayı tercih ettiğimiz bir gerçektir. Sağ ve sol yarımküreler arasında birinin diğerine göre daha fazla baskın olarak kullanılması, "beyin baskınlığı" olarak adlandırılmaktadır. Bu konuda yapılan araştırmalar, bireylerin hangi yarımkürelerini daha ağırlıklı kullandıklarını belirlemek için organlardaki baskınlık üzerinde incelenmektedir. Ornstein, (1986) çalışmalarıyla, bir yarımküresini diğerine göre daha yoğun kullanan kişilerin, daha az kullanılan yarımküreyle ilgili işlerde başarısız olduklarını belirlemiştir. Aynı zamanda, her iki yarımkürenin koordineli olarak kullanılmasını teşvik etmek suretiyle yönlendirilen bireylerin genel yeteneklerinde belirgin bir artış olduğunu da gözlemlemiştir (Özden, 2003:78). Sağ ve sol beyin hakkındaki araştırmalar, beyin yapısının aslında birbirinden bağımsız birçok alt sistemden oluştuğunu ortaya koymuştur. Bu alt sistemler, "Modülerlik" olarak adlandırılan bir yetenekle birbirleriyle iletişim kurarak veya birlikte çalışarak karmaşık işlevleri gerçekleştirebilmektedir (Sylwester, 2007:69). Bu sayede beynimiz, farklı işlevleri yerine getirmek için bu özerk alt sistemleri etkin bir şekilde kullanabilmektedir.

Herrmann, (1966) tarafından geliştirilen model, beyindeki özelleşmiş modların ayrımı fikrine dayanmaktadır. Bu modele göre beyin dört farklı bölgeye ayrılmıştır ve bu bölgeler A, B, C ve D harfleriyle sembolize edilmektedir. Sol üst çeyrek (A) ve sağ üst çeyrek (D), kavrama ve zihinsel işlemlerle daha fazla ilişkilidir. Diğer yandan sol alt çeyrek (B) ve sağ alt çeyrek (C), iç organlar ve duygusal aktivitelerle daha çok ilişkilendirilir. Beynin iki yarımküresi arasında çapraz bağlantıyı sağlayan korpus kollasum, ve D çeyrekleri arasındaki iletişimi sağlarken, hippocampal commissure ise B ve C çeyrekleri arasındaki bağlantıyı sağlamaktadır (Herrmann-Nehdi, 2002:33). Bu model, beyindeki farklı bölgelerin belirli işlevlere odaklandığını ve bu bölgeler arasındaki iletişimin önemini vurgulamaktadır. Herrmann, "Herrmann Beyin Hakimiyeti Enstrümanı" (HBDI) adlı bir araç kullanarak kağıt üzerinde veya çevrimiçi olarak yaklaşık bir milyon kişiye uygulama yaparak düşünme tercihlerini belirlemiştir. Bu çalışma Amerika ve dünyanın çeşitli bölgelerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, Herrmann beyindeki belirli bölgelerin yoğunlaştığı işlevleri belirlemiştir (Herrmann-Nehdi, 2002:97). Buna göre, beyin sol üst çeyreği olan A bölgesi mantıksal, çözüm odaklı, niceliksel ve gerçeklere dayalı düşünme biçimlerine odaklanırken, sol alt çeyrek olan B bölgesi planlı, organize, ayrıntılı ve ardışık düşünme biçimlerine yöneliktir. Sağ alt çeyrek olan C bölgesi ise kişilerarası ilişkiler, duygusal unsurlara ve duygusal düşünme biçimlerine yatkındır. Sağ üst çeyrek olan D bölgesini kullanan bireyler ise gizemli, sezgisel, sentezleyici ve bütünleştirici düşünme biçimlerine sahiptir (San, 2001:59). Herrmann'ın dört çeyrek dairesel beyin modeli Şekil 1'de gösterilmiştir.

Herrmann ve Nehdi'nin çalışmaları, ilginç bir şekilde aynı meslekteki bireylerin farklı kültürel geçmişlere sahip olsalar bile benzer genel özelliklere sahip olduğunu göstermektedir (Herrmann & Nehdi, 2002:8). Herrmann, insanların düşünme tercihlerinin doğuştan gelen özelliklerinden kaynaklandığına inandığı bir teori ortaya koymaktadır. Ancak düşünme tercihlerinin oluşumunda toplumun da önemli bir rol oynadığı bilinmektedir. Ödüllendirme, toplumsal kabul ve benzeri faktörler, bu düşünme tercihlerinin yaşam içinde daha belirgin hale gelmesine neden olmaktadır. Maalesef, okullarımızda çocukların

özellikle analitik ve mantıksal düşünmeye yönlendirilmesi, yaratıcı yeteneklerini zayıflatmakta ve beynin sadece belirli bir bölgesinin öne çıkmasına yol açmaktadır (Özden, 2003:16).

Şekil 1. Herrman'ın Dört Çeyrek Daireli beyin modeli

Girişimcilik faaliyetlerinin istenilen düzeyde gerçekleştirilmesi, ülkelerin ekonomik sürdürülebilirliğini sağlamak için önemlidir (Yıldırım vd., 2011:9). Bu çalışma, Bursa Uludağ Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu (TBMYO) Tasarım bölümünde okuyan öğrencilerine iş imkanları ve istihdam yaratma konusunda yol gösterici olmayı amaçlayarak, "Girişimcilik eğilimleri" ile "beyin baskınlık analizi değerleri" arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır. Çalışmanın amacı, Bursa Uludağ Üniversitesi TBMYO tasarım bölümünde okuyan girişimcilik eğilimleri ile beyindeki baskın taraf arasında bir ilişki olup olmadığını ortaya koymaktır. Bu bağlamda, aşağıdaki sorulara cevap araştırılacaktır.

1. Tasarım bölümü öğrencilerinin kişisel bilgilerine göre girişimcilik eğilimleri ve beyin baskınlığı arasındaki ilişkiler nelerdir?
2. Tasarım bölümü öğrencilerinin girişimcilik eğilimleri ile beyin baskınlığı arasındaki bağıntılar nelerdir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bursa Uludağ Üniversitesi TBMYO Moda ve Grafik tasarım programlarında okuyan öğrencilerinin girişimcilik eğilimleri ile beynin baskın olan tarafı arasında bir ilişkiyi ortaya koymak için nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği kullanılmıştır. Evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla evrenin tümü ya da örneklem üzerinde tarama yapılarak gerçekleştirilen araştırma, genel tarama modeline uygundur. Genel tarama modeli, evrenin genel bir resmini elde etmeyi hedeflerken, ilişkisel tarama modeli ise değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla kullanılır. Bu tür araştırmalar, evrenin tümü veya örneklem üzerinde tarama yaparak genel bir görüş sunmayı amaçlar. Bu nedenle araştırma değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemeye dönük olduğundan genel tarama modellerinden de ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır (Kalaycı, 2009:1).

Çalışma Grubu

Çalışma grubu, 2022-2023 eğitim öğretim yılında Bursa Uludağ Üniversitesi TBMYO Tasarım bölümünde öğrenim gören toplam 81 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmanın veri toplama sürecinde,

Meslek Yüksekokulu program başkanlarından destek alınarak, tüm öğrencilere Microsoft Forms kullanılarak hazırlanan bir anket linki gönderilmiştir. Katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmıştır, kısaca öğrenciler anketi doldurmayı kendi istekleri doğrultusunda gerçekleştirmişlerdir. Tablo 1'de, örnekleme dâhil edilen öğrencilerin farklı değişkenlere göre dağılımı sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların kişisel bilgilerine ait yüzde ve frekans değerleri

Değişkenler		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	58	71,6
	Erkek	21	28,4
Girişimcilik ile İlgili Eğitimi Alma	Evet	16	19,8
	Hayır	65	80,2
Daha Önce Girişimcilik Faaliyetinde Bulunma	Evet	24	29,6
	Hayır	57	70,4
Kendini Girişimci Kişiliğe Sahip Görme	Evet	66	81,5
	Hayır	15	18,5
Gelecekte Kendi İşini Kurma Düşüncesi	Evet	72	88,9
	Hayır	9	11,1

Tablo 1'de, katılımcıların dağılımı aşağıdaki gibi bulunmuştur: %71,6'sı kadın, %80,2'si girişimcilik eğitimi almamış, %70,4'ü daha önce girişimcilik faaliyetinde bulunmamış, %81,5'i kendini girişimci kişiliğe sahip gören ve %88,9'u kendi işini kurmayı düşünen öğrencilerden oluşmaktadır.

Veri toplama araçları

Bu çalışmada, veri toplama 3 kısımdan oluşmaktadır. Bunlar araştırmacı tarafından oluşturulan 5 kişisel bilgi form, "Üniversite öğrencileri girişimcilik ölçeği" ve "Hermann Beyin Baskınlık Analizi Formu" dur. Öğrencilerin girişimcilik eğilimlerini belirlemek amacıyla Yılmaz ve Sünbül (2009) tarafından geliştirilen ve 36 sorudan oluşan "Üniversite Öğrencileri Girişimcilik Ölçeği" kullanılmıştır. Ned Hermann tarafından geliştirilen ve Interconsult Yönetim Danışmanlığı Firması tarafından Türkçe'ye çevrilen "Hermann Beyin Baskınlık Analizi Formu" en tanınmış ve en çok kullanılan beyin baskınlık analizi ölçeğidir. Bu ölçek, toplamda 14 sorudan oluşmaktadır (Korkmaz, 1999; Korkmaz, 2000). Formun, ilk 8 maddesi sağ beyin ve son 6 maddesi ise sol beyin baskınlığını ölçmektedir. Ölçek 5'li Likert formuna göre "Kesinlikle Katılmıyorum"; "Katılmıyorum"; "Kararsızım"; "Katılıyorum" ve "Kesinlikle Katılıyorum" şeklindedir. Yılmaz ve Sünbül (2009) tarafından hesaplanan Üniversite Öğrencileri Girişimcilik Ölçeğinin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı 0.90 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada anket uygulamasından önce 33 kişiyle gerçekleştirilen ölçümde Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Güvenirlik Analizi

Alt Boyut	N	Cronbach Alfa
Girişimcilik	36	0,962
Beyin Baskınlığı	14	0,841
Genel Toplam	50	0,964

Tablo 2'de Üniversite Öğrencileri Girişimcilik Ölçeğinin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı 0.962 olarak elde edilmiştir. Hermann Beyin Baskınlık Analizi Formunun Cronbach alfa güvenirlik katsayısı

0.841 olarak hesaplanmıştır. Anket genelindeki Cronbach alfa güvenirlik katsayısı 0.964 olduğu görülmüştür. Bu sonuçlara göre ölçeğin yüksek güvenirliğe sahip olduğu söylenebilir.

Verilerin analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde SPSS 28.0 programı kullanılmıştır. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediği Kolmogrov-Smirnov testi ile analiz edilmiş ve bu teste göre verilerin normal dağılım göstermediği görülmüştür ($p < 0,05$). Ancak verilerin normal dağılım gösterip göstermediği, çarpıklık ve basıklık ölçüleri ile gözlemlemek mümkündür (Kalaycı, 2009:27). Büyüköztürk ve diğerleri (2017) ise normal dağılım için çarpıklık ve basıklık değerlerinin " ± 1 " arasında olmasını yeterli görmektedir. Girişimcilik ölçeği ve beyin baskınlık formunun çarpıklık ve basıklık değerleri Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Girişimcilik ölçeği ve beyin baskınlık formunun çarpıklık ve basıklık değerleri

Alt Boyut	Min	Max	$\bar{X}$	ss	Çarpıklık	Basıklık
Girişimcilik	89	180	145,09	16,89	0,462	-0,824
Sağ Beyin	22	40	33,22	3,63	-0,558	0,493
Sol Beyin	12	30	24,24	3,74	-0,236	-0,700
Genel Toplam	132	250	202,55	21,89	0,441	-0,736

Tablo 3'e göre, çarpıklık ve basıklık değerlerinin hepsi " ± 1 " aralığında olduğundan dolayı, ölçeklerin toplam puanları ve alt boyutlarının normal dağıldığı kabul edilebilir. Bu kabule göre, parametrik testlerin kullanılması uygun görülmüştür. Bu çalışmada, bağımsız t-testi, Pearson korelasyon ve regresyon analizi gibi parametrik testler kullanılmıştır.

Bulgular

Tasarım öğrencilerin kişisel bilgilerine göre girişimcilik eğilimleri ve beyin baskınlık sonuçlarının karşılaştırılması

Tasarım bölümü öğrencilerinin cinsiyetlerine göre girişimcilik eğilimleri ve beyin baskınlığının bağımsız t-testi sonuçları Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Cinsiyete göre girişimcilik eğilimleri ve beyin baskınlığının bağımsız t-testi

Alt Boyut	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	s.s.	t	p
Girişimcilik	Kadın	58	145,82	14,66	-2,051	0,022
	Erkek	23	154,47	22,23		
Sağ Beyin	Kadın	58	33,60	3,52	-0,590	0,279
	Erkek	23	34,22	5,64		
Sol Beyin	Kadın	58	24,78	3,38	-0,288	0,387
	Erkek	23	25,04	4,61		

Tablo 4'teki analizde, tasarım bölümü öğrencilerinin cinsiyetleri ile girişimcilik eğilimleri ve beyin baskınlığı arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu analizde, bağımsız t-testi kullanılarak cinsiyetler arasındaki farklılıklar değerlendirilmiştir. Bağımsız t-testi sonuçlarına göre, girişimcilik eğilimleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Bu demektir ki, girişimcilik eğilimleri açısından erkekler ve kadınlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır. Ortalama olarak, erkeklerin girişimcilik eğilimleri kadınlardan daha yüksek bulunmuştur ($\bar{X}_E = 154,47$, $\bar{X}_K = 145,82$). Öte

yandan, sağ-sol beyin baskınlığı ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Bu demek ki, beyin baskınlığı ve cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Bu durumda, beyin baskınlığına sahip olmak veya cinsiyetin beyin baskınlığı üzerinde belirleyici bir etkisi olduğunu söylemek için yeterli kanıtlar bulunmamaktadır. Tasarım programları öğrencilerinin girişimcilik eğitimi almalarına göre girişimcilik eğilimleri ve beyin baskınlığının bağımsız t-testi sonuçları Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. Girişimcilik eğitimi almalarına göre girişimcilik eğilimleri ve beyin baskınlığının bağımsız t-testi

Alt Boyut	Girişimcilik Eğitimi Alma	N	$\bar{X}$	s.s.	t	p
Girişimcilik	Evet	16	152,81	22,29	1,161	0,125
	Hayır	65	147,16	16,06		
Sağ Beyin	Evet	16	34,88	4,24	1,167	0,123
	Hayır	65	33,51	4,18		
Sol Beyin	Evet	16	24,69	5,02	-0,195	0,423
	Hayır	65	24,89	3,41		

Tablo 5’te yapılan bağımsız t-testi sonuçlarına göre, girişimcilik eğitimi alanlar ile almayanlar arasında girişimcilik eğilimleri, sağ-sol beyin baskınlıkları açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Bu bulgu, girişimcilik eğitimi alanın, girişimcilik eğilimleri veya beyin baskınlığı üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını göstermektedir. Yani, girişimcilik eğitimi alanlar ve almayanlar arasında benzer düzeyde girişimcilik eğilimleri ve beyin baskınlıkları görülebilir. Bu sonuçlar, girişimcilik eğitiminin bireylerin girişimcilik eğilimlerini veya beyin baskınlıklarını değiştirmekte sınırlı bir rol oynayabileceğini düşündürülebilir. Tasarım programları öğrencilerinin kendilerini girişimci kişiliğe sahip görmeye göre girişimcilik eğilimleri ve beyin baskınlığının bağımsız t-testi sonuçları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Kendilerini girişimci kişiliğe sahip görmeye göre girişimcilik eğilimleri ve beyin baskınlığının bağımsız t-testi

Alt Boyut	Kendini Girişimci Kişiliğe Sahip Görme	N	$\bar{X}$	s.s.	t	p
Girişimcilik	Evet	66	150,42	17,17	2,381	0,010
	Hayır	15	138,86	15,94		
Sağ Beyin	Evet	66	33,97	4,27	0,860	0,196
	Hayır	15	32,93	3,90		
Sol Beyin	Evet	66	24,86	3,76	0,059	0,477
	Hayır	15	24,80	3,82		

Tablo 6’ya dayanan bağımsız t-testi sonuçlarına göre, tasarım bölümü öğrencilerinin girişimcilik eğilimleri ile kendini girişimci kişiliğe sahip görme arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0,005$). Bu sonuç, öğrencilerin girişimcilik eğilimleriyle birlikte kendilerini girişimci bir kişilik olarak tanımlama arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ancak, kendini girişimci kişiliğe sahip gören öğrenciler ile sağ-sol beyin baskınlığı arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Bu durumda, sağ-sol beyin baskınlığı ile kendini girişimci olarak algılama arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna varılabilir. Tablo 6’daki bulgulara göre, öğrencilerin girişimcilik eğilimleri ile kendini girişimci bir kişilik olarak algılama arasında ilişki bulunurken, sağ-sol beyin baskınlığı bu algılamada anlamlı bir rol oynamamaktadır. Tasarım programları öğrencilerinin gelecekte kendi işini kurmayı

düşünenlere göre girişimcilik eğilimleri ve beyin baskınlığının bağımsız t-testi sonuçları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Gelecekte kendi işini kurmayı düşünenlere göre girişimcilik eğilimleri ve beyin baskınlığının bağımsız t-testi

Alt Boyut	Daha Önce Girişimcilik Faaliyetinde Bulunma	N	ort	s.s.	t	p
Girişimcilik	Evet	24	148,04	15,31	-0,081	0,468
	Hayır	57	148,38	18,40		
Sağ Beyin	Evet	24	33,25	4,87	-0,730	0,234
	Hayır	57	34,00	3,91		
Sol Beyin	Evet	24	24,50	4,11	-0,546	0,293
	Hayır	57	25,00	3,61		

Tablo 7’ye dayanan bağımsız t-testi sonuçlarına göre, girişimcilik eğilimleri ile gelecekte kendi işini kurmayı düşünenler arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir ($p < 0,05$). Bu sonuç, girişimcilik eğilimlerinin gelecekte kendi işini kurma düşüncesinin bir göstergesi olduğunu göstermektedir. Girişimcilik eğilimleri yüksek olan bireylerin, kendi işini kurma düşüncesine sahip olma olasılığı daha yüksektir. Ancak, sağ ve sol beyin baskınlığı olanlar ile gelecekte kendi işini kurmayı düşünenler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0,05$). Bu durumda, sağ-sol beyin baskınlığı ile kişilerin gelecekte kendi işini kurma düşüncesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna varılabilir. Tablo 7’deki bulgular, girişimcilik eğilimleri ile gelecekte kendi işini kurma düşüncesi arasında bir ilişki olduğunu gösterirken, sağ-sol beyin baskınlığının bu ilişkide etkili olmadığını ortaya koymaktadır. Daha önce girişimcilik faaliyetinde bulunanların girişimcilik eğilimleri ve beyin baskınlığının bağımsız t-testi sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Daha önce girişimcilik faaliyetinde bulunanların girişimcilik eğilimleri ve beyin baskınlığının bağımsız t-testi

Alt Boyut	Daha Önce Girişimcilik Faaliyetinde Bulunma	N	ort	s.s.	t	p
Girişimcilik	Evet	24	148,04	15,31	-0,081	0,468
	Hayır	57	148,38	18,40		
Sağ Beyin	Evet	24	33,25	4,87	-0,730	0,234
	Hayır	57	34,00	3,91		
Sol Beyin	Evet	24	24,50	4,11	-0,546	0,293
	Hayır	57	25,00	3,61		

Tablo 8’deki bağımsız t-testi sonuçlarına göre, girişimcilik eğilimleri, sağ ve sol beyin baskınlığı ile daha önce girişimcilik faaliyetinde bulunanlar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0,05$). Bu bulgular, daha önce girişimcilik faaliyetinde bulunan bireylerin, girişimcilik eğilimleri ve beyin baskınlığı açısından faaliyette bulunmayanlardan istatistiksel olarak ayırt edilemediğini göstermektedir. Yani, girişimcilik deneyimi olan bireylerin, girişimcilik eğilimleri ve beyin baskınlığı açısından faaliyette bulunmayanlardan farklılık göstermediği söylenebilir. Bu sonuçlar, girişimcilik deneyimi ile girişimcilik eğilimleri veya beyin baskınlığı arasındaki ilişkinin karmaşık olabileceğini veya diğer faktörlerin (örneğin, kişilik özellikleri, yetenekler, deneyimler) etkili olabileceğini düşündürülebilir.

Tasarım bölümü öğrencilerin girişimcilik eğilimleri ile beyin baskınlık sonuçlarının karşılaştırılması

Tasarım bölümü öğrencilerinin girişimcilik eğilimleri ile sağ-sol beyin baskınlığı arasındaki ilişkinin varlığını, gücünü ve yönünü belirlemek için korelasyon ve regresyon analizleri yapılmıştır. Girişimcilik eğilimleri ile sağ ve sol beyin baskınlıkları arasındaki korelasyon sonuçları Tablo 9'da, verilmiştir.

Tablo 9. Girişimcilik eğilimleri ile sağ ve sol beyin baskınlıkları arasındaki korelasyon

		Girişimcilik	Sağ Beyin	Sol Beyin
	Pearson Korelasyon	1	0,689	0,646
Girişimcilik	p		0,000	0,000
	N	81	81	81

Girişimcilik eğilimleri ile sağ ve sol beyin baskınlığı arasında yapılan basit doğrusal korelasyon analizi, girişimcilik eğilimleri ile sağ ve beyin baskınlığı arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde bir ilişki olduğunu göstermiştir ($R=0,689$; $R=0,646$, $p<0,001$). Girişimcilik eğilimleri, hem sağ hem de sol beyin baskınlığından Orta derecede etkilenmektedir.

Tasarım bölümü öğrencilerinin sağ beyin baskınlığının girişimcilik eğilimlerini ne ölçüde etkilediğini belirlemek amacıyla regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Bu analizde, sağ beyin baskınlığı bağımsız değişken olarak kullanılmış ve girişimcilik eğilimleri bağımlı değişken olarak incelenmiştir. Regresyon analizi ile eğri tahmini yapılmış ve en yüksek korelasyon katsayısına sahip olan eğrilerin değerleri Tablo 10'da sunulmuştur. Tablo 10, sağ beyin baskınlığı ile girişimcilik eğilimleri arasındaki ilişkiyi gösteren ve en iyi uyumu sağlayan eğrinin değerlerini içermektedir. Bu tablodaki veriler, tasarım bölümü öğrencilerinin regresyon analizinin sonuçlarını özetleyerek sağ beyin baskınlığının girişimcilik eğilimlerini ne ölçüde açıkladığını göstermektedir.

Tablo 10. Girişimcilik Eğilimleri ve Sağ Beyin Baskınlığı Arasındaki Regresyon Eğri Tahmini

Eğri	Pearson Korelasyon	R^2	Düzeltilmiş R^2	Standart hata
Doğru	0,689	0,474	0,467	12,738
Parabol	0,728	0,530	0,517	12,125
Kübik	0,727	0,528	0,516	12,144

Tablo 10'da, en yüksek korelasyon katsayısına sahip eğrinin parabol olduğu görülmektedir. Bu korelasyon, sağ beyin baskınlığı bağımsız değişkeninin girişimcilik eğilimleri bağımlı değişkeninin %53'ünü açıklayabildiğini ve ilişkinin "orta" derecede güçlü olduğunu göstermektedir ($R = 0,728$ ve $R^2 = 0,530$). Girişimcilik eğilimleri ve sağ beyin baskınlığına göre varyans analiz sonuçları Tablo 11'de ve Regresyon modeli ise Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 11. Girişimcilik Eğilimleri ve Sağ Beyin Baskınlığına Göre Varyans Analizi

	Serbeslik derecesi	Kareler toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Regresyon	2	12907,556	6453,778	43,900	0,000
Kalıntılar	78	11466,913	147,012		

Tablo 11 incelendiğinde, modelin geçerli olduğu görülmektedir ($F=43,900$, $p<0,05$).

Tablo 12. Girişimcilik Eğilimleri ve Sağ Beyin Baskınlığına Göre Regresyon Modeli

Değişkenler	Katsayılar	Standart hatalar	Beta	t	p
Sabit	218,628	56,928	-	3,840	0,000

Sağ beyin	-7,552	3,500	-1,820	-2,158	0,034
Sağ beyin ²	0,159	0,053	2,520	2,987	0,004

Tablo 12'deki Regresyon modeline göre, girişimcilik ile ilgili olarak sabit terim, sağ beyin baskınlığı ve sağ beyin baskınlığı karesi katsayıları istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0,05$). Bu durumda, girişimcilik ile sağ beyin baskınlığı arasında bir parabolik ilişki olduğu söylenebilir. Parabolik fonksiyonu ifade etmek için aşağıdaki denklem kullanılabilir:

$$\text{Girişimcilik} = 0,159 * \text{Sağ Beyin Baskınlığı}^2 - 7,552 * \text{Sağ Beyin Baskınlığı} + 218,628$$

Bu denklem, sağ beyin baskınlığı değerine göre girişimcilik eğilimini tahmin etmek için kullanılabilir. Sağ beyin baskınlığı arttıkça girişimcilik eğilimi değişkenlik gösterecektir.

Tasarım bölümü öğrencilerinin sol beyin baskınlığının girişimcilik eğilimlerini ne ölçüde etkilediğini belirlemek amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Bu analizde sol beyin baskınlığı bağımsız değişken olarak kullanılmış ve girişimcilik eğilimleri bağımlı değişken olarak incelenmiştir. Regresyon analizi kullanılarak eğri tahmini yapılmış ve en yüksek korelasyon katsayısına sahip olan eğrilerin değerleri Tablo 13'de sunulmuştur. Bu tabloda, sol beyin baskınlığı ile girişimcilik eğilimleri arasındaki ilişkiyi gösteren ve en iyi uyum sağlayan eğrinin değerleri bulunmaktadır. Tablodaki veriler, tasarım bölümü öğrencilerinin regresyon analizinin sonuçlarını özetleyerek sol beyin baskınlığının girişimcilik eğilimlerini ne ölçüde açıkladığını göstermektedir.

Tablo 13. Girişimcilik Eğilimleri ve Sol Beyin Baskınlığı Arasındaki Regresyon Eğri Tahmini

Eğri	Pearson Korelasyon	R^2	Düzeltilmiş R^2	Standart hata
Doğru	0,646	0,417	0,410	13,409
Parabol	0,695	0,483	0,469	12,716
Kübik	0,699	0,489	0,476	12,635

Tablo 13'de, en yüksek korelasyon katsayısına sahip eğrinin kübik olduğu görülmektedir. Bu korelasyon, sol beyin baskınlığı bağımsız değişkeninin girişimcilik eğilimleri bağımlı değişkeninin %40,6'sını açıklayabildiğini ve ilişkinin "orta" derecede güçlü olduğunu göstermektedir ($R = 0,699$ ve $R^2 = 0,489$). Girişimcilik eğilimleri ve sol beyin baskınlığına göre varyans analiz sonuçları Tablo 14'de ve Regresyon modeli ise Tablo 15'de verilmiştir.

Tablo 14. Girişimcilik Eğilimleri ve Sol Beyin Baskınlığına Göre Varyans Analizi

	Serbeslik derecesi	Kareler toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Regresyon	2	11922,310	5961,155	37,341	0,000
Kalıntılar	78	12452,159	159,643		

Tablo 14 incelendiğinde, modelin geçerli olduğu görülmektedir ($F=37,341$, $p < 0,05$).

Tablo 15. Girişimcilik Eğilimleri ve Sol Beyin Baskınlığına Göre Regresyon Modeli

Değişkenler	Katsayılar	Standart hatalar	Beta	t	p
-------------	------------	------------------	------	---	---

Sabit	161,601	20,545	-	7,866	0,000
Sol beyin ²	-0,210	0,102	-2,209	-2,048	0,044
Sol beyin ³	0,007	0,003	2,882	2,672	0,009

Tablo 15'teki Regresyon modeline göre, girişimcilik ile ilgili olarak sabit terim, sol beyin baskınlığı karesi ve sol beyin baskınlığı küpü katsayıları istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0,05$). Bu durumda, girişimcilik ile sol beyin baskınlığı arasında bir kübik ilişki olduğu söylenebilir. Kübik fonksiyonu ifade etmek için aşağıdaki denklem kullanılabilir:

$$\text{Girişimcilik} = 0,007 * \text{Sol Beyin Baskınlığı}^3 - 0,210 * \text{Sol Beyin Baskınlığı}^2 + 161,601$$

Bu denklem, sol beyin baskınlığı değerine göre girişimcilik eğilimini tahmin etmek için kullanılabilir. Sol beyin baskınlığı arttıkça girişimcilik eğilimi değişkenlik gösterecektir.

Çalışmalara göre, bir olayın ortaya çıkmasına neden olan faktörler genellikle birden fazla olabilir (Nakip ve diğerleri, 2006). Bu durum, girişimcilik eğilimlerinin sadece sağ beyin veya sol beyin baskınlığıyla açıklanmasının yanıltıcı olabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda, bu çalışmada hem sağ hem de sol beyin tarafının birlikte girişimcilik eğilimlerini ne ölçüde açıklayabileceğini incelemek için çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Tablo 16'de, sağ beyin baskınlığı, sol beyin baskınlığı ve diğer potansiyel değişkenler arasındaki ilişkiler ve girişimcilik eğilimlerini açıklama güçleri yer almaktadır. Bu tablo, korelasyon katsayılarını içermekte ve hangi değişkenlerin girişimcilik eğilimlerini daha iyi açıkladığını göstermektedir.

Tablo 16. Girişimcilik Eğilimleri ve Sağ ve Sol Beyin Baskınlığı Arasındaki Korelasyon

Pearson Korelasyon	R^2	Düzeltilmiş R^2	Standart hata
0,740	0,548	0,537	11,883

Tablo 16'da korelasyon katsayıları göz önüne alınarak regresyon modelinin uygun olduğu görülmektedir. Bağımsız değişkenlerin sağ ve sol beyin baskınlıklarının bağımlı değişken girişimcilik eğilimlerinin %54,8'ini açıklayabileceği ve ilişki gücünün orta düzeyde olduğu anlaşılmaktadır ($R = 0,740$ ve $R^2 = 0,548$). Girişimcilik eğilimleri ve sağ ve sol beyin baskınlığına göre varyans analiz sonuçları Tablo 17'de ve Regresyon modeli Tablo 18'de verilmiştir.

Tablo 17. Girişimcilik Eğilimleri ve Sağ ve Sol Beyin Baskınlığına Göre Varyans Analizi

	Serbeslik derecesi	Kareler toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Regresyon	2	13359,576	6679,788	47,302	0,000
Kalıntılar	78	11014,893	141,217		

Tablo 18 incelendiğinde, modelin geçerli olduğu görülmektedir ($F=47,302$, $p < 0,05$).

Tablo 18. Girişimcilik Eğilimleri ve Sağ-Sol Beyin Baskınlığına Göre Çoklu Regresyon Modeli

Değişkenler	Katsayılar	Standart hatalar	Beta	t	p
Sabit	42,258	11,074	-	3,816	0,000
Sağ beyin	1,936	0,407	0,467	4,752	0,000
Sol beyin	1,634	0,457	0,351	3,574	0,000

Tablo 18'deki Regresyon modeline baktığımızda, girişimcilikle ilgili olarak sabit, sağ beyin ve sol beyinin ($p<0,05$) katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir. Bu durumda, çoklu değişkenli fonksiyon aşağıdaki gibi yazılabilir:

$$\text{Girişimcilik} = 1,936 * \text{Sağ Beyin Baskınlığı} + 1,634 * \text{Sol Beyin Baskınlığı} + 42,258$$

Bu denklem, sağ beyin ve sol beyin baskınlığı faktörlerini dikkate alarak girişimcilik eğilimlerini tahmin etmek için kullanılabilir.

Sonuç ve Tartışma

Cinsiyetin üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilimi üzerindeki etkisi araştırmalara göre değişkendir (Geri, 2013; Samuel vd., 2013:71). Bu araştırmanın sonuçlarına göre, tararım bölümü öğrencilerinin girişimcilik eğilimleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. İstatistiksek olarak erkeklerin girişimcilik eğilimlerinin kadınlara göre yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bunula beraber, bu sonuçlar araştırma örnekleminin özelliğine bağlı olabilir ve farklı örneklem gruplarında farklı sonuçlar elde edilebilir. Örneğin Ezentaş ve Bozyokuş (2023) çalışmasında cinsiyete göre sağ-sol beyin baskınlığı arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Hem bu çalışmada hem de Demirel ve Tikici (2010) çalışmasında beyin baskınlığının kadınlarda erkeklere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Girişimcilik eğitimi alan tasarım bölümü öğrencileri ile almayanlar arasında girişimcilik eğilimleri, sağ ve sol beyin baskınlığı açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu sonuç, girişimcilik eğitimi almanın, girişimcilik eğilimleri veya beyin baskınlığı üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını göstermektedir. Bunun aksine girişimcilik eğitimi alan bireylerin girişimciliğe etkisinde anlamlı farklılık olduğu, birçok çalışmada ifade edilmiştir (Cansız, 2007:1; Gülpınar, 2005:8; Korkmaz, 2000:21).

Bununla birlikte, kendini girişimci kişiliğe sahip gören ve gelecekte kendi işini kurmayı düşünen tasarım bölümü öğrencileri ile girişimcilik eğilimleri arasında anlamlı fark tespit edilmiştir. Bu bulgu, kendini girişimci kişiliğe sahip gören ve gelecekte kendi işini kurmayı düşünen öğrencilerin daha yüksek bir girişimcilik eğilimine sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, girişimcilik eğilimi ile kişinin kendini girişimci olarak tanımlaması arasında güçlü bir ilişki olduğunu işaret etmektedir. Ancak, sağ-sol beyin baskınlığı ile kendini girişimci kişiliğe sahip görme veya kendi işini kurmayı düşünme arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu sonuçlar, sağ-sol beyin baskınlığı faktörünün, kişinin kendini girişimci olarak tanımlama veya kendi işini kurma düşüncesini etkilemede önemli bir rol oynamadığını göstermektedir. Bu durum, girişimcilik eğilimlerinin, kişinin beyin baskınlığına bağlı olarak belirlenmediğini ve daha çok kişisel özellikler, tutumlar ve motivasyonlarla ilişkili olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmanın analizlerine göre, daha önce girişimcilik faaliyetinde bulunan tasarım bölümü öğrencileri ile girişimcilik eğilimleri ve sağ-sol beyin baskınlığına sahip olanlar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu sonuçlar, girişimcilik eğilimleri ve beyin baskınlığı ile daha önce girişimcilik deneyimi arasında bir ilişkinin olmadığını göstermektedir. Bu durum, girişimcilik faaliyetlerinin kişinin temel özellikleri üzerindeki etkisinin belirleyici olmadığını düşündürebilir. Ancak, başka faktörlerin veya değişkenlerin bu ilişkiyi etkileyebileceği göz ardı edilmemelidir.

Demirel ve Tikici (2010) çalışmasında, girişimcilik özellikleri ile sağ ve sol beyin fonksiyonları arasında pozitif yönde düşük korelasyon ve benzer etkilerin olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmada yapılan Regresyon analizleri sonucunda, girişimcilik eğilimleri ile sağ-sol beyin fonksiyonları arasında pozitif yönde yüksek korelasyon tespit edilmiştir. Girişimcilik eğilimleri ile sağ beyin baskınlığı arasında en uygun eğrinin parabol, sol beyin baskınlığı arasındaki en uygun eğrinin kübik olduğu belirlenmiştir.

Çoklu regresyon analizi sonucunda ise girişimcilik eğilimleri ile sağ-sol beyin baskınlığı arasındaki modelin bir düzlem olduğu görülmüştür.

Kaynakça

- Büyüköztürk Ş, Çakmak E K, Akgün Ö E, Karadeniz Ş, Demirel F (2017). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.
- Cansız, Emine (2007). “Üniversite öğrencilerinin girişimcilik özelliklerinin belirlenmesi: Süleyman Demirel üniversitesi öğrencileri üzerine bir çalışma”. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta.
- Çepni, S (2007). Araştırma ve proje çalışmalarına giriş, Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Demirel, E T (2003). “Girişimcilik kültürü”. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Malatya.
- Demirel E T, Tikici M (2010). Üniversite öğrencilerinin girişimcilik özelliklerinin beyin baskınlık analizi ile değerlendirilmesi: İnönü Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme bölümü örneği. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 9(32): 221-253.
- Duran C, Büber H, Eren & Gümüştakin G (2013). Girişimcilik hislerine eğitimin katkısı: Kütahya Meslek Yüksekokulu Makine programı örneği. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 8(2): 33-56.
- Ezentaş R, Bozyokuş H (2023). Investigation of the relationship between vocational school students' entrepreneurship tendencies and brain dominance. UMTEB – XIII. International Scientific Research Congress, 893-909. Paris.
- Foster Deffenbaugh, L A (1996). Brain research and its implications for educational practice, Yüksek Lisans Tezi. Brigham Young University. Hawaii.
- Geri, S (2013). Research on entrepreneurial characteristics of students in school of physical education and sports, Turkish Journal of Education, 2(3): 50-60
- Gülpınar, M A (2005). Beyin zihin temelli öğrenme ilkeleri ve eğitimde yapılandırmacı modeller, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi, 5(2): 272-306.
- Hermann, N (1996). *The whole brain business book*. Newyork:McGraw-Hill.
- Herrmann-Nehdi, A (2002). Training with the brain in mind: The application of brain dominance technology to teaching and learning. Session Number: 509.
- Kalaycı,N(2009). Yükseköğretim kurumlarında akademisyenlerin öğretim performansını değerlendirme sürecinde kullanılan yöntemler. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 15(60): 605–636.
- Korkmaz, S (2000). Girişimcilik ve üniversite öğrencilerinin girişimcilik özelliklerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18(1): 163-179.
- Kurt M, Ağca V, Erdoğan S (2006). Afyonkarahisar ili girişimcilik performansının coğrafi bilgi sistemleri ile analizi. Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8(2): 97-114.
- Minniti M, Bygrave W (2001). A dynamic model of entrepreneurial learning. Entrepreneurship Theory and Practice, 25(3): 5–16. <https://doi.org/10.1177/104225870102500301>

- Mueller S L, Thomas AS (2001). Culture and entrepreneurial potential: A nine country study of locus of control and innovativeness. *Journal of Business Venturing*, 16(1): 51-75. [https://doi.org/10.1016/S0883-9026\(99\)00039-7](https://doi.org/10.1016/S0883-9026(99)00039-7)
- Nakip M, Varinli I, Gullu K (2006). Süpermarketlerde çalışanların ve tüketicilerin hizmet kalitesi beklentilerinin ve algılamalarının karşılaştırılmasına yönelik bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(2): 373-386
- Özbek, A (2016). Giyim üretimi ve moda tasarımı öğrencilerinin girişimcilik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *International Journal of Humanities and Education*, 2(4): 1-24.
- Özden, Y (2003). Öğrenme ve öğretme. Ankara: Pegem Akademi.
- Ries, E (2014). *Yalın Yeni Girişim*. (çev. Ece Elgin). İstanbul: Özyeğin Üniversitesi Yayınları
- Samuel, YA, Ernest K, Awuah, JB (2013). An assessment of entrepreneurship intention among Sunyani Polytechnic Marketing Students. *International Review of Management and Marketing*, 1: 37-49
- San, İ (2001). Beyin, devrim, tümel öğrenme, X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Bildiriler Kitabı, II. Cilt, 1166-1177, Bolu.
- Sylwester, R (2007). The adolescent brain: Reaching for autonomy. Newbury Park (CA): Corwin Press.
- Tikici M, Aksoy A (2009). Girişimcilik ve Küçük İşletmeler. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yılmaz E, Sünbül A M (2009). Üniversite öğrencilerine yönelik girişimcilik ölçeğinin geliştirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2): 195-203.
- Weiss, RP (2000). The wave of the brain, *Training & Development*, 21-24.
- Wortock, J M M(2002). *“Brain Based Learning Principles Applied to the Teaching of Basic Cardiac Code to Associate Degree Nursing Students Using the Human Patient Simulator”*. Doktora Tezi. University of Sout Florida. USA.

Etik Kurul Kararları

Makalenin etik kurul onayı Bursa Uludağ Üniversitesi Araştırma ve Yayın Kurulları Başkanlığı (Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu’nun 25 Kasım 2022 tarih ve 2022-10 sayılı oturumunda alınmıştır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Yazım ve uygulama aşamasında;

Birinci Yazar %50,

İkinci Yazar %50 oranında katkı sağlamıştır.

Çatışma Beyanı

Araştırmada herhangi mali çıkar ya da bağlantı olmadığını, çıkar çatışması yaşanmadığını ve yanlılık bulunmadığını beyan ederim.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Sanatçının Annesi: Umberto Boccioni'ye Ait "Materia" İsimli Eser Üzerine Değerlendirme

The Artist's Mother: An Evaluation On The Work "Materia" By Umberto Boccioni

Arş. Gör. Dr. Altay ALDOĞAN

ORCID: 0000-0002-5347-5195 ♦ Balıkesir Üniversitesi, Resim, Arş. Gör ♦ aldoganaltay@hotmail.com

Özet

Fütürist sanatın öncülerinden ressam ve heykeltıraş Umberto Boccioni (1882-1916) divizyonist ve kübist anlatım biçimlerini kullanarak modern dünyanın görünümünü tuval yüzeyine aktarmıştır. Fütürizmin önemli manifestolarının bazılarının da yazarı olan sanatçı; diğer fütürist sanatçılar gibi, içinde yaşadığı çağa, çağın beraberinde getirdiği toplumsal koşullara ve bu koşulların yarattığı yeni gerçekliğe karşı koşulsuz bir bağlılığa sahiptir. Tüm geleneksel değerlerin reddedilmesini hatta yok edilmesini savunan Boccioni, 20. yüzyılda Avrupa'ya şekil veren sanayileşme temelli gelişmelerden olan makineleşme, teknoloji ve hız gibi modernite kökenli kavramlara hatta 20. yüzyılın yarattığı en büyük travmalardan olan savaşa dahi özel bir önem atfetmiştir. Bu konuyla bağlantılı olarak özellikle hem Boccioni'nin hem de diğer fütüristlerin hareket ve dinamizmi resmederken kullandıkları eşzamanlı betimleme yöntemini, Fransız düşünür Henri Bergson felsefesi ile ilişkilendirmenin mümkün olduğu söylenmelidir. Bahsedilen felsefe, üretilen eserlere hem düşünsel açıdan katkı vermekte hem de biçimsel çözümleme üzerinde oldukça belirleyici bir role sahiptir. Bu sebeple araştırmanın konusunu oluşturan "Materia" isimli eserin; Bergsoncu düşünce ve Fütürist anlayış ekseninde çözümlemesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda eser; Fütürist sanat, Henri Bergson felsefesi, Umberto Boccioni ve sanatçıya ait "Materia" isimli resim üzerine yapılan literatür taraması sonucunda ulaşılan bilgilerden hareketle değerlendirilmiştir. Değerlendirme esnasında dikkat çeken hususlardan birisi, belki de resmin temelini oluşturan ve sanatçının annesini gösteren figürün görkemli görünümüdür. Bu görünümün ardında yatan "sanatçının annesi" kimliği ve bu kimlik üzerinden yapılan değerlendirme eserin anlaşılmasında kritik bir role sahiptir. Tüm bu bağlantılardan hareketle incelenen eser göstermektedir ki çağının ruhunu oldukça etkili bir şekilde yansıtmayı başaran "Materia"; aynı yüzeyde yaratıcısının ruhunu da göstererek Boccioni'nin modernite deneyimine dair bir bakışı izleyiciye sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Umberto Boccioni, Materia, Fütürizm

Extended Abstract

Looking at the history of art, it is seen that many painters occasionally use family members as models. It is known that among these individuals, especially the "mother" figure is frequently preferred. Starting with Albrecht Dürer's "Portrait of the Artist's Mother" (1514) and ending with Andy Warhol's "Andy Warhol's Julia Warhola" (1974) and covering a period of more than four hundred years, the book Artist's Mother" (2009) shows that this subject is frequently included in the art of painting. Here, it should be said that the depicted "mother" figure can be constructed as one of the parts that make up the content of the painting, and even interpreted with an evaluation to be made over the identity of the "artist's mother". Right here, it should be said that the work "Materia" by Umberto Boccioni (1882-1916), which allows such a analysing, is the subject of this research. It is aimed to analyze this work, which will be discussed in connection with this subject, based on its relationship with Bergsonian thought and futurist approaches, which contributes to the emergence of form and content. In accordance with this purpose, the problem of this research is to evaluate the work studied from the identity of the "artist's mother", especially based on Bergsonian thought, and to examine the role of the mentioned identity values in the analysing of the painting.

In this research in which a descriptive examine was made; based on the information obtained as a result of the literature review on futurist art, Bergson philosophy, Umberto Boccioni and the painting "Materia" by this artist, the painting analysis was made.

Before starting on to the study of the work, it would be appropriate to briefly make mention of futurism. Futurism; while the avant-garde developments were taking place in France, it can be summarized as a developing attitude against the cultural incompatibility caused by the dominance of the Renaissance and Neo-classical understanding in 19th century Italian painting. At the heart of this movement is the idea of destroying the respect and longing for the past in order to develop new ideas.

However, at this point, it must also be said that modernity-derived concepts such as mechanization, technology and speed, which are among the industrialization-based developments that shaped 20th century Europe, are glorified.

As another important point, it is important to mention the relationship between the futurist understanding and Bergson's philosophy in order to understand the works produced within this movement, especially in the context of simultaneity and the depiction of movement. The relationship between "Bergson's thought", which was mentioned above especially in the context of "duration" and "movement", and the futurist artists' depiction of movement is quite clear in bringing together the static moments that constitute movement in the same surface and presenting these different moments to the audience simultaneously. Therefore, it will be easier to comprehend the futurist thought when looking at the samples in the futurist art of painting in the light of the information given about Bergson's philosophy.

After making mention of Futurism in general terms, it can be said that "Materia", one of the most important works of Futurist art, embodies images of the feast-like atmosphere, dizzying speed and dynamism of modernity seen in almost all futurist paintings. These interpenetrative images on the canvas surface disappear and reappear, conveying a simultaneous point of view to the audience. This painting of the artist, who tried to convey the spirit of his age with this method, has all the qualities of a typical futurist work in terms of presenting an enthusiastic view of modernity. At the same time, another important point in the work is the Bergsonian thought that shapes the title, form and content of the painting. Basically, this work, which was tried to apply the ideas contained in the famous philosopher's book "Matter and Memory", looks at issues such as matter, time and memory with references from this philosophy, thus strengthening the futurist form of expression. However, when we take a moment to look beyond the philosophical connections, it is possible to say that the identity of the "artist's mother" has quite individualistic side, that it combines futurist expression with the artist's emotions, and that this approach adds contextual richness to the painting. Based on all these connections, the work analyzed indicates that "Materia", which manages to reflect the spirit of its time quite effectively, also shows the spirit of its creator on the same surface and offers the viewer a glimpse of Boccioni's experience of modernity.

Keywords: Umberto Boccioni, Materia, Futurism

Giriş

Sanat tarihine bakıldığında birçok ressamın, aile bireylerini zaman zaman model olarak kullandığı görülür. Bu bireyler arasında, özellikle "anne" figürünün sıklıkla tercih edildiği bilinmektedir. Albrecht Dürer'in "Portrait of Artist's Mother" (1514) isimli eseri ile başlayan ve Andy Warhol'ın "Andy Warhol's Julia Warhola" (1974) isimli eseri ile son bulan ve dört yüz yılı aşkın bir zaman dilimini ele alan "Artist's Mother" (2009) isimli kitap, bu konunun resim sanatında ne sıklıkla yer aldığını göstermesi açısından hayli önemlidir. Yazar Judith Turman, bu kitabın önsözünde, sanatçıların resimlerinde yer verdiği "anne" figürünün; köylü, soylu, entelektüel, köle, mürebbiye, ev hanımı, feminist, saray mensubu, zanaatkâr, iş kadını, gezgin gibi hayatın her kesiminden insanı ifade edebilecek şekilde betimlendiğini söylemektedir (Press, 2009: 9). Bu söylem; betimlenen "anne" figürünün, resmin içeriğini oluşturan parçalardan birisi olarak inşa edilebileceğini hatta bahsedilen figürün "sanatçının annesi" kimliği üzerinden yapılacak bir değerlendirmeye de yorumlanabileceğini düşündürmektedir. Bu sebeple kimliksel yaklaşımı göz önünde bulundurmak anlam bütünlüğünün sağlanabilmesi ve resmin olabildiğince eksiksiz yorumlanabilmesi adına oldukça önemli bir değerlendirme kriteri olarak ele alınabilir. Bu noktada, böylesi bir okumaya imkân tanıyan Umberto Boccioni'ye ait "Materia" isimli eserin bu araştırmanın konusunu oluşturduğu söylenmelidir. Bu konuyla bağlantılı olarak ele alınacak eserin, özellikle fütürist anlayış ve Fransız filozof Henri Bergson düşüncesinden yola çıkarak çözümlenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, incelenen eserde yer alan sanatçının annesine ait imgenin, resmin okunmasında sahip olduğu rolün irdelenmesi araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

Yöntem

Betimsel bir analizin yapıldığı bu çalışmada Fütürist sanat, Bergson felsefesi, Umberto Boccioni ve sanatçıya ait "Materia" isimli resim üzerine literatür taraması yapılmış; konuyla ilgili olarak kitaplar,

sürekli yayınlar, makaleler ve akademik veri tabanlı web sitelerden faydalanılmıştır. Yapılan literatür taraması sonucunda toplanan verilerden hareketle içerik ve biçimsel tavır ekseninde ele alınan ilgili eser; çağın koşulları ve Bergsoncu düşünceden taşıdığı izlerle ilişkili olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, resmin okunmasında önemli bir role sahip “sanatçının annesi” imgesi üzerinden kurulan bağlantılar aracılığıyla sanatçının doğrudan kendi deneyimlerini aktardığı bir modern dünya tasviri okuyucuya sunulmaya çalışılmıştır.

Fütürizm

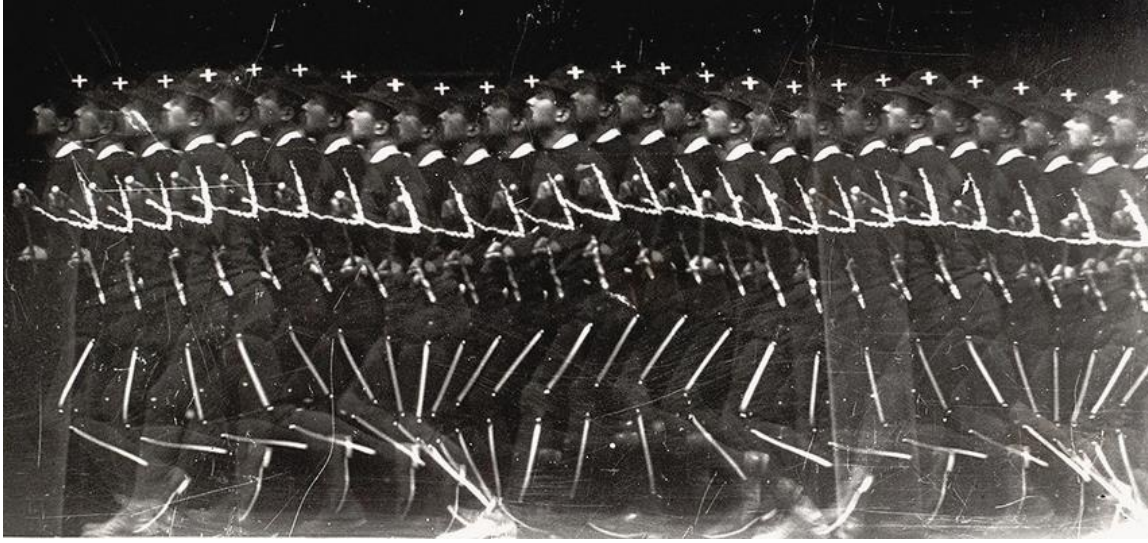
Fütürizm; Fransa’da avangart gelişmeler yaşanırken 19. yüzyıl İtalya resim sanatında Rönesans’ın ve Neo-klasik anlayışın hakimiyetinden kaynaklanan kültürel uyumsuzluğa karşı gelişen bir tavır olarak özetlenebilir. Bu akımın temelinde yeni fikirlerin gelişebilmesi adına geçmişe duyulan saygı ve özlemin ortadan kaldırılma düşüncesi söz konusudur (Mansfield, Arnason, 2013: 190). Bununla birlikte 20. yüzyıl Avrupa’sına şekil veren sanayileşme temelli gelişmelerden olan makineleşme, teknoloji, hız gibi modernite kökenli kavramların yüceltildiği de söylenmelidir. Bu konunun anlaşılmasına katkı sağlanması adına fütürizmin öncülüğünü yapan Filippo Tommaso Marinetti’nin 1909 yılında kaleme aldığı “Fütürist Manifesto”da ifade edilen aşağıdaki sözlere bakılabilir;

“Çalışmakla, hazla ve ayaklanmayla heyecanlanan büyük kitleler için şarkılar söyleyeceğiz; modern başkentlerde devrimin çok renkli ve çok sesli dalgalarının; cephaneliklerin ve tersanelerin şiddetli elektrik ışığıyla mehtaplanarak parlamış gece öfkесinin; dumanlar saçan yılanları yutan ağgözlü tren istasyonlarının; bulutlar üzerinde dumanlarıyla asılı duran fabrikaların; dev jimnastikçiler gibi nehirleri bir ucundan bir ucuna birleştiren, güneşte bıçaklar gibi parıldayan köprülerin; ufku koklayan serüvenci vapurların; tekerlekleri rayları tüplerle gemlenmiş dev çelik atlar gibi döven iri lokomotiflerin; pervaneleri rüzgârda bayraklar gibi, tezahürat yapan kalabalıklar gibi ses çıkaran uçakların zarif uçuşlarının şarkısını söyleyeceğiz” (Antmen, 2008: 72).

Fütürizmin resim sanatı ile ilişkisinin kurulması için Boccioni’nin; tuval üzerinde sabit bir anın değil, aksine hareketli dinamizm duygusunun görülmesi gerektiği yönündeki ifadelerinin önemli olduğu vurgulanmalıdır (Antmen, 2008: 73). Bu noktada, sanatçıların resimsel tavrında, özellikle hareketin betimlenmesinde, divizyonist ve kübist anlatım biçimlerini görmek mümkündür. Ayrıca, bu tavır aracılığıyla hareket, hız, eşzamanlılık gibi birçok konu resmedilerek modern dünyanın görünümü tuval yüzeyine başarıyla aktarılabilmektedir. Bu başarıda; kübist dilin kullanılmasının yanında fotoğraf makinesi aracılığıyla zamanın akışkanlığının gösterilebileceği bir yöntemin geliştirilmesinden de bahsedilebilir. Ressam ve akademisyen Mehmet Yılmaz (2013: 51-52), bu konuyla ilgili olarak Etienne Jules Marey ve Eadweard Muybridge’in kronotograf adıyla bilinen bu yöntemi kullanarak farklı hareketleri aynı karede saptayabildiklerini ve bu yöntemin Marcel Duchamp ve Giacomo Balla gibi kendisinden sonrakilere de ilham verdiğini söylemiştir. Bu ilişkiyi; Eadweard Muybridge’e ait “Koşan Aslan Terbiyecisi” isimli çalışma ve Duchamp’ın, bir figürün merdivenden inme sürecinin tek bir karede anlatıldığı, “Merdivenden İnen Çıplak (No:2)” isimli resmi arasında görmek mümkündür (Bkz. Görsel 1 ve 2). Duchamp’ın bahsedilen resminin, kronotografla üretilmiş fotoğraflar gibi üst üste yığılmış imgelerden oluştuğunu söyleyen yazar Jon Thompson’ın (2014: 120) aşağıda yer alan sözleri de aynı bağlamda değerlendirilebilir;

“Çıplak figür, resimde, soldan sağa “geçerken” gösterilmektedir ve kompozisyon tuvalin kenarlarıyla sınırlandırılmamıştır. Dolayısıyla yapıt, sonsuz tekrara -sürekli harekete- aynı

zamanda giderek boşalan enerjiye ilişkin metaforik bir önerme sunmaktadır” (Thompson, 2014: 120).

Görsel 1 Eadweard Muybridge, *Koşan Aslan Terbiyecisi*, 1886, (URL 1).

Görsel 2 Marcel Duchamp, *“Merdivenden İnen Çıplak (No:2)”*, Tuval üzerine yağlı boya, 147×89.2 cm, 1912, (URL 2).

Hareketin betimlendiği bir diğer resim olan, neredeyse tümüyle geometrik biçimlerle yorumlanmış, Gino Severini'ye ait “Mavi Dansçı” isimli eserde; özellikle parçalanmış mavi alanların yer aldığı kompozisyonun alt yarısı hareketli bir görünüme bakıldığı izlenimi yaratırken, figürün bedeninin hissedilebildiği ve keman çalan figürün görüldüğü üst yarı ise dans etme eyleminin algılanmasını

sağlamaktadır (Bkz. Görsel 3). Severini, her ne kadar seçtiği konu itibarıyla diğer fütürist sanatçılardan ayrılıyor görünse de birbirinin üzerinde dönen dinamik formlarla zamanı ve hareketi betimlemesi, resimdeki parçalanma biçimi ve tuval yüzeyinde kullandığı payetlerin gösterdiği kübist yaklaşımlar, Severini'nin de tıpkı diğer fütürist sanatçılar gibi hareketin coşkusu aktarmanın peşinde olduğunu göstermektedir (Haidinger, 2014: 14-15).

Görsel 3 Gino Severini, *Mavi Dansçı*, 61x64 cm, Tuval üzerine yağlı boya ve payet yapıştırma, 1912, (Thompson, 2014: 125).

Bu noktada fütürist eserlere son bir örnek olarak, belki de 20. yüzyılın genel görünümünün bir yansıması olarak değerlendirilebilecek, “Ruh Durumları: Uğurlamalar” isimli resim aracılığıyla Boccioni'nin gözünden bakılabilir (Bkz. Görsel 4). Sanat tarihçi Norbert Lynton bu eserden aşağıdaki sözlerle bahseder;

“Resmin kahramanı Viktorya dönemi teknolojisinin önemli buluşlarından buharlı lokomotif... Çizgiler ve lokomotifin sağındaki bazı gölgeler vagonları, solundaki çizgiler ise elektrik direklerini belirler ve bir manzara izlenimi yaratır... Fütürist açıklamalardan beklediğimiz çarpıcı modernizme gelince, Boccioni bu konuda bizi hayal kırıklığına uğratmadığı gibi, beklentimizi de aşar. Marinetti'nin kuruluş bildirisinde yarış arabaları, vapurlar, uçaklar, köprülerle birlikte söz edilen lokomotif, burada makine gücünün bir simgesidir” (Lynton, 2004: 88-89).

Görsel 4 Umberto Boccioni, *Ruh Durumları: Uğurlamalar*, 71x96 cm, Tuval üzerine yağlı boya, 1911, (Lynton, 2004: 89).

Bu başlık altında söylenenleri toplamak gerekirse özetle; tümüyle değişmiş bir yaşam biçimi, her şeyin geçmişten farklı olduğu bir dünya, keşifler, savaşlar, kısaca 20. yüzyıl ve toplumsal koşulların yarattığı yeni gerçeklik ve bu gerçekliğe yapılan övgü fütürist anlayışın çatısını oluşturmaktadır. Bu sebeple, Marinetti'nin "Dünyanın ihtişamının yeni bir güzellikle zenginleştiğini ilan ederiz (Antmen, 2008: 72)" sözleriyle bahsettiği bu yeni dünyaya duyulan saygı, fütüristleri ve fütürist eserleri anlamak için anahtar konumundadır.

Bir diğer önemli nokta olarak fütürist anlayışın Bergson felsefesi ile olan ilişkisine değinmek bu akım içerisinde üretilen eserlerin, özellikle eşzamanlılık ve hareketin betimlenmesi bağlamında, daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Yazar Ahu Antmen'in, "Bergson'un 'elan vital'¹ kavramı ve gerçekliğin her an oluşum halinde olduğu yönündeki düşünceleri, elle tutulamaz dinamik anı resmetmek peşindeki Fütüristleri cezbetmiş, sanatsal arayışlarına adeta tercüman olmuştur (Antmen, 2008: 67)" şeklindeki sözleri bu ilişkiyi ifade etmektedir. Bununla birlikte ünlü düşünür Bertrand Russell'in, Bergson felsefesinden bahsederken "Geçmiş ve şimdiyi, karşılıklı olarak birbirlerinin içine girdikleri ve ayırt etmeksizin birbirini izledikleri, canlı bir bütüne dönüştürür" (Russell, 2001: 395) sözleriyle bahsettiği "süre" kavramı, fütürist eserlerde görülen eş zamanlı betimleme yöntemi ile paralellikler taşımaktadır. Ayrıca fütürist eserler için önemli bir konu olan hareketin betimlenmesi de Bergson'un "Her hareket, bir kımıldanıştan diğerine geçiş olarak, kesinlikle bölünmezdir" (Bergson, 2007: 138) şeklindeki sözleri ile bağlantılıdır. Bu noktada aşağıda yer alan Bergson'a ait hareket ve süre ilişkisi üzerine söylenmiş sözler, bu felsefenin fütürist eserlerdeki yansımalarına dair fikir verecektir;

"Hareketin bölünmezliği, demek ki, ânın olanaksızlığını içerir; ve süre fikrinin üstünkörü bir analizi, gerçekten de bize, hem süreye anları niçin atfettiğimizi, hem de anlara sahip olmadan nasıl var olabileceğini gösterecektir. Basit bir hareketi ele alalım; örneğin elimin A'dan B'ye gidiş yolu. Bu yol benim bilincime bölünmez bir bütün olarak verilir. Bu hareket kuşkusuz ki sürmektedir; ama benim bilincimde aldığı içsel görünümle çıkan süresi, onun gibi yekpare ve bölünmezdir" (Bergson, 2007: 140).

¹ "(Bergson'da) Yaşamı ileri götüren iç güç; yaşamın her türlü yaratıcı gelişmesinde kendini belirten, yaratmadan yaratmaya sıçramayı sağlayan güç, evrenin ana, temel gücü (Akarsu, 1975, s. 185)".

Yukarıda özellikle “süre” ve “hareket” bağlamında bahsedilen Bergson düşüncesiyle; hareketi oluşturan durağan anların aynı kadrada bir araya getirildiği ve farklı anların eş zamanlı bir şekilde izleyiciye sunulduğu, fütürizmin biçimsel tavrı arasındaki ilişki oldukça açıktır. Bu sebeple Bergson felsefesi hakkında verilen bilgiler ışığında fütürist eserlere bakılması, özellikle fütürizmin arkasındaki düşüncenin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

Eser İncelemesi

Umberto Boccioni'ye ait “Materia” isimli resim, fütürist sanatın başyapıtlarından biri olarak değerlendirilmektedir (Bkz. Görsel 5). Kompozisyonda birçok geometrik alan üst üste bindirilerek yüzey parçalanmış ve bu yolla figürün sınırları belirsizleştirilmiştir. Bu belirsizliğe rağmen figürün boyutu ile kıyaslandığında oldukça büyük ve güçlü görünen eller; güneş ışınlarıyla aydınlatılan bir sanayi kentinin parçalanmış silüetinin önünde yer alan kaslı kollara, sağlam ve güçlü vücuda sahip bir kadına, Boccioni'nin Milano'daki dairesinin balkonunda yer alan sanatçının annesi Cecilia'ya, aittir ve bu figür tüm haşmetiyle resmin odağını oluşturmaktadır (Press, 2009: 86).

Görsel 5 Umberto Boccioni, *Materia*, 225x150 cm, Tuval üzerine yağlı boya, 1912, Özel Koleksiyon (Coen, 1988: 139).

Eserde figürle birlikte açık bir şekilde okunan unsurlar arasında modern yaşıntının mekânı olan kente dair yapılar, sanayileşmeyi işaret eden dumanı tüten bacalar, dinamik bir görüntü yakalayabilmek amacı ile yerleştirilmiş, figürün sağ dizinin üzerinde görülen koşan kırmızı bir at ve atın ters yönünde hareket eden kırmızı bir figür yer almaktadır (Bkz. Görsel 6). Bahsedilen bu unsurların yanı sıra kompozisyonu oluşturan birçok eleman, parçalanmış formları sebebiyle net olarak tanımlanamamaktadır. Buna rağmen resimde, 20. yüzyılın karakterine dair imgelerin işaret edildiği hemen sezilir. Bu sebeple tıpkı diğer fütürist eserlerde olduğu gibi resmin ana konusunun modernite kaynaklı olduğu rahatlıkla söylenebilir. Tam da burada, elemanlara tek tek değinmek yerine, Boccioni'nin, 1910 yılında yayımladığı "Fütürizm: Teknik Manifesto"da yer alan "Şöyle bir bakın etrafınıza, her şey hareket ediyor, her şey bir koşuşturmaca halinde, her şey hızla değişiyor. Görünen bir şey gözlerimizin önünde hiçbir zaman sabit durmuyor, aksine bir görünüyor, bir kayboluyor" (Antmen, 2008: 73) şeklindeki sözleri ile resmin genel atmosferini tanımlamak mümkündür.

Görsel 6 Umberto Boccioni, *Materia (Detay)*.

Yukarıda belirtilen, sanatçıya ait sözler aynı zamanda çağın metaforik düzeyde tasvirini de ifade etmektedir. Bu ifadenin biçimsel karşılığı olarak kullanılan kübist ve divizyonist yaklaşımlar eş zamanlı ve dinamik bir görüntünün oluşturulmasında kilit rol oynamaktadır. Bu noktada, hem düşünsel hem de bu düşüncenin biçimsel çözümlemeye yansımaları anlamında bu tasviri destekleyecek bir kaynak olarak Bergsoncu düşünceden faydalandığı da bilinmektedir. Özellikle biçimsel yaklaşımların ardındaki çözümleme şeklinin; kronolojik bir sıralamayı ifade eden matematik zamanın aksine, geçmiş ve şimdinin birbirleri içine geçerek bir bütün oluşturduğu düşüncesini savunan Bergson felsefesinden kaynaklandığı söylenebilir.

Bununla birlikte İtalyan sanat tarihçisi Flavio Fergonzi (2004: 49), resmin isminin; sanatçı tarafından, madde'yi (materia) "imgeler toplamı" olarak tanımlayan, Bergson'un yazılarından türetildiğini ve bu

sebeple fiziksel olmaktan öte felsefi bağlantılara sahip olduğunu söylemektedir. Ayrıca, sanatçının Bergson'un metinleriyle doğrudan 1912'de, tam da "Materia"yı tasarladığı ve bunun için çalışmalara başladığı sırada tanışmış olmasının muhtemel olduğuna da değinen yazar; bu fikrini sanatçının, "materia" kelimesine, Bergsoncu anlamda ilk kez 1912 ortasına tarihlenen Carlo Carra'ya yazdığı bir mektupta yer vermesine dayandırır (Fergonzi, 2004: 49). Ayrıca, Bergsoncu düşünce ile "Materia" arasındaki doğrudan ilişkiyi somutlaştırmak adına; Fergonzi'nin kitabında yer verdiği, aşağıda yer alan ve sanatçının da faydalanmış olabileceği düşünülen "Madde ve Bellek" isimli kitaptan alınan sözlerle bakılması uygun olacaktır;

"... temsil edilen görüntü vücudun 'hareket merkezinden' doğar (1896 baskısında s. 4); algılayıcı algılanan nesneye bağlayan merkezci ve merkezkaç kuvvetler arasında sürekli bir ilişki vardır (s.6); beden imgesi, hareket ettikçe algılanan imgeleri değiştirerek algısal alanın merkezini işgal eder (s. 10); vücudun algısal merkezleri, gerçek uzantılar aracılığıyla nesnelere bağlanır (s. 27); beden, çevredeki nesnelere, bu nesnelerin kendisine uyguladıkları kuvvetlerin yansıdığı bir merkez olarak deneyimlenir (s.47); ve beden ile algıladığı nesneler arasında sınırlanmış aralıklar yoktur (s. 48-49)" (Bergson, Matière et Mémoire, 1896, aktaran Fergonzi, 2004: 51)2

Yukarıda yer alan Bergson'a ait sözler, Boccioni'nin bu resminde "Madde ve Bellek"de yer alan metinlere doğrudan atıfta bulunulduğunun kanıtı niteliğindedir. Bu metinler gösteriyor ki çevresindeki madde ile ilişkisi ve bu ilişkideki rolü vurgulanan "sanatçının annesi" tasviri, açık bir şekilde tüm anlatımın ana kaynağı durumundadır. Bu sebeple resmin merkezinde yer alan figüre, özellikle figürün bedenindeki parçalanmanın aksine formunu koruyan ve her şeyin ondan kaynaklandığını düşündüren ellere odaklanılması, resmi daha net ifadelerle yorumlayabilmek ve Bergsoncu düşüncenin yansımalarını vurgulayabilmek için önemlidir (Bkz. Görsel 7).

Görsel 7 Umberto Boccioni, *Materia* (Detay).

Sanat tarihçisi Christine Poggi (2009: 170), bu konuyla ilgili olarak; yıllarca bir dikişçi olarak çalışan sanatçının annesine ait bu ellerin; Cecilia'nın zamansal ve bedensel deneyimi tarafından şekillendirildiği, bu sebeple özel bir güce sahip olduğu ve resimdeki tüm elemanların aksine bu güçle ilişkili olarak bütünlüğünü koruduğunu ifade etmiştir. Ayrıca yazar, bu ellerin, "Materia" isimli eserle

² Bu alıntıdaki sayfa numaraları, Flavio Fergonzi'nin (2004) "On the Title of the Painting Materia" isimli metninden olduğu gibi alınmıştır ve Henri Bergson'a ait ilgili eserdeki sayfa numaralarını ifade etmektedir.

yeniden ileri sürülen ruh/madde ikiliğinin mantığını aştığını; sanatçının bu resimle maddeye hükmettiği, onu dönüştürdüğü ve bir anlamda kendi annesini yeniden doğurduğunu söylemektedir (Poggi, 2009: 170).

Bu noktada, eserin merkezinde yer alan ve Bergsoncu anlayışa göre üstlendiği rol ifade edilen bu figürün; daha önce sanatçının annesi olduğundan bahsedilmiş olsa da, “materia” kelimesinin etimolojik kökeni üzerinden de anne vurgusunun yapıldığı söylenmelidir. Bu sebeple “materia” sözcüğünün, Latince “mater” (anne) kelimesinden türediği ve İtalyanlar tarafından hala bu şekilde anlaşıldığı bilgisi oldukça önemlidir. Aynı kökten türeyen “matram” sözcüğünün ise diğer her şeyin oluştuğu ana madde anlamına geldiği düşünülürse resmin isminin, içerdiği bu bağlantılardan hareketle titizlikle seçtiği sonucuna varmak mümkündür (Fergonzi, 2004: 49). Bu sebeple aşağıda yer alan sözler, resmin isminin işaret ettiği anne/madde ikilisi arasındaki ilişki bağlamında değerlendirilebilir;

“İtalyan fütürist ressam Carlo Carrà'nın "annesini dünyadaki her şeyden çok seviyordu" dediği Boccioni'nin alışılmadık derecede yoğun bir ilişki paylaştığı annesi onun tercih ettiği model haline geldi, ve bu durum muhtemelen bağlantı zincirini tetikledi. Çevredeki maddeyle ilişkisini vurgulayarak onu tüm sembolik önceliklerinden arındırırken annesinin fiziğini deforme edip, grotesk bir abartı ile ön planda yer verdiği kocaman ellere dikkat çekti” (Fergonzi, 2004: 49).

Tüm bu söylenenler ışığında; resimde yer alan figürü, herhangi bir model olarak değerlendirmek yerine “sanatçının annesi” olarak okumak, hatta oldukça vurgulu bir şekilde yer alan eller aracılığıyla resmin en çarpıcı elemanı olarak değerlendirmek yerinde olacaktır. Aynı zamanda sanatçının, resimlediği annesi ile arasında duygusal ve biyolojik açıdan bir denklik kurmak da mümkündür. Buradan hareketle Boccioni'nin merkeze koyduğu ve “ben” olarak da nitelendirilebilecek bu figürün resimde sahip olduğu anlam, Bergson'un “... ‘bedenim’, alımlanan ve geri gönderilen hareketlerin geçiş yeridir, benim üzerimde etkide bulunan şeyler ile benim etkilediğim şeyleri birleştiren çizgidir, tek kelimeyle, duyumsal-devindirici fenomenlerin merkezidir” (Bergson, 2007: 113) şeklindeki sözleriyle açıklanabilir. Ancak bahsedilen bu eserin; her ne kadar Bergsoncu düşünceden beslense de sanatçının dünyaya bakışının ve fütürist anlayışın bir yansıması olarak okunması gerektiği unutulmamalıdır. Bu sebeple bir an olsun resme bu bağlam dışında bakıldığında modern dünyayı yansıtan birçok unsura yer verildiği görülür. Sanatçı ve yazar Stephen Farthing (2007: 601) bu resimde; anne figürünün çarpışan uçaklardan ve ateşli renklerden oluşan bir kaleydoskopla dönüştürüldüğünü ve bütünde modern deneyimin eş zamanlılığının vurgulandığını söylemektedir. Bu ifadelerin de gösterdiği gibi temelde resim, savaşlar da dâhil olmak üzere moderniteye ait imgeler aracılığıyla şölensi bir atmosferin betimlenmesi gayretine dayanmaktadır.

Sonuç

Fütürist sanatın başyapıtlarından birisi olan “Materia”, neredeyse tüm fütürist resimlerde görülen modernitenin şölenleştirilmiş havasına, baş döndürücü hızına ve dinamizmine dair imgeleri bünyesinde barındırmaktadır. Tuval yüzeyinde birbirleri ile iç içe geçen bu imgeler bir kaybolup bir belirerek eşzamanlı bir bakış açısını izleyiciye sunmaktadır. Çağının ruhunu bu yöntemle aktarmaya çalışan sanatçının bu resmi, modernliğin coşkulu bir görünümünü yansıtmaya sebebiyle tipik bir fütürist eserin taşıdığı tüm niteliklere sahiptir. Bununla birlikte eserdeki bir diğer önemli nokta; resme verilen isme, içeriğe ve biçimsel yaklaşıma yön veren Bergsoncu düşüncedir. Ünlü düşünürü ait “Madde ve Bellek” isimli kitaptan referanslarla içerik inşa edilirken, fütürist anlatım biçimi de bu felsefi düşüncelerle güçlendirilmektedir. Resme yön veren unsurlardan biri de resmin merkezinde yer alan ve özellikle

Bergsoncu düşüncenin aktarılmasına yardımcı olan görkemli figürdür. Bir an olsun bu figüre felsefi bağlantılarından sıyrılarak bakıldığında “sanatçının annesi” kimliğinin; özel ve silinmesi güç bir özneyi işaret etmesi sebebiyle fütürist anlatımı Boccioni'nin duygularıyla birleştirdiğini ve resme içeriksel açıdan büyük ölçüde zenginlik kattığını söylemek mümkündür.

Sonuç olarak; resmin odağını oluşturan ve sanatçının kişisel serüveninin en önemli kahramanlarından olan bu güçlü ellerin sahibi; etkileşimde bulunduğu tüm çevresel faktörlerin merkezinde adeta bir dinamo gibi yer alarak, modernlik bağlamında değerlendirilebilecek tüm 20. yüzyıl gelişmelerini sanatçının varlığıyla bütünleştiren bir köprü görevi üstlenir. Bu durum, sanatçıyı; hayranı olduğu bu yeni dünyanın bir anlatıcısı olmakla birlikte, modernite ile bağlantılı deneyimler karşısında hissedilen duyguların merkeze alındığı bir resmin en önemli öznesi haline getirmektedir.

Kaynakça

- Akarsu, B (1975). Felsefe Terimleri Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Antmen, A (2008). 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Bergson, H (1896). *Matière et Mémoire*. Paris: Librairie Felix Alcan.
- Bergson, H (2007). *Madde ve Bellek*. (I. Ergüden, Çev.). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Coen, E (1988). Umberto Boccioni. New York: The Metropolitan Museum of Art.
- Farthing, S (Dü.) (2007). *1001 Paintings : You Must See Before You Die*. New York: Universe Publishing.
- Fergonzi, F (2004). On the Title of the Painting *Materia*. Boccioni's *Materia*: A Futurist Masterpiece and the Avant-garde in Milan and Paris (s. 47-53). New York: Guggenheim Museum.
- Haidinger, M (2014). Gino Severini's *Dancers and His Theatrical Milieu*. *Art Journal* (1): 15-19.
- Lynton, N (2004). *Modern Sanatın Öyküsü*. (C. Çapan, & S. Öziş, Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Mansfield E C, Arnason H H (2013). *History of Modern Art*. New Jersey: Pearson Education.
- Poggi, C (2009). *Inventing Futurism : The Art and Politics of Artificial Optimism*. New Jersey: Princeton University Press.
- Press, O (2009). *The Artist's Mother*. New York & London: Overlook Duckworth & Peter Mayer Publishers.
- Russell, B (2001). *Batı Felsefe Tarihi*. (E. Esençay, Çev.) İzmir: İlyas Yayınevi.
- Thompson, J (2014). *Modern Resim Nasıl Okunur*. (F. C. Çulcu, Çev.). İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Yılmaz, M (2013). *Modernden Postmoderne Sanat*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- (URL 1) https://www.researchgate.net/figure/Figura-3-Ettiene-Jules-Marey-The-Running-Lion-Tamer-1886_fig1_338735398 (Erişim Tarihi:21.04.2023)
- (URL 2) <https://philamuseum.org/collection/object/51449> (Erişim Tarihi:21.04.2023)

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Hieronymus Bosch'un Eserlerinde Fantastik Unsurların Etkisi

The Effect of Fantastic Elements in the Works of Hieronymus Bosch

Dr. Öğretim Üyesi Serdar DARTAR

ORCID: 0000-0002-5944-8331 ♦ Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat Ve Tasarım Fakültesi, Sanat Bölümü,
Bileşik Sanatlar Anasanat Dalı ♦ serdardartar@gmail.com

Özet

Her dönemde ressamlar ilgilenmiş oldukları kavramlar üzerinden eserlerine yön verirken; anlatmak istedikleri konuyu eserlerinin içerisinde farklı öğeler kullanarak yansıtmışlardır. "Fantastik" kavramı, toplumların varoluşundan beri çoğu eserde görülmektedir. İnsanların yaşadıkları dönem, inanışları, değer yargıları gibi birçok faktör fantastik öğelerin kullanımında etkili olmuştur. Yazılı ve yazılı olmayan kaynaklarda bulunan fantastik unsurlar, farklı dönemlerde, farklı üsluplarla ressamların eserlerinde işlenmiştir. Efsaneler, destanlar, şiirler, hikâyeler gibi edebî ürünlerde, mitolojide oldukça yaygın olarak yer alan fantastik öğeler, ressamların ilgisini çekmiştir. Ressamların bir kısmı kâbusları ele almış; bir kısmı ise dinî öğeler temelinde dünya dışı varlıkları eserlerine yansıtmışlardır. Gerçek dışı dünyanın yansıması olan unsurlar, edebiyat türlerinin yanı sıra sinemada da varlık göstermiştir. Fantastik öğelerin kullanıldığı edebî çalışmalar sinemaya uyarlanmış ve disiplinlerarası perspektifler de ortaya çıkmıştır. Edebiyat alanında fantastik kavramının işlendiği çok sayıda edebî ürünün oluşu ve bu ürünler arasında romanların sinemaya uyarlanmaları durumu, araştırmada üzerinde durulan örnekler arasında yer almıştır. Bu çalışmada; resim sanatı içerisinde farklı bir yer bulan fantastik dünya betimlemelerinin Hieronymus Bosch'un resimlerine yansımaları odağa alınmıştır. Öncelikle fantastik kavramının farklı kaynaklardan edinilen bilgilerle anlamı yönünden açıklanması ve değerlendirmesi yapılmış, eserlerinde fantastik öğeler işleyen Francisco Goya, Giuseppe Arcimboldo, Franz Stuck, Johann Heinrich Füssli, Ernst Fuchs gibi farklı sanatçıların çalışmalarına yer verilmiştir. Eser analizi yöntemiyle resimler, teknik ve içerik olarak değerlendirilmiş; fantastik öğelerin kullanım biçimleri incelenmiş ve sembolize ettikleri anlamlar üzerinden açıklamalar yapılmıştır. Son olarak çalışmanın amacı doğrultusunda fantastik öğelerin kullanımı özelinde Hieronymus Bosch'un eserleri incelenmiştir. Genel olarak resimde fantastik kavramının nasıl ele alındığı ve söz konusu kavramın ressamlar tarafından nasıl aktarıldığının bir analizi sunulmaya çalışılmıştır. Fantastik kavramının çok daha sonra "fantastik gerçekçilik" olarak adlandırılan bir akım olarak kendini gösterdiği de elde edilen bulgular arasında yer almıştır. Çalışmada incelenen terimler ve sanatçıların eserleri doğrultusunda fantastik kavramının sanat alanında sıklıkla yer bulduğu ve resimlerde sembolik anlamlar taşıyan resimsel unsurlarla birlikte farklı bir boyut kazandığı görülmüştür. Araştırmada veri toplama aşamasında, öncelikle çalışmanın da konusunu oluşturan fantastik kavramı üzerinde durularak kavramla alakalı literatür taraması yapılmış, ressamların söz konusu temayla ilgili eserlerinin analizi için farklı kaynaklardan bilgiler elde edilmiştir. Fantastik resim üzerine yapılan incelemelerin yanı sıra fantastik realizm ile ilgili analizlerde bulunulmuş, fantastik kavramının edebiyat ve sinemada nasıl yer bulduğu, gerçeküstülük ve fantastik kavramları arasında nasıl bir ilişki olduğu gibi sorulara cevaplar aranmıştır. Elde edilen bulgular ışığında Hieronymus Bosch'un eserlerinin fantastik, gerçek dışı temalarla olan ilişkisi irdelenmiştir. Bu ilişkinin en somut örneklerine sanatçının eserlerini oluşturduğu kompozisyonda yer verdiği dünya dışı varlıklarda görmek mümkündür. Bununla birlikte Bosch'un resimlerinde fiziksel göstergelerin yanı sıra bu göstergelerin içerik yönünden de fantastik anlamlar taşıdığı görülmüştür. Söz konusu anlam bakımından sanatçının resimlerinde oluşturduğu resimsel unsurlara konu olan cennet-cehennem kavramları, insanların cezalandırılırken çekmiş oldukları acıların yansıması, insanların içinde bulundukları toplumun giderek kötüye gitmesi üzerine eleştiriler, verilmek istenen öğütler, ressamın eserlerinin çoğunun konusunu oluştururken, içeriği hakkında fikir vermektedir. Cennet ve cehennem tasvirlerinde yer alan çeşitli yaratıklar, eserlere olağan dışı bir atmosfer taşıyarak fantastik kavramının kullanımına örnek teşkil etmiştir. Konu bakımından dini içeriklerin de geniş yer bulduğu eserler fantastik dünya betimlemelerini içermesi açısından önemli olmuştur. Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda Hieronymus Bosch'un eserlerinin geneline egemen olan fantastik unsurların, ressamın tavrını da şekillendiren unsurlar olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Resim, Fantastik Öge, Hieronymus Bosch, Sanat, Mitoloji

Extended Abstract

In every period, the painters gave direction to their works based on the concepts they were interested in; They reflected the subject they wanted to tell by using different elements in their works. The concept of "fantastic" has been seen in most works since the existence of societies. Many factors such as the period in which people live, their beliefs and value judgments have

been effective in the use of fantastic items. Fantastic elements found in written and unwritten sources were handled in the works of painters in different periods, with different styles. In literary products such as legends, epics, poems and stories, fantastic elements, which are quite common in mythology, have attracted the attention of painters. Some of the painters dealt with nightmares; some of them reflected extraterrestrials in their works on the basis of religious elements. Elements that are the reflection of the unreal world have existed in cinema as well as literary genres. Literary works using fantastic elements have been adapted to the cinema and interdisciplinary perspectives have also emerged. The existence of a large number of literary products in which the concept of fantastic is handled in the field of literature and the adaptation of novels to cinema among these products are among the examples emphasized in the research. In this study; The reflections of the fantastic world descriptions, which have a different place in the art of painting, on Hieronymus Bosch's paintings are focused on. First of all, the concept of fantastic has been explained and evaluated in terms of its meaning with the information obtained from different sources, and the works of different artists such as Francisco Goya, Giuseppe Arcimboldo, Franz Stuck, Johann Heinrich Füssli, Ernst Fuchs are included. With the work analysis method, the pictures were evaluated as technical and content; The usage patterns of fantastic items were examined and explanations were made on the meanings they symbolized. Finally, the works of Hieronymus Bosch were examined in terms of the use of fantastic elements in line with the purpose of the study. In general, an analysis of how the concept of fantastic is handled in painting and how the concept is conveyed by painters has been tried to be presented. It was also among the findings that the concept of fantastic manifested itself as a movement called "fantastic realism" much later. In line with the terms examined in the study and the works of the artists, it was seen that the concept of fantastic often took place in the field of art and gained a different dimension with the pictorial elements that have symbolic meanings in the paintings. At the stage of data collection in the research, firstly, the concept of fantastic, which is the subject of the study, was emphasized, and literature related to the concept was searched, and information was obtained from different sources for the analysis of the works of the painters related to the theme. In addition to the studies on fantastic painting, analyzes were made on fantastic realism, and answers were sought to questions such as how the concept of fantastic found its place in literature and cinema, and what kind of relationship there is between the concepts of surrealism and fantastic. In the light of the findings, the relationship of Hieronymus Bosch's works with fantastic and unreal themes was examined. It is possible to see the most concrete examples of this relationship in the extraterrestrial beings that the artist includes in his composition. However, in Bosch's paintings, besides the physical indicators, these indicators also have fantastic meanings in terms of content. In terms of the meaning in question, the concepts of heaven and hell, which are the subject of the pictorial elements created by the artist in his paintings, the reflection of the pain that people have suffered while being punished, the criticisms about the gradual deterioration of the society in which people live, the advice to be given, while forming the subject of most of the artist's works, gives an idea about the content. Various creatures in the depictions of heaven and hell set an example for the use of the concept of fantastic by bringing an unusual atmosphere to the works. In terms of subject, the works, in which religious contents are also widely used, have been important in terms of including fantastic world descriptions. In line with the findings obtained in the research, it has been seen that the fantastic elements that dominate the works of Hieronymus Bosch are also the elements that shape the attitude of the painter.

Keywords: Painting, Fantastic Element, Hieronymus Bosch, Art, Mythology

Giriş

“Fantastik” kavramı tarih içerisinde çoğu dönemde sanatın farklı alanlarında var olmuş, insanların da bu kavrama ilgileri her daim devamlılık göstermiştir. Fantastik kavramı kelime olarak; “hakiki olmayan, muhayyel, efsanevi” anlamına gelmektedir (Turani, 2019: 43).

“Fantastik” kavramına bakıldığında; “doğaüstü”, “gerçek dışı” gibi manalara geldiği ve resim sanatı içerisinde ressamlar tarafından bir konu olarak ele alınmaktadır. Kavram, pek çok toplumda resim sanatının farklı dönemlerinde kendini göstererek sanat eserlerine yansımıştır. TDK’ya göre “hayali” anlamına gelen fantastik kelimesi, düş gücünün harekete geçirilmesiyle kurgulanan dünya dışı betimlemeler olarak da nitelendirilebilmektedir.

“Fantastik” kelimesi, Yunancada ‘görünür kılmak’ anlamına gelen ‘Phantazein’ kelimesinden gelmektedir. Zaman içerisinde bu kelime, Yunanca ‘hayal gücü’ anlamında ‘Phantasia’ya dönüşmüş, ilerleyen yıllarda eski Fransızca “Fantasie”, Eski İngilizcede ‘Phantasy’den türeyerek günümüzdeki

'Fantasy', yani 'Fantastik' formunu almıştır. Bu bağlamda fantastik kelimesinin, hayal gücünde gelişeni görünürleştiren anlamında kullanıldığı söylenebilir" (Çakır, 2020: 80).

İnsanlığın var oluşundan bugüne efsanevi konular, çoğunlukla toplumların yaşamlarında yer almıştır. Toplumların geleneklerinde, kültür yapısında bu tür konuların yaygın olduğu yazılı edebiyatta ve görsel sanatlarda karşılaşılan bir durumdur. Efsaneler, mitolojik temalar; erken dönemlerde dinin ve insanların değer yargıları etkisinde bilgi vermek, sözü edilen temaları aktarabilmek bakımından işlevsel bir nitelik göstermiştir. Kullanılan semboller, şekiller, efsanevi yaratıklar insanların anlam yüklediği biçimleri temsil etmişlerdir. Mısır'da hiyeroglifler, ölüm sonrası yaşam tasvirleri gibi örnekler fantastik öğelerin kullanımının işlevsel bakımdan uygulanışına işaret etmektedir.

Günümüzde fantastik kavramı, edebiyat ve sinema ekseninde de yankı bulmuştur. Gerçek dışı, hayal dünyasının yansıması olan unsurlar, edebiyat türleri içerisinde yer alırken pek çok fantastik edebiyat ürünü olan roman, beyaz perde olarak nitelendirilen sinemada da yer almıştır. Fantastik kavramının bilim kurgu ile ilişki kurduğu, bu ilişkinin de günümüz edebiyatı ve sineması çerçevesinde varlık gösterdiği görülmüştür.

Son dönemlerde hayal gücü odaklı yapımların artış gösterdiği Hollywood sinemasında üç boyutlu modellemelerin ve özel efektlerin yaygınlaşmasıyla, bizzat High/Low Fantasy türüne ait filmler, çizgi roman temelli süper kahraman filmleri ve bilim kurgu, korku türüne ait filmler popülerleşerek popüler kültür ögesi haline gelmiştir. (Çakır, 2020: 84).

"Fantastik sinemanın mitoloji ile yaptığı şey zaten insanların hayatlarının parçası olan tözü görsel formda izleyiciye sunarak özdeşleşmelerini sağlamaktır. ...mitin ve mitlerin, kendi içsel özellikleri gereği tutucu bir güç olmak durumunda bulunduklarını göz önünde tutmak gerekmektedir. Mitlerin statükonun güçlü birer güvencesi (teminatı) olduğunu görmezlikten gelmemek gerekmektedir. Bu açıdan mitlerin insan yaşamına yaptığı şey, tür filmlerinin ideolojisiyle paralel olarak görülebilir. Modern yaşamda gerçekleşen teknolojik dönüşümler ile akla uygun hareket etmenin önem kazanması sonucu başlangıçta insanın varoluşunu anlamlandırdığı din, mit ve ritüel zayıflamıştır. Bu zayıflama insanda kimi boşluklara sebebiyet vermiş ve böylece ait olma hissini yeniden yaşatacak yapıya ihtiyaç duyulmuştur. Fantastik sinemanın mitoloji ile bağ kurarak izleyicide yaşattığı duygu bu ihtiyacı gidermek üzere motive etmektir" (Yavaş, 2022: 86).

Sinemada pek çok önemli yapımın içeriğinde kendini gösteren fantastik kavramı dünya dışı varlıkları, dünya dışı bir yeri anlatması açısından önemli örnekler sunmaktadır. Edebi ürünler çerçevesinde özellikle fantastik içerikli romanların film yapımlarında kullanılması söz konusu kavramın ele alınışına örnek teşkil etmektedir.

"Günümüzde Alien, Yüzüklerin Efendisi, Harry Potter ve Avatar gibi hâsıl rekorları kıran filmlerle daha da dikkat çekip öne çıkmaya başlayan Fantastik Realizm, görünüşe göre hayal sınırlarımızı fazlasıyla zorlar. Bunları ayırt etmemizi sağlayacak belli başlı şeyler bulunur. Bunlardan biri fantastik portaldır. Fantastik portal iki dünya arasında geçer. Bir kapı vardır. Hayal ürünü olan dünyaya yaşadığımız dünyadan bakıldığında şaşkınlık belirir. Immersive art/fantastik; kuşatıcı toparlayıcı, anlaşılır ve tamamen farklı bir dünyada geçmektedir. İnfusive Fantastik yine dünyada geçer ama dünyadaki küçük bir alanda fantastik öğeler bulunmaktadır. Büyülü gerçekçilikte üst anlatı bulunmaktadır. Metne vurgu vardır. Büyülü gerçekçilik postmodernizmin bir alt dalıdır. Kolektif olma durumu da vardır. Bu durumu büyülü gerçekçilikte, edebi eserlerden 'Yüzyıllık Yalnızlık' kitabında görebiliriz. Aralarındaki en önemli fark olayı garipsememedir. Büyülü gerçekçilikte resimdeki şeye ya da filmde, edebi eserde

geçen şeye duruma, olaya ya da görsele şaşırılmaz, görülen şey normal karşılanır. Mesela uçan karpuz normaldir. Ama fantastik gerçekçilikte bu duruma şaşırılır" (Babayiğit, 2022: 20).

Resimde fantastik kavramı; resim sanatının farklı dönemlerinde yer bulmuş, ressamın ilgisini çeken bir kavram olmuştur. Resim sanatı çatısı altında değerlendirilecek olunursa fantastik kavramı, çoğu sanat akımında varlık göstermiştir. En eski dönemlerden süre gelen efsanelerin, fantastik dünya temalarının inanışlarda, sanat eserlerinde mevcut olduğu görülmektedir. Rönesans dönemi resimlerde, içinde barındırdıkları resimsel unsurlar dikkate alınarak değerlendirildiğinde; pek çok fantastik öğenin kullanımı ile karşılaşmaktadır. İncil'den sahnelerin betimlendiği resimlerde dünya dışı varlıklar yer almaktadır. Melek figürleri, mitolojik unsurlar çoğu zaman resimlerde bulunan öğeler olmuşlardır.

Resim sanatı içerisinde gerek konu açısından gerekse verilmek istenen durumun etkili bir biçimde yansıtılması adına resimsel elemanlar bağlamında pek çok unsur ressamlar tarafından resim düzlemine aktarılmıştır. Zaman geçtikçe değişen yaşayış biçimleri, sanatsal üretim ekseninde farklı konuların oluşmasına ve gerçekleştirilen eserlerin içeriklerinin de belirlenmesine etki etmiştir. Rönesans, Barok, Romantizm, Sembolizm gibi pek çok dönemde dünya dışı varlıkların resimlerde varlık gösterdiği görülmektedir. Sanat tarihinde resim sanatı bağlamında farklı dönemlerde işlenen temaların farklı çeşitlilikte aktarıldığı görülmektedir. Söz konusu aktarım biçimleri kimi zaman dinin etkisiyle şekillenirken kimi zaman da tamamen bireysel bir bakış açısıyla da gerçekleşmiştir.

Rönesans sonrası dönemlerde de varlık gösteren fantastik öğelerin kullanımı ressamın eserlerinde belirgin bir biçimde yer almıştır. Barok, Manierizm, Romantizm, Sembolizm gibi çoğu akımda kendini gösteren fantastik öğe kullanımı ele alınan konunun yansıtılması bakımından farklılık göstermiştir. Söz konusu farklılık içeriğin etkisiyle figürlere yansımıştır. Francisco Goya, Giuseppe Arcimboldo, Franz Stuck, Johann Heinrich Füssli gibi ressamın eserlerinde fantastik dünya tasvirleri uygularken kendi üslup özelliklerine bağlı kalmışlardır.

Resimde fantastik kavramı; resim sanatının sonraki evrelerinde bir akım olarak Fantastik Realizm (Fantastik Gerçekçilik) şeklinde yer almıştır. Fantastik Realizm akımı öncesi Dada ve Gerçeküstücülük akımları söz konusu anlayışın açıklanması hususunda önem arz etmektedir.

"1916' da Zürih'te adı konan ama 1920'lere kadar Avrupa'nın birçok kentine yayılan Dada, bazı genç sanatçıların dünya siyasetine ve burjuva değerlerine karşı muhalefet biçimi olarak gelişmiş, herhangi bir ortak sanatsal program izlememiştir. Sanatı doğrudan politik bir duruşun dışavurumu olarak kullanan Fütüristler gibi sanatı değiştirmek değil, yok etmek isteyen Dada'nın yadsımacı tavrı, özünde dünyanın gidişatına ilişkin derin bir çığlığın ifadesidir. Dada'nın bu sanat karşıtı tavrının en belirgin ifadesi, 'anti-sanat' terimini ilk kez kullanan Marcel Duchamp'ın (1887-1968) hazır-nesneleridir. Dada'nın yayılmaya başladığı yıllarda New York'ta fotoğraf Alfred Stieglitz' in (1864-1946) kurduğu 291 adlı galeri çevresindeki sanatçılardan biri olan Marcel Duchamp hazır-nesne kullandığı ilk yapıtlarına 1913 yılından itibaren "Bisiklet Tekerleğiyle başlamış, ardından "Şişelik" (1914) ve 20. yüzyılın en çok tartışılan "Çeşme" (1917) gibi yapıtları gelmiştir" (Antmen, 2008: 124).

Dada, Dadaizm veya Dadacılık, 1. Dünya Savaşı yıllarında başlamış, kültürel ve sanatsal bir akımdır. Dada 1. Dünya Savaşı'nın barbarlığına, sanat alanındaki ve gündelik hayattaki entelektüel katılığa ve erotizme karşı bir protesto olarak gelişmiştir. Mantıksızlık ve var olan sanatsal düzenlerin reddedilmesi Dada'nın ana karakteridir (Şimşek, <http://www.dusunuyorumdergisi.com/fantastik-realizm/>)

Dadacılık 1922 sonrasında etkinliğini yitirmeye başladı. Dadacılar gerçeküstücülüğe (sürrealizm) yöneldi. Sürrealizm ya da Gerçeküstücülük, Avrupa'da Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasında

gelişmiştir. Temelini, akılcılığı yadsıyan ve karşı-sanat için çalışan ilk Dadaistlerin eserlerinden alır. 1924'te "Manifeste du Surrealisme"i (Sürrealizm Manifestosu) hazırlayan şair André Breton'a göre Gerçeküstücülük, "İster söz ister yazı, isterse başka bir yolla olsun, düşüncenin gerçek işleyişini ortaya çıkarmak için başvurulan, içinden geldiği gibi yazma yöntemidir. Bu, aklın denetimi olmaksızın (rüyada olduğu gibi) her türlü estetik ve ahlâk kaygısı dışında düşüncenin yazılışdır." Gerçeküstücülük, bilinç ile bilinçdışını birleştiren bir yoldur. Gerçeküstücülük akımı, gerçek dışı anlamında değil, aksine gerçeğin insandaki izdüşümü şeklinde bir yaklaşımdır (Şimşek).

"Sürrealistler bilindik, sıradan objeleri kendi bilinçaltının hayali sembolleri ile harmanlayarak, hiç aşına olunmayan tuhaf bir şekilde bir arada kullanırlarken, fantastik gerçekçi sanatçılar, yarattıkları hayali sembolleri meydana getirmiş, toplumların ve farklı kültürlerin ortak bilinçaltındaki gizli anlamlardan esinlenip bunları bir araya getirerek daha genele yayılan, çelişkili bir etki sağlamışlardır. Her sürrealist eser doğrudan fantastiktir ama her fantastik eser sürrealist değildir. Fantastik sanat eserlerinde konu olarak grotesk, dini ve mitolojik unsurlar olsa da belli bir mantık vardır, sürrealist resimlerin ise saf aklın kuru mantığına karşı bir duruşu vardır. Bilincin kontrolünü yok sayarak saf bilinçaltının yansımalarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Fantastik eser üreten bir sanatçı amacı doğrultusunda yaratım sürecini yönlendirirken sürrealist sanatçılar amaçsız bir şekilde bilinçaltını en saf haliyle yakalayabilme derdindedir. Fantastik sanat ve sürrealizm; her ikisinin de beslendiği temel kaynak düşler olmasının yanında fantastik ürün veren sanatçıların ana teması insandır. İnsanı ve düşleri anlatırken de kendi doğalarını yansıtır" (Göl, Güngör, 2021: 1022).

Akımın sanatçıları bu hususta resim sanatı içerisinde önemli örnekler vermişlerdir. Araştırmanın ilerleyen bölümlerinde akımın özellikleri ve sanatçıları özelinde örneklerle yer verilerek resim sanatında bir akım olarak fantastik kavramının ele alınışına değinilmiştir.

Fantastik Realizme bakıldığında; 2. Dünya Savaşı sonrası 1945 yılında Rudolf Hausner, Ernst Fuchs, Wolfgang Hutter, Anton Lehmden ve Arik Brauer tarafından kurulan Viyana Fantastik Realizm okulu ile başladığı görülmektedir (Şimşek).

Yapılan araştırmada farklı birkaç soruya da cevap aranmış ve bu doğrultuda elde edilen bulgularla çalışma ilerlemiştir. Söz konusu sorulara göz atıldığında;

1. Fantastik ne demektir?
2. Resimde fantastik nedir?
3. Fantastik realizm nedir?
4. Her gerçeküstülük fantastik midir?
5. Edebiyat ve sinemada fantastik kavramı ve ilişkisi nedir?
6. Hieronymus Bosch'un eserlerinde fantastik etkiler var mıdır?

Şeklinde sıralandığı ve ilgili cevapların araştırmanın başta giriş bölümü olmak üzere, ikinci ve üçüncü bölümünde yer aldığı görülmüştür.

Yöntem

Araştırmada fantastik kavramı hakkında literatür taraması yapıldıktan sonra kavramın tanımlamalarına yer verilmiştir. Çalışmanın sonraki aşamalarında fantastik kavramının resim sanatı ve özellikle Hieronymus Bosch'un eserlerinde nasıl kullanıldığı ile ilgili incelemelerde bulunabilmek için eser analizi yönteminden yararlanarak söz konusu kavramı içeren eserlerin çözümlemeleri yapılmıştır.

Bulgular

Araştırmada başvuru olan yöntem olan eser analizi yöntemiyle ressamın eserleri çözümlenerek fantastik kavramının eserlerde nasıl kullanıldığı incelenmiştir. Elde edilen bulgular ışığında hem tanımlara hem de resim sanatı içerisinde analizi gerçekleştirilen eserlere yer verilerek sözü edilen eserlerin görselleri ile açıklamalarda bulunulmuştur. Fantastik öğelerin resim sanatında nasıl kullanıldığı bir başlık olarak değerlendirilirken pek çok ressamın eserlerinden örneklerle elde edilen bulgular açıklanmıştır. Hieronymus Bosch'un eserlerinin de analizleri gerçekleştirilerek sanatçının fantastik unsurları nasıl ele aldığı irdelenmiştir. Literatür taraması ve eser analizi yöntemiyle kullanılan resimsel unsurlar bakımından Hieronymus Bosch'un fantastik öğeler içermekte olduğu ve bu bağlamda sanatçının fantastik öğelerin kullanımı konusunda önemli bir yerde durduğu, fantastik dünya betimlemelerinin ressamın üslubunu oluşturmada önemli bir role sahip olduğu ile ilgili bulgular elde edilmiştir.

2. Fantastik Öğelerin Resim Sanatında Kullanımı

Rönesans, Barok, Maniyerizm gibi pek çok dönemde eserlerde kullanılan fantastik öğeler, değişik temalarda uygulanmıştır. Resimlerde uygulanan fantastik unsurlar, kimi zaman yarı insan yarı hayvan olan mitolojik bir varlığı, kimi zaman da dini konular bağlamında İncil'de yer alan anlatıların tasvirini yansıtmıştır. Rönesans dönemi bağlamında bakıldığında; Sandro Botticelli'nin "Venüs'ün Doğuşu" isimli eserinde mitolojik unsurların olduğu görülürken; Leonardo Da Vinci'nin "Meryem'e Müjde" isimli eserinde dini tema çerçevesinde dünya dışı varlığın, melek figürünün yer aldığı görülmektedir. İster mitolojik ister dini temalı olsun, kullanılan resimsel elemanlar, fantastik unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Anlam olarak hayali ve hakiki olamayan fantastik kavramı, barındırmış olduğu anlam neticesiyle dünya dışı varlıkların eserlerde kullanımı şeklinde varlık göstermiştir.

Resim 1. Sandro Botticelli, *Venüs'ün Doğuşu*, Tuval Üzerine Yağlıboya, 180x280 cm, 1486, Uffizi

"Venüs, oğlu Kronos tarafından hadım edilen Uranos'un denize düşen uzuvlarının oluşturduğu köpüklerden doğmuştur. 'Venüs'ün Doğuşu' resmi, Üç Güzeller'den biri çıplaklığını örtmek için bir pelerinle beklerken, kusursuzca yontulmuş bir heykel gibi görünen deniz kabuğunun üzerindeki Venüs'ün (Afrodit) kıyıya varışını konu etmektedir. Resim yumuşak geçişlerle verilmiş kavislerle doludur: deniz kabuğunun yanı sıra tanrıçayı çevreleyen figürlerin bedenlerinin yarattığı kuşatıcı kavis. Rüzgâr tanrıları Zephyros ve Aura nefesleriyle alçakgönüllü Venüs'ü kıyıya taşımaktadırlar" (Pankhurst, Hawksley, 2018: 63).

Sandro Botticelli'nin "Venüs'ün Doğuşu" isimli eserine bakıldığında (Bknz. Resim 1); dikdörtgen bir kompozisyonda resmin merkezine konumlandırılan figür yer almaktadır. Figürün duruşu etrafındaki diğer figürlerin konumuyla denge sağlarken fantastik bir betimleme olduğu belirgin bir biçimde kendini göstermektedir. Ressamın resmin sol tarafında havada konumlandığı rüzgâr tanrıları olarak betimlenen kanatlı figürlerden mitolojik unsurların hâkimiyeti anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Botticelli'nin resminde fantastik öğelerin kullanıldığı söylenebilmektedir.

Benzer bir başka resimde Leonardo Da Vinci'nin temasını dinden alan "Meryem'e Müjde" isimli eseridir. Ressam eserinde dünya dışı bir varlığı figürün karşısına getirerek fantastik bir anlatım yakalamıştır.

Resim 2. Leonardo Da Vinci, Meryem'e Müjde, Ahşap Panel Üzerine Yağ ve Tempera, 98 cm x 217 cm, Uffizi, Floransa.

"Verrocchio'nun çırağıyken çalıştığı 'Meryem'e Müjde' tablosunda draperi betimi eskisinden, özellikle güney resminden farklıdır. Bu zamana kadar draperiler, herhangi bir giysiye referans oluşturmuyordu. Leonardo kilden yaptığı modellerin üzerine giysileri ıslatıp giydirerek betimliyordu. Bu nedenle Leonardo'nun resimlerinde saten ipek ve kadife birbirinden ayrılır. Bu resimde ilk kez, tutkal boya yerine yağlı boya kullanmıştır. Islak ve üzerine toprak sürülmüş kumaşları inceleyerek onları sabırla resimlemiştir" (Bayav, 2009: 132).

Leonardo Da Vinci'nin "Meryem'e Müjde" isimli resmi (Bknz. Resim 2), sanatçının kullanmış olduğu unsurlar dikkate alındığında kutsal bir anın betimlemesi olarak görülmektedir. Resmin sol tarafına yerleştirilen melek figürünün resmin sağında yer alan Meryem'e görünmesi fantastik bir unsur olarak izleyiciyle buluşmaktadır.

Rönesans sonrası dönemde fantastik unsurları eserlerinde işleyen bir diğer ressam Francisco Goya olmuştur. Sanatçının bakır levha üzerine işlediği "Los Caprichos" isimli çizimler (Bknz. Resim 3-4), fantastik öğeleri içinde barındıran bir seri olarak sanatçı tarafından üretilmiştir.

Resim 3. Los Caprichos, no: 72 No te escaparás (Kaçamayacaksın), Aside yedirme baskı, perdahlanmış leke baskı. Los Caprichos, no: 51 Se repulen (Kendilerine çekidüzen veriyorlar), Aside yedirme baskı, perdahlanmış leke baskı ve çelik kalem.

Resim 4. Los Caprichos, no: 32 Por que fue sensible (Çünkü Duygusaldı), Leke baskı.

Los Caprichos, no: 39 Asta su abuelo (Dedesi Bile), Leke baskı. Baransel

Francisco Goya'nın "Los Caprichos" isimli serisinin içinde barındırdığı hayaller, dünya dışı varlıklar, rüyalar ve fantastikle olan ilişkisini; bu eserlerin serisi için gerçekleştirilmiş olan eskizler ve bu eskizlere konulan başlıklar, net bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu başlıklara göre, öncelikle rüyalar, sonrasında evrensel dil teması altında sıralanması düşünülen çalışma serisinin ilk gravürü, ilk olarak "Rüya gören sanatçı" şeklinde belirlenmesi düşünülen, şu an ise "El sueño de la razon produce monstruos" (Aklın uykusu canavarlar doğurur) ismiyle bilinen şekilde gerçekleşecekti. Söz konusu gravür ve bu gravürü takip eden gravürlerde, sanatçının -ya da aklın- uykuya geçmesiyle birlikte karanlıklar krallığının kapıları açılarak içinden şeytanlar, cadılar, cinler, canavarlar fırlamaktadır. Baudelaire'in söylemiyle bu cadılar

meclisi, gerçekte insana özgü olan bütün karanlık tarafların beden bulmasından başka bir şey değildir (Baransel, 2012, "Goya: Zamanının Tanığı-Gravürler ve Resimler" ya da Hayallere Özgürlük!).

Francisco Goya'nın baskiresim alanında yapmış olduğu gravürleri fantastik betimlemeler içeren, çoğunlukla yarı insan yarı hayvan figürlerinden oluşan çalışmalardır. Ressamın söz konusu gravürlerine bakıldığında karmaşık, kabuslardan oluşan, insanın içindeki kötü yanı da eleştiren ve bunu yaparken fantastik unsurlardan yararlanan kompozisyonlar olduğu görülmektedir. Sanatçının gravürlerinde kimi zaman insan kıyafetleri giydirilen eşek tasvirinde insana karşı bir eleştiri ile karşılaşılırken kimi zaman da bir figürün etrafında onu çevreleyen yaratıkların olduğu kompozisyon üzerinden gerçekleştirilen söylemlerle karşılaşmaktadır. Bu yönüyle ressamın gravür serisi fantastik kavramına önemli örnekler teşkil etmiştir.

Resimlerinde fantastik unsurları ele alan diğer bir ressam Giuseppe Arcimboldo'dur. Ressam, fantastik olarak adlandırılabilir farklı nesnelerden portreler yaparak bambaşka resimler elde etmiştir.

"Arcimboldo en özgün Maniyeristlerden biriydi. Birbirinden kopuk nesnelerin alışılmamış biçimde bütünleşmesiyle oluşan portreleri, çağdaş belgelere göre betimlenen şahıslara inanılmaz ölçüde benziyordu. Resimlerin acayıplığı, resimleriyle epey prestij kazanan sanatçı Bosch'tan Gerçeküstücü'lere kadar uzanan bir geleneğin içine oturtur" (Krausse, 2005: 24).

Archimboldo'nun eserleri incelendiğinde pek çok farklı nesnenin bir araya getirilerek başka bir formu oluşturduğu görülmektedir. İlk bakışta nesneler tek başına görünürken uzaklaştıkça başka bir biçimin ortaya çıkışıyla karşılaşmaktadır. Ressamın eserlerinde sebze ve meyvelerden oluşan bir portre ortaya çıkar, sebze ve meyveden oluşan bu portrenin ise gerçek dışı bir anlam taşıması; resmi, söz konusu kavramla ilişkilendirir. Sanatçının eserlerinde kullanmış olduğu bu sıra dışı teknik, fantastik unsurların kullanımı bakımından onu diğer resimlerden farklı bir konuma taşımaktadır.

Resim 5. Giuseppe Arcimboldo, Yaz, Tuval Üzerine Yağlıboya, 63,5x76 cm, 1573, Louvre Müzesi, Paris

Esere çok yakından bakıldığında bir manav tezgâhını andırmaktadır. Resimden uzaklaşınca meyvelerin bir portreye dönüşü izlenmektedir. Archimboldo, resimlerinde sıklıkla sebze ve meyvelerden faydalanarak kompozisyonlarını oluşturmuştur.

Eserlerinde fantastik unsurları resim düzlemine taşıyan bir ressam olan Franz Von Stuck, fantastik betimlemeler yansıtırken resimlerine sembolik anlamlar da yüklemiştir. Ressamın “Günah” isimli eseri (Bknz. Resim 6), içerisinde barındırdığı anlamlar ve özellikle kadın figürünün yılan ile olan duruşu bakımından fantastik unsurların kullanımına örnek sunmaktadır. Dikey bir kompozisyon uygulanan resimde karanlık arka plan, kadının etrafındaki yılanla kaynaşarak figürü ön plana çıkarmaktadır. Arka plan ve yılanın aksine figürün çok daha açık tonlarda resmedilmesi kadın figürünün vurgulanması açısından dikkat çekici olmuştur.

Resim 6. Franz Von Stuck, *Günah*, Tuval Üzerine Yağlıboya, 1893, 94,5x59,5 cm, Münih.

Eserde çıplak bir kadın figürünün portre olarak resmedildiği kompozisyonda, figürün vücuduna bir yılan sarılmıştır. Figürün omuzunun üzerinden yılanın başı görülmektedir. Resimde vücuduna sarılan yilandan rahatsızlık duymayan, yılan onun bir parçasıymış gibi duran, bu durumdan son derece rahat olan bir figür vardır. Yılan imgesi, çoğu dönemde özellikle Antikiteden beri kadın imgesiyle sıklıkla ilişkilendirilirken, sanatçının “Günah” isimli bu eserinde resim düzleminde konumlandırılan figürün günaha çağırışı ve çıplaklığı üzerinden bir ilişkilendirme ve gönderme yapılmaktadır. Koyu renklerin kasvetli bir atmosfer yarattığı resimde; figürün teninin beyazlığı ve resimdeki diğer koyu renklerle kaynaşan siyah saçlarında kontrast bir etki ile karşılaşılmaktadır. Eserin altın yaldızla gerçekleştirilen kendi çerçevesi, altında ve üstünde bir sınır gibi varlık gösteren kornişle bitmektedir. Resmin kenarlarında karşılıklı dor sütunu, alt tarafında ise Die Svende (Günah) yazısının olduğu görülmektedir (Bedriye Aylin KARTAL, Art Nouveau’da İnsan İmgesi, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005: 128). Bu resimde fantastik kavramının düş gücünü harekete geçirme bağlamında sembolik bir anlatımı yansıtmıştır. Yılan, günahla ilişkilendirilerek figürle birleştirildiği için dini veya mitolojik bir yöne gönderme yapmıştır.

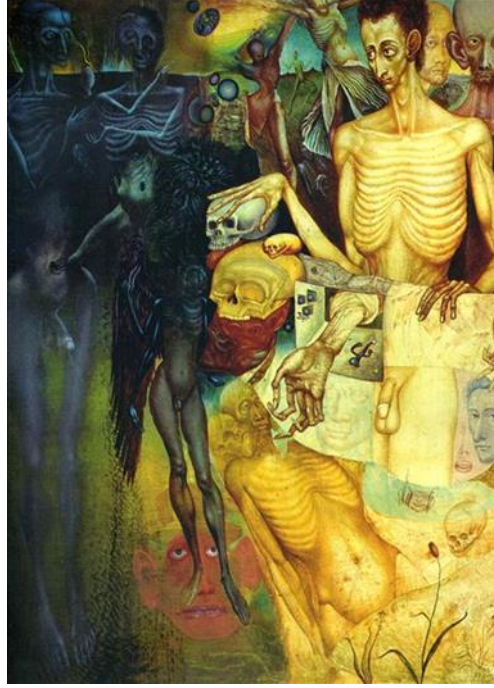
Ressam Franz von Stuck tarafından yapılan bu tabloda, yarı çıplak durumda yer alan kadının ve kadının sağ omzunda beliren yılanın alımlayıcıya doğru bakarken konumlandırılmış olması; resme ürkütücü bir atmosfer kazandırmıştır. Eserde ressam, yılanı kullanarak sembolik anlamda göndermelerde bulunmuş, yılanla günah kavramını ilişkilendirmiş ve söz konusu kavram, resme adını vermiştir.

Johann Heinrich Füssli, resimlerinde genellikle canavarları, hayvanları kullanarak onları bir kâbusun ortasındaki en belirgin unsurlardan bir olarak göstermiş, fantastik öğelerin uygulanışı bakımından oldukça etkili olan örnekler yapmıştır. Ressamın “Kâbus” isimli çalışması (Bknz. Resim 7), fantastik dünya betimlemesine oldukça önemli bir örnek sunmaktadır. Eser incelendiğinde; karanlık bir arka planda figürleri ön plana çıkarmak için onları vurgulayan ışığın etkisi, göze çarpan özelliklerden olmuştur. Resimde yataкта uyuyan figürün üzerinde oturan bir canavar görülürken hemen arka planda da başka bir varlığın onları seyrettiği görülmektedir. Beyaz elbisesi ile vurgulanan figürün uyku halinde oluşu, gördüğü kâbusu aktarmada önemli bir detay niteliği taşımaktadır. Ressam, kâbusu daha iyi betimleyebilmek adına dünya dışı varlıklar kullanarak onun korkutucu anlamını pekiştirmiştir. “Kadın, Fuseli'nin kaybettiği sevgilisi Anna Landolt'u temsil eder” (Cumming, 2008: 248).

Resim 7. Johann Heinrich Füssli, *Kâbus*, Tuval Üzerine Yağlıboya, 101x127 cm, 1781, Detroit Sanat Enstitüsü

“20. yüzyılın ikinci yarısında kurulan Viyana Fantastik Realizm okulu Avusturya sanatına en büyük katkı olarak düşünülmektedir. Ernst Fuchs, çok yönlü postmodern sanatçı kişiliğiyle eski resim ustalarının tekniklerinden yola çıkarak kendi özgün üslubunu oluşturmuştur. Eserler anlatımın tözü çerçevesinde değerlendirildiğinde; Fuchs’un hemen her eserinde mitolojik, dini, mistik öğeleri görmek mümkündür. Kutsal kitaplardan ve Yunan mitolojisinden oldukça esinlenen sanatçının büyülü gerçekçi bir üslupla eserler ürettiğini söylemek mümkündür” (Gündüz, 2023: 310).

Resim 8. Erns Fuchs, *Transformations of Flesh*, 1949

Sanatçının, “Et Dönüşümleri” olarak Türkçe’ye çevirisi yapılan, “Transformations of Flesh” adlı eserinde yaşam-ölüm zıtlığı aşikârdır. Resim bu zıtlık ekseninde şekillenmektedir ve sanatçı bu iki olguyu da resmin odağına almıştır. Açık bir kompozisyon olarak yaşam-ölüm döngüsünün sonsuzluğunu da yansıtan bu eserde hem gerçek dünyadan figürler hem de ölümü çağrıştıran alegorik anlatımın önemli sembollerinden kafatasları göze çarpmaktadır. Kafatası yalnızca ölümü değil aynı zamanda bazı uygarlıklarda bilgeliği, statüyü, savaşçı bir kimliği de temsil edebilmektedir. Nitekim Hristiyan geleneğinde ölümsüzlüğün simgesi olarak betimlenen kafatası, bazı tek tanrılı inançlarda ya da felsefede insan bedeninin karşı karşıya geldiği, şehvet, acı, haz gibi dürtülerin bilinçaltında ölüm isteği taşıdıkları düşünülmektedir. Resimde erkek cinsel organlarının tasviri, cinsiyetsiz kimlikler dönüşüme uğramış bedenler tekrar etmektedir. Aynı zamanda resmin arka planındaki figürler gökyüzündeki gökcisimleriyle iç içe geçerek resmedilmiş. Buradaki betimleme dünya dışı varlıkların resmedildiğini düşündürmektedir (Gündüz, 2023: 311).

Ressamın gerek renk gerekse yapısal manada farklılıklar içeren eserinde, rengin yaşamı, rengin giderek etkisini kaybettiği resim düzleminin sol tarafında bulunan unsurların ise ölümü temsil ettiği anlaşılmaktadır.

3. Hieronymus Bosch ve Fantastik Unsurların Resimlerindeki Yeri

3.1. Hieronymus Bosch (1450-1516)

Resimlerinde fantastik unsurları sıklıkla kullanan ve bu alanda yapmış olduğu eserlerle adından söz ettiren bir ressam olan Hieronymus Bosch, resimlerinde genellikle dini tasvirler üretirken bu temaları fantastik öğelerle desteklemiştir.

Orta Çağ ressamı arasında ön planda yer alan Bosch, pek çok koleksiyoner için eser yapmıştır. İnsanın düşmüş olduğu durumlar üzerinden ele aldığı kompozisyonlarda dünya dışı bir tasvir gerçekleştirerek eserlerini üretmiştir. Cehennemde acı çeken insanların yanı sıra bu cezalandırma işlemi sırasında orada yer alan dünya dışı varlıkların resmedildiği de görülmektedir. Ressam, cennetin ve cehennemin bir

arada verildiği betimlemelerde zıt kavramlar üzerinden düşündürücü, fantastik yaratıkların eşlik ettiği başka bir yerin ele alındığı resimler yapmıştır.

Sanatçının “Aziz Antonious’un Çektikleri” isimli eseri fantastik unsurların kullanımına örnek teşkil etmektedir (Bknz. Resim 9). Resim incelendiğinde dikey kompozisyon düzlemine yerleştirilen resimsel unsurların çoğunun fantastik, dünya dışı varlıklar olduğu görülmektedir. Pek çok figürün yer aldığı sahneye karmaşık bir yapı egemen iken arka planda yer alan diğer yapıdan yükselen alevlerin olduğu bölümle resim iki parçaya bölünmüş hissiyatı vermektedir. Bu durum resimde derinlik etkisini arttırırken hareket olgusuna da yön vermektedir.

Resim 9. Hieronymus Bosch, Aziz Antonios'un Çektikleri, 1505, 172x131 cm, Lizbon.

“Dindar münzevi Aziz Antonios, Bosch'un cadıca hayal gücünün bir araya getirebildiği bütün baştan çıkarmalara ve işkencelere maruz kalıyor. Her köşede şeytan pusuya yatmış. Baştan çıkarıcı bir kadın ağaç yarığında saklanıyor; fazla olgunlaşmış dev bir meyvenin içinden bir canavar fırlıyor. Sahne ürkütücü doğaüstü varlıklarla dolu. Arkadaki cehennem şeytana uyarıları bekleyen kaderin ipuçlarını veriyor. Bosch'un üslubu tamamen kendine özgüdür; Hollanda resim geleneğinde hiçbir benzerine rastlanmaz. Yapıtları Jan van Eyck, Rogier van der Weyden gibi aynı dönemin öteki sanatçılarıninkilere hiç benzemez. Bosch'un konularının çoğu Hz. İsa'nın yaşamından sahnelerin ya da şeytanın yoldan çıkardığı azizlerin veya insanların aptallığı hakkındaki alegori ve özdeyişlerin evresinde gelişir. Resimleri garip bir biçimde modern olan Bosch'un etkisi 400 yıl sonra Dışavurumcu akımda, daha sonra da Gerçeküstücülükte ortaya çıkmıştır” (Haydaroğlu, 2004: 55).

Resim incelendiğinde; ressamın resim düzlemine konumlandığı unsurlar, resmi üç aşamaya bölmüştür. En önde yer alan unsurlar, resmin merkezine yerleştirilmiş figürler ve gözü arka plana iten alevlerin yükseldiği üçüncü bir alan, eserde üç aşamalı bir sistem oluşturmuştur. Resim, fantastik öğeler içermesi dini bir yaklaşım tasvirinin de yansıması olarak kendini göstermiştir. Günahın, cehennemin, cezanın anlatıldığı eserde, bu durumu daha da etkili bir biçimde ifade etmek için fantastik unsurların sanatçı tarafından ele alındığı ve resme dahil ettiği görülmüştür.

Eserde fantastik unsurlar olarak; yarı insan yarı hayvan figürlerin yanı sıra dev yaratıklar, uçan varlıklar vardır. Resimde sembolik unsurların mevcudiyetinde cehennem göndermesi de yapılarak arka planda yer alan alevlerin olduğu bölüm cehennemi işaret etmektedir. Sanatçının resminde dünya dışı varlıkların resim düzleminin büyük çoğunluğunda yer bulduğu gözlemlenmiştir.

Hieronymus Bosch'un bir diğer eseri olan "Haywain Triptiği"nde (Bknz. Resim 10) fantastik öge kullanımı ressamın diğer resimlerinde olduğu gibi önemli rol oynamaktadır. Esere bakıldığında üç bölümden meydana geldiği gözlemlenmektedir. Figürlerin dağılımı merkeze doğru sıklık kazanırken atmosferden faydalanan ressamın orta panodaki gökyüzüne İsa'yı yerleştirdiği görülmektedir. Bu bakımından eserin büyük bir bölümünde fantastik dünya betimlemelerinin yoğunlukta olduğu karşılaşılabilen bir durum olmaktadır.

"Triptych, dünyanın sonu zihniyetinin ve ilahi tarihin doğrusal perspektifinin ürünüdür. Trajikomik didaktikliğiyle insanlık çıkmazından alternatif bir çıkış yolu sunar. Tasvir, felaketlerin başlangıcı olarak kabul edilen Âdem ve Havva'nın cennetten kovulmasından, dünyevi varoluşun cezalandırıldığı yeraltı dünyasına doğru sürer. Tehlikeleri ve cezbediciliğiyle insan yaşamının tüm fazlarını sembolik olarak temsil eden eser, insan doğasının merkezine çıkılan nihai bir yolculuk niteliğindedir" (Şentürk, Tablo Okuması: The Haywain Triptych-Bosch, 2023)

Resim 10. Hieronymus Bosch, Haywain Triptiği, Meşe Panel Üzerine Yağlıboya, 135 cm x 200 cm, 1516, Prado Müzesi, Madrid.

Resmin orta merkezinde yer alan panodaki saman arabasında, aslında çalışmaya ismini de veren bu isimle anılmasını sağlayan bölümde, figürlerin saman arabası etrafında ondan bir şeyler alabilmek için mücadele etmeleri anlatılmaktadır. Eserde yine ressamın önceki resimlerinde olduğu gibi dünya dışı varlıklar yer almaktadır.

"Günümüzde 'Dünya bir saman yığınıdır; herkes oradan kapabildiğini alır', şeklindeki Flaman atasözünün görsel ifadesi olduğu sanılan ortada resme devasa bir saman kağınsı egemendir. Jacques Combe'a göre, bu kağınsı 'aynı zamanda Rönesans Zaferi adlı geçit töreninin Geç Gotik motifini çağırıştır; (...) yarı-insan, yarı-hayvan kılıklı canavarlarca dosdoğru cehenneme çekiliyormuş gibi sahnelenen bu motifi, kilise ve saray ricalinden oluşan bir süvari alay takip ediyor. Kağınsının her yanında adamlar dev yığından saman kapmak için itişip kakışıyorlar. Düşündükleri tek şey önlerine çıkanları çekip yana fırlatmak ya da onlara el kaldırmaktır. İçlerinden birinin boğazına bıçak sapladığı talihsiz bir kavgacı yere serilmiş halde görülüyor'. Açgözlü kalabalıktaki birçok kişinin dinsel urbalar giymiş olması,

Bosch'un bu kapişmaya zındıklar kadar mübarek insanların da karıştığı yönündeki yaklaşımına işaret eder" (El Hüseyni, 2011: 112).

Resim 10. Hieronymus Bosch, Haywain Triptiği Ayrıntı.

Hieronymus Bosch'un Haywain Triptiği isimli eserine bakıldığında; özellikle orta panelde yer alan saman arabasının etrafındaki figürlerin saman arabasından bir parça alabilmek için nasıl çırpındıkları ve nasıl birbirleriyle yarıştıkları net bir biçimde görülmektedir. Saman arabasının dünyayı temsil ettiği resimde, yalnızca görünür fantastik unsurların oluşu değil; aynı zamanda düşünüldüğünde; dünyanın bir saman arabası olduğu fikri, fantastik kavramının kelime manasında geçen gerçek dışı ve hayali tanımlamalarıyla yakından ilişkilidir.

"Ölümlü dünyada açgözlülük, aldatma, şiddet ve cinayet hüküm sürmektedir. Her sınıftan insan, saman arabasının hışımla çevrelemiştir. Bu figür seli elde etmek istedikleri kazanç hezeyanıyla birbirleriyle düşmanlık içindelerdir. Saman dağından bir pay alabilmek için avuç avuç savaşırlar. Araba, iyi yapılmış hasatın bolluğunu, sıkı çalışmanın meyvesini insanlığa fayda sağlamak için sunmuştur. Dünyanın görünüşte iyi olan şeyleri bir yığın halinde insanlığın elindedir; umutlar ve hayaller, vaatler ve beklentiler. Saman yığını paylaşılacak için oradadır fakat altın rengiyle uğruna savaşılmaya, savaşın sebep olacağı sefalet ve ölüme degecek kalıcı bir değer olarak algılanır. Araba, dünyevi kahramanlıklarının görkemli haberlerini insanlarla paylaşmak için cılız tekerlekler üzerinde sokaklarda ağır ağır ilerleyen, ihtişamla geri dönen bir zafer arabasını andırır. Ahşap bir kapı kayarak açılır, dağdan vahşi bir kalabalık da bu hengameye doğru fıskırır. Elleri tırmıklar ve sopalarla samana merdiven dayarlar. Bazılarının eceli insanların ayağının, bazılarının tekerleğin altında ezilmek olur. Saman tüm güzelliğiyle, bir başkasının canını almaya, bir başkasının topladığını çalmaya değer" (Şentürk, Tablo Okuması: The Haywain Triptych-Bosch, 2023).

Sanatçının fantastik unsurların çoğunlukta olduğu bir diğer eseri, "Dünyevi Zevkler Bahçesi" isimli çalışmasıdır (Bknz. Resim 11). Dünya dışı varlıkların resmin geneline egemen olduğu bu resimde, ressam eseri üç bölümde yansıtmıştır. Altar panosu olarak geçen resimlerin açılır kapanır şekilde olduğu görülmektedir. Sanatçı, dini konuların fantastik bir biçimde vurgulandığı resimlerinde söz konusu fantastik betimlemeleri sıklıkla ele almıştır. Bu resimde de merkezde yer alan pano üzerinde figürlerin yoğunlaştığı ve vurgunun merkeze doğru kaydığı görülmektedir. İzleyici, resme baktığında; resmin sol alt köşesinden başlayarak merkeze doğru gezinmektedir. Sol ve sağ olmak üzere iki panelin ortasına yerleştirilen büyük panoda konunun vurgulanışı, figürlerin girift yapısı ve hareketli konumlandırılışlarıyla dikkat çekici bir yön ortaya çıkmıştır.

Resim 11. Hieronymus Bosch, *Dünyevi Zevkler Bahçesi*, 220 cm × 389 cm, Ahşap Üzerine Yağlıboya, 1503, Prado Müzesi, Madrid.

“Hieronymus Bosch’un ince ayrıntılı resimleri titizlikle ele alınmış; günah, ölüm ve çürümüşlikle ilgili karmaşık, çoğunlukla da gizli imgelerle doldurulmuştur. Kaotik görünseler de geçekte titizlikle çalışılmışlardır” (Hollingsworth, 2009: 275).

Sonuç ve Tartışma

Resim sanatı çerçevesinde değerlendirildiğinde; fantastik dünya betimlemelerinin farklı dönemlerde çoğunlukla eserlerde yer bulduğu görülürken; konu bakımından farklılıklar bulunsa da resimsel bir öğe olarak fantastik etkilerin benzer nitelikleriyle karşılaşılmaktadır. Leonardo da Vinci, Sandro Botticelli, Francisco Goya, Archimboldo, Franz Von Stuck, Johann Heinrich Füssli, Erns Fuchs gibi ressamın eserleri değerlendirildiğinde; fantastik öğelerin kullanıldığı görülmektedir. Yapılan araştırmada pek çok dönemin sanatçıları ve bu sanatçıların eserleri üzerinden elde edilen bulgular doğrultusunda fantastik kavramının nasıl ele alındığı ortaya konulmuştur. Çalışmanın giriş bölümünden başlamak üzere; “Fantastik ne demektir? Resimde fantastik nedir? Fantastik realizm nedir? Her gerçeküstülük fantastik midir? Edebiyat ve sinemada fantastik kavramı ve ilişkisi nedir? Hieronymus Bosch’un eserlerinde fantastik etkiler var mıdır?” sorularına cevap aranmış ve eser incelemeleri ile tanımlamalar doğrultusunda fantastik kavramının öncelikle kelime anlamı olarak ne anlama geldiğine ve daha sonra resim sanatında, edebiyat ve sinemada nasıl ele alındığına açıklık getirilmiştir. Araştırmada fantastik kelimesinin gerçek dışı, hayali, dünya dışı anlamında kullanıldığı ve kelime anlamının taşıdığı şekilde resim sanatı içerisinde çoğu kez yer bulduğu görülmüştür. Edebiyat alanında fantastik kavramı, farklı edebi türlerde kendini göstermiş ve içinde bulunduğu dönemdeki ressamın da ilgisini çekerek çalışmalarında birtakım fantastik unsurları ele aldıkları görülmüştür. Günümüzde fantastik kavramı bir edebi tür olan roman çerçevesinde daha da hızlı gelişim göstermiş ve bu gelişim sinemayı da etkileyerek roman uyarlamalı fantastik filmlerin yükselişini hızlandırmıştır. Yüzüklerin Efendisi, Harry Potter gibi filmlerin de edebiyat uyarlaması olan fantastik filmler olarak ortaya çıktığı da çalışmanın ilerleyen aşamalarında elde edilen bilgilerin neticesi olmuştur. Resim sanatı ele alındığında; özellikle kelimenin kendisiyle Fantastik Gerçekçilik akımı Dada ve Sürrealizm sonrası kendini göstermiş bir akım olarak araştırmada varlığını göstermiştir.

Araştırmada fantastik unsurların resim sanatında ele alınışı bağlamında Francisco Goya’nın bakır levha üzerine işlemiş olduğu Los Caprichos isimli çizimleri incelenmiş ve gerçek dışı unsurların çizimlerde sıklıkla kullanıldığı bulgusuyla karşılaşılmıştır. Yarı insan yarı hayvan biçiminde figürlerin yer aldığı

çizimler fantastik kavramının resim sanatına yansması bağlamında örnek teşkil etmiştir. Benzer durum araştırmada incelenen bir diğer ressam olan Giuseppe Arcimboldo'nun eserlerinde de görülmüş, fantastik etkiler kapsamında sebzelerden ve meyvelerden oluşturulan portre örnekleri incelenmiş, söz konusu resimlerin literatür çatısında bilgiler toplanmış ve bu resimlerin fantastik etkiler barındırdığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Çalışmanın konusunu oluşturan fantastik kavramı ekseninde Hieronymus Bosch'un eserleri, araştırmada önemli bir yer bulmuştur. Bu bağlamda Rönesans, Barok, Maniyerizm, Fantastik Gerçekçilik ve daha pek çok sanat akımında etkisini gösteren fantastik anlatım biçimi Hieronymus Bosch'un eserlerine bakıldığında; çok daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Ressamın özellikle dini resimleri fantastik unsurlarla ifade etmesi, onun çalışmalarını farklı bir boyuta taşıırken üslup olarak da kendine özgü bir ifade biçimi oluşturmuştur. Cennet-cehennem kavramları, insanların cezalandırılırken çekmiş oldukları acıların yansması, insanların içinde bulundukları toplumun giderek kötüye gitmesi üzerine eleştiriler, verilmek istenen öğütler ressamın eserlerinin çoğunun konusunu oluştururken, içeriği hakkında fikir vermektedir. Sanatçının eserlerinin geneline egemen olan fantastik unsurlar, ressamın tavrını da şekillendiren unsurlar olmuştur. Araştırmada Hieronymus Bosch'un eserleri, dünya dışı varlıkları içinde barındıran, fantastik unsurların sıklıkla kullanıldığı ve genellikle dini unsurların da yer bulduğu eserler olarak görülmüştür.

Araştırmacının üçüncü başlığı altında değerlendirilen Hieronymus Bosch'un çalışmaları eser analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Sanatçının resimlerinde yer alan fantastik unsurların anlatımı kuvvetlendirdiği ve verilmesi istenen mesajın etkili bir biçimde yansıtılması için kullanıldığı görülmektedir. Ressamın dini konuları dahi tasvir ederken yer verdiği dünya dışı varlıklar, çalışmasının temelini oluşturan özellikler arasında yer almaktadır. Eser çözümlemesi yapılarak elde edilen bilgiler dâhilinde sanatçının Aziz Antonios'un Çektikleri, Haywain Triptiği ve Dünyevi Zevkler Bahçesi isimli eserlerinin kullanılan resimsel unsurlar bakımından fantastik öğeler içerdiği ve bu bağlamda Hieronymus Bosch'un fantastik öğelerin kullanımı konusunda önemli bir yerde durduğu, fantastik dünya betimlemelerinin ressamın üslubunu oluşturmada etken bir role sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Kaynakça

- Babayiğit, E (2022). "Resim sanatında Fantastik Gerçeklik", Konya: Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Ana Bilim Dalı.
- Göl R, Güngör T (2021). Erol Deneç ve Ernst Fuchs'un Eserleri Üzerine Bir Karşılaştırma, Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi. ET, 27.06.2023, Erişim: <https://www.ulakbilge.com/makale/pdf/1628328627.pdf>
- Baransel, Z (2012). Goya: Zamanının Tanığı- Gravürler ve Resimler ya da Hayallere Özgürlük! e-skop Dergi. ET, 25.06.2023, Erişim: <https://www.e-skop.com/skopbulten/goya-zamaninin-tanigi-gravurler-ve-resimler-ya-da-hayallere-ozgurluk/811>
- Bayav, D (2009). Leonardo Da Vinci'de Sanat, Bilim ve Etkileşimi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. ET, 25.06.2023, Erişim: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/321633>
- Kartal, A (2005). "Art Nouveau'da İnsan İmgesi", İstanbul: T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 128.
- Cumming, R (2008). Görsel Rehberler-Sanat. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

- Charles, V. Manca, J. Mcshane, M. Wigal, D (2012). 1000 Muhteşem Resim İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çakır, Y (2020). "Fantastik Filmlerde Figür ve Olay Örgüsü Bağlamında Stereotipler: "Yüzüklerin Efendisi" Analizi", Adnan Menderes Üniversitesi Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergisi.
- Şimşek, N. (2016). Fantastik Realizm. ET, 27.06.2023, Erişim: <http://www.dusunuyorumdergisi.com/fantastik-realizm/>
- Gündüz, Y (2023). "Ernst Fuchs Yapıtlarında Düş ve Gerçek Arasında Bir Yanılsama: Büyülü Gerçekçilik", Kesit Akademi Dergisi, ET, 25.06.2023, Erişim: <https://kesitakademi.com/?mod=tammetin&makaleadi=&makaleurl=fc91a5b9-cbd4-46f7-ac72-34d3bcd2ead.pdf&key=68418>
- Haydaroğlu, M (2004). 500 Sanatçı 500 Sanat Eseri. İstanbul: Yapı Yayın.
- Hollingsworth, M (2009). Dünya Sanat Tarihi. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Kartal, B. A "Art Nouveau'da insan imgesi", İstanbul: Yüksek Lisans Tezi, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı.
- Krausse, A, C (2005). Rönesanstan Günümüze Resim Sanatının Öyküsü. Almanya: Literatür Yayıncılık.
- Pankhurst, A, Hawksley, L (2018). Sanatı Büyük Yapan Nedir? İstanbul: Hayalperest Yayın.
- Şentürk, S (2023). Tablo Okuması: The Haywain Triptych-Bosch. İstanbul: Söylenti Dergi, ET, 28.06.2023, Erişim: <https://www.soylentidergi.com/the-haywain-triptych-bosch-tablo-okumasi/>
- Turani, A (2019). Sanat Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavaş, B (2022). Fantastik Sinema ve Mitolojinin Metinlerarası Aktarımı: Harry Potter ve Felsefe Taşı Örneği, Milel ve Nihal, 19 (1): 79- 103.

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi (IJHAR), Pardüs Yayıncılığının desteği ile Haziran 2016 yılında yayın hayatına başlamış, 2019 yılında Uludağ Koleji Uludağ Gelişim Akademisi yayıncı desteği ve kurucu heyet ortaklığı ile kurumsal değişim sağlayarak, ilke, hedef ve amaçlarını güncellemiş akademik bir dergidir. İjhar'ın temel ilke ve amacı Dünya ve Türkiye'deki halkbilimi, sanat ve kültürel miras çalışmalarını izlemek, disiplinler arası yapılan araştırmaları yayımlamak ve bu alandaki çalışmaları uluslararası düzeye taşımaktır. İjhar, yayın hayatına başladığı günden başta ULAKBİM Dergipark olmak üzere, BASE Indeks, ISI Indeks, CiteFactor Indeks, Biodiversity Literature Repository, CERN openlab, Open Aire, Zenodo, DOI sistem, SIS Indeks, Root Indeks, Google Academic, DoçPlayer, Road Open Acces, International Standart Serial Namber, Akademik Resource, DRJI Indexed Journal, İdealOnline ve Islamic Market gibi birçok ulusal ve uluslararası indexler ile Bielefeld University Library, Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphanesi ve Caltech Librart gibi saygın kütüphanelerde de taranmaya başlanmıştır.

Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları dergisi (IJHAR), öncelikle Mustafa Kemal Atatürk'ün ilke ve inkılapları doğrultusunda, kültürü araştırma ve yaşatma ilkelerini benimsemiştir. Yayınlarında UNESCO'nun 2003 yılında aldığı kararlar doğrultusunda "Somut Olmayan Kültürel Miras" listesine bağlı kalmayı amaçlanmıştır. Dergimize hem basılı hem de elektronik www.ijhar.net adreslerinden ulaşılabilir.

www.ijhar.net

ijharjournal@gmail.com / P: +90 (224) 4130006

Uludağ Gelişim Akademisi 29 Ekim Mah. İzmir Yolu Cad. No:404 Nilüfer / BURSA